

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І ЗМІСТУ ОСВІТИ

ПРОГРАМИ

для 2–4 класів
загальноосвітніх навчальних закладів для
дітей з тяжкими порушеннями мовлення

Частина 2

Київ
Видавництво
«Неопалима купина»
2006

ББК 74.3

П78

Програми для 2–4 класів загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення. – К.: Видавництво «Неопалима купина», – 2006

Ч. 2, – 368 с. – ISBN 966-8093-50-X.

ББК 74.3

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(Лист Міністерства освіти і науки України №1/11-1986
від 16.05.2006 р.)*

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено.

ISBN 966-8093-50-X

© Міністерство освіти і науки України, 2006

© Інститут інноваційних технологій і
змісту освіти, 2006

© Видавництво «Неопалима купина», 2006

ЗМІСТ

Я І УКРАЇНА

Пояснювальна записка	5
Програма	
2 клас	19
3 клас	39
4 клас	53

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО

Пояснювальна записка	67
Програма	
2 клас	78
3 клас	91
4 клас	104

МУЗИКА

Пояснювальна записка	117
Програма	
2 клас	122
3 клас	157
4 клас	189

ТРУДОВЕ НАВЧАННЯ

Пояснювальна записка	216
Програма	
2 клас	221
3 клас	240
4 клас	262

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА

Пояснювальна записка	278
Програма	
2 клас	285

3 клас	297
4 клас	308

ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я

Пояснювальна записка	323
Програма	
2 клас	326
3 клас	340
4 клас	353

Я І УКРАЇНА

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програму навчального курсу «Я і Україна» (інтегрованого курсу природознавства, суспільствознавства та українознавства) укладено відповідно до вимог Державного стандарту початкової загальної освіти та Державного стандарту спеціальної освіти (галузь «Людина і світ»), Типових навчальних планів початкової школи для дітей з тяжкими порушеннями мовлення з навчанням українською мовою та з мовами навчання національних меншин, Програм середньої загальноосвітньої школи, Базового компонента дошкільної освіти в Україні. При розробці програми також були враховані результати наукових досліджень особливостей засвоєння дошкільниками з обмеженими можливостями здоров'я програмового матеріалу з розділу «Довкілля» (під керівництвом В.В.Тарасун) та особливостей засвоєння природознавства молодшими школярами з ТПМ (О.І.Мякушко), такі авторські нароби, як «Трансверсальні здібності» (В.В.Тарасун, О.І.Мякушко), «Комплекс навчально-розвивальних завдань з природознавства» (О.Мякушко).

Основна мета курсу – різнобічний розвиток молодшого школяра з ТПМ, формування творчої особистості майбутнього громадянина України – людини, яка здатна: брати на себе відповідальність за своє майбутнє, усвідомлюючи власні можливості і потреби; самостійно, незалежно і достойно, вмюючи виконувати різні суспільні ролі у своєму середовищі, адаптуватись у соціумі (суспільне довілля); поважаючи життя як найвищу цінність, свідомо дбати про своє здоров'я, шанобливо ставитись до природи рідної землі та різноманіття її форм (природного довілля). Ця мета реалізується в курсі через створення психолого-педагогічних умов (змісту знань, методів і форм навчання) для досягнення наступних завдань.

– Формування у молодших школярів з ТПМ початкової картини світу як передумови становлення цілісного наукового світогляду та основи для розуміння дитиною довілля, взаємозв'язків всередині його складових систем та між ними, місця людини в світі (на ґрунті уявлення про такі основні атрибути життя, як цілісність і системність, та відповідно

го уявлення про світ як складно організовану і динамічну систему – цілісність, що складається з різних природних, соціальних і культурних систем).

– Засвоєння, узагальнення і систематизації учнями системи предметних знань (емпіричних фактів, узагальнених уявлень і понять) про людину, природу, суспільство та духовну спадщину українського народу, необхідних для саморозвитку молодшого школяра, набуття ним соціального і пізнавального досвіду, оволодіння навичками і спроможностями ефективно функціонувати в середовищі; формування природничо-наукового та екологічного стилю мислення, підготовки до подальшого навчання в школі.

– Особистісний розвиток молодшого школяра, з урахуванням його специфічних закономірностей у дітей з ТПМ; розвиток потреб дитини в активному пізнанні власного внутрішнього світу, суспільного і природного середовища; задоволення її природних потягів до дослідництва, спілкування та творчого самовираження; формування емоційно-ціннісного ставлення до себе і світу через виховання гуманної, творчої та соціально активної особистості, яка вірить у свої сили, талант, здібності та здатна бережливо ставитися до інших людей, природи і світу речей.

– Набуття учнями соціальної компетентності через формування первинних моральних оцінних понять і уявлень; розвиток комунікативних умінь та вмій співіснувати в групі однокласників і налагоджувати інші суспільні контакти; оволодіння статево-рольовими стандартами поведінки в різних ситуаціях, правилами культурної поведінки в публічних місцях та серед природи.

– Оволодіння процесуальним змістом курсу, тобто розвиток умінь учня виконувати різні види пізнавальної діяльності (перцептивної, мислительної, імажинативної, мнемічної), вміння управляти власною навчальною діяльністю, працювати з навчальною інформацією; розвиток усіх сторін мовленнєвої діяльності, вміння спілкуватися в спільній навчально-пізнавальній діяльності з учителем та іншими учнями; оволодіння навчальними стратегіями; формування вмій пізнання дійсності науковими методами (спостереження, практична робота, дослід) та досвіду творчої діяльності.

– Громадянського виховання учнів, формування у них почуття любові до своєї Батьківщини та найбільш значу-

щих для українського народу громадянських якостей та цінностей: державотворчість, соціальна справедливість, первинність духовного щодо матеріального, соборність, природолюбство, людинолюбство, працелюбство, взаємоповага.

Розв'язання поставлених у програмі завдань, з урахуванням наступно-перспективних зв'язків між дошкіллям і основною ланкою школи, здійснюється через людинознавчий, природознавчий, суспільствознавчий та корекційно-розвивальний напрями програми. Перші три напрями спрямовані на формування в учнів з ТПМ уявлення про світ як складноорганізовану і динамічну цілісність, що її утворюють природні та соціальні системи, а також сприяє розумінню взаємозв'язків між ними. Корекційно-розвивальний напрямок програми має випереджувальний характер і передбачає цілеспрямоване становлення, формування та удосконалення таких психічних новоутворень, як самосвідомість, теоретичне мислення, усне зв'язне мовлення в їх взаємозв'язку, активний розвиток навчальних можливостей учнів з ТПМ, а також розвиток базових дій та операцій (універсальних категорій), що забезпечують засвоєння природничих знань.

Людинознавчий напрямок програми спрямований на формування у дитини уявлення про себе та суспільство як складноорганізовані системи, статеворольові і культурні стандарти поведінки. Реалізація цього напрямку здійснюється через такі змістові лінії.

Людина як особистість. Розкриття цієї лінії дає молодшим школярам з ТПМ змогу скласти уявлення про особливе місце людини в світі та усвідомити себе як частину живої природи зі своєю унікальною і складною організацією (оволодівши знаннями про будову та функціонування організму), так і самоцінну та неповторну індивідуальність, гідну самоповаги та любові до себе.

Людина і суспільство. Протягом курсу учні пізнають соціальну організацію суспільства у процесі формування образу соціальних систем найближчого оточення (сім'ї, роду, шкільного оточення), ознайомлення з історією рідного краю, національними рисами та звичаями українського народу, що сприяє поетапному усвідомленню єдності його компонентів: «Я» – сім'я – школа – рідний край – Україна, а також накопиченню досвіду особистісних первинних цін-

нісних орієнтацій у різноманітних галузях життя сім'ї, регіону, українського суспільства (етнічних, загальнонаціональних, загальнолюдських).

Людина серед людей. Ця змістова лінія охоплює знання, які розкривають правила поведінки та взаємодії людей у сім'ї, колективі, суспільстві; надають уявлення про загально визнані права людини та правові наслідки скоєння правопорушень.

Природознавчий напрям програми спрямований на інтеграцію у молодших школярів із ТПМ знань про об'єкти та явища природи, взаємозв'язки і залежності між ними в науково-природничій картині світу, розвиток науково-природничого та екологічного стилю мислення, прищеплення навичок культурної поведінки серед природи, засвоєння традицій українського народу у взаємовідносинах людини з природою, формування здорового способу життя. Зміст цього напрямку розкривається у таких змістових лініях.

Нежива природа. Навчальний матеріал цієї змістової лінії в програмі дає змогу учням набутти початкові уявлення про речовини; про три агрегатні стани речовини та незнищуваність її частинок під час різних перетворень; про компоненти неживої природи – повітря, воду, гірські породи, ґрунт; про енергію – сонця, палива, вітру, рухомої води, електроенергію. Практичні роботи і спостереження під час засвоєння знань дають змогу учням навчитися використовувати прилади природодослідника.

Жива природа. Зміст цієї лінії розкривається під час ознайомлення учнів з будовою і життєдіяльністю організмів (рослин, тварин, людини). Організми розглядається невідривно від довкілля, завдяки чому на доступному учням з ТПМ у початковій школі розкриваються зв'язки організмів із середовищем (зокрема, через їх обмін речовинами, енергією, інформацією), а також формується знання про сезонні зміни, уявлення про повторюваність (періодичність) явищ у природі. На основі уявлень про найзагальніші зв'язки в природі формується цілісність знань про природне середовище та розуміння загальних науково-природничих закономірностей.

Методи пізнання природи. Це поняття розкривається під час формування в учнів умінь пізнавати природне сере-

довище науковими методами (спостереження, практична робота, дослід) та використовуючи прилади (бінокль, підзорну трубу, термометр, флюгер).

Суспільствознавчий напрям програми є провідним у курсі «Я і Україна» і охоплює такі змістові лінії.

Наша Батьківщина – Україна, Рідний край. Під час розкриття цих ліній учні з ТПМ одержують знання про природне і суспільне середовище, розглядаючи їх в єдності: оволодівають умінням показувати розташування України та рідного краю на фізичній карті, вивчають природу України та рідного краю, ознайомлюються з господарською діяльністю людей на території України та рідного краю, дізнаються про несприятливі для природного довкілля наслідки господарської діяльності, набувають переконань у необхідності збереження природи.

Культура. Зміст програми спрямований на формування у дитини уявлень про культуру як сукупність досягнень суспільства в його матеріальному і духовному розвитку – національні традиції та основні історичні пам'ятки культури свого регіону, національних героїв, визначних діячів культури; в учнів виховується переконання у необхідності охорони природних та історичних пам'яток свого регіону.

Корекційно-розвивальний напрям програми забезпечується поєднанням предметного, корекційного та процесуального змісту навчання і передбачає засвоєння учнями з ТПМ системи знань про природу, людину, суспільство та культуру в тісному зв'язку з опануванням різних видів пізнавальних дій; розвитком усіх сторін мовленнєвої діяльності; особистісного розвитку; нормалізацію порушених контактів дітей з оточуючими (шляхом розвитку їх комунікативних умінь та навичок, усунення психогенних порушень, виховання активності та товариськості); розвитку їх самостійності та вміння працювати з навчальною інформацією. Цей напрям включає такі лінії.

Сенсомоторний розвиток. Реалізація цієї лінії у програмі забезпечується через втілення у програмі змісту знань, методів і форм навчання, що дають змогу учням з ТПМ оволодіти умінням активно сприймати довкілля за допомогою всіх органів чуття, аналізувати, порівнювати та узагальнювати власні відчуття.

Розвиток пізнавальної діяльності. Ця лінія спрямована на підвищення інтересу в учнів з ТПМ до вивчення природи, суспільних процесів і явищ; формування вмінь порівнювати, аналізувати, узагальнювати результати спостережень, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; розвиток пам'яті; набуття чітких уявлень про навколишній світ (соціальне і природне середовище) та місце людини в ньому.

Мовленнєвий розвиток. Протягом курсу учні з ТПМ повинні оволодіти термінологією курсу, науковими поняттями та категоріями, що уможливить розуміння ними навчальної інформації; вміння адекватно використовувати у власному мовленні слова-поняття; навчитись виражати у формі зв'язного вислову, побудованого з дотриманням всіх мовних норм, свої знання, думки, переживання щодо людини, природи і суспільства.

Особистісний розвиток. Ця лінія реалізується через розвиток в учнів з ТПМ: вміння емоційно-позитивно виражати своє ставлення до природи, людей, суспільних та культурних явищ; соціальної компетентності, тобто розуміння та вміння дотримуватись морально-етичних гуманістичних принципів співіснування людей у суспільстві; почуття любові до природи та відповідальності за її збереження. Розуміння дитиною з ТПМ цінності свого життя виступає мотивом до оволодіння нею умінь зберігати своє здоров'я, а також набуття позитивних характеристик «образу Я», які є джерелом самостійності і виявляються у прагненні дитини досягти можливих найвищих результатів навчання, активно спілкуватися з навколишнім соціальним оточенням, створюють міжсуб'єктність спілкування в процесі пізнавальної та комунікативної діяльності.

Курс «Я і Україна», глибоко національний за змістом, дає змогу учневі з ТПМ набути цілісні знання про людину та довкілля, в якому вона живе – про людей найближчого оточення, природу рідного краю, народні традиції, духовний спадок українського народу. Поступове опанування школярем знань про себе, найближче і віддалене природне та соціальне середовище сприяє розвитку самосвідомості та допомагає самовизначенню учня в довкіллі (починаючи з сім'ї, школи, рідного краю, України і завершуючи людством у цілому).

Зміст знань, методів і форм навчання курсу визначається необхідністю урахування особливостей процесу соціалізації дітей з ТПМ у суспільство, пов'язаних зі специфічними закономірностями їх розвитку. Відомо, що соціалізація свідомості дитини відбувається шляхом засвоєння культурно-історичного досвіду людства, зафіксованого в системі знань, що є важливою умовою формування соціально зрілої особистості, громадянина, патріота своєї Батьківщини. Дитина потребує поняття для інтерпретації власного досвіду соціального життя і вчиться виражати знання у відповідний культурним вимогам спосіб – чого не існує в понятті, того не існує у свідомості. Тому вироблення смислу, яке є соціальним процесом, завжди відбувається в культурному і історичному контексті.

Порушення нормального ходу розвитку мовлення у дітей з ТПМ ускладнює для них оволодіння вербальними поняттями («смісловим полем» знаку) як «соціально кодифікованої форми суспільного досвіду». Недостатній розвиток лексичної сторони мовлення і, відповідно, недорозвиток символічного мислення позначаються на особливостях пізнавальної діяльності молодших школярів з ТПМ – для них характерним є образне, предметне мислення, при якому конкретно-чуттєвий матеріал відіграє більшу роль, ніж концептуальні знання. Опора учнів з ТПМ на образні уявлення не обмежує їхніх можливостей встановлювати закономірності та зв'язки в природі і суспільстві. Однак, обмежений запас слів і понять у дітей з ТПМ зумовлює труднощі: у здійсненні ними спостереження, опису і порівнянь об'єктів та явищ довкілля; в осмисленні, інтерпретації, узагальненні чуттєвого досвіду та одержаних знань; у вираженні набутого досвіду засобами мовлення, формулюванні думок.

З огляду на низьку ефективність самостійного прийому, переробки і зберігання навчальної інформації молодшими школярами з ТПМ, вчителю слід приділяти в своїй роботі спеціальну увагу організації їх навчально-пізнавальної діяльності, зокрема, оволодінню програмами активної, свідомої і цілеспрямованої навчально-пізнавальної діяльності, що дозволить дітям швидше і легше засвоювати предмет. Така робота має відбуватися в напрямку розвитку в учнів концептуальних знань (понять, закономірностей) одночас-

но з розвитком їх процедурних знань (умінь виконувати пізнавальні дії щодо об'єктів природного і суспільного середовища та інформації про них, загальнонавчальних умінь), оскільки зростання знань одного типу викликає прискорений розвиток знань іншого типу.

Недостатній рівень засвоєння понять дітьми з ТПМ природним шляхом зумовлює головний акцент у роботі вчителя, яким має стати формування в учнів з ТПМ концептуальних знань, що уможливить усвідомлене засвоєння учнями суспільного досвіду. В такому аспекті базовими є положення соціокультурної теорії Л. Виготського про те, що навчання передре розвитку, а також про важливість взаємодії дитини, що навчається, з більш освіченим дорослим, який організує передачу дитині соціально-історичного досвіду в поняттях.

З метою допомогти вчителю організувати смислове сприймання учнями навчальної інформації курсу як основи формування цілісності знань в даній програмі застосовані когнітивні схеми, такі, як картина світу та гештальтно-фреймові схеми знань. Упорядковуючи розмаїття окремих об'єктів та явищ у певній цілісності (теоретичному каркасі знань), ці когнітивні схеми виступають засобом категоризації і смислового структурування знань курсу в мережі понять, а також унаочнення внутрішніх логічних відношень між поняттями, полегшуючи розуміння учнями з ТПМ будови і закономірностей побудови світу.

Виходячи з цілісного підходу до формування знань про природу, картина світу (яка є вихідним і кінцевим пунктом пізнання) формується в учнів з ТПМ у вигляді уявлення про світ як складну організацію природних і соціальних систем. Гештальтно-фреймова схема виступає як модель знань про природні й соціальні системи і являє собою ієрархічно організовану семантичну мережу інформації (про конкретну систему) – лексико-смилову групу понять за темою, яка дозволяє об'єднати елементи навчальної інформації змістовими зв'язками (а не є суворою класифікацією об'єктів і явищ) навколо системи понять і яку можна наочно представити у вигляді схеми на малюнку.

Семантична організація навчальної інформації при вивченні тієї чи іншої теми, тобто представлення учням з ТПМ

знань у вигляді систематизованої і структурованої групи понять, виконує декілька функцій. По-перше, засвоєння понять сприяє розвитку словникового запасу учнів. Розвиток же мовлення, який значною мірою базується на сприйманні світу, впливає, своєю чергою, на сприймання довкілля: ми пізнаємо світ за допомогою органів чуття, однак кожне сенсорне відчуття обробляється в контексті наших концептуальних знань про світ і саме набутий досвід надає смисл простим відчуттям. Тому для сприймання довкілля розвиток у дітей мовлення відіграє надзвичайно важливу роль, виступаючи як засіб кодування і фільтрації одержаної інформації. По-друге, узагальнення та систематизація знань у наочно представленій групі понять, забезпечуючи смислове структурування знань з теми і виступаючи як засіб диференціації знань одночасно з інтеграцією одержаної інформації в певній цілісності, створює умови для активності учнів та підвищення темпу засвоєння ними програмових знань. Крім того, формування в учнів сітки понять, як показали дослідження когнітивної психології, забезпечує значну економію пам'яті і саме за рахунок вбудовування нової інформації в розвинену сітку асоціацій і структур, які вже існують, дозволяє подолати обмежену здатність людини зберігати інформацію: добре структурована пам'ять дозволяє швидко класифікувати інформацію, що надходить, в той час як погано структурована пам'ять може стати причиною невірного розміщення інформації в її хаотичному розташуванні. Сформовані в учнів понятійні групи виступають для них в подальшому як навчальні стратегії переробки навчальної інформації. Зауважимо, що оволодіння навчальними стратегіями також є важливим для розвитку умінь учнів з ТПМ виконувати різні види пізнавальної діяльності, чому сприяє надання вчителем таких смислових груп понять, як план проведення спостережень чи розповіді, опорні слова при описі об'єктів та явищ природи тощо.

Робота в напрямку формування програм навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів з ТПМ зумовлює необхідність застосування активних методів навчання і видів діяльності: проведення навчальних екскурсій у природу («уроків серед природи»), проведення дослідів, розв'язання навчально-розвивальних завдань, ігрових видів активності.

На «уроках серед природи» (які можуть бути фрагментом уроку, триваючи 10–20 хвилин) діти досліджують і спостерігають довкілля; водночас у них виховується емоційно-моральне ставлення до довкілля, потреба у необхідності оберігати і любити Батьківщину, рідний край; формуються екологічні мислення і поведінка. Навчально-розвивальні завдання сприяють оволодінню процесуальним змістом, зокрема, розвитку навчальних природничих здібностей та усвідомленню найзагальніших закономірностей природи. Краще оволодіти стандартами культурної поведінки та взаємодії людей дітям допомагає розігрування різних життєвих ситуацій (по типу «Уяви, начебто ...», «Як би ти повівся на місці ...?»).

Зміст курсу визначається загально-дидактичними та спеціальними принципами, що враховують особливості навчання учнів із ТПМ. При доборі змісту враховано: доступність і науковість, наступність і неперервність змісту навчання; потенційні можливості поєднання корекційного навчання, виховання і розвитку, гуманізації навчально-виховного процесу; принцип активної і свідомої участі дитини у навчальному процесі; принцип всебічної наочності і прикладу. При виборі конкретних методів і форм праці вчитель має керуватися їх ефективністю, враховуючи можливості і потреби учнів, а також умови довкілля, що передбачає реалізацію принципів: індивідуалізації вимог, методів, вибору дидактичних засобів, організації і темпу роботи; дохідливості змісту; виділення різних рівнів труднощів у його засвоєнні.

Урахування принципів доступності і науковості програмового змісту здійснено, відповідно до вимог Я. Коменського та теорії методики природознавства (А.Я. Герд, В.В. Половцов, М.Н. Скаткін та ін.), в результаті відбору з сучасної науки найголовнішого і необхідного для розуміння дітьми з ТПМ «побудови світу» та повсякденного життя (явищ зовнішнього світу, відправлень власного організму тощо). Розуміння дітьми з ТПМ доступних для сприйняття речей та явищ забезпечується введенням у зміст програми природничих закономірностей, що виступають як пояснювальні принципи причинних зв'язків в природному і суспільному середовищі, адже багатство природознавства, за висловом О. Гумбольта, полягає не в розмаїтті фактів, а в їх взаємній обумовленості. З іншого боку, пізнання закономірностей

природи, за К.Д. Ушинським, є найкращим шляхом розвитку у дітей логічного мислення. Проблема інтеграції навчального змісту курсу в цій програмі вирішена, виходячи з цілісного підходу до формування знань про природу (Б.Д. Комісаров, В.О. Межжерін, А.В. Степанюк). Орієнтуючись на структуру об'єктивної реальності та основні атрибути життя (цілісність і системність), програмові знання систематизовані навколо живих систем і, оскільки в живій природі немає нічого ізольованого, навчальна інформація надається таким чином, щоб учні зрозуміли взаємозв'язки в природних і суспільних системах.

Структурування курсу «Я і Україна» в початковій школі, враховуючи переважно наочно-образний та глобальний характер сприймання довкілля молодшими школярами з ТПМ, здійснюється (відповідно до стадій у спіральному розвитку сприймання) в напрямку послідовного подрібнення та систематизації навчальної інформації про довкілля в рамках формування цілісної природничонаукової картини світу. Зміст курсу містить у собі цілісне і відносно завершене коло загальних підпорядкованих знань про структуру та різноманітність форм у довкіллі, про найзагальніші зв'язки всередині природних, соціальних систем та між ними, про закономірності функціонування живих систем.

Відповідно до вікових особливостей розвитку свідомості молодшого школяра з ТПМ курс «Я і Україна» у кожному класі розподілений за такими розділами: «Світ навколо мене» (підготовчий клас), «Мое довкілля» (1 клас), «Я і довкілля» (2 клас), «Спостерігаю довкілля» (3 клас), «Життя в довкіллі» (4 клас). В кожному розділі надаються знання про різні аспекти дійсності (світ природи, світ людей, світ культури), об'єднані однією ідеєю. Вивчення тем у кожному класі курсу передбачає засвоєння системи понять, що дозволяє структурувати та інтегрувати одержану учнями інформацію в когнітивних схемах, і закінчується узагальненням знань, що сприяє його цілісному засвоєнню як у межах теми, так і курсу загалом.

2 клас. Зміст навчального матеріалу у 2 класі спрямований на формування в учнів з ТПМ уявлення про складний світ взаємозв'язків і взаємовідносин у довкіллі: «В світі все взаємопов'язано одне з одним». Дитина починає усвідомлювати взаємозв'язки в довкіллі (в природі, між людиною

і живою та неживою природою, між людиною та її оточенням), осмислювати негативні та позитивні наслідки впливу одних елементів довкілля на інші для функціонування природних та суспільних систем. Завданням розвитку екологічного мислення в учнів формується уявлення про довкілля як життєве середовище, екологічно доцільну поведінку та здоровий стиль життя, а також усвідомлення власної відповідальності за збереження «здорового стану» довкілля та власного здоров'я. Навчальний матеріал структурований в три теми.

В першій темі в учнів закладається загальне уявлення про сутність життя (яке полягає в обміні живих організмів з довкіллям енергією, речовиною та інформацією) та систему екологічних зв'язків у природі (між організмами та середовищем їх мешкання, між організмами).

Вивчаючи другу тему, учні одержують початкове уявлення про потоки енергії, речовини та інформації у довкіллі. В першій підтемі учні ознайомлюються з проявами природних сил, перетворенням енергії у довкіллі, використанням людиною енергії у побутових пристроях. У другій підтемі учні набувають уявлення про тіла і речовини, основні компоненти неживої природи (повітря, вода, гірські породи, ґрунт), рельєф земної поверхні та зміни, що відбуваються у довкіллі з об'єктами неживої природи; осмислюють зміст закономірності збереження стосовно перетворень речовин; ознайомлюються з походженням корисних копалин, природними ресурсами України та рідного краю, значенням основних компонентів неживої природи в житті живих організмів та у господарчій діяльності людей. У третій підтемі учні дістають елементарні уявлення про обмін інформацією у тварин та людей, засоби передачі інформації, різні грані спілкування людей, що необхідно для усвідомлення дитиною важливості навчання і спілкування людей, розвитку вмінь дитини працювати з інформацією та налагоджувати взаємовідносини з іншими людьми.

Під час вивчення третьої теми учні отримують, по-перше, систему уявлень про необхідність збереження людиною живої природи: цінність природи для людини, негативні наслідки господарчої діяльності людини для природи, природоохоронну діяльність, правила раціонального використання природи та екологічної поведінки. По-друге, учні одержують

знання про здоровий спосіб життя та збереження власного здоров'я: дізнаються про умови, які необхідні для здоров'я людини (фізичного, психічного та соціального), оздоровчі сили природи, вплив змін пір року на здоров'я людини, шкідливість алкоголю, нікотину, наркотиків для здоров'я; набувають знань про риси людини, які необхідні для комфортного життя серед людей (скромність, поступливість, обов'язковість, чесність, доброта тощо), оволодівають вмінням розпізнавати свій та інших людей емоційний стан (радість, страх, гнів), розуміти свої почуття та переживання; одержують систему уявлень про правила збереження здоров'я (дотримуватися режиму харчування, виконувати правила особистої гігієни, гігієни оселі, профілактики захворювань, вміти надавати долікарську медичну допомогу при незначних травмах – ударах, порізах, опіках тощо).

3 клас. Навчальний матеріал 3 класу спрямований на усвідомлення учнями з ТПМ того, що «В світі все постійно змінюється. Жити – означає доцільно реагувати на вплив мінливого довкілля». Дитина починає усвідомлювати вплив умов існування на організацію живих організмів (будову тіла, особливості життєдіяльності) та їх потребу пристосовуватися до змінних умов життя з метою виживання.

У першій темі учні ознайомлюються з елементарними уявленнями про живі організми як цілісні системи, що здатні самостійно існувати, умови їх виживання і розвитку у мінливому світі, з прикладами історичної зміни рослин, тварин і людей; також в учнів закладаються знання і вміння щодо проведення спостережень, застосування необхідних при цьому приладів, уявлення про основні якості спостерігача.

Під час вивчення другої теми учні ознайомлюються з рослинним і тваринним світом свого довкілля, будовою і процесами життєдіяльності організмів, організмом людини та основними чинниками його здоров'я; вчать розглядати процеси життєдіяльності організмів, спираючись на уявлення про екологічні зв'язки організмів і довкілля (пристосування до життєвого середовища, обмін речовиною і енергією); у дітей розширюється коло знань, умінь і навичок спостерігача за живими організмами, а також щодо природоохоронної діяльності.

У третій темі в учнів формуються уявлення про людину як частину суспільства: вони одержують уявлення про індивіду-

альний розвиток людини, необхідні якості, чесноти і важливість навчання для досягнення людиною життєвого успіху, набувають умінь налагоджувати стосунки з іншими людьми, вчитися; ознайомлюються з історією рідного краю.

4 клас. Зміст навчального матеріалу у 4 класі спрямований на формування в учнів з ТПМ уявлення про Землю як планету людей, різноманітність природи Землі і України, місця своєї Батьківщини на планеті людей, усвідомлення ними своєї належності до громадян України та сучасного людства в цілому. Діти починають розуміти регулюючий вплив природних факторів на різноманітність життя на планеті Земля, що співіснування людей у суспільному житті регулюється законами і правилами суспільства, яких необхідно поважати та дотримуватися.

У першій темі учням надаються елементарні відомості про планету Земля: уявлення про Сонячну систему, унікальність розумного життя на Землі, відповідальність людей за його збереження, необхідність об'єднання зусиль людства для вирішення глобальних проблем.

Вивчаючи другу тему, учні одержують уявлення про різні обличчя природи Землі та України (вплив Сонця на клімат Землі, його роль у сезонних змінах, природні зони Землі, природні умови України та рідного краю) та набувають умінь користуватися глобусом і картами.

Під час вивчення третьої теми в учнів формується цілісне багатомірне уявлення про державу Україна та її місце на планеті серед інших народів Землі: державну символіку, населення, історію, територію, історико-етнографічні регіони, держави-сусіди; норми і цінності українського суспільства (загально визнані права людини і дитини, основні громадянські права та обов'язки, обов'язки батьків і дітей, основні правопорушення, поширені серед дітей, культура людських відносин у сім'ї, колективі, суспільстві, духовні цінності українського народу).

Програмовий зміст поданий нижче в таблицях, у яких перелічені теми за порядковими номерами, вказана орієнтовна кількість годин на їх вивчення, розкритий зміст навчального матеріалу, наведені основні вимоги до знань і вмінь учнів, розкрита спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати під час вивчення окремих тем.

ПРОГРАМА

2 клас: «Я і довкілля»

70 годин, 2 години на тиждень

Пор. №	К-сть год	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати
1	8	Вступ. Взаємозв'язки у довкіллі. Світ взаємозв'язків у довкіллі. <i>Взаємодія живих організмів з довкіллям як необхідна умова їх життя.</i> Потоки енергії, речовини та інформації у довкіллі – ресурси, які організми використовують для життя і розвитку: енергія забезпечує життєдіяльність живих організмів, речовина – тіло і запас енергії в організмі, інформація – здатність пристосуватися до змін у життєвому середовищі. Уявлення про екологію як «вивчення дому», тобто вивчення	<i>Учні повинні знати:</i> – що необхідною умовою життя живих організмів є їх взаємодія з довкіллям (обмін енергією, речовиною та інформацією); – що все у природі взаємопов'язане одне з одним. <i>Учні повинні мати уявлення про:</i> – те, що обмін енергією, речовиною, інформацією є найзагальнішими зв'язками в природі; – життєве середовище живої істоти (свій «дім») як конкретну ділянку природи, до якого рослини і тварини пристосувалися і з яким їх пов'язує безліч невидимих ниток;	<i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i> – учень розуміє, що сутність життя полягає в обміні живих організмів з довкіллям енергією, речовиною та інформацією, що розвиток цієї взаємодії зумовили ту різноманітність життя, яка існує сьогодні; – розуміє, що безмежна різноманітність живих істот та їх безкінечно загадкова поведінка зводиться до одержання кожним організмом своєї частки з їжі та сонячної енергії; – встановлює з допомогою вчителя взаємозв'язки живих ор-

	<p>взаємовідносин живих істот з їх довкіллям. Уявлення про «дім» організмів як конкретне природне середовище, в умовах якого вони пристосувалися жити.</p> <p><i>Взаємовідносини живих організмів і середовища їх існування:</i> з ґрунтом, по якому істоти пересуваються і в якому вони влаштовують своє помешкання; з повітрям, яким істоти дихають і в якому літають; з дощем і сонячним світлом тощо. Взаємовплив організмів і середовища їх існування: з одного боку, живі організми використовують довкілля як джерело їжі, схованки тощо, а з іншого боку – сприяють його формуванню (наприклад, ґрунту). Пристосування живих організмів до умов середовища.</p> <p><i>Взаємозв'язки живих організмів у природі.</i> Уявлення про</p>	<p>– складний світ екологічних взаємозв'язків у природному довкіллі (між живою і живою природою; між рослинами і тваринами в природних угрупованнях);</p> <p>– сутність екологічних зв'язків між рослинами і тваринами (оскільки вони живуть на одній землі, дихають одним повітрям, п'ють одну воду, конкурують за сонячну енергію);</p> <p>– шляхи пристосування живих організмів до співіснування з іншими членами угруповання.</p> <p><i>Учні повинні вміти:</i></p> <p>– встановлювати та пояснювати найпростіші зв'язки в природі (між живою та живою природою; між тваринами і рослинами);</p> <p>– оцінювати взаємовідносини між живими організмами у природі як дружні, ворожі чи байдужі.</p>	<p>ганізмів з середовищем їх існування та між собою.</p> <p><i>Мовленнєвий розвиток:</i></p> <p>– ознайомлений з поняттями «екологія», «життєве середовище / середовище мешкання»;</p> <p>– пояснює з допомогою вчителя взаємозв'язки у природі.</p> <p><i>Особистісний розвиток:</i></p> <p>– усвідомлює необхідність для людини як живого організму бути відкритим довкіллям, щоб одержувати з нього необхідні для свого життя енергію, речовину та інформацію.</p>
--	--	---	---

	<p>угруповання рослин і тварин як складний механізм, в якому всі його члени тісно пов'язані. Пристосування живих організмів до співіснування з іншими членами угруповання. Розподіл життєвого простору. Зміни в угрупованнях у часі: впродовж доби (денні тварини уступають місце нічним) та від сезону до сезону (весняні квіти в'януть, а замість них розквітають літні, потім осінні; міграція птахів; зимова сплячка тварин тощо). Взаємовідносини між різними рослинами і тваринами: дружні, ворожі чи байдужі. Приклади різних типів взаємозв'язків між живими організмами: корисних для обох істот (між квіткою та комахою, що її опилює); паразитизму (між омелою та деревом), «дармоїдства» (між вусоногими рачками та китом).</p>		
--	---	--	--

2 2.1	34 6	<p>Життя у потоці енергії, речовини та інформації.</p> <p>Енергія. <i>Сонце – джерело енергії на Землі.</i> Сонячна енергія – основа всього живого. Уявлення про ланцюжки живлення як канали, по яких тече та перетворюється сонячна енергія в живій природі.</p> <p><i>Уявлення про енергію як здатність виконувати роботу.</i> Уявлення про дію природних сил. Енергія рухомої води. Енергія повітря. Енергія палива. Що людина має знати, щоб бути сильною й енергійною. Використання енергії в побуті. Основні правила безпеки під час використання побутових нагрівальних, електричних, газових приладів.</p>	<p><i>Учні повинні знати:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – що сонячна енергія є основою всього живого і забезпечує життєдіяльність живих організмів. <p><i>Учні повинні мати уявлення про:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – перетворення енергії Сонця в живих організмах, ланцюжки живлення; – перетворення сонячної енергії в доквіллі та її здатність виконувати роботу; – сили природи, їх вияв під час праці людей; – енергоносії, правила використання побутових приладів. <p><i>Учні повинні вміти:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – встановлювати найпростіші ланцюжки живлення між живими організмами; – пояснювати явища природи на основі уявлень про перетворення енергії. 	<p><i>Сенсомоторний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – учень розрізняє зображені на малюнку нагрівальні, електричні і газові побутові прилади. <p><i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – встановлює з допомогою вчителя шляхи перетворення сонячної енергії у навколишньому середовищі; – розуміє зв'язок між роботою побутових приладів та енергією, її походженням (одержаною людиною від природних сил). <p><i>Мовленнєвий розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – використовує поняття «енергія» в мовленні; ознайомлений зі значенням поняття енергії як здатності виконувати роботу. <p><i>Особистісний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – усвідомлює значення сонячного світла й тепла для рослин, тварин, людини.
----------	---------	--	---	--

2.2	16	<p>Речовина. <i>З чого і як все утворилося?</i> Тіла. Речовини. Уявлення про атоми і молекули, склад речовини. Тверді, рідкі й газоподібні речовини. Теплові процеси. Вбирання і віддавання тепла предметами неживої природи і живими організмами. Нагрівання, кипіння і випаровування води; її охолодження.</p> <p><i>Повітря.</i> Властивості повітря (прозоре, безбарвне, без запаху, розширюється при нагріванні, стискується при охолодженні, погано проводить тепло). Склад повітря (азот, кисень, вуглекислий газ та інші гази). Значення повітря для рослин, тварин, людей.</p> <p><i>Вода.</i> Три стани води: рідкий, твердий і газоподібний. Властивості води-рідини (текуча, не має форми, прозора, без кольору, без запаху, розширюється</p>	<p><i>Учні повинні знати:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – три агрегатні стани речовини (твердий, рідкий, газоподібний); приклади різних агрегатних станів води; – компоненти неживої природи (повітря, вода, гірські породи, корисні копалини, ґрунт); – необхідність речовин для життя рослин, тварин і людей. <p><i>Учні повинні мати уявлення про:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – подільність речовини; тіла, речовини, атоми і молекули; – агрегатні перетворення речовини в докiллі; збереження кількості речовини під час її перетворення; кругообіг води у природі; – основні властивості компонентів неживої природи; – основні форми земної поверхні та види водойм на території України; – багатства земних надр та використання корисних копалин; 	<p><i>Сенсомоторний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – розрізняє на наочному рівні три стани речовин: твердий, рідкий, газоподібний; – розпізнає зображення основних форм земної поверхні та водойм; – впізнає і розрізняє окремі корисні копалини у колекції; різні види ґрунтів. <p><i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – визначає і порівнює три стани речовин; – виконує дії наочного порівняння різних речовин; – класифікує з допомогою вчителя корисні копалини на різні групи; – розуміє явища природи, спираючись на уявлення про подільність речовини та її збереження під час перетворень; визначає вплив теплових процесів на зміну агрегатних станів води;
-----	----	--	---	--

	<p>при нагріванні і стискується при охолодженні). Розчини. Розчинні і нерозчинні у воді речовини. Перетворення воді у природі з одного стану в інший. Кругообіг води. Водойми України (джерела, річки, озера, болота, моря) та рідного краю. Значення води для рослин, тварин і людей. Використання води в господарській діяльності людини.</p> <p><i>Уявлення про рельєф місцевості.</i> Форми земної поверхні (рівнини, гори, яри) України. Небезпечні природні явища та зміна краєвидів внаслідок цього. Форми земної поверхні рідного краю.</p> <p><i>Гірські породи. Корисні копалини.</i> Їх різноманітність у природі: горючі, рудні і нерудні. Тверді, рідкі й газоподібні корисні копалини (кам'яне ву-</p>	<p>– ґрунт та його утворення; – особливості природи рідного краю (форми рельєфу, водойми, найпоширеніші корисні копалини й ґрунти).</p> <p><i>Учні повинні вміти:</i></p> <p>– розрізняти твердий, рідкий і газоподібний стани води, орієнтуючись на найпростіші характеристики; – розрізняти форми земної поверхні, види водойм, ґрунтів; – розпізнавати корисні копалини рідного краю у колекції; – планувати й виконувати елементарні досліді на виявлення окремих ознак і властивостей води, ґрунту, гірських порід.</p>	<p>– встановлює з допомогою вчителя зв'язки у природі на підставі уявлень про перетворення речовини; – виконує елементарні досліді; – працює з підручниками та іншими навчальними посібниками.</p> <p><i>Мовленнєвий розвиток:</i></p> <p>– розрізняє поняття «тіла», «речовина», «атоми» та «молекули»; ознайомлений з термінами «рельєф місцевості», «форми земної поверхні», «гірські породи»; – використовує в мовленні терміни «корисні копалини», «ґрунт»; – описує з допомогою вчителя гірські породи та корисні копалини; – розповідає з допомогою вчителя послідовність перетворення речовини у довікллі (кру-</p>
--	--	--	--

2.3	12	<p>гілля, нафта, природний газ). Як утворилися корисні копалини. Значення корисних копалин для людей. Корисні копалини рідного краю. Способи добування і використання.</p> <p><i>Ґрунт.</i> Як утворюється ґрунт. Склад ґрунту (повітря, вода, перегній, глина, пісок, мінеральні солі). Ґрунти рідного краю. Види ґрунтів (чорноземи, піщані, глинисті тощо). Родючість – основна властивість ґрунту. Значення ґрунту для рослин, тварин і людей.</p> <p>Інформація. Обмін інформацією у тварин. Спілкування в світі тварин. Вроджене знання тваринами «мови» свого виду. «Мова» тварин: звуки, виразні пози і рухи тіла, запахи, кольори тощо. Поведінка тварин: взаємодія вроджених форм пове-</p>	<p><i>Учні повинні знати:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – що мовлення є найголовнішим засобом обміну інформації між людьми; – значення навчання і спілкування для тварин і людини; – основні правила спілкування між людьми. 	<p>гообіг води, утворення ґрунту, деяких корисних копалин).</p> <p><i>Особистісний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – виражає позитивні емоційні реакції на об’єкти та явища природи рідного краю; – виявляє пізнавальний інтерес до природничих знань, має бажання зрозуміти зв’язки та закономірності у природі, – виявляє допитливість і зібраність у проведенні природничих дослідів; – усвідомлює необхідність речовин для життя живих організмів. <p><i>Сенсомоторний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – учень розрізняє вербальні і невербальні засоби передачі інформації; – впізнає загальнопоширені рухи (рук) та пози людей, які використовуються у спілкуванні;
-----	----	--	--	---

	<p>дінки та процесів навчання (як набуття індивідуального досвіду). Значення навчання у тварин для їх пристосування до середовища існування. Форми навчання у тварин (формування навички шляхом повторення певних дій; утілення, наслідування дій інших особин тощо).</p> <p>Обмін інформацією між людьми. Передача суспільного досвіду та форм культури в світі людей.</p> <p>Засоби передачі інформації: вербальні (словесні) і невербальні (несловесні).</p> <p>Мовлення – найбільш універсальний засіб обміну інформацією між людьми. Усна народна творчість (легенди, перекази, казки, пісні), друкована продукція (книги, газети, журнали тощо).</p>	<p><i>Учні повинні мати уявлення про:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – способи передачі інформації у світі тварин і людей; – мистецтво як форму передачі суспільного досвіду в світі людей; – невербальні і вербальні засоби передачі інформації, їх приклади; – джерела одержання нової інформації; – багатогранність спілкування; які дії, риси та якості людини сприяють чи заважають налагодженню спілкування людей. <p><i>Учні повинні вміти:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – розрізняти вербальні і невербальні засоби передачі інформації; – відрізняти різні сторони спілкування: як взаємодію людей, обмін інформації та сприймання людьми один одного; 	<ul style="list-style-type: none"> – розпізнає зображення технічних засобів передачі інформації. <p><i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – класифікує та узагальнює інформацію на вербальну і невербальну; – встановлює за допомогою вчителя причинно-наслідкові і смислові зв'язки між подіями (що сприяють чи заважають налагодженню спілкування між людьми в тих чи інших ситуаціях); – розуміє погляд на мистецтво як форму передачі інформації. <p><i>Мовленнєвий розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – ознайомлений з поняттями «інформація», «спілкування», «вербальна і невербальна інформація», «INTERNET (Інтернет)»; – знає і використовує в мовленні слова для позначення тех-
--	--	--	--

	<p>Невербальні засоби передачі інформації: знаки тіла (жести рук, міміка обличчя, пози тіла), голос (інтонація тощо), різні символи і знаки (дорожні тощо). Мистецтво (музика, танець, образотворче мистецтво) як форми передачі суспільного досвіду.</p> <p>Технічні засоби передачі інформації: телевізор, радіо, комп'ютер (INTERNET як світова інформаційна мережа), телефон. Навчання – одержання накопичених людством знань. Як одержати нову інформацію: спитати інших, дізнатись самому (прочитати у книзі, знайти в Інтернеті, подивитись фільм тощо).</p> <p>Спілкування. Його значення для людини. Багатогранність спілкування. <i>Спілкування як взаємодія людей один з одним.</i></p>	<p>– правильно застосовувати загальнопоширені жести рук у спілкуванні;</p> <p>– в навчальних і реальних ситуаціях: оцінювати поведінку свою й інших людей з позицій налагодження чи порушення спілкування; планувати свої дії та передбачати їх наслідки.</p>	<p>нічних засобів передачі інформації;</p> <p>– здатен передати повідомлення (продекламувати вірш, прочитати казку в ролях тощо), використовуючи правильно і на доступному рівні невербальні засоби (знаки тіла та голос) для вираження тих чи інших почуттів і переживань;</p> <p>– вміє спитати і попросити свого співрозмовника пояснити значення невідомих слів;</p> <p>– висловлює елементарні оцінні судження про поведінку свою та інших під час спілкування.</p> <p>Особистісний розвиток:</p> <p>– розуміє важливість навчання (здатність до якого є головною перевагою мозку людини і тварини), оскільки воно забезпечує ефективне пристосування до життя у мінливому довкіллі;</p> <p>– має навички спілкування;</p>
--	---	---	--

	<p>Організація взаємних дій для виконання спільної справи (гра, навчання тощо). Які дії допомагають організувати спільну діяльність (згода, пристосування, співробітництво тощо). Які дії заважають виконувати разом одну справу (конкуренція, конфлікт тощо).</p> <p><i>Спілкування як обмін інформацією</i> (думками, почуттям, переживанням). Що може заважати зрозуміти один одного: незнання слів, які використовує співрозмовник; риси людини (сором'язливість, скритність тощо); відносини між людьми (недовіра один до одного, якщо люди не подобаються один одному тощо). Важливість співпереживати та знаходити взаєморозуміння один з одним.</p> <p><i>Спілкування як сприймання людьми один одного.</i> Що впли-</p>		<ul style="list-style-type: none"> – прагне розширювати свій словниковий запас; – здатен керуватися інтересами групи; прагне набути навичок співпраці в групі, колективі; – усвідомлює важливість виявлення до партнера по спілкуванню доброти, співчуття, терплячості та милосердя.
--	--	--	---

		ває на оцінку людини у іншою людиною: враження від зовнішнього вигляду, обличчя, манери поводитись тощо. Як скласти гарне враження про себе в очах інших людей.		
3 3.1	28 6	<p>Людина і довкілля. Як зберігати і розумно використовувати природу. Цінність природи для людини (практична, естетична, пізнавальна, гігієнічна). Краса рідної природи. Господарська діяльність людини (промисловість, сільське господарство, транспорт) та її негативний вплив на природу: забруднення довкілля, знищення рослин і тварин, спустошення землі. Залежність життя людей від стану навколишнього середовища. Порушення природного балансу як справжня причина більшості хвороб. Від-</p>	<p><i>Учні повинні знати:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – цінність природи для людини; – норми і правила поведінки в природі. <p><i>Учні повинні мати уявлення про:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – роль природного середовища у житті людей; – екологічні проблеми внаслідок впливу людини на природу; – принципи раціонального використання природи, природоохоронну діяльність. <p><i>Учні повинні вміти:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – в навчальних і реальних ситуаціях оцінювати об'єкти природи, поведінку свою й інших 	<p><i>Сенсомоторний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – учень розрізняє на малюнках зображення ситуації «чистого» і «забрудненого» довкілля. <p><i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – встановлює з допомогою вчителя залежності між діяльністю людей та станом довкілля; між станом довкілля та якістю життя людей; – прогнозує з допомогою вчителя негативні наслідки впливу людини на довкілля; – розуміє необхідність охорони природи і розумного її вико-

	<p>повідальність кожної людини за збереження природи.</p> <p>Тепло, паливо та забруднення повітря. Машини, заводи – проляви їх роботи у довкіллі. Домішки в повітрі (пил, сажа, дим тощо). Охорона чистоти повітря. Чи впливаємо ми на погоду? Спалювання палива як причина потепління клімату. В пошуках марнотратців енергії. Як зберегти тепло в домі: підготовка до зими.</p> <p>Охорона води від забруднення. Її економне використання. Джерела забруднення ґрунтів. Охорона ґрунтів.</p> <p>Переробка і зведення до мінімуму відходів.</p> <p>Збереження природи та різноманітності рослин і тварин. Поняття про Червону книгу України. Екологічна культура людини та правила поведінки у природі.</p>	<p>людей у природі з позицій її природоохоронної доцільності; здійснювати елементарне екологічне прогнозування змін у природі під дією на неї людини; визначати заходи з охорони природи, свою участь у них;</p> <p>– дотримуватися правил поведінки у природі;</p> <p>– в доступній формі пропагувати знання про охорону природи, брати посильну участь у практичних заходах з охорони природи.</p>	<p>ристання; зображує малюнки на природоохоронну тематику;</p> <p>– оцінює екологічну і неекологічну поведінку.</p> <p><i>Мовленнєвий розвиток:</i></p> <p>– висловлює оцінні судження про об’єкти та явища природи, свою поведінку та поведінку інших людей у природі.</p> <p><i>Особистісний розвиток:</i></p> <p>– виражає позитивні емоційні реакції на красу природи рідного краю;</p> <p>– усвідомлює цінність природи для людини та особисту відповідальність за її збереження;</p> <p>– дотримується правил поведінки у природі, бере посильну участь в охороні природи своєї місцевості, збереженні тепла в домі.</p>
--	--	--	--

3.2	22	<p>Життя людини у довіллі: Як бути здоровим. Людське життя – найвища цінність. Що людині необхідно знати про себе. Частина тіла, їх призначення та дія.</p> <p>Що таке здоров'я і хвороба. Відповідальність за своє здоров'я перед собою, рідними, країною. Залежність здоров'я і довголіття людини від чинників довілля та здорового способу життя.</p> <p>Що потрібно знати, щоб берегти і зміцнювати фізичне і психічне здоров'я (у розумінні дитини).</p> <p>Оздоровчі сили природи. Необхідні умови для життя людини: сонце, повітря, тепло, вода, їжа. Їх значення у збереженні і зміцненні здоров'я людини. Ознайомлення з режимом дня і харчування. Користь загартування.</p>	<p><i>Учні повинні знати:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – основні частини тіла; – ознаки хвороби і здоров'я; – основні правила гігієни; – елементарні правила співжиття та взаємодії людей у сім'ї, колективі; – правила ввічливої поведінки (ввічливі слова). <p><i>Учні повинні мати уявлення про:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – призначення та дію основних частин тіла; – поняття «здоров'я» і «хвороби»; – безпеку життєдіяльності; – необхідні умови для життя людини, які забезпечують здоров'я та емоційне благополуччя людини; – режим дня; – внутрішній світ людини, основні емоції; – основні моральні цінності і ви- 	<p><i>Сенсомоторний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – розрізняє основні частини тіла і показує їх місцезнаходження; – розрізняє ситуації хвороби і здоров'я людини; – розрізняє наочне зображення основних емоцій людини. <p><i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – впізнає та називає зображення основних частин тіла; – визначає ситуації хвороби і здоров'я людини; – знає, як поводитись, коли захворієш; – визначає з допомогою вчителя вплив чинників довілля на здоров'я людини; – встановлює причинно-наслідкові та смислові зв'язки між подіями та емоціями; – встановлює причинно-наслідкові зв'язки між своїми
-----	----	---	--	--

	<p>Ставлення пращурів до Сонця, Землі, води, вогню. Використання оздоровчих сил природи в народній педагогіці.</p> <p>Профілактика захворювань. Як дбати про своє здоров'я в різні пори року (восени, взимку, весною і влітку). Негативний вплив сил природи на здоров'я людини (надмірна спека, мороз тощо). Яку воду можна пити. Що корисно їсти. Практична цінність рослин і тварин для людей. Ліки доквілля.</p> <p>Шкідливість алкоголю, тютюну і наркотиків для здоров'я людини.</p> <p>Чистота – запорука здоров'я. Ознайомлення з правилами особистої гігієни: як стежити за зубами, як користуватись носовою хустинкою.</p> <p>Як виховувати в собі охайність. Правила харчування. Робоче місце в школі і вдома.</p>	<p>моги, статево-рольові стандарти поведінки.</p> <p><i>Учні повинні вміти:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – визначати основні частини тіла та співвідносити їх з функціональним призначенням; – визначати на наочному рівні ситуації, загрозові для життя людини, – визначати на наочному рівні ситуації хвороби і здоров'я; – орієнтуватися у внутрішньому світі; – розпізнавати специфічні вияви основних емоцій; – виконувати правила збереження здоров'я; – виконувати правила особистої гігієни та гігієни оселі; – мати елементарні навички щодо безпеки життєдіяльності; – робити елементарні судження про свої досягнення, якості і вчинки та порівнювати себе з іншими; 	<p>діями, вчинками та їх результатами і наслідками;</p> <ul style="list-style-type: none"> – планує свої дії та передбачає їх результат; – розпізнає емоційний стан свій та інших людей; – розуміє свої почуття та переживання; – визначає зміст емоційно забарвлених ситуацій; – робить елементарні судження про свої досягнення, якості, вчинки; – впізнає наочні зображення соціально схвальної та несхвальної поведінки. <p><i>Мовленнєвий розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – розуміє і використовує в мовленні слова: «здоров'я», «хвороба», «навмисно», «випадково», «добро», «зло»; – розрізняє поняття, що позначають різні складові внутрішнього світу людини: «думки», «почуття», «бажання», «став-
--	--	--	---

	<p>Догляд за навчальним та ігровим куточком. Як прибрати квартиру. Що можна навчитись робити самому.</p> <p>Значення розуму людини для її самозбереження та збереження довкілля. Внутрішній світ людини: думки, почуття, бажання, ставлення, інтереси. Основні емоції людини: радість, подив, горе, гнів, страх, сором, провина, огида, презирство, інтерес тощо. Зв'язок подій та емоцій. Яка інформація і які ситуації викликають позитивні емоції, а які – негативні. Як емоції впливають на самопочуття людини та настрої інших людей. Чому злостивість, дратівливість, вередливість шкодять самій людині?</p> <p>Як думки людини впливають на ставлення до себе та інших людей. Важливість позитивних</p>	<p>– мати навички спілкування та ввічливої поведінки;</p> <p>– надавати долікарську медичну допомогу при незначних травмах.</p>	<p>лення», «інтереси»; розрізняє поняття, що позначають основні емоції людини: «радість», «подив», «горе», «гнів», «страх», «сором», «провина», «огида», «презирство», «інтерес»;</p> <p>– називає частини тіла;</p> <p>– називає 3–4 основні емоції людини;</p> <p>– розуміє поняття, що позначають такі риси людини, як: скромність, поступливість, обов'язковість, чесність, доброта, охайність;</p> <p>– розуміє поняття «авторитет»,</p> <p>– вміє розказати на елементарному рівні про свої досягнення, якості, вчинки.</p> <p>Особистісний розвиток :</p> <p>– усвідомлює користь загартовування та фізичних вправ, важливість дотримуватися режиму праці і відпочинку, харчування;</p>
--	---	---	---

	<p>думок для збереження гарного настрою свого та оточуючих. Обережне і шанобливе ставлення до будь-яких проявів життя. Шанобливе і доброзичливе ставлення до себе і оточуючих (вшанування і любов до своїх батьків та інших членів родини; чемне і доброзичливе ставлення до знайомих і сусідів; повага до вчителів та інших працівників школи; доброзичливе та уважне ставлення до однокласників та шкільних товаришів). Любов до рідного краю.</p> <p><i>Риси людини, які необхідні для комфортного життя серед людей:</i> скромність, поступливість, обов'язковість, чесність, доброта тощо. Соціально-схвальна і несхвальна поведінка. Відповідальність за доручену справу і свої вчинки. З кого я хочу брати приклад? Традицій-</p>		<ul style="list-style-type: none"> – виконує правила особистої гігієни та гігієни оселі; – усвідомлює існування свого внутрішнього світу; орієнтується у своїх емоціях; – шанобливо, чемно, доброзичливо, уважно та з повагою ставиться до оточуючих; – поважливо ставиться до партнера, з яким спілкується, незалежно від ступеню прихильності до нього; – відрізняє соціально схвальну поведінку від несхвальної; – приймає та керується у поведінці основними моральними цінностями і вимогами, ставово-рольовими стандартами; прагне надати посильну допомогу іншим.
--	--	--	--

	<p>ні погляди на поведінку дівчаток і хлопчиків.</p> <p><i>Ввічливість – умова здоров'я людини та її оточення.</i> Культура спілкування з ровесниками й дорослими людьми. Правила ввічливої поведінки, ввічливі слова. Кому «ти», кому «Ви». Як поводитись у гостях і приймати гостей. Як поводитись у читальні.</p> <p><i>Дитячий травматизм і його профілактика.</i> Як не заподіяти шкоди собі й іншим. Поведінка в докільлі та громадських місцях (правила співпраці, гри, участі у громадських справах). Долікарська медична допомога при незначних травмах (ударах, порізах, опіках тощо).</p>		
--	--	--	--

3 клас. «Спостерігаю довкілля»

70 годин, 2 години на тиждень

Пор. №	К-сть год	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати
1 1.1	1.2 6	<p>Вступ. Уявлення про живі організми.</p> <p>Що таке живі організми? Рослини, тварини і людина – живі організми. Уявлення про живий організм як цілісну систему, яка здатна самостійно існувати. Відмінність живої і неживої природи. Здатність живих організмів реагувати на зміни у довкіллі як одна з умов їх виживання і розвитку. Уявлення про здатність живих організмів до самоорганізації (що забезпечує утримання речовини, з якої складається організм, в єдиній упорядкованій цілісності, тобто заважає роз-</p>	<p><i>Учні повинні знати:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – ознаки живих організмів; – що жити – це означає доцільно реагувати на вплив довкілля. <p><i>Учні повинні мати уявлення про:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – живий організм як цілісну систему, що здатна до самоорганізації та саморегуляції; – здатність живих організмів доцільно реагувати на зміни у довкіллі та умови, що забезпечують їх здатність пристосуватися до нових умов життя (мінливість живих організмів, спадковість); – еволюцію живих організмів, приклади історичної зміни 	<p><i>Сенсомоторний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – учень розрізняє малюнкові зображення історичних і сучасних форм живих організмів. <p><i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – класифікує і узагальнює об'єкти живої і неживої природи; – встановлює з допомогою вчителя причинно-наслідкові зв'язки між зміною форм тіла й способу життя живих організмів та зміною природних умов їх існування; – уявляє життя як гру, в якій живі організми (рослини, тва-

	<p>паду організму і розсіянню енергії) та саморегуляції (що забезпечує підтримку його життєдіяльності). Ознаки живих організмів: дихають, живляться, ростуть, розмножуються, вмирають.</p> <p>«Гра життя». Як живим організмам вижити у несталому Світі, у якому весь час відбуваються зміни, які не можна передбачити завчасно? Погляд на життя як на гру, основною метою якої є самовідтворення живих організмів: ті організми, які пристосувалися до змін у довкіллі, виживуть і дадуть потомство, а не пристосовані організми не виживуть.</p> <p><i>Мінливість живих організмів як реакція пристосування до змін у довкіллі.</i> Уявлення про еволюцію як процес розвитку природи з часу виникнення життя до сьогодні. Ілюстрація</p>	<p>форм рослин, тварин і людей; – спадкову інформацію; ген (одинаць біологічної інформації) як основу життя та еволюції.</p> <p><i>Учні повинні вміти:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – розрізняти об'єкти живої і неживої природи; – розрізняти історичні і сучасні форми живих організмів; – встановлювати взаємозв'язки у природі. 	<p>рини і люди) мають пристосуватися до довкілля, яке постійно змінюється; – дивиться на живі організми як на «розумні» механізми (здатні організовувати та регулювати свою життєдіяльність, доцільно і цілісно реагувати на зміни у довкіллі); – розуміє, що дозволяє живим організмам пристосовуватися до нових форм життя (зміни у генах).</p> <p><i>Мовленнєвий розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – ознайомлений з термінами «живі організми», «мінливість», «спадковість», «еволюція», «ген»; – використовує у мовленні поняття «живі організми», – називає ознаки живих організмів; – пояснює на доступному рівні сутність «гри життя»;
--	---	--	--

	<p>прикладів історичної зміни форм рослин, тварин і людей у відповідь на зміни умов їх існування.</p> <p><i>Спадковість.</i> Уявлення про спадкову (генетичну) інформацію як накопичений історичний досвід розвитку живих організмів (завдяки їй приросту відбувається ускладнення організації живих організмів, що сприяє їх кращому пристосуванню до випадкових змін у довкіллі). Уявлення про ген як основу життя. Спадкова інформація як сукупність одиниць інформації (генів), які несуть весь план побудови організму і кожна з яких визначає певні ознаки організму (колір волосся, очей, зріст тощо). Уявлення про ген як молекулярну основу еволюції: під впливом різних факторів довкілля відбувають-</p>		<p>– відповідає на запитання вчителя про те, яким чином і завдяки чому живі організми здатні реагувати на зміни природних умов їх життя.</p> <p><i>Особистісний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – розуміє, що ми живемо в світі, який постійно змінюється; – усвідомлює, що для того, щоб пристосуватися до нових умов життя в довкіллі, слід намагатися розвивати свої можливості та здібності; – усвідомлює, що живі організми здатні самостійно організовувати та регулювати свою життєдіяльність; – прагне до розвитку самостійності і вмінь керувати своєю поведінкою.
--	---	--	--

1.2	<p>6</p> <p>ся зміни у генах, які потім передають нащадкам ті зміни, що сприяють пристосуванню живих організмів до навколишнього середовища та їх виживанню. Безмежність можливостей дитини та її конкретний розвиток: реалізація спадкової інформації залежить від факторів середовища.</p> <p>Готуємося до спостереження. Спостереження – засіб одержання знань. Як проводити спостереження. Основні якості спостерігача: знання, воля, здатність працювати в групах, терплячість, акуратність, уважність, допитливість.</p> <p>Як людина спостерігає. Роль органів чуття.</p> <p>Прилади – помічники людини під час спостережень.</p> <p>Термометр. Будова термометра. Вимірювання та записування</p>	<p><i>Учні повинні знати:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – основні риси спостерігача; – роль органів чуття в одержанні знань про природу. <p><i>Учні повинні мати уявлення про:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – спостереження як головний метод пізнання; план спостереження; – прилади, які використовують природодослідники під час спостережень та їх призначення (в межах програмових вимог). <p><i>Учні повинні вміти:</i></p>	<p><i>Сенсомоторний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – розрізняє на наочному рівні прилади для проведення спостережень; – розпізнає на малюнкових зображеннях прилади за їх зовнішніми ознаками. <p><i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – співвідносить прилади для спостережень з їх функціональним призначенням; – виконує дії спостереження
-----	---	--	--

		<p>температури. Правила безпеки під час користування термометром.</p> <p>Флюгер. Годинник (піщаний, механічний, електронний).</p> <p>Лупа, підзорна труба, бінокль.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – планувати і вести спостереження за об'єктами та явищами природи; – виконувати досліди і практичні роботи з незначною допомогою вчителя; – користуватися приладами для спостереження (термометром, годинником, флюгером, лупою); – вимірювати й записувати температуру; – визначати час за годинником. 	<p>за об'єктами і явищами природи з використанням спеціально призначених приладів;</p> <ul style="list-style-type: none"> – усвідомлює значення приладів для спостережень як «продовження» органів чуття людини; – порівнює використання різних приладів. <p><i>Мовленнєвий розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – ознайомлений з поняттями, що позначають різні прилади для проведення спостережень: «термометр», «флюгер», «годинник», «лупа», «підзорна труба», «бінокль»; – аргументовано відповідає на запитання вчителя стосовно функціонального призначення приладів. <p><i>Особистісний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – виражає пізнавальний інте-
--	--	---	---	--

				рес до проведення спостережень за об'єктами та явищами природи, має бажання зрозуміти зв'язки та закономірності у природі; – виявляє допитливість, зібраність, вольові зусилля та самостійність у проведенні елементарних спостережень, а також бажання розвинути у собі основні риси природодослідника.
2	42	Світ природи: життєдіяльність живих організмів.		
2.1	12	Рослини. Різноманітність рослин у природі (дерева, кущі, трав'янисті рослини; квіткові, хвойні, папороті, хвощі, мохи, водорості). Види рослин твоєї місцевості. Лікарські та отруйні рослини. Рослини – джерело поживних речовин і кисню на Землі.	<i>Учні повинні знати:</i> – будову рослин; – умови росту рослин; головні особливості розвитку рослин та їх залежність від природних умов існування; деякі ознаки пристосування рослин до різних умов життя; – норми і правила поведінки в	<i>Сенсомоторний розвиток:</i> – учень розпізнає на наочному рівні рослини і тварин різних груп; – впізнає зображення найпоширеніших у природі рідного краю рослин і тварин, культурних рослин і домашніх тварин своєї місцевості;

	<p>Як живе рослина? Будова рослин. Корінь, стебло, листки, квітки, плоди. Розвиток рослин.</p> <p>Боротьба рослин за життя. Пристосування рослин до умов навколишнього середовища. Як рослини живляться, вбирають воду, дихають? Органи захисту рослин. Розповсюдження рослин. Пристосування рослин до сезонних змін у природі.</p> <p>Спостереження за рослинами. Як описати і змодельувати (в тому числі і намалювати) рослину.</p> <p>Рідкісні рослини. Рослини твоєї місцевості, занесені до Червоної книги.</p>	<p>природі.</p> <p><i>Учні повинні мати уявлення про:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – групи рослин (дерева, кущі, трав'янисті рослини; квіткові, хвойні, папороті, хвоці, мохи, водорості); – лікарські рослини своєї місцевості; – місцеві рослини, занесені до Червоної книги України. <p><i>Учні повинні вміти:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – розрізнявати на наочному рівні різні групи рослин; – розпізнавати малюнкові зображення найпоширеніших у своїй місцевості рослини різних груп, їх найхарактерніші ознаки пристосування до умов життя у природі; – встановлювати в межах програми взаємозв'язки в природі 	<ul style="list-style-type: none"> – виконує дії співвіднесення реальних рослин з їх малюнковими зображеннями; – розпізнає на малюнкових зображеннях органи рослин і частини тіла тварин; – зображує на малюнку знайомі рослини і тварин. <p><i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – виконує дії наочного порівняння різних рослин і тварин, аналізує ознаки їх подібності і відмінності; – розрізняє рослини і тварин за кількома суттєвими ознаками; – класифікує та узагальнює рослини і тварин за групами; – працює з підручниками та іншими навчальними посібниками з метою пошуку необхідної природничої інформації;
--	--	--	---

2.2	12	<p>Тварини. Уявлення про класифікацію тварин (звірі, птахи, риби, плазуни, земноводні, комахи, черви). Уявлення про розрізнення груп тварин за способом живлення (травоїдні, хижі, всеїдні). Значення тварин у природі. Цінність тварин для людей. Як живуть тварини? Будова тварин (частини тіла), процеси життєдіяльності. Розмноження і розвиток тварин (звірів, птахів, плазунів, риб, комах). Відмінність тварин і рослин. Боротьба тварин за життя. Пристосування тварин до умов навколишнього середовища. Їжа тварин, органи до-</p>	<p>та пояснювати їх; – планувати і вести спостереження за рослинами в класі та у природі, за сезонними змінами в житті рослин.</p> <p><i>Учні повинні знати:</i> – будову тварин; – деякі ознаки пристосування тварин до різних умов життя у природі; – норми і правила поведінки в природі.</p> <p><i>Учні повинні мати уявлення про:</i> – групи тварин (звірі, птахи, риби, плазуни, земноводні, риби, комахи, черви; травоїдні, хижі, всеїдні тварини), їх характерні ознаки; – особливості розвитку тварин та їх залежність від природних умов існування;</p>	<p>– встановлює та пояснює з допомогою вчителя взаємозв'язки між неживою і живою природою, між рослинами і тваринами; – виявляє у рослин і тварин ознаки пристосування до різних умов життя і до захисту від винищення у природі, аналізує їх і робить висновки; – розв'язує природознавчі задачі (практичні й теоретичні); – виконує дії спостереження за рослинами і тваринами.</p> <p><i>Мовленнєвий розвиток:</i> – ознайомлений з поняттями, що позначають різні групи рослин («квіткові», «хвойні», «папороті», «хвоці», «мохи», «водорості») і тварин («звірі», «птахи», «риби», «плазуни», «земноводні», «комахи», «черви»); – використовує в мовленні</p>
-----	----	--	--	---

	<p>бування їжі у тварин. Органи захисту тварин. Пристосування тварин до сезонних змін у природі. Спостереження за тваринами. Опис тварин: будова і розміри тіла, колір, голос, поведінка, їжа. Рідкісні тварини своєї місцевості. Роль людей у зникненні і збереженні рослин і тварин. Природоохоронна робота у твоєї місцевості.</p>	<p>– тварин своєї місцевості, занесених до Червоної книги. <i>Учні повинні вміти:</i> – розрізнявати на наочному рівні групи тварин (звірів, птахів, риб, плазунів, земноводних, комах); – розпізнавати зображення найпоширеніших у своїй місцевості тварин різних груп, найхарактерніші ознаки їх пристосування до умов життя у природі; – встановлювати в межах програми взаємозв'язки в природі та пояснювати їх; – встановлювати взаємозв'язки між формою тіла тварин і способом їх життя (пересування, живлення, захисту); – складати план і вести спостереження за життям і поведінкою тварин (у живому куточку</p>	<p>поняття для позначення груп рослин («дерева», «кущі», «трав'янисті рослини»; «лікарські рослини», «отруйні рослини») та органів рослин («корінь», «стебло», «листки», «квітки», «плоди»); груп тварин («звірі», «птахи», «риби», «комахи»; «травоїдні», «хижі» та «всеїдні»); – знає назви 4–5 найпоширеніших та 1–2 рідкісних рослин і тварин своєї місцевості; – аргументовано відповідає на запитання стосовно життя і розвитку рослин і тварин; – описує за наданим вчителем планом рослини і тварин та стадії їх розвитку; – розповідає за наданим учителем планом про результати спостереження за рослинами і поведінкою тварин у природі; – висловлює оцінні судження</p>
--	--	---	--

			<p>у класі та у природі), за сезонними змінами в житті тварин.</p>	<p>про цінність рослин і тварин, свою поведінку та поведінку інших людей у природі.</p> <p><i>Особистісний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none">– виражає позитивні емоційні реакції на об'єкти та явища природи рідного краю;– виявляє пізнавальний інтерес до природничої інформації, має бажання зрозуміти зв'язки та закономірності у природі, пристосування живих організмів до умов середовища;– усвідомлює значення рослин у природі, цінність рослин і тварин для людини, необхідність дбайливого та бережного ставлення до природи;– виконує правила поведінки в природі, бере посильну участь в охороні природи своєї місцевості.
--	--	--	--	---

2.3	18	<p>Людина – частина природи. Що необхідно знати про себе (що організм здатний розвиватися, рости, старіти). Будова організму людини.</p> <p>Скелет – опора тіла людини. Як я рухаюсь? Постава. Череп і хребет. Робота м'язів. Зміцнення скелету і м'язів.</p> <p>Органи тіла людини. Шкіра. Її значення та призначення. Гігієна шкіри.</p> <p>Органи дихання. «Подорож» повітря в організмі людини (ніс, бронхи, легені). Гігієна дихання. Турбота про чистоту повітря. Як не застуджуватися.</p> <p>Органи травлення. «Подорож» їжі в організмі людини (зуби, шлунок, органи виділення). Шкода від неякісної їжі. Догляд за зубами.</p> <p>Органи кровообігу. Робота сер-</p>	<p><i>Учні повинні знати:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – будову тіла людини, будову і призначення скелета; – найважливіші органи тіла людини та їх функціональне призначення; – правила особистої гігієни; першої допомоги при небезпеці для здоров'я. <p><i>Учні повинні мати уявлення про:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – роботу органів дихання, травлення, кровообігу; – необхідні умови для життя людини (чисте повітря, якісна їжа і вода, тепло). <p><i>Учні повинні вміти:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – розпізнавати на малюнкових зображеннях органи тіла людини; – встановлювати зв'язки в будові та функціях органів люд- 	<p><i>Сенсомоторний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – розрізняє на малюнкових зображеннях органи тіла людини; – орієнтується в основних проявах органів чуття (око – бачить, вухо – чує тощо). <p><i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – співвідносить органи тіла людини з їх функціональним призначенням; – порівнює функціональне призначення різних органів тіла людини; – класифікує та узагальнює з допомогою вчителя органи в системах органів (дихання, травлення тощо); – розуміє і визначає, які ситуації є загрозливими для життя та здоров'я людини.
-----	----	---	---	--

	<p>ця. Що таке кров? Мікроби. Вороги і захисники здоров'я. Чому болить серце? Зміцнення серця.</p> <p>Звідки беруться діти.</p> <p>Нервова система та органи чуття. Нервова система як координатор поведінки і пристосування до середовища. Мозок – головний командний пункт організму. Органи чуттів: око – бачить, вухо – чує, ніс – відчуває запах, язик – смак, шкіра – дотик і температуру. Гігієна органів чуттів. Як не заподіяти шкоди органам чуттів.</p> <p>Допомога при ураженні органів тіла.</p>	<p>ського тіла;</p> <ul style="list-style-type: none"> – виконувати правила особистої гігієни, правила чищення зубів; – надавати долікарську медичну допомогу при незначних ураженнях органів. 	<p><i>Мовленнєвий розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – ознайомлений з поняттями для позначення складових організму людини («скелет», «череп», «хребет», «м'язи», «шкіра», «ніс», «бронхи», «легені» тощо); – називає основні частини тіла; – використовує в мовленні поняття для позначення основних органів та їх систем («скелет» і «м'язи», «шкіра», «органи дихання», «органи травлення», «органи кровообігу», «нервова система», «органи чуття»); – аргументовано відповідає на запитання вчителя про функціональне призначення різних органів тіла людини. <p><i>Особистісний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – усвідомлює свій організм як єдиний механізм, що склада-
--	---	--	---

				<p>ється із взаємопов'язаних органів, свою відповідальність за нормальне функціонування свого організму та необхідність дбайливого і бережного ставлення до нього;</p> <ul style="list-style-type: none"> – усвідомлює користь фізичних вправ та дотримування навичок гігієни; – виконує основні навички гігієни.
3	16	Світ людей: індивідуальний та історичний розвиток.		
3.1	10	<p>Людина – частина суспільства. Що відрізняє людину від тварини (мислення, мова, праця).</p> <p>Розвиток людини після народження: народження – дитинство – юність – зрілість – старість – смерть). Чому малюки і літні люди потребують особливої уваги і допомоги.</p>	<p><i>Учні повинні знати:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – основні етапи життєвого циклу людини. <p><i>Учні повинні мати уявлення про:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – відмінність людини від тварини; психічні пізнавальні процеси; – умови досягнення життєвого 	<p><i>Сенсомоторний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – учень розпізнає зображення людей на різних етапах життєвого циклу людини; – має добре розвинену слухову і зорову пам'ять. <p><i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – співвідносить зображених на

	<p>Людське «Я». Життєвий успіх. Обговорення можливостей його досягнення. Історії досягнень людини в науці, спорті, мистецтві (на вибір учителя і учнів).</p> <p>Як досягти життєвого успіху? Постановка життєвої мети. Які якості потрібні людині для досягнення успіху? Прагнення до самостійності. Значення праці в житті людини. Якості працюючої людини: відповідальність, дисциплінованість, наполегливість. Прагнення до вироблення цих якостей. Розбір конкретних життєвих ситуацій. Уміння пристосуватися до життя серед людей і зберігати з ними добрі стосунки. Людські чесноти: ввічливість, щедрість, доброта, дружельюбність, милосердя, поступ-</p>	<p>успіху;</p> <ul style="list-style-type: none"> – якості працюючої людини та людські чесноти; – те, як не піддатися негативному впливу інших людей. <p><i>Учні повинні вміти:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – розрізнати на наочному рівні етапи життєвого циклу людей; – визначати взаємозв'язки між минулим і сучасним, сучасним і майбутнім; – планувати роботу, свої дії та передбачати їх результат; – прогнозувати необхідні для життєвого успіху знання і вміння; – вести спостереження за продуктивністю свого навчання та дотримуватися основних правил раціональної організації праці учнів. 	<p>малюнку людей з різними етапами їх життєвого циклу;</p> <ul style="list-style-type: none"> – порівнює себе з іншими людьми; – аналізує та встановлює зв'язок між своїми діями та їх наслідками; – розуміє, як і для чого слід застосовувати раціональні прийоми навчання; – відтворює (з допомогою вчителя) інформацію у логічній послідовності; – оцінює виконану роботу (однolitків та свою). <p><i>Мовленнєвий розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – ознайомлений з поняттями для позначення різних етапів життєвого циклу людини («народження», «дитинство», «юність», «зрілість», «старість», «смерть»); – обґрунтовано відповідає на
--	--	--	---

	<p>ливість. Уміння захистити себе і свої переконання. Способи впливу однієї людини на іншу: зараження (передача настрою), навіювання (некритична оцінка змісту повідомлення), наслідування певних рис і зразків поведінки, дій, вчинків (мода, звичаї тощо). Як не піддатися негативному впливу інших людей (перевірити інформацію, думати самому, зберігати гарний настрій і добре ставлення до світу). <i>Навчання як складова життєвого успіху.</i> Як ми пізнаємо світ: сприймання, пам'ять, мислення, уява. Вчимося вчитися (планування робочого часу; тренування волі, уваги, зосередженості; раціональні прийоми запам'ятовування). Творчі здібності людини і можливість їх розвитку.</p>		<p>питання щодо мотивації власних дій та дій однолітків, їх можливих наслідків; – описує з допомогою вчителя свої почуття та переживання.</p> <p><i>Особистісний розвиток:</i> – усвідомлює та переживає своє минуле і сьогодення, орієнтується у пов'язаному з ним майбутньому; – усвідомлює значення навчання для досягнення власного життєвого успіху; – виявляє ціннісне ставлення до своєї праці і до праці інших людей; – прагне до самовдосконалення і розвитку самостійності.</p>
--	--	--	--

3.2	6	<p>Історія твого краю. Історична назва твого краю, населеного пункту, її походження. Земля говорить: місцеві назви водойм, балок, підвищень, лісів; походження назв. Історичні пам'ятки місцевості і краю (храми, пам'ятки архітектури, книги). Заповідні місця твого краю.</p> <p>Житло українців у твоєму регіоні у минулому і тепер. Традиційні заняття українців у минулі часи і нині; види народних промислів; домашні заняття українських дітей. Ігри, танці, пісні українських дітей у минулому і тепер. Особливості одягу українців у твоєму краї у минулі часи. Святковий і робочий одяг. Одяг у різні пори року, його доцільність. Традиційна їжа українців у минулі часи і нині. Страви</p>	<p><i>Учні повинні знати:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – історичні і культурні пам'ятки, заповідні місця своєї місцевості; – знатних людей в історії свого краю. <p><i>Учні повинні мати уявлення про:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – природу, історію і культуру рідного краю; – особливості життя людей своєї місцевості у минулому (житло, одяг, харчування, основні види занять, свята і будні; традиції, народні казки, танці, пісні, ігри). <p><i>Учні повинні вміти:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – розрізняти малюнкові зображення житла і одягу народу свого краю у минулому і тепер; – аргументувати необхідність збереження пам'яток свого 	<p><i>Сенсомоторний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – відрізняє зображення житла і одягу народу свого краю у минулому і тепер; – розпізнає за характерними ознаками зображення одягу українців рідного краю у минулому (святковий і робочий, одяг у різні пори року). <p><i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – порівнює на наочному рівні житло і одяг народу свого краю у минулому і тепер; – аналізує і робить висновки про історичні зміни в житті рідного краю. <p><i>Мовленнєвий розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – ознайомлений та використовує в мовленні місцеві назви природних об'єктів;
-----	---	---	---	--

		<p>під час обрядових свят. Пости. Збереження здоров'я.</p>	<p>краю та заповідних місць, брати участь в охоронній роботі.</p>	<p>– знає назви історичних пам'яток своєї місцевості, елементів національного вбрання та свят; – вміє розповісти про історію рідного краю, звичаї та свята народу свого краю, ігри дітей у минулому і тепер; – знає і може продекламувати / проспівати стародавню пісню (традиційну колядку тощо).</p> <p><i>Особистісний розвиток:</i></p> <p>– виявляє пізнавальний інтерес до історії свого краю; – відчуває повагу і любов до рідного краю, його людей; – усвідомлює важливість збереження історичних пам'яток</p>
--	--	--	---	--

4 клас: «Життя в довкіллі»

70 годин, 2 години на тиждень

Пор. №	К-сть год	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати
1	8	<p>Вступ. Планета Земля – наш дім.</p> <p>Земля у Всесвіті. Уявлення про Всесвіт як безкінечний світ зірок. Земля – планета Сонячної системи. Найближчі сусіди Землі (планети Сонячної системи). Місяць – супутник Землі.</p> <p>Планета Земля – живий організм. Існування розумного життя на Землі – унікальне явище в Сонячній системі. Уявлення про біосферу як сферу життя – єдність живого</p>	<p><i>Учні повинні знати:</i></p> <ul style="list-style-type: none">– про Сонячну систему – навколо Сонця обертаються дев'ять планет, які різні за розміром, але набагато менші за Сонце;– про форму Землі;– місяць – супутник Землі, кам'яна куля, яка відбиває сонячне світло і тому його добре видно на небосхилі вночі.	<p><i>Сенсомоторний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none">– учень впізнає зображення Сонця, Місяця, Землі та інших планет Сонячної системи. <p><i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none">– розуміє, що розвиток життя на планеті Землі здійснюється у єдності живої і неживої природи, людини і природи,– встановлює з допомогою вчителя причинно-наслідкові

	<p>і неживого (яке здійснюється за рахунок їх взаємопроникнення і переродження в кругообігах речовини та потоках енергії). Уявлення про розвиток біосфери як спільну еволюцію живого і неживого (наприклад, зміна складу повітря на планеті із зародженням життя, зміна клімату тощо). <i>Уявлення про єдність людини і природи, їх спільну еволюцію.</i> Уявлення про кругообіг речовини (що забезпечує хімічну рівновагу в біосфері) як причину тривалого існування і розвитку життя на Землі. Вплив сучасної людини на природу планети Земля як можлива причина глобальних її змін та знищення (внаслідок екологічної кризи чи застосування сучасного озброєння, наприклад, ядер-</p>	<p><i>Учні повинні мати уявлення про:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Всесвіт як світ, що складається з величезних зоряних систем; – біосферу та її розвиток; тісний зв'язок розвитку людини і природи; – екологічні проблеми Землі; відповідальність людини за збереження природи Землі; – сучасну тенденцію об'єднання людей Землі для вирішення спільних проблем людства. <p><i>Учні повинні вміти:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – розрізняти зображення планет Сонячної системи; – в доступній формі пропагувати знання про охорону природи, брати посильну участь у природоохоронній діяльності. 	<p>зв'язки між діяльністю людей та станом природи Землі;</p> <ul style="list-style-type: none"> – прогнозує з допомогою вчителя негативні наслідки впливу людини на природу Землі (екологічна криза); – оцінює екологічну і неекологічну поведінку; – розуміє необхідність об'єднання зусиль людей нашої планети для вирішення спільних проблем. <p><i>Мовленнєвий розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – ознайомлений з поняттями «Всесвіт», «Сонячна система», «біосфера»; – знає назви планет: «Венера», «Марс», «Земля», «Сатурн» та ін. – висловлює оцінні судження про природу Землі, поведінку людей у природі; – аргументовано відповідає
--	--	--	--

	<p>ної війни). Уявлення про екологічну кризу на Землі (спалювання палива як причина потепління клімату Землі, танення льодовиків; радіоактивне забруднення; кислотні дощі, що небезпечні для рослин; «озонова дірка» і небезпека космічного випромінювання для людини; зростання народонаселення та обмеженість ресурсів Землі тощо). Відповідальність людини перед природою Землі. Зв'язок між природою і людиною, її побутом і духовним світом.</p> <p><i>Єдність людства – запорука його виживання і розв'язання глобальних проблем.</i> Уявлення про глобалізацію світу як сучасну тенденцію розвитку людства: час стихійного розвитку людства закінчується і настає час його керованого</p>		<p>на питання вчителя про необхідність охорони довкілля, збереження життя на планеті, об'єднання зусиль людей планети для вирішення глобальних проблем.</p> <p><i>Особистісний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none">– виражає позитивні емоційні реакції на унікальність розумного життя на Землі;– усвідомлює цінність життя на Землі та відповідальність людини за його збереження.
--	--	--	---

		розвитку при узгоджених спільних зусиллях (так звана епоха ноосфери). Приклади об'єднання людей різних країн (глобальна інформаційна мережа INTERNET, утворення різних організацій – ООН, Євросоюз тощо). Спрямування прогресу сучасного об'єданого суспільства на вирішення глобальних проблем людства (підвищення рівня освіченості людей, їх культурного розвитку, боротьбу з бідністю; розв'язання екологічних проблем тощо).		
2 2.1	20 4	Багатолици планета Земля. Глобус – модель Землі. Південний і північний полюси Землі. Обертання Землі навколо своєї осі. Зміна дня і ночі. Рух Землі навколо Сонця. Зміни пір року. Вплив Сонця	<i>Учні повинні знати про:</i> – добове обертання і річний рух Землі навколо Сонця; – способи зображення Землі та її поверхні: глобус, карта; – назви океанів і материків;	<i>Сенсомоторний розвиток:</i> – учень розрізняє південний і північний полюси Землі на глобусі і карті; – розрізняє океани і материки на глобусі і карті;

	<p>на клімат планети Землі (залежність кількості сонячної енергії, що надходить на Землю, та її розподілу на Землі від зміни земної орбіти і нахилу земної вісі).</p> <p><i>Карти.</i> Умовні позначення на карті. Океани й материки на глобусі та карті півкуль.</p>	<p>– частини світу, місцезнаходження материків і океанів.</p> <p><i>Учні повинні мати уявлення про:</i></p> <p>– повторюваність сезонних явищ у довкіллі та їх зв'язок із рухом Землі навколо Сонця (під час обертання навколо Сонця Земля по-різному освітлюється його променями, що є причиною сезонних змін);</p> <p>– типи погоди в довкіллі та причини її зміни; вплив Сонця на клімат (нагрівання поверхні Землі залежить від висоти Сонця).</p> <p><i>Учні повинні вміти:</i></p> <p>– користуватись картою;</p> <p>– читати умовні позначення на карті.</p>	<p>– розпізнає умовні позначення на карті.</p> <p><i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i></p> <p>– розуміє вплив Сонця на клімат Землі та його роль у сезонних змінах;</p> <p>– користується картою і орієнтується в умовних позначеннях на ній;</p> <p>– встановлює з допомогою вчителя пояснення явищам природи на основі уявлень про періодичність процесів у довкіллі.</p> <p><i>Мовленнєвий розвиток:</i></p> <p>– ознайомлений з поняттями «південний і північний полюси Землі», «вісь Землі», «орбіта Землі»;</p> <p>– використовує в мовленні поняття «карта», «глобус»;</p> <p>– називає океани й материки, читає умовні позначення на карті;</p>
--	---	---	---

2.2	16	<p>Природні зони Землі. Чи однакові рослини і тварини населяють всі куточки нашої планети? Відмінність рослинного і тваринного світу на різних материках Землі на прикладах (жирафи і бегемоти – в Африці, кенгуру і коала – в Австралії; скунс, гримуча змія – в Північній Америці, колібрі, лінивцеві – в Південній Америці; павич, індійський слон – в Азії, їжак, косуля – у Євразії). Що заважає живим організмам поширюватись по всій планеті Земля (фізичні бар'єри: гори, ріки, моря). Різні умови</p>	<p><i>Учні повинні знати:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – взаємозв'язки в природних зонах і в природних угрупованнях; – розміщення України на земній поверхні (глобусі та карті); – природні зони на території України. <p><i>Учні повинні мати уявлення про:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – природну зону як природну систему; – взаємозв'язки умов життя рослинного й тваринного світу в різних куточках Землі; – особливості природи, госпо- 	<ul style="list-style-type: none"> – відповідає на запитання вчителя щодо взаємозв'язків та закономірностей у природі. <p><i>Особистісний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – виявляє пізнавальний інтерес та бажання зрозуміти сутність природничих явищ та закономірностей. <p><i>Сенсомоторний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – розрізняє малюнкові зображення природи різних природних зон Землі та України; – розрізняє та розпізнає малюнкові зображення найпоширеніших тварин і рослин природних зон Землі і України, природних угруповань рідного краю та сільськогосподарських угідь; – показує Україну на фізичній карті світу та глобусі. <p><i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – співвідносить на наочному рівні зображення рослин і тва-
-----	----	---	--	---

	<p>існування на планеті Земля (клімат, температура, наявність їжі, вологість тощо), які не можуть задовольнити всі живі організми. Клімат як важливий фактор, що визначає рослинний і тваринний світ і навіть зовнішній вигляд великих територій.</p> <p><i>Уявлення про природну зону як єдину природну систему, яку утворюють такі основні компоненти, як рельєф, клімат, води, ґрунти, світ рослин і тварин. Уявлення про різновиди природних зон: мішані ліси, лісостеп і степ, гори та ін. (льодова, тундра, тайга, пустелі і напівпустелі, савани, тропічні ліси тощо).</i></p> <p>Україна на глобусі та карті півкуль. Природні зони України. Мішані ліси. Лісостеп і степ. Південний берег Криму. Гори: Кримські гори, Карпати. Роз-</p>	<p>дарської діяльності та охорони природи в кожній природній зоні України;</p> <p>– особливості природи, сільськогосподарську діяльність людей та охорону природи у рідному краї;</p> <p><i>Учні повинні вміти:</i></p> <p>– показувати розміщення України на фізичній карті світу, карті півкуль та глобусі;</p> <p>– розрізняти найхарактерніші рослини і тварин природних зон України та природних угруповань рідного краю; найпоширеніші сільськогосподарські рослини і тварин і рідного краю;</p> <p>– встановлювати та пояснювати в межах програми взаємозв'язки в природних зонах і природних угрупованнях.</p>	<p>рин з природними зонами, у яких вони живуть;</p> <p>– порівнює на наочному рівні і з допомогою вчителя різні природні зони за їх компонентами (схожість і відмінність);</p> <p>– встановлює з допомогою вчителя взаємозв'язки між природними умовами в різних природних зонах та особливостями способу життя рослин і тварин, праці людей;</p> <p>– орієнтується в особливостях природи і господарської діяльності людей в різних природних зонах України;</p> <p>– користується картами (фізичною і природних зон).</p> <p><i>Мовленнєвий розвиток:</i></p> <p>– ознайомлений і використовує у мовленні поняття «природна зона», «мішані ліси», «лісостеп», «степ», «гори»;</p> <p>– описує за наданим учителем планом особливості природи і</p>
--	---	--	--

		<p>ташування природних зон на території України, їх природні умови, рослинний і тваринний світ. Природні багатства нашої землі. Господарська діяльність населення України в різних регіонах. Взаємозв'язки й залежності в природі різних природних зон та зумовленість праці людей.</p> <p><i>Природні зони рідного краю.</i></p> <p>Природні багатства рідного краю. Господарська діяльність населення свого краю.</p>		<p>господарської діяльності людей у природних зонах України та рідного краю.</p> <p><i>Особистісний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – виражає позитивні емоційні реакції на красу природи нашої багатоліцевої планети, України і рідного краю; – виявляє пізнавальний інтерес до інформації щодо особливостей природи в різних куточках Землі, має бажання зрозуміти природничі взаємозв'язки і залежності; – усвідомлює особисту відповідальність за збереження природи рідної землі, бере посильну участь у природоохоронній діяльності.
3 3.1	42 30	<p>Україна на планеті людей</p> <p>Населення земної кулі. Людство як сукупність усіх людей, що населяють нашу планету. Раси, основні місця їх проживання.</p>	<p><i>Учні повинні знати:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – що світ населяють різні народи, які проживають в різних країнах; 	<p><i>Сенсомоторний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – учень розрізняє на наочному рівні людей різних рас за ознаками зовнішності;

	<p>Уявлення про суспільство як організм, що здатен самостійно організувати свою життєдіяльність та керувати своїм розвитком (тобто, до самоорганізації та саморозвитку). Планета людей як сукупність різних народів, що живуть у різних країнах. Взаємовідносини між різними народами і країнами світу. Взаємозбагачення культур.</p> <p>Україна – незалежна (суверенна) держава. Що таке держава. Основні символи держави: герб, прапор, гімн; їх значення. Історія виникнення державної символіки України. Ставлення до державної символіки. Українська державна мова. Державний устрій України. Населення України. Українці. Перші згадки про українців в історії. Древні предки українців, розселення і заняття дав-</p>	<ul style="list-style-type: none"> – національно-державну символіку України; – державний устрій України; – про народ України; державну мову і мови етнічних меншин; – положення України на карті, територію і кордони України; найбільші водойми та міста України; – історико-етнографічні регіони, особливості побуту, культури, господарської діяльності в них; – видатних людей свого краю. <p><i>Учні повинні мати уявлення про:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – раси людей; – відмінність людей за зовнішніми ознаками та культурою (звичаями, мовою); – здатність суспільства, як єдиного організму, до самоорганізації та саморозвитку; – природу, історію, економіку 	<ul style="list-style-type: none"> – розпізнає основні державні символи України; – показує на карті розташування України, рідного краю і свого населеного пункту; моря, найбільші міста і ріки України. <p><i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – розуміє, що деякі особливості зовнішнього вигляду людей різних рас пов'язані з умовами їх проживання; – співвідносить на наочному рівні малюнкові зображення українців, їх побуту тощо з різними періодами в історії України; – співвідносить на наочному рівні малюнкові зображення житла і одягу українців у минулому з різними регіонами країни; виконує дії наочного порівняння житла і одягу українців у різних регіонах у минулому;
--	---	---	---

	<p>ніх слов'ян. Головні події в історії України. Український народ у часи Київської Русі, в часи боротьби за незалежність. Козаччина. Запорозька Січ. Вірування і світоглядні уявлення українців. Народні казки, пісні, танці, ігри. Пам'ятки культури України. Видатні діячі України.</p> <p>Територія України. Подорож картою України. Найбільші ріки (Дніпро, Південний Буг, Псел, Дністер, Сіверський Донець, Горинь, Десна, Інгулець), моря. Найбільші міста (Київ, Харків, Дніпропетровськ, Донецьк, Одеса, Запоріжжя, Львів).</p> <p><i>Історико-етнографічні регіони:</i> Середня Наддніпрянина, Поділля, Полісся, Карпати. Особливості природи, культури й побуту, господарської діяльності (промисловості і сіль-</p>	<p>і культуру України та рідного краю;</p> <ul style="list-style-type: none"> – місце України в Європі й українців серед інших народів світу; – етнічний склад населення України; – деякі події історії стародавньої минувшини України та боротьбу України за свою незалежність; – особливості життя українців у різних регіонах у минулому (житло і одяг) та зв'язок їх із природними умовами; – найважливіші природні об'єкти, промислові підприємства свого краю; – господарські заняття і професії людей своєї місцевості, прості знаряддя праці та їх застосування. <p><i>Учні повинні вміти:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – розпізнавати і розрізняти лю- 	<ul style="list-style-type: none"> – порівнює з допомогою вчителя особливості природи, культури та господарської діяльності в історико-етнографічних регіонах; – встановлює з допомогою вчителя взаємозв'язки між природними умовами життя українців у минулому та особливостями їх житла й одягу; – користується картами (фізичною і політичною). <p><i>Мовленнєвий розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – ознайомлений з назвами історико-етнографічних регіонів України; – знає назви морів, деяких найбільших рік і міст, держав-сусідів України; імена найвидатніших діячів свого краю; – розповідає на доступному рівні про історію України; – описує за наданим учителем планом особливості природи і господарської діяльності у різ-
--	--	--	---

3.2	12	<p>ського господарства) регіонів. Житло українців у різних регіонах України у минулому і тепер. Зумовленість обладнання житла українців кліматом України у минулі часи. Особливості одягу українців у різних регіонах у минулі часи. Місце твого населеного пункту на фізичній карті України. Господарська діяльність населення, традиційні заняття та ремесла краю.</p> <p>Україна – європейська країна. Кордони України (розташування України на політичній карті). Держави – сусіди України. Зв'язки України з іншими країнами: економічні, політичні, культурні. Взаємовідносини між Україною та іншими країнами світу. Взаємозбагачення культур.</p> <p>Норми і цінності українського суспільства. Погляд на культуру як систему цінностей,</p>	<p>дей різних рас (за кольором шкіри, волосся, розміром очей, статурою);</p> <ul style="list-style-type: none"> – показувати на карті Україну та її кордони; – показувати на карті найбільші міста і ріки України; – знаходити на карті розташування своєї області. <p><i>Учні повинні знати:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – основний закон для громадян України – Конституцію; 	<p>них історико-етнографічних регіонах України.</p> <p><i>Особистісний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – усвідомлює і характеризує себе як дитину України; – відчуває повагу до представників різних народів, рас і культур; – відчуває гордість за досягнення представників рідного краю у різних сферах життя; – уболіває за долю свого народу, шанобливо ставиться до результатів праці людей. <p><i>Сенсомоторний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – розрізняє і розпізнає свій та інших людей емоційний стан;
-----	----	--	---	--

	<p>норм і вимог суспільства. Уявлення про мистецтво, науку і філософію як суттєві фактори самоорганізації та саморозвитку суспільства (рушійні сили його прогресу). Погляд на мистецтво, науку і філософію як Красу, Істину і Добро (Краса – відчуття порядку і гармонії; Істина – сучасна і обґрунтована картина світу; Добро – пошук нового погляду і нового підходу до дійсності).</p> <p><i>Закони життя в українському суспільстві (право).</i> Обговорення значення слів «правило» – «право» – «закон». Уявлення про загально визнані права людини та рівноправність. Ознайомлення з Декларацією прав людини. Права та обов'язки громадян України. Конституція України – основний закон нашої держави. Ознайомлення з деякими</p>	<p>– найголовніші права та обов'язки дитини в сім'ї, в школі; – основні правила поведінки вдома, в гостях, у школі, під час народних та державних свят, у громадських місцях; – основні взаємозв'язки в соціальному житті (між вчинком і наслідком; порушенням правил і відповідальністю; роль народних традицій у збереженні культури).</p> <p><i>Учні повинні мати уявлення про:</i></p> <p>– погляд на культуру як систему цінностей, норм і вимог суспільства; – обов'язки, права і свободи громадянина України; найголовніші права та обов'язки дитини, загально визнані права людини (рівноправність людей; право кожної людини на життя, на працю, на вільний вибір робо-</p>	<p>– розрізніе наочні зображення соціально схвальної і несхвальної поведінки.</p> <p><i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i></p> <p>– встановлює причинно-наслідкові зв'язки між подіями та емоціями, порушенням правил і відповідальністю; – аналізує і оцінює дії свої та інших людей, прогнозує їх можливі наслідки; – оцінює приклади позитивного і негативного ставлення людей один до одного; – розуміє та оцінює почуття та переживання свої та інших людей; – порівнює себе і свою поведінку з іншими людьми; – орієнтується в загально визнаних правах людини, правах і обов'язках громадянина України, дитини, духовних цінностях українців.</p>
--	---	---	--

	<p>статтями Конституції України, які гарантують захист прав людини, лад і злагоду у нашому спільному Домі.</p> <p>Ознайомлення з основними громадянськими правами та обов'язками, найпростішими правами дитини. Взаємні обов'язки батьків і дітей.</p> <p>Основні правопорушення, поширені серед дітей. Ознайомлення з відповідальністю (юридичною) за них. Уміння відповідати за свої вчинки. Розв'язання прогностичних задач «Що буде, якщо ...».</p> <p><i>Культура взаємовідносин людей в українському суспільстві.</i></p> <p>Культура людських відносин у сім'ї, колективі, суспільстві.</p> <p>Культура людських почуттів.</p> <p>Зовнішня краса та краса почуттів і вчинків. Відмінності зразків поведінки у людей ін-</p>	<p>ти, на відпочинок і дозвілля; право на захист материнства і дитинства; право на освіту);</p> <ul style="list-style-type: none"> – права людини в традиціях українського народу; – культуру спілкування між людьми; – духовні цінності українського народу; особливості культури та національні риси українців. <p><i>Учні повинні вміти:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – аналізувати та обґрунтовувати свої дії, передбачати їх наслідки; – виконувати правила поведінки в соціальному оточенні; правила поведінки учня; – вести спостереження за своїм настроєм; – орієнтуватися на народні традиції у ставленні між людьми. 	<p><i>Мовленнєвий розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – ознайомлений з поняттям «духовні цінності»; – використовує в мовленні поняття «правило», «право», «закон»; – обґрунтовано відповідає на питання щодо мотивації дій власних та однолітків, їх можливих наслідків; – описує з допомогою вчителя почуття та переживання власні та інших людей; – розповідає на елементарному рівні про культуру відносин між людьми і народні традиції у стосунках між людьми; права і обов'язки дитини. <p><i>Особистісний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – виявляє ціннісне ставлення до традицій українського суспільства, шанобливо ставиться до свого роду, виявляє повагу до традицій інших народів;
--	--	--	--

	<p>ших культур (на прикладах). <i>Духовні цінності українського суспільства.</i> Уявлення про систему цінностей українського суспільства (етнічних, загальнонаціональних, загальнолюдських) та найбільш значущі для українського народу цінності (патріотизм, державотворчість, соціальна справедливість, першорядність духовного щодо матеріального, природолюбство, людинолюбство, працелюбство, взаємоповага; виховання в дитини власного «Я», віри у свої сили, талант, здібності; виховання гуманної, творчої, соціально активної особистості, здатної бережливо ставитись до природи, світу речей, самої себе, інших людей, розуміти значення життя як найвищої цінності).</p>		<ul style="list-style-type: none">– прагне до розвитку вмінь керуватися своїми емоціями;– дотримується правил поведінки в соціальному оточенні, правил поведінки учня; вміє спільно працювати в групі, колективі;– прагне набути такі якості, як доброта, милосердя, співчуття, справедливість.
--	--	--	---

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Образотворче мистецтво, відображаючи реальну дійсність, є унікальним у вирішенні завдань як художнього, так і особистісного розвитку, громадянського і духовного становлення підростаючого покоління. Це зумовлено не тільки природою сприймання образотворчого мистецтва, а й тим, що вже в ранньому віці образотворча діяльність стає однією з найдоступніших і емоційно-захоплюючих форм творчості. Заняття образотворчим мистецтвом дають можливість ефективно розвивати в учнів почуття прекрасного, формувати естетичні смаки, вміння розуміти й оцінювати твори мистецтва, красу і багатство рідної природи.

Головна мета шкільного курсу «Образотворче мистецтво» полягає в художньо-естетичному розвитку учнів на основі досягнення освітньої (засвоєння художньо-естетичних знань і основ образотворчої грамоти, оволодіння графічно-практичними вміннями і навичками) та корекційно-розвивальної (сенсорний, розумовий, мовленнєвий, емоційний розвиток) цілей.

Відповідно до вимог Державного стандарту спеціальної освіти предмет «Образотворче мистецтво» реалізує змістові лінії візуального мистецтва: основи образотворчого мистецтва, образотворча діяльність, сприймання візуального мистецтва. Програмою передбачається також залучення й інших видів мистецької діяльності, таких як художнє слово, музика, частково – екранні види мистецтва, елементи театрального дійства та ін.

Змістові лінії освітньої галузі «Образотворче мистецтво» реалізуються у процесі опанування художньо-естетичних знань, сприймання, розуміння і репродукування художніх образів та оволодіння графічно-практичними вміннями й навичками. Так, змістова лінія «Основи образотворчого мистецтва» передбачає ознайомлення молодших школярів із понятійним апаратом образотворчого мистецтва та вироблення на цій основі елементарних образотворчих умінь і навичок. Слід зауважити, що програмою не планується окремих годин на опрацювання цього матеріалу і його вивчення має вестися принагідно, у вигляді бесід та окремих завдань, під час вивчення інших програмових тем.

Змістова лінія «Образотворча діяльність» полягає в опануванні практичних дій під час відтворення учнями художніх образів шляхом запровадження у практику навчання таких різновидів занять: декоративне малювання та декоративно-прикладна діяльність, малювання з натури, тематичне малювання, ліплення.

Змістова лінія «Сприймання візуального мистецтва» передбачає ознайомлення учнів з особливостями різних видів і жанрів візуального мистецтва та його значенням у житті суспільства, сприймання навколишньої дійсності та мистецтва за художньо-естетичними законами, аналіз та оцінювання творів візуального мистецтва і художньо-тематичного матеріалу. У підготовчому та першому класах ця змістова лінія реалізується ґрунтовно, а з 2-го класу – як на окремих заняттях (уроки-бесіди з образотворчого мистецтва), так і під час вивчення інших розділів програми.

В основу програми покладено такі принципи:

- від простого до складного (від елементарної вправи до тематичної композиції);
- від дійсності через мистецтво до життя;
- єдність пізнавально-репродуктивної та творчої діяльності;
- систематичний розвиток здібностей до особистісно-емоційного сприймання художнього образу в мистецтві та житті й посиленого відтворення його у самостійних роботах з урахуванням психофізичних, вікових, національних, регіональних особливостей і практичного досвіду учнів.

Обов'язковою є корекційна спрямованість навчального процесу.

Шкільний курс з образотворчого мистецтва в початкових класах передбачає вирішення основних завдань:

1. Розвиток сенсорних і розумових здібностей:

- формування цілеспрямованого сприймання навколишнього предметного середовища, вміння порівнювати (виявляти подібність і відмінність) предмети і явища, визначати головне і другорядне в художніх образах творів мистецтва й у навколишньому світі; розвиток здатності аналізувати реальні предмети і явища й синтезувати їх в художньому образі на базі узагальнення суттєвих ознак, зіставлення і пошуку далеких і близьких аналогій, встановлення логічних зв'язків;

вироблення спроможності відчувати залежність елементів зображення, пов'язаних між собою композиційною логікою (узгодженість площини і зображуваних елементів, симетричність, асиметричність, контрастність, ритмічність, пропорційність, динамічність, статичність, певне колірне вирішення);

– розвиток зорового аналізатора, тактильних і кінестетичних відчуттів, вміння розуміти єдність форми і колірного вирішення художнього образу залежно від засобів передачі настрою і стану зображуваного, розрізнати і визначати форму, фактуру, забарвлення, просторове розташування предметів у дійсності й у творах мистецтва;

– удосконалення вмінь виконувати інтелектуальні операції в процесі сприймання та репродукування (відтворення) художніх образів (усвідомлення художньо-образотворчих завдань і кінцевого результату майбутньої роботи, розуміння інструкцій різного роду, попереднє осмислення особливостей наочно сприйнятого об'єкта (натури або зразка), цілеспрямованість і планування образотворчої діяльності, здійснення контролю за своєю роботою, самооцінка образотворчої діяльності та її результатів);

– систематичне та цілеспрямоване формування графічних і живописних навичок (користуватися матеріально-технічними засобами, володіти дрібними м'язами руки, підкоряти рухи кисті руки контролю ока).

2. Розвиток адекватного емоційно-естетичного ставлення до предметів і явищ навколишнього світу, інтересу до художньої творчої діяльності, здатності до сприймання, розуміння і репродукування (відтворення) художніх образів.

3. Формування уявлень про образотворче мистецтво, ознайомлення з його історією та роллю у житті людей, образною мовою різних видів і жанрів мистецтва.

4. Відпрацювання навичок художньо-естетичного сприймання та емоційно-естетичної оцінки, культури почуттів.

5. Розвиток емоційної та словесно-логічної пам'яті, образної уяви, фантазії.

6. Формування зв'язного усного мовлення учнів.

7. Виховання у школярів основних моральних якостей особистості, працелюбності, охайності, наполегливості, вміння працювати самостійно і в колективі.

У початковій ланці заняття з курсу мають передбачати залучення учнів до співпереживання, створення відповід-

ного темі уроку емоційного настрою, наявність трьох основних структурних елементів уроку образотворчого мистецтва: сприймання, формування творчого задуму, його посиљна творча реалізація. У підготовчому та 1-му – 2-му класах методика роботи ґрунтується на широкому використанні ігрових форм, а у 3-му – 4-му класах елементи гри вводяться як складові в структуру уроку.

Значну увагу на заняттях з молодшими школярами слід приділяти і розвитку мовленнєвих навичок. Для цього вчитель має використовувати різноманітні методичні прийоми: словесний опис (характеристика) творів візуального мистецтва, визначення послідовності роботи над малюнком, називання графічних дій у процесі репродукування художніх образів, розв'язання завдань композиційного характеру, порівняння малюнка з об'єктом зображення і частин малюнка між собою, розповідь про виконану роботу, оцінка своєї роботи та робіт однокласників.

Запровадженню у практику навчання різновидів занять (декоративне малювання та декоративно-прикладна діяльність, малювання з натури, тематичне малювання, ліплення, бесіди про образотворче мистецтво) має передувати пропедевтична робота, що проводиться у підготовчому класі на початку першого півріччя.

Підготовчий період. Основними завданнями підготовчих занять є вивчення характерних особливостей кожного учня та ознайомлення дітей з елементарними основами образотворчого мистецтва, формування і збагачення сенсорного досвіду. З цією метою у підготовчий період вчитель має проводити роботу, спрямовану на розвиток в учнів уваги, сприймання, уявлень про форму, колір предметів, розмір, будову складових частин, їх просторові відношення; відпрацювання вмінь слухати вчителя, організувати своє робоче місце, користуватися основними матеріально-технічними засобами, проводити від руки прості лінії, різноманітні геометричні фігури, виконувати нескладні малюнки; корекцію й розвиток моторно-рухової сфери, формування технічних вмінь, удосконалення диференційованих рухів пальців і кисті руки.

У цей період важливу корекційно-розвивальну роль відіграють вправи, що передбачають зображення предметів квадратної, круглої, овальної, прямокутної, трикутної

форми; вправи, спрямовані на формування уявлень про просторові ознаки та відношення; вправи на розпізнавання та називання кольорів; завдання виконати нескладні малюнки. Значне місце на підготовчих уроках доцільно відвести зоровим диктантам, роботі з мозаїкою, трафаретами, шаблонами.

Першочергового значення на пропедевтичних уроках набуває ігровий характер проведення тренувальних вправ з обов'язковим застосуванням різноманітних дидактичних іграшок (будівельні конструктори, пірамідки, кульки та ін.), плоских та об'ємних геометричних фігур і тіл різного розміру, смужок з кольорового картону різної довжини і ширини, таблиць зі зразками малюнків, простих варіантів кольорових мозаїк, наборів дрібних предметів.

Декоративне малювання та декоративно-прикладна діяльність. Декоративне малювання має значну цінність як для розв'язання навчальних, корекційно-розвивальних цілей, так і для естетичного виховання дітей, розвитку елементів творчості в самостійній практичній роботі.

Змістом уроків декоративного малювання є складання різних візерунків і орнаментів у смузі, квадраті, прямокутнику, колі, призначених для прикрашання предметів побуту, а також оформлення святкових листівок, плакатів, запрошень і т.ін. Учні опановують вміння гармонійно поєднувати кольори, ритмічно повторювати або чергувати елементи орнаменту. При цьому спочатку пропонуються завдання на малювання орнаментів з геометричних елементів, з чергуванням їх за формою, кольором, розміром, а потім переходять до завдань на малювання візерунків на основі декоративної переробки природних форм. Їх виконують за зразком, пам'яттю, уявою, словесним описом учителя.

Основною метою декоративно-прикладної діяльності є ознайомлення учнів з прийомами і засобами художньо-декоративного оформлення виробів. Охоплюючи елементи зображення на площині, ліплення, художнього конструювання і моделювання, декоративно-прикладна діяльність сприяє формуванню у школярів уявлень про зв'язок різних видів образотворчої діяльності (малюнка, ліплення, декорування) на виробництві, у художніх вирішеннях оточення (навколишнього середовища), предметів побуту, в архітектурі.

Паралельно з практичною діяльністю учні ознайомлюються з кращими зразками декоративно-прикладного мистецтва, адже демонстрація творів народних майстрів дозволяє дітям зрозуміти красу виробів, доцільність використання їх у побуті. Під час занять школярі одержують знання про композицію, симетрію, ритм, відомості про застосування візерунків на іграшках, одязі, тканині, посуді тощо, ознайомлюються з художнім різьбленням по дереву й кістці, виробами зі скла, керамікою й іншими творами декоративно-прикладного мистецтва, порівнюють реальні й декоративні форми за подібністю і відмінністю і т.ін.

У ході роботи над аплікаціями з картону, паперу, тканини, соломи, природних і штучних матеріалів учні за зразком і власним задумом виконують тематичні композиції, візерунки. Слід звертати увагу молодших школярів на застосування в аплікаціях різних прийомів (вирізування, вищипування, наклеювання), що можуть використовуватися й під час виготовлення навчальних посібників, й іграшок із паперу, картону, пластиліну, природних матеріалів.

У початкових класах вчителю необхідно систематично використовувати розгорнуте пояснення послідовності виконання дій, подаючи при цьому завдання не тільки запропонованої, а й вільної тематики, що дозволить задовольнити індивідуальні запити дітей, заохотити їх до творчих пошуків.

Малювання з природи. Головна мета уроків малювання з природи – навчити дітей сприймати та відтворювати в малюнку конструкцію предметів, співвідношення ширини і висоти, частин і цілого, їх забарвлення, просторове взаєморозташування.

Безпосередньому малюванню з природи на уроці обов'язково мають передувати обстеження об'єкта зображення, визначення його форми, будови, забарвлення, розмірів та пропорцій окремих частин, просторових відношень. Після всебічного аналізу предмета учнів слід зорієнтувати на малювання його в такому вигляді, який він має з їхнього місця. Для цієї роботи вчителю бажано передбачити до 3-х однотипних підставок, які розташовуються перед кожним рядом учнів, і поставити на них однакові предмети, що надасть можливість ретельного аналізу об'єкта всіма учнями. Якщо моделі для малювання невеликого розміру, то їх слід роздати кожному школяру на робоче місце.

Реалізація художньо-образотворчих завдань потребує від учнів насамперед усвідомлення мети та кінцевого результату роботи, розуміння інструкцій учителя, усвідомлення особливостей наочно сприйнятого об'єкта зображення, планування образотворчої діяльності, здійснення контролю за своєю роботою, самооцінки результатів.

Для того, щоб учні дотримувалися певної послідовності у процесі малювання з натури, вчителю необхідно на кожному уроці пояснювати і показувати закономірності побудови реальної форми предмета, визначати всі етапи його відтворення, а після пояснення стирати з дошки крейдовий малюнок і спрямовувати учнів на самостійне малювання натурних об'єктів з дотриманням потрібної послідовності.

Крім того, дуже важливо навчити школярів постійно порівнювати свій малюнок із натурою та зіставляти окремі деталі малюнка між собою. Особливого значення для вироблення навичок аналізу і відтворення конструкції та форми предметів набуває добір моделей, їх художня цінність та доступність (з урахуванням вікових особливостей та образотворчих здібностей учнів).

Малювання за темою. Змістом уроків тематичного малювання є зображення явищ навколишнього середовища й ілюстрування уривків із літературних творів.

Основними завданнями тематичного малювання в початкових класах є досягнення правильного відтворення зорового співвідношення розмірів предметів, доперспективних засобів зображення та передачі перспективних явищ на елементарному рівні, відпрацювання уміння аналізувати залежність виражальних засобів композиції від теми і задуму сюжету.

Виконання учнями практичних дій вимагає відповідної підготовчої роботи, спрямованої, перш за все, на визначення сюжету та опис об'єктів зображення. Ставлячи перед школярами завдання створення будь-якого художнього образу у власних творчих роботах, вчитель має зосередити свої зусилля на активізації зорових уявлень, формуванні в учнів творчого задуму. Після пояснення та показу прийомів роботи вчителем учні визначають та, по можливості, самостійно описують у словесній формі, що вони будуть малювати, де, як і в якій послідовності.

Для збагачення зорових уявлень школярів можна використовувати книжкові ілюстрації, таблиці з зображенням людей і тварин, різноманітні репродукції, плакати, листівки, фотографії, іграшки, моделі, муляжі і т. ін.

Ліплення. Заняття ліпленням сприяють розвитку насамперед моторно-рухової сфери, удосконаленню диференційованих рухів пальців і кисті руки, формуванню технічних вмінь у процесі зображення в об'ємі. Учні ознайомлюються з пластикою форм, видами ліплення (рельєф, кругла скульптура), опановують прийоми роботи з глиною і пластиліном (ліплення з цілого шматка, з'єднання окремих пласких та об'ємних частин ліпних виробів, ліплення шляхом розкатування, накладання, примазування, притискування, вдавлювання, розплющування, обробка виробу стекою з дотриманням пропорцій і т. ін.). Спочатку учні мають навчитися катати ковбаски, стовпчики, кульки, потім – ліпити овочі, фрукти, птахів, тварин, виконувати тематичні композиції в об'ємі. Значна увага при цьому приділяється кольоровому вирішенню завдання, пластичній цілісності образу.

Корекційна робота на заняттях з ліплення полягає також у формуванні вмінь орієнтуватися в завданні, встановлювати логічну послідовність виготовлення виробу, визначати прийоми ліплення, правильність дій і результатів, оцінювати готові вироби.

Бесіди про образотворче мистецтво. Бесіди про мистецтво – важливий засіб художньо-естетичного виховання школярів. Застосування творів образотворчого мистецтва значною мірою сприяє розвитку інтелектуальних здібностей та емоційної сфери учнів, формуванню їхніх моральних позицій, розширенню соціального та естетичного досвіду. Особливого значення при цьому набуває розвиток зв'язного усного мовлення.

У підготовчому та першому класах окремі уроки для такої роботи не виділяються, відводиться лише 10–15 хвилин на початку або наприкінці уроку. Протягом однієї бесіди, як правило, розглядається 1–2 картини, 3–4 художні ілюстрації чи 5–6 виробів декоративно-прикладного мистецтва. Починаючи з 2-го класу, для бесід відводяться спеціальні уроки.

Основну увагу вчителю варто приділяти формуванню в школярів знань та уявлень про мистецтво, його історію,

специфіку праці художників; розвитку умінь аналізувати твори образотворчого мистецтва (зміст, головна думка, деякі засоби художньої виразності), порівнювати зображені об'єкти, предмети за подібністю і відмінністю, виділяти та узагальнювати істотні ознаки художнього образу, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, асоціювати художній матеріал з життєвими явищами, висловлювати адекватне емоційно-естетичне ставлення у формі розгорнутої оповіді, що передає естетичні погляди, смаки, ідеали учнів, або у формі «графічної мови», тобто передати враження про твір за допомогою зображення.

Розповіді вчителя про мистецтво мають бути яскравими, емоційними, виразними. Для посилення емоційного впливу художнього образу корисно залучати твори художньої літератури (рядки віршів, уривки з казок, оповідань), музичні твори. Рекомендується також використовувати кінофільми, діафільми, діапозитиви. Там, де це можливо, необхідно проводити екскурсії до музеїв, картинних галерей, художніх майстерень, виставок творів народних художніх промислів.

У тих випадках, коли у вчителя немає репродукцій картин, зазначених у програмі, їх можна замінити іншими, але такими, що відповідають меті уроку.

Планування уроків образотворчого мистецтва має відповідати основним дидактичним вимогам із врахуванням художньо-естетичної специфіки предмета та вад мовлення учнів.

Уроки образотворчого мистецтва передбачають стимулювання художніх здібностей школярів та проведення уроку в особливій атмосфері творчості, що зобов'язує вчителя обирати найбільш оптимальні шляхи подання навчального матеріалу та структурування уроку. Зважаючи на це, наводимо орієнтовну структуру уроку образотворчого мистецтва, що включає декілька етапів.

I. Підготовча частина.

1. Організаційний етап (загальна організація дітей, підготовка необхідних матеріально-технічних засобів).

2. Вступна бесіда (мобілізація уваги, створення емоційної зацікавленості, підвищення мотивації образотворчої діяльності школярів).

3. Встановлення зв'язку між новим і попереднім матеріалом (проведення вправ, закріплення або повторення пройденого).

II. Основна частина.

1. Аналіз об'єкта зображення (натури або зразка), його форми, розміру, будови, забарвлення, розташування в просторі або виявлення сюжету малюнка (у тематичному малюванні).

2. Визначення послідовності виконання малюнка (планування діяльності).

3. Вказівки перед початком роботи (рекомендації щодо композиції і техніки виконання малюнка, застереження від можливих помилок).

4. Робота учнів над малюнком і керівництво процесом образотворчої діяльності (здійснення фронтального, диференційованого й індивідуального керівництва; повторне привертання уваги дітей до об'єкта зображення; активізація і стимуляція діяльності учнів; додатковий показ технічних прийомів малювання і т. ін.).

III. Підсумкова частина.

1. Підбивання підсумків уроку (розгорнутий аналіз результатів роботи учнів; фіксування уваги дітей на навчальних досягненнях та окремих недоліках; оцінка результатів роботи).

2. Організація закінчення уроку.

Плануючи урок образотворчого мистецтва, вчителю слід передбачати єдність таких компонентів:

- навчально-виховні та корекційно-розвивальні завдання;
- тема або об'єкт роботи;
- вид роботи;
- матеріально-технічні засоби.

Складаючи календарний план на рік, учитель має творчо підходити до розподілу тем, зважаючи на поступове ускладнення завдань, місцеві кліматичні умови, традиційні для певної місцевості види декоративно-прикладного мистецтва. Кількість вказаних у програмі завдань перевищує кількість навчальних годин, тобто вчителю надається можливість вибрати найкращий варіант завдання або замінити його за своїм бажанням, але з урахуванням навчально-виховних та корекційно-розвивальних цілей, зазначених у програмі.

Уроки образотворчого мистецтва бажано проводити у спеціальних кабінетах (кабінетах образотворчого мистецтва або естетичного виховання), обладнаних необхідними навчальними посібниками, наочними засобами, технічною апаратурою.

Система оцінювання навчальних досягнень школярів ґрунтується винятково на позитивному ставленні до кожного учня, незалежно від його природних здібностей до образотворчої діяльності. Оцінюється не рівень недоліків, а рівень досягнень учня у порівнянні з його попередніми досягненнями.

Основними видами оцінювання є тематичне (відповідно до розділів навчальної програми, за якою працює вчитель) та підсумкове (наприкінці семестру і навчального року). Поточне оцінювання є не обов'язковим, а заохочувальним, доцільним для посилення мотивації виконання навчальних дій, активізації інтересу учнів на уроці.

Основною одиницею оцінювання є навчальна тема. Принцип тематичності забезпечує систематичність оцінювання навчальних досягнень. Тематичному оцінюванню підлягають основні результати опрацювання навчальної теми.

Кожну оцінку доцільно мотивувати, доводити до відома учня та оголошувати перед класом, виділяючи при цьому стимулюючі фактори успіху і шляхи подолання окремих недоліків. Бажано якомога раніше залучати до оцінювання і самих учнів.

Якщо знання та вміння учня повністю відповідають певному рівню (початковому, середньому, достатньому, високому), ставиться найвищий бал цього рівня, у разі наявності окремих недоліків – оцінка знижується відповідно до їх кількості на 1–2 бали.

Підсумкову оцінку, що виставляється учневі на підставі поточного і тематичного оцінювання, слід розглядати як показник, що відображає кінцевий результат роботи учня впродовж семестру (навчального року), а не середньо-арифметичний бал, виведений суто механічно.

ПРОГРАМА
2 клас

35 годин (1 година на тиждень)

Пор. №	К-сть год	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати
1		<p>Основи образотворчого мистецтва. Образотворчі засоби. Точка. Штрих. Лінія. Види й типи ліній (вертикальна, горизонтальна, пряма, похила, хвиляста, довга, коротка), їх виражальні можливості. Колір як образотворчий засіб. Основні і похідні кольори. Відтінки кольорів. Теплі і холодні кольори. Форма. Пласкі та об'ємні форми. Квадратні, прямокутні, трикутні, округлі форми предметів та об'єктів. Циліндрична, конічна форми. Контур як засіб визначення форми. Рельєф як різновид скульптур-</p>	<p><i>Учень:</i> – називає 2–3 фарби одного кольору за світлотою й за теплохолодністю; – класифікує форми пласких та об'ємних предметів; – порівнює розміри і пропорції форм та їх складових частин на око; – за запитаннями вчителя визначає основні образотворчі засоби (форма, елементи композиції, просторові відношення, колір тощо); – під керівництвом учителя орієнтується в завданні, визначає етапи виконання художньо-образотворчих завдань на площині</p>	<p>Розвиток окоміру, спостережливості, зорової пам'яті, спритності і гнучкості руки. Формування почуття кольору та колірних нюансів, почуття пропорційності в зображенні предметів на площині та в об'ємі. Розвиток аналітико-синтетичного сприймання на основі визначення головних та другорядних ознак предметів та відтворення їх у процесі практичної діяльності. Збагачення уявлень про форму, забарвлення предметів, будову складових частин, їх розмір, просторові відношення, про</p>

	<p>ного зображення та художній засіб оздоблення поверхні. Симетрія як засіб гармонізації форми.</p> <p>Побудова предметів та об'єктів, їх пропорції та розміри.</p> <p>Простір. Просторові орієнтири (над, під, угорі, унизу, поруч, біля, зліва, справа, посередині і т.ін.). Основні способи передачі найпростішої плановості простору.</p> <p>Композиція. Розташування предметів та об'єктів, лінійна (фризова) композиція.</p> <p>Орієнтування на площині аркуша паперу та у готовій геометричній формі (смузі, квадраті, колі).</p> <p>Матеріально-технічні засоби:</p> <ul style="list-style-type: none"> – білий папір різного формату (А4, А3, А2) та різної щільності; – дошка настінна для малювання крейдою; 	<p>ні та в об'ємі, контролює власні практичні дії;</p> <ul style="list-style-type: none"> – свідомо вибирає положення аркуша паперу залежно від форми і розмірів зображуваних об'єктів; – співвідносить розміри зображення з розміром площини аркуша паперу; – у роботі з фарбами наносить фарбу на малюнок без натиску щільним малюком всією ворсою пензля, дрібні деталі розфарбовує кінчиком пензля; – самостійно змішує фарби на палітрі, досягаючи необхідних відтінків кольору шляхом розбілу чи затемнення; – порівнює продукти образотворчої діяльності з об'єктами та предметами зображення; – організує своє робоче місце та прибирає його після роботи; 	<p>правила користування основними художніми та матеріально-технічними засобами.</p> <p>Розвиток наочно-образного мислення на основі аналізу головних та другорядних ознак предметів і явищ за формою, розміром, кольором, встановлення логічних зв'язків, порівняння результатів образотворчої діяльності з натурою або зразком.</p> <p>Удосконалення технічних навичок під час малювання олівцями, фарбами, виконання аплікацій, ліплення тощо;</p> <p>Посилення мотивації художньої діяльності на основі опанування способів її виконання.</p> <p>Розвиток самостійності виконання художньо-образотворчих завдань.</p> <p>Формування свідомого ставлення до результатів образотворчої діяльності.</p>
--	--	--	---

	<ul style="list-style-type: none">– індивідуальні дошки для малювання;– «куток творчості» (на стіну прикріплюється аркуш цупкого паперу (можна використати шматок шпалер), на якому учні мають змогу самостійно малювати олівцями, фломастерами, маркерами тощо або виконувати колективні роботи під керівництвом вчителя);– набори кольорового тонкого паперу й картону, ножиці, клей;– набори білої та кольорової крейди;– набори кольорових олівців (12 шт.), фломастерів, маркерів;– набори пензликів різної ширини та діаметра;– склянки для пензликів, фарби, палітра;– пластилін, глина, стеки;	<ul style="list-style-type: none">– дотримується правил гігієни та правил культури праці художніми матеріалами;– за запитаннями вчителя оцінює свої роботи, відзначає в роботі позитивні якості та недоліки.	<p>Розвиток мовлення на основі формування вмінь називати етапи виконання художньо-образотворчих завдань, коментувати власні практичні дії, давати словесний звіт про результати роботи, спираючись на запитання вчителя.</p> <p>Формування естетичного ставлення до образотворчого мистецтва.</p>
--	---	---	---

		<ul style="list-style-type: none"> – репродукції творів візуального мистецтва; – ілюстрації до літературних творів, зокрема казок; – вироби народного декоративно-прикладного мистецтва; – таблиці, плакати, листівки, фотографії, слайди, зразки дитячих робіт, іграшки, моделі, муляжі, природний матеріал і т.ін. (<i>протягом року</i>). 		
2	33 10	<p>Образотворча діяльність</p> <p>Декоративне малювання та декоративно-прикладна діяльність</p> <p><i>Орієнтовна тематика</i></p> <p>Малювання орнаменту у смужці «Сонячні квіти».</p> <p>Малювання візерунка у колі. Розпис тареля «Кукуріку».</p> <p>Малювання геометричних символів українського розпису «Прикрасимо рушничок».</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – має уявлення про ритм як повторення чи чергування елементів орнаменту; – з допомогою вчителя визначає порядок утворення візерунків і орнаментів із геометричних фігур і рослинних елементів у смужці, квадраті, колі; 	<p>Розвиток почуття гармонії, симетрії, ритмічності, рівноваги. Збагачення уявлень про елементарні виражальні можливості декоративної композиції, а саме, про її організацію в замкненій геометричній фігурі та про основи техніки стилізації рослинних елементів.</p>

	<p>Виконання декоративних композицій: «Українська хата». Малювання писанок. Аплікація з кольорового паперу та з природних форм: «Осіній килимок». «Дивний флот на сонці сяє» (виконання сюжетно-тематичної композиції у техніці рваної аплікації). Художнє конструювання з білого та кольорового паперу: «Веселі восьминіжки». «Стілець для Дюймовочки». «Різдвяні голубки» (методом оригамі).</p> <p>6 Малювання з природи <i>Орієнтовна тематика</i> Малювання з природи натюрморту «Овочі й фрукти». «Яке дерево листочок загубило?». Малювання з природи листя дерев різної форми.</p>	<p>– створює композицію за зразком, за уявою, використовуючи прийоми примокуювання й продряпування; – в аплікації застосовує прийоми вирізування (ажурного вирізування), вищипування (виривання), наклеювання; – охайно працює з крихкими та еластичними матеріалами; – на елементарному рівні створює певний за характером образ із нескладних об'ємних геометричних форм з подальшим оздобленням додатковими елементами, накладною аплікацією, розписом.</p> <p><i>Учень:</i> – за запитаннями вчителя аналізує основні особливості наочно сприйнятого матеріалу; – з допомогою вчителя узгоджує розмір зображення з розміром зображувальної площини;</p>	<p>Розвиток наочно-образного мислення на основі: – аналізу структури декоративних прикрас; – порівняння елементів зображення між собою за формою, кольором, розташуванням; – оцінки власного малюнка, виробу.</p> <p>Посилення мовленнєвої активності.</p> <p>Розвиток інтересу до виробів декоративно-прикладного мистецтва, формування естетичної потреби у спілкуванні з ним.</p> <p>Розвиток зорового сприймання, тактильних і кінестетичних відчуттів на основі формування перцептивних дій (умінь обстежувати предмети за формою, забарвленням, розміром, розташуванням у просторі).</p>
--	---	---	--

	<p>«Серед урочища грибного». Малювання з природи різних видів грибів.</p> <p>Малювання з природи іграшки-автобуса (іграшки-вантажівки).</p> <p>Малювання з природи предметів циліндричної форми, розташованих нижче рівня зору (кухоль, каструля, глечик).</p> <p>Малювання з природи весняних квітів.</p> <p>12 Тематичне малювання <i>Орієнтовна тематика</i> Малювання тематичних композицій: «Сонячні барви золотої осені»;</p>	<p>– передає в малюнку будову предмета, форму, пропорції та забарвлення його частин;</p> <p>– під час забарвлення використовує темні та світлі відтінки кольору;</p> <p>– у роботі олівцями використовує лінію і тон;</p> <p>– під час малювання предметів об'ємної форми застосовує елементарну світлотінь за допомогою різних способів штрихування (навскіс, за формою), тримаючи олівець пліском.</p> <p><i>Учень:</i></p> <p>– описує попередній задум сюжету малюнка;</p> <p>– Дотримується свого задуму у процесі створення певного за ха-</p>	<p>Удосконалення просторових уявлень.</p> <p>Розвиток пізнавальної спрямованості на встановлення функціональних зв'язків між складовими частинами зображуваних предметів (Що це?, Скільки частин у предметі?, Яка частина основна? Чому? Якої форми складові частини? і т. ін.).</p> <p>Розвиток мисленневих операцій аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, планування.</p> <p>Удосконалення операційно-технічної сторони малювання з природи.</p> <p>Формування емоційно-естетичного сприймання лінійних зображень.</p> <p>Активізація зорової пам'яті, спостережливості на основі викликання образів об'єктів і предметів, що пригадуються у процесі обговорення сюжету.</p>
--	--	--	--

	<p>«Осінній дощ», «Похмурий день»; «Наша школа»; «Рибки в акваріумі», «На дні морському», «Життя в річці»; «Зимова казка», «Природа взимку»; «Міський транспорт»; «Весна прийшла», «Квітуча галявина»; «Казкові звірятка», «У гостях у казкових тварин і птахів»; «Спортивні ігри».</p> <p>Малювання ілюстрацій: – за мотивами української народної казки «Курочка Ряба»; – до казки І. Франка «Заєць та Їжак»; – до казки за власним вибором.</p>	<p>рактором художнього образу і доводить його до кінця; – за запитаннями вчителя характеризує основні особливості будови та зовнішнього вигляду дерев, птахів, тварин, людини; – на початковому рівні визначає деякі способи передачі найпростішої плановості простору на площині (зорове зменшення віддалених предметів, часткове загороджування дальніх предметів ближніми); – повною мірою використовує всю зображувальну поверхню, враховуючи взаємне розташування предметів та об'єктів у просторі; – заповнює малюнок кольором, не залишаючи прогалин між елементами зображення і фоном.</p>	<p>Розвиток аналітичного сприймання на основі розвитку вміння спостерігати за змінами в природі в різні пори року, визначати колірний стан середовища, його настроїв, характер тощо.</p> <p>Розвиток творчої уяви, фантазії.</p> <p>Розвиток емоційно-образної пам'яті на основі запам'ятовування образів конкретних предметів, явищ, їх властивостей та відношень.</p> <p>Розширення понять про різні форми навколишнього світу, зв'язок основних частин і деталей загальної форми.</p> <p>Активізація пізнавальної активності на основі виділення та узагальнення істотних ознак художнього образу, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, абстрагування суттєвих ознак від несуттєвих.</p>
--	--	--	--

	5	<p>Ліплення <i>Орієнтовна тематика</i> Ліплення рельєфу «Гарні квіти та метелики». Ліплення на тему «Здрастуйте, звірі, малі і великі».</p>	<p><i>Учень:</i> – має уявлення про виразність об’ємної пластики; – самостійно визначає складові частини будови об’ємного виробу, їх форму, розмір, еле-</p>	<p>Формування уміння визначати образотворчий задум й здатності його реалізувати. Формування навички гармонійного заповнення площини паперу і розташування зображення предметів в одному сюжетному малюнку, поєднуючи їх загальним задумом. Розвиток мовлення шляхом розширення та уточнення активного словника характеристиками основних особливостей будови та зовнішнього вигляду дерев, птахів, тварин, людини тощо. Розвиток позитивного ставлення до художньо-творчої діяльності. Розвиток тактильних відчуттів на основі аналізу фактури поверхні предмета навпомацьки. Розвиток дрібної моторики та пластики рук на основі удос-</p>
--	---	---	--	--

	<p>Ліплення з пластиліну (снігу) снігової фортеці.</p> <p>Ліплення пальцевої голівки казкового персонажа для лялькового театру (на вибір учнів).</p> <p>Ліплення об'ємного зображення людини в композиції «Кобзар».</p>	<p>ментарні пропорції, забарвлення;</p> <p>– за допомогою мовлення пояснює послідовність майбутньої роботи;</p> <p>– має навички виконання роботи як конструктивним способом (складання цілого з частин), так і пластичним способом (втягування з цілого шматка);</p> <p>– передає характерні особливості загальної форми предметів та об'єктів;</p> <p>– посилено відтворює образи живих істот.</p>	<p>коналення навичок роботи з пластиліном.</p> <p>Розширення уявлень про об'ємну пластику в ліпленні, способи ліплення.</p> <p>Поглиблення знань про особливості будови і пропорції фігур птахів, тварин, людини.</p> <p>Розвиток наочно-образного та словесно-логічного мислення на основі формування вмінь аналізувати, встановлювати логічні зв'язки, порівнювати складові частини за формою, планувати послідовність виконання завдання, здійснювати контроль за власними діями у процесі ліплення, мотивовано аргументувати власне естетичне ставлення.</p> <p>Розвиток акуратності, самостійності в процесі ліплення.</p>
--	---	--	---

3	2	<p>Сприймання візуального мистецтва і навколишньої дійсності</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – називає види візуального мистецтва (живопис, графіку, скульптуру, декоративно-ужиткове мистецтво, архітектуру), наводить приклади; – визначає характерні ознаки кожного виду мистецтва і відмінності між ними; – пояснює специфіку професії художників, які працюють у різних видах мистецтва; знає авторів деяких творів; – з допомогою вчителя визначає особливості будови об'єктів рослинного і тваринного світу; – посилено висловлює емоційно-особистісне ставлення до твору, який аналізується (Що сподобалось? Чому? Які почуття викликає твір, завдяки чому?); – емоційно відгукується на красу й естетичні якості різноманітних явищ і об'єктів у навко- 	<p>Розвиток цілісності, вибірковості, осмисленості, узагальненості сприймання на основі спостережень за змінами стану осінньої, зимової, весняної, літньої природи, за виразністю форм і рухів тварин, птахів, людини.</p> <p>Розвиток творчої уяви.</p> <p>Розвиток пізнавального інтересу та пізнавальної активності під час сприймання творів і виробів візуального мистецтва та прекрасного в навколишньому світі з опорою на попередній досвід учня.</p> <p>Збагачення запасу знань про види і жанри візуального мистецтва, особливості виражальних засобів, специфіку професії художників, які працюють у різних видах мистецтва.</p> <p>Розвиток наочно-образного мислення на основі аналізу,</p>
	2	<p>Бесіди з образотворчого мистецтва (протягом року). <i>Орієнтовна тематика</i> Аналіз творів і виробів візуального мистецтва з навчальних тем.</p> <p>Бесіда «Барви осені».</p> <p><i>Орієнтовні твори:</i> І. Левітан «Золота осінь», О. Кульчицька «Парк восени», С. Шишко «Осінь», «Листопад», І. Остроухов «Золота осінь» (на вибір).</p> <p>Бесіда «Зимовий настрій».</p> <p><i>Орієнтовні твори:</i> С. Шишко «Парк взимку», О. Грибов «Зимовий вид з вікна», С. Адамович «Зимовий пейзаж».</p> <p>Бесіда «Весняні мотиви в картинах художників» (порівня-</p>		

	<p>ння картин із зображенням ранньої та пізньої весни).</p> <p><i>Орієнтовні твори:</i> К. Костанді «Рання весна», І. Левітан «Березень», «Велика вода», І. Труш «Гагілка», О. Саврасов «Граки прилетіли», С. Шишко «Весною над Дніпром», О. Шовкуненко «Весна» (на вибір).</p> <p><i>Бесіда</i> «Виразальні засоби декоративно-прикладного мистецтва». <i>Матеріали для бесіди:</i> народні іграшки, твори майстрів декоративно-прикладного мистецтва, вишивка, кераміка тощо.</p> <p><i>Бесіда</i> «Елементи настінного розпису традиційного українського житла».</p> <p><i>Бесіда</i> «Виразальні засоби скульптури». <i>Матеріали для бесіди:</i> дрібна пластика, керамічна і дерев'яна скульптура малих</p>	<p>лишній дійсності, предметному світі, у творах візуального мистецтва.</p>	<p>порівняння, виділення та узагальнення істотних ознак зображених предметів і явищ, встановлення логічних зв'язків.</p> <p>Удосконалення уміння усвідомлювати зміст художнього матеріалу, висловлювати свої почуття, мотивувати їх суттєвими ознаками.</p> <p>Розвиток комунікативних умінь на основі:</p> <ul style="list-style-type: none"> – збагачення словникового запасу, – виконання завдань, які потребують самостійного вживання вивчених термінів, – складання з допомогою вчителя речень як описового, так і пояснювального змісту. <p>Розвиток естетичних почуттів, виховання поваги і адекватного емоційно-особистісного ставлення до творів образот-</p>
--	---	---	--

	<p>форм, фотографії і т.ін. <i>Бесіда</i> «Графіка. Книжкова ілюстрація як вид графіки». <i>Матеріали для бесіди</i>: ілюстрації до казок, виконані видатними художниками В. Литвиненко, Г.Собачко-Шостак, М. Примаченко, В. Конашевичем, Є. Чарушиним, В. Лебедєвим та ін.(бесіди слід проводити як на окремих уроках, так і протягом року на уроках декоративного, тематичного малювання, малювання з натури, ліплення).</p>		<p>ворчого мистецтва, зокрема народного мистецтва.</p>
<p style="text-align: center;"><i>Учень 2-го класу на кінець навчального року</i></p> <p><i>знає:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – назви і призначення предметів, що застосовуються на уроках образотворчого мистецтва; – порядок утворення найпростіших візерунків і орнаментів із геометричних фігур і рослинних елементів у смузї, квадраті, колі; – назви 2–3 фарб одного кольору за світлотою й за теплохолодністю; – особливості форми пласких та об’ємних предметів; – назви і відмінні особливості основних видів візуального мистецтва; 			

– професії художників, які працюють у різних видах мистецтва, значення їхньої роботи;

має уявлення про:

– художній твір як об'єкт пізнання (ідея твору, головні засоби виразності, зокрема виразні функції кольору);

– особливості будови та зовнішнього вигляду дерев, птахів, тварин, людини;

– симетричну будову форми та роль симетрії у гармонізації форми;

– ритм як повторення чи чергування елементів узору (наочно);

– елементарні вимоги до організації зображення на площині, композиційне та колірне вирішення;

– найпростіші способи передачі на площині глибини та планів простору;

уміє:

– організувати своє робоче місце, додержувати правил гігієни та правил культури роботи художніми матеріалами, прибирати робоче місце після виконання завдання;

– з допомогою вчителя аналізувати особливості матеріалу, сприйнятого наочно (форму, будову складових частин, їх взаємне розташування, просторові відношення, розмір, забарвлення), структуру орнаменту (повторення, чергування елементів);

– порівнювати на око розміри, пропорції форм, їх складових частин, забарвлення;

– під керівництвом учителя визначати етапи виконання художньо-образотворчих завдань на площині та в об'ємі;

– відтворювати у зображенні на площині та в об'ємі будову предмета, форму, пропорції та забарвлення його частин;

– змішувати фарби на палітрі, досягаючи необхідних відтінків кольору шляхом розбілу чи затемнення;

– наносити фарбу на малюнок без натиску щільним мазком всією ворсою пензля, дрібні деталі розфарбовувати кінчиком пензля;

- заповнювати площину аркуша кольором, не залишаючи прогалів між елементами зображення і фоном;
- у ліпленні застосовувати різні способи виконання роботи (конструктивний, пластичний);
- в аплікації застосовувати прийоми вирізування (ажурного вирізування), вищипування (виривання), наклеювання; охайно працювати з крихкими та еластичними матеріалами;
- посилено створювати на площині та в об'ємі певний за характером художній образ;
- контролювати правильність виконаного зображення чи виробу шляхом порівняння результату з натурою або зразком;
- за допомогою мовлення виражати емоційно-естетичне ставлення до виявів прекрасного в навколишній дійсності, предметному світі, у творах візуального мистецтва.

3 клас

35 годин (1 година на тиждень)

16

Пор. №	К-сть год	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати
1		Основи образотворчого мистецтва Образотворчі засоби. Точка. Штрих. Лінія. Види й типи ліній, їх виражальні можливості. Колір як засіб художньої виразності. Розрізнення кольорів за світлотою, за теплохолодністю.	<i>Учень:</i> – характеризує виражальні особливості художніх матеріалів (акварель, гуаш, глина тощо); – називає проміжні кольори типу «жовто-зелений», пояснює способи їх одержання;	Розвиток цілісності, вибірковості, осмисленості та узагальненості сприймання. Розвиток планування сприймання. Стимулювання кольоросприймання, окоміру, уваги до ха-

	<p>Форма. Пласкі та об'ємні форми. Особливості основних геометричних фігур та форм (коло – куля – півкуля, квадрат – куб – призма, прямокутник – призма – циліндр, трикутник – піраміда – конус).</p> <p>Основні особливості будови предметів та об'єктів. Розміри і пропорції форм та їх складових частин. Фактура поверхні предметів.</p> <p>Простір. Просторові відношення. Основні способи передачі на площині глибини та плановості простору.</p> <p>Композиція. Розташування зображуваних предметів та об'єктів на площині.</p> <p>Матеріально-технічні засоби:</p> <ul style="list-style-type: none"> – білий папір різного формату (A4, A3, A2) та різної щільності; – дошка настінна для малювання крейдою; 	<ul style="list-style-type: none"> – на елементарному рівні пояснює поняття «ритм», «симетрія» з опорою на наочність; – за запитаннями вчителя характеризує образотворчі засоби (форма, композиційне рішення, просторові відношення, колір тощо), застосовуючи термінологію візуального мистецтва; – під керівництвом учителя орієнтується в завданні, визначає етапи виконання художньо-образотворчих завдань на площині та в об'ємі, контролює власні практичні дії; – самостійно вибирає кращий варіант композиції малюнка або аплікації з застосуванням певних виражальних засобів; – вільно змішує фарби на палітрі, досягаючи необхідних відтінків кольору шляхом додавання теплих або холодних фарб, розбілу чи затемнення; 	<p>рактерних елементів предмета.</p> <p>Створення умов для розвитку зорової пам'яті, зосередженості, почуття пропорційності в зображенні предметів.</p> <p>Уточнення уявлень про форму, забарвлення предметів, розмір, будову складових частин, їх просторові відношення, про правила користування основними художніми та матеріально-технічними засобами.</p> <p>Поступове формування поняття про гармонійне заповнення площини аркуша зображенням.</p> <p>Розвиток уміння виконувати малюнок у певній послідовності, передаючи правильне розміщення, розмір, форму, пропорції і колір предметів.</p> <p>Розвиток навички кольорового вирішення малюнка за допо-</p>
--	--	---	---

	<ul style="list-style-type: none"> – індивідуальні дошки для малювання; – «куток творчості» (на стіну прикріплюється аркуш цупкого паперу, на якому учні мають змогу самостійно малювати олівцями, фломастерами, маркерами тощо або виконувати колективні роботи під керівництвом учителя); – набори кольорового тонкого паперу і картону, ножиці, клей; – набори білої та кольорової крейди; – набори кольорових олівців (12 шт.), фломастерів, маркерів; – набори пензликів різної ширини та діаметра; – гуашеві та акварельні фарби, палітра, склянки для пензликів; – пластилін, глина, стеки; – репродукції творів візуального мистецтва; 	<ul style="list-style-type: none"> – під час зображення предметів симетричної форми використовує осьову лінію; – дотримується правил культури роботи художніми матеріалами; – за запитаннями вчителя аналізує свої роботи й роботи інших учнів. 	<p>могою основних кольорів та їх відтінків.</p> <p>Формування свідомого ставлення до результатів образотворчої діяльності.</p> <p>Розвиток супроводжуючої (шляхом називання послідовності дій, що виконуються) та регулюючої (розуміння інструкцій, виконання словесних вказівок, прийняття вербальної допомоги) функцій мовлення.</p> <p>Розвиток особистісних якостей: наполегливості, уміння працювати самостійно й у колективі.</p>
--	---	--	---

		<ul style="list-style-type: none"> – ілюстрації до літературних творів, зокрема казок; – твори декоративно-прикладного мистецтва; – таблиці, плакати, листівки, фотографії, іграшки, моделі, муляжі, природний матеріал і т.ін. (<i>протягом року</i>). 		
2	32 8	<p>Образотворча діяльність</p> <p>Декоративне малювання та декоративно-прикладна діяльність</p> <p><i>Орієнтовна тематика</i></p> <p>Малювання орнаменту з декоративно стилізованих природних форм.</p> <p>Малювання геометричного орнаменту.</p> <p>Аплікація з кольорового паперу та з природних форм: «Хто в лісі живе?» (аплікація у поєднанні з витинанкою). «Чудова ваза», «Декоративний</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – з допомогою вчителя пояснює поняття <i>ритм, симетрія</i>; – самостійно складає і виконує візерунок, орнамент, декоративну композицію; – свідомо застосовує ритм, симетрію, декоративну виразність кольору; – передає характерні особливості будови предметів та об' 	<p>Розвиток відчуття ритму, кольорової гармонії.</p> <p>Розвиток уявлень про залежність декору від матеріалу, форми і функції предмета.</p> <p>Поглиблення уявлень про виразальні можливості аплікації.</p> <p>Розвиток наочно-образної, емоційної пам'яті на основі усвідомлення особливостей декоративного мистецтва.</p>

	<p>натюрморт», «Тюльпани на клумбі» (аплікація з накладними елементами). «Райдужна птиця» (паперова мозаїка). «В маленькій киці м'які топтаниці» (колаж із тканини або журнальних вирізок). Виконання декоративних композицій: Декоративне оформлення вітальної листівки до 8 Березня (або Дня Святого Валентина). Створення святкової композиції до Великодніх свят. Малювання писанок. Художнє конструювання з кольорового паперу: Конструювання будинків з паперу.</p>	<p>ектів; – в аплікації застосовує техніку мозаїки; – з допомогою вчителя виготовляє силуетні витинанки; – за зразком або шаблоном створює певний за характером образ із нескладних об'ємних геометричних форм.</p> <p><i>Учень:</i> – аналізує основні особливості наочно сприйнятого матеріалу;</p>	<p>Посилення позитивної мотивації декоративного малювання та декоративно-прикладної діяльності. Відпрацювання композиційних навичок у процесі виконання декоративних робіт. Розвиток саморегуляції, здатності працювати з наочною демонстрацією, за словесною інструкцією, за уявою. Розвиток інтересу до народної творчості шляхом розширення уявлень про звичаї та обряди українського народу, зокрема святкування Великодня.</p> <p>Розвиток аналітико-синтетичного сприймання на основі поетапного визначення головних</p>
6	<p>Малювання з природи <i>Орієнтовна тематика</i> Малювання натюрмортів:</p>		

	<p>«Фрукти», «Овочі», «Гриби», «Осінній натюрморт».</p> <p>Малювання з натури годинника.</p> <p>Малювання з натури портрета людини.</p> <p>«Хатка для гномів». Малювання з натури іграшкового будиночка.</p> <p>Зарисовки з натури птахів, виліплених на попередньому уроці.</p> <p>Малювання з натури глиняного глечика з весняними квітами.</p>	<p>– передає в малюнку будову предмета, форму, пропорції та забарвлення його частин;</p> <p>– передає в малюнку особливості зовнішніх ознак, настроїв людини;</p> <p>– під час забарвлення підбирає кольори відповідно до натури;</p> <p>– порівнює зображення з натурою.</p>	<p>та другорядних складових частин зображуваних предметів та їх характерних ознак.</p> <p>Розвиток уявлень про елементи лінійної перспективи та світлотіні.</p> <p>Поглиблення свідомості засвоєння знань про виражальні можливості кольору (настроїв, характер людини; різноманітність і виразність навколишньої дійсності тощо).</p> <p>Уточнення уявлень про особливості предметів симетричної форми та техніку їх малювання.</p> <p>Розвиток мислення на основі аналізу наочно сприйнятого матеріалу, порівняння об'єктів, предметів та їх складових частин за подібністю і відмінністю, встановлення наочно видимих зв'язків і відношень.</p> <p>Розвиток графічних і живописних навичок.</p>
--	---	---	--

	<p>15 Тематичне малювання <i>Орієнтовна тематика</i> Малювання тематичних композицій: «Сонячний день», «Свято Івана Купала». «Червоно-жовтим осінь багата», «Золота осінь», «Листопад», «Перед дощем». «Де літав ти, Черногузе?», «Пташка на калині», «Відлітають журавлі». «Хто в лісі живе?»; «Кольорові хатки»; «Прийшла баба Зима, дідуся з</p>	<p><i>Учень:</i> – пояснює різноманітність пейзажів та їх особливості у різні пори року, – описує будову та зовнішній вигляд дерев, птахів, тварин, людини; – з допомогою вчителя створює певний за характером образ за пам'яттю, за уявою, фантазією; – передає в малюнку смислові зв'язки між предметами та об'єктами; – визначає й посилено відтво-</p>	<p>Формування вміння контролювати власну образотворчу діяльність відповідно до засвоєних структур побудови малюнка з натури. Розвиток самостійності, акуратності під час репродукування наочно сприйнятого матеріалу. Активізація довільного сприймання на основі удосконалення вмінь сприймати красу природи і помічати незвичайне в ній (хмари, коріння дерев, форма гілок, стовбурів тощо). Розвиток наочно-образної й емоційної пам'яті. Розвиток творчої уяви. Збагачення уявлень про виразальні можливості кольору: свідомий вибір певної гами для передавання «настрою» і «стану» зображуваного пейзажу</p>
--	--	---	---

	<p>бородою привела із собою», «Сніг іде», «Зимовий вечір», «Завірюха»;</p> <p>«Усі дерева в інеї» (монотипія);</p> <p>«Веселі зимові ігри дітей»;</p> <p>«Як живеться вам, птахи, на гребінчиках дахів?»;</p> <p>«Зустріч весни», «Вербна неділя», «Весняне сонечко»;</p> <p>Створення композиції шляхом набризку «За горами гори хмарою повиті».</p> <p>Малювання ілюстрацій:</p> <ul style="list-style-type: none"> – до української народної казки «Івасик-Телесик»; – до української народної казки «Коза-дереза»; – «Баба-Яга біля своєї хатки на курячих ніжках» (за мотивами народних казок); – до оповідання на власний вибір. 	<p>рює просторові відношення (розміщенням близьких об'єктів нижче, дальніх – вище, із загороджуванням дальніх об'єктів ближніми), ілюзорні зміни розмірів предметів залежно від розміщення їх у просторі;</p> <p>– на початковому рівні виконує малюнок у теплих чи холодних кольорах з метою передачі настрою і стану зображуваного.</p>	<p>(радість, журба, спокій тощо).</p> <p>Активізація художньо-естетичних знань про композицію, тональні й просторові відношення з опорою на власний досвід учнів.</p> <p>Розвиток асоціативно-образного мислення на основі формування вміння з пам'яті та за уявою передавати в малюнку художній образ за допомогою кольору й застосування елементарних правил композиції.</p> <p>Збагачення словникового запасу відповідною термінологічною лексикою.</p> <p>Пробудження інтересу до зображення природи рідного краю та різних куточків України.</p> <p>Розвиток стійкого позитивного ставлення до тематичного малювання.</p>
--	---	---	--

	<p>4 Ліплення <i>Орієнтовна тематика</i> Ліплення об'ємного образу людини в русі. Ліплення кількафігурної композиції на тему «Веселі зимові ігри». Ліплення тематичної композиції «Хто в лісі живе?». Ліплення «Дивовижні птахи».</p>	<p><i>Учень:</i> – з допомогою вчителя аналізує будову об'ємного виробу, форму, розмір, елементарні пропорції, забарвлення; – визначає будову кінцівок людини (кисть, передпліччя, плече, стопа, гомілка, стегно, лікоть, коліно) і тварин; – передає в об'ємі фігуру людини у русі; – передає в об'ємі будову, пропорції та найхарактерніші пози великих і маленьких тварин; – щільно з'єднує окремі частини складних ліпних виробів.</p>	<p>Розвиток тактильних відчуттів, дрібної моторики та пластики рук на основі удосконалення навичок роботи з пластиліном. Удосконалення знань про пропорції фігури людини (дорослих і дітей). Розширення уявлень про способи передачі в об'ємі пропорцій фігури людини у русі, пластики і найхарактерніших поз тварин. Розвиток мовлення в процесі обговорення сюжету композиції, коментування практичних дій, оцінки власного виробу і робіт інших учнів. Вироблення позитивного ставлення до художньо-творчої діяльності. Розвиток цілеспрямованості, самостійності в процесі ліплення.</p>
--	---	---	---

3	2	<p>Сприймання візуального мистецтва та навколишньої дійсності</p> <p>2 Бесіди з образотворчого мистецтва (протягом року). <i>Орієнтовна тематика</i> Аналіз творів і виробів візуального мистецтва з навчальних тем. <i>Бесіда</i> «Мистецтво навколо нас» (уявна подорож по місту). <i>Бесіда</i> «Архітектура і ми». <i>Матеріал для бесіди:</i> фотографії, слайди, ілюстрації (Софійський собор, Андріївська церква, пам'ятки архітектури України, місцеві пам'ятки архітектури, громадські споруди, театри, музеї, житлові будинки тощо). <i>Бесіда</i> «Пейзаж як жанр образотворчого мистецтва» (особливості вираження художнього образу засобами кольору, простору й освітлення).</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – визначає головні засоби виразності кожного виду візуального мистецтва; – порівнює зміст та виражальні засоби творів, які аналізуються (2–3 твори візуального мистецтва одного виду або одного жанру); – має уявлення про зв'язок колірної гами і настрою, стану зображуваного (радість, журба, тривога, спокій тощо); – у пейзажних творах розпізнає зміну кольору й освітлення як у різні пори року, так і протягом доби; – посилено висловлює свої відчуття та естетичні переживання, застосовуючи термінологію візуального мистецтва, особистісне ставлення до художнього 	<p>Розвиток спостережливості, емоційно-образної пам'яті.</p> <p>Формування уявлень про:</p> <ul style="list-style-type: none"> – кольорову гармонію і відповідність кольорової гами образному вирішенню задуму художника, настрою і характеру художнього твору; – архітектурні форми, призначення, конструкцію, забарвлення, характер пропорцій будівель, зв'язок архітектури з природою; – особливості виражальних засобів у народному декоративно-прикладному мистецтві. <p>Поглиблення свідомості й повноти художньо-естетичних знань про живопис, зокрема пейзаж і натюрморт.</p> <p>Розвиток зв'язного усного мовлення на основі розширення</p>
---	---	---	---	--

	<p><i>Орієнтовні твори:</i> І. Шишкін «Полудень», А. Куїнджі «Місячна ніч на Дніпрі», «Вечір на Україні», І. Левітан «Місячна ніч», І. Марчук «Зимовий ранок» (на вибір).</p> <p><i>Бесіда</i> «Натюрморт як жанр образотворчого мистецтва».</p> <p><i>Орієнтовні твори:</i> О. Новаківський «Натюрморт», М. Сар'ян «Квіти і плоди», І. Хруцький «Квіти і плоди», К. Білокур «Осінній натюрморт» (на вибір).</p> <p><i>Бесіда</i> «Настрій і характер творів живопису».</p> <p><i>Орієнтовні твори:</i> А. Куїнджі «Березовий гай», В. Петров «Трійка», О. Кульчицька «Соняшники». Музичні і поетичні твори, аналогічні за характером з творами образотворчого мистецтва.</p> <p><i>Бесіда</i> «Ознайомлення з народними традиціями писанкарства».</p>	<p>твору мотивує декількома істотними ознаками;</p> <p>– емоційно відгукується на красу й естетичні якості різноманітних явищ і об'єктів у навколишній дійсності, предметному світі, у творах візуального мистецтва;</p> <p>– бережливо ставиться до творів і виробів українського образотворчого мистецтва.</p>	<p>словникового запасу, удосконалення умінь аналізувати зміст художнього матеріалу, описувати деякі виражальні засоби, висловлювати найпростіші естетичні судження.</p> <p>Становлення естетичних почуттів та естетичного ставлення до творів і виробів візуального мистецтва.</p> <p>Розвиток естетичного сприймання на основі розвитку емоційної чутливості та розширення художніх уявлень через осмислення й оцінку змісту та виражальних засобів твору.</p> <p>Формування поваги до праці народних майстрів і розуміння краси декоративно-прикладного мистецтва.</p>
--	--	--	--

Учень 3-го класу на кінець навчального року

знає:

- виражальні особливості художніх матеріалів, що застосовуються в образотворчому мистецтві (акварель, гуаш, глина, дерево, мармур, смальта, гіпс, бронза тощо);
- назви проміжних кольорів типу «жовто-зелений» та способи їх одержання;
- поняття «ритм», «симетрія» (наочно);
- план у пейзажі (ближній, дальній);
- явища передачі на площині найпростішої плановості та глибини простору (зорове зменшення віддалених предметів; розміщення близьких об'єктів нижче, дальніх – вище; часткове загороджування дальніх об'єктів ближніми);

має уявлення про:

- особливості та естетичну різноманітність пейзажів;
- художні засоби в пейзажному живописі;
- виражальні можливості кольору з метою передачі настрою і стану зображуваного (радість, журба, тривога, спокій тощо);
- будову кінцівок людини (кисть, передпліччя, плече, стопа, гомілка, стегно, лікоть, коліно) і тварин;
- особливості будови дерев різних порід;
- про звичаї, обряди українського народу та втілення народних мотивів у декоративно-прикладному мистецтві;

уміє:

- під керівництвом учителя аналізувати особливості наочно сприйнятого матеріалу (або структуру візерунка), порівнювати складові частини за формою, розміром, забарвленням;
- вибирати кращий варіант композиції малюнка або аплікації із застосуванням певних виражальних засобів;

- посильно передавати в малюнку просторові відношення та ілюзорні зміни розмірів предметів залежно від розміщення їх у просторі;
- під час зображення предметів симетричної форми застосовувати осьову лінію;
- складати і виконувати візерунок, орнамент, свідомо застосовувати ритм і симетрію, декоративну виразність кольору;
- передавати у зображенні на площині та в об'ємі фігуру людини в русі, відмінні особливості пропорцій дітей і дорослих, характерні особливості будови тварин і птахів;
- вільно змішувати фарби на палітрі, досягаючи необхідних відтінків кольору шляхом додавання теплих або холодних фарб, розбілу чи затемнення;
- на початковому рівні виконувати малюнок у теплих чи холодних кольорах з метою передачі настрою і стану зображуваного;
- аналізувати свої роботи й роботи інших учнів, відзначати в них позитивні якості й недоліки;
- з допомогою вчителя встановлювати у художніх творах логічні зв'язки між зображеними явищами й об'єктами, визначати зміст та основні виражальні засоби;
- посильно висловлювати свої відчуття та естетичні переживання, застосовуючи термінологію візуального мистецтва, мотивувати особистісне ставлення до художнього твору декількома істотними ознаками;
- бережливо ставитися до творів і виробів українського образотворчого мистецтва.

4 клас

35 годин (1 година на тиждень)

Пор. №	К-сть год	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати
1		<p>Основи образотворчого мистецтва</p> <p>Образотворчі засоби. Точка. Штрих. Лінія. Види й типи ліній, їх виражальні можливості.</p> <p>Колір як засіб художньої виразності. Основи кольорознавства. Закони колірної гармонії.</p> <p>Використання кольору для передачі своїх емоцій, певного стану, ставлення, настрою в різних видах художньої діяльності.</p> <p>Форма. Силует. Частина і ціле. Пропорції. Конструкція. Закономірності побудови реальної форми предметів.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none">– під керівництвом учителя пояснює перспективні зміни предметів при переміщенні точки зору, кута зору (наочно);– називає градації світлотіні: світло, тінь, півтінь, рефлекс, падаюча тінь;– визначає пропорційні відношення частин до цілого, характерні особливості будови і пластики форми;– характеризує композиційне рішення зображення на площині, виділяє головне і другорядне;	<p>Розвиток цілісності, вибірковості, осмисленості та узагальненості сприймання.</p> <p>Розвиток зорової пам'яті, зосередженості й стійкості уваги.</p> <p>Збагачення уявлень про виражальні можливості кольору на основі розвитку вміння використовувати колір для передавання своїх емоцій, певного стану, ставлення, настрою в різних видах художньої діяльності.</p> <p>Розвиток наочно-образного та словесно-логічного мислення на основі аналізу, синтезу, по-</p>

	<p>Статичний та динамічний стан предмета чи явища. Стилізація.</p> <p>Простір. Основні способи передачі на площині глибини та плановості простору. Елементарні закони лінійної та повітряної перспективи.</p> <p>Елементи світлотіні. Елементарні правила зображення об'ємних предметів на площині.</p> <p>Композиція. Композиційний центр. Рівномірне розташування об'єктів, розміщення головного та другорядного на площині. Ритм. Симетрія і асиметрія. Контраст і нюанс. Масштаб.</p> <p>Матеріально-технічні засоби: – білий папір різного формату (A4, A3, A2) та різної щільності; – дошка настінна для малювання крейдою, магнітна дошка; – індивідуальні дошки для малювання;</p>	<p>– визначає в зображенні виразальні засоби передачі настрою, колориту; – показує на наочному прикладі залежність зображення об'ємної форми від передачі явищ світла і тіні; – в зображенні посилює втілює ідеї власного задуму; – орієнтується в завданні, визначає етапи виконання художньо-образотворчих завдань на площині та в об'ємі, контролює власні практичні дії; – підбирає кольори у певній гамі відповідно до попереднього задуму; – під час розфарбування одержує відтінки складного кольору, змішуючи фарби, застосовує прийоми висвітлення і затемнення кольорів; – дотримується правил культури роботи художніми матеріалами;</p>	<p>рівняння, виділення та узагальнення істотних ознак об'єкта, встановлення логічних зв'язків, порівняння результатів образотворчої діяльності з натурою або зразком.</p> <p>Розвиток інтелектуальних, емоційно-чуттєвих та ціннісних компонентів свідомості з метою виховання в учнів морально-естетичних якостей.</p> <p>Розвиток композиційних навичок на основі знаходження різних варіантів композиційного вирішення визначеної мети, самостійного вибору формату, встановлення логічних зв'язків між елементами, виділення головного в композиції.</p> <p>Розвиток самостійності виконання художньо-образотворчих завдань.</p> <p>Розвиток комунікативної функції мовлення (розвиток діалогічного мовлення з використан-</p>
--	---	---	--

	<ul style="list-style-type: none"> – «куток творчості» (на стіну прикріплюється аркуш цупкого паперу, на якому учні мають змогу самостійно малювати олівцями, фломастерами, маркерами тощо або виконувати колективні роботи під керівництвом учителя); – набори кольорового тонкого паперу і картону, ножиці, клей; – набори білої та кольорової крейди; – набори кольорових олівців (12 шт.), фломастерів, маркерів; – набори пензликів різної ширини та діаметра; – склянки для пензликів, гуашеві та акварельні фарби, палітра; – пластилін, глина, стеки; – репродукції творів візуального мистецтва; – ілюстрації до літературних творів; 	<p>– аналізує свої роботи й роботи інших учнів, мотивує свої судження логічними аргументами.</p>	<p>ням мовленнєвих і немовленнєвих засобів комунікації, розвиток монологічного мовлення – аналіз зразка, розповідь про етапи виконання художньо-образотворчих завдань тощо).</p> <p>Вдосконалення естетичного ставлення до образотворчого мистецтва.</p>
--	---	--	--

		<p>– твори декоративно-прикладного мистецтва;</p> <p>– таблиці, плакати, листівки, фотографії, іграшки, моделі, муляжі, природний матеріал і т.ін. (<i>протягом року</i>).</p>		
2	32 8	<p>Образотворча діяльність Декоративне малювання та декоративно-прикладна діяльність <i>Орієнтовна тематика</i> Малювання візерунка у колі «Настінна таріль»; орнаменту у трикутнику «Хустина для бабусі». Малювання композиції «Казкові квіти Петриківки». Брусковий шрифт. Виконання ескізу плаката або вітальної листівки до свята із використанням невеликого тексту (вірш, проза). Виготовлення різдвяної маски,</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>– з допомогою вчителя визначає деякі етнографічні особливості декоративно-прикладного мистецтва, українського національного костюма;</p> <p>– розміщує орнамент чи візерунок відповідно до форми і призначення виробу;</p> <p>– застосовує прийоми стилізації в процесі переробки реальних форм у декоративні, прийоми виконання елементарних шрифтових робіт;</p>	<p>Розвиток уявлень про:</p> <p>– етнографічні особливості декоративно-прикладного мистецтва, українського національного костюма;</p> <p>– відповідність і врівноваженість зображення та шрифтової частини у декоративно-графічних роботах.</p> <p>Поглиблення понять про залежність форми і декоративного оздоблення предметів від призначення і матеріалів, з яких вони виготовлені.</p>

	<p>розпис маски фарбами; виготовлення ялинкових прикрас. Аплікація з кольорового паперу та з природних форм: «Квіти і метелики»; «Квіти у вазі».</p> <p>«Портрети казкових героїв» (створення композиції у техніці мозаїки).</p> <p>Художнє конструювання з білого та кольорового паперу: виготовлення об'ємного образу методом орігамі «В хату до мене пташка влетіла».</p> <p>Виготовлення театральної ляльки із пап'є-маше. Розпис ляльки фарбами.</p> <p>Виконання колективної об'ємної композиції «Казкове місто».</p>	<p>– володіє елементами техніки Петриківського розпису («гребінчик», «зернятко», «горішок»).</p> <p>– в аплікації відтворює силуетні зображення шляхом складання, прорізування та вирізування по контуру і на око;</p> <p>– у художньому конструюванні за зразком, за планом-схемою виготовляє викрійку окремих деталей виробу та об'ємні фігури;</p> <p>– використовує картон, фольгу, пластмасу та інші підручні матеріали;</p> <p>– самостійно підбирає гармонійні поєднання кольорів.</p> <p><i>Учень:</i></p> <p>– у певній послідовності аналізує основні особливості наочно</p>	<p>Відпрацювання композиційних навичок у процесі виконання декоративних робіт.</p> <p>Розвиток естетичного ставлення до виробів декоративно-прикладного мистецтва, народних звичаїв та обрядів.</p> <p>Розвиток свідомості, точності, узгодженості рухів руки під час виконання художньо-образо-</p>
5	<p>Малювання з натури <i>Орієнтовна тематика</i> «Які бувають дерева?»</p>		

	<p>Малювання з натури дерев різної породи.</p> <p>Малювання з натури посуду (два–три предмети, різних за величиною і формою).</p> <p>Малювання з натури шпаківні.</p> <p>Зарисовки фігури людини у русі.</p> <p>Малювання з натури птахів і тварин, зроблених із природного матеріалу.</p>	<p>сприйнятого матеріалу (загальна характеристика; призначення, матеріал, естетична оцінка; із яких частин складається; яка частина є основною; форма основної та другорядних частин; будова предмета, розташування складових; забарвлення кожної частини);</p> <ul style="list-style-type: none"> – визначає особливості будови та зовнішнього вигляду дерев, птахів, тварин, людини; – пояснює етапи роботи над малюнком; – передає в малюнку характерні особливості форми предметів та об'єктів, пропорційні особливості; – під час зображення предметів об'ємної форми передає об'єм за допомогою світла, тіні, півтіні, рефлексу, падаючої тіні, – розфарбовуючи зображення, застосовує плавні переходи і тонові контрасти. 	<p>творчих завдань. Удосконалення вміння визначати особливості конструкції.</p> <p>Поглиблення уявлень про композиційне рішення зображення, елементи лінійної перспективи і світлотіні.</p> <p>Розвиток інтелектуальних операцій на основі попереднього осмислення особливостей наочно сприйнятого об'єкта натури і кінцевого результату майбутньої роботи, розуміння різного роду інструкцій, планування образотворчої діяльності, здійснення контролю за своєю роботою. Розвиток правильності і свідомості графічних й живописних навичок.</p> <p>Відпрацювання вмінь адекватно оцінювати результати образотворчої діяльності, мотивувати оцінку істотними ознаками. Розвиток стійкого позитивного ставлення до малювання з натури.</p>
--	--	---	---

15	<p>Тематичне малювання Орієнтовна тематика Малювання тематичних композицій: «Спогади про літо»; «Тихесенький вечір на землю спадає»; «Пейзаж за вікном», «Осіній ліс», «Осінь у степу», «Осінь у горах»; «Біліє парус одинокий», «Кораблі в морі»; «Дім, в якому я живу»; «Рідна вулиця»; «Лижний крос», «Катання з гір на санчатах» (малювання людини в русі); «Зимовий пейзаж»; «Новорічний карнавал», «Колядники»; «Мама в інтер'єрі»; «Сів шпак на шпаківню, заспівав шпак півню», «Розцвітайся, вишневий садочку!».</p>	<p><i>Учень:</i> – з допомогою вчителя пояснює основні положення лінійної та повітряної перспектив, залежність забарвлення предметів від зміни кольорового оточення (наочно); – описує зміст майбутньої композиції, визначає її настрої; – самостійно створює певний за характером образ з пам'яті, за уявою, фантазією; – у процесі зображення пейзажу передає елементарні явища лінійної та повітряної перспективи (висоту горизонту, загороджування предмета предметом, передній, проміжний, задній плани, зменшення розмірів однакових предметів залежно від їх віддалення від ока спостерігача); – під час забарвлення застосовує плавні переходи і тонові контрасти.</p>	<p>Розвиток аналітико-синтетичного сприймання на основі розвитку уміння спостерігати, аналізувати, порівнювати перетворення статичного стану предмета чи явища в динамічний (наприклад, зображення людини і тварин у русі, дерев, рослин, хвилі тощо під дією різних природних явищ). Розвиток просторового орієнтування на площині аркуша паперу на основі відпрацювання вмінь розташовувати предмети у закритому й відкритому просторі. Розвиток емоційно-образної пам'яті на основі відтворення художнього матеріалу за власним задумом. Розвиток творчої уяви. Закріплення понять про основні положення лінійної та повітряної перспектив.</p>
----	---	---	--

	<p>Створення композиції у техніці вітража. Композиція «Люблять добру казку люди», «Добрі й злі казкові герої».</p> <p>Виконання ілюстрацій:</p> <ul style="list-style-type: none">– за мотивами української народної казки «Снігуронька»;– до байок Л. Глібова «Ведмежий суд», «Вовк і кіт»;– до оповідання (або казки) на власний вибір.		<p>Розвиток мислення на основі удосконалення вмінь виділяти в малюнку головне (сюжетно-композиційний центр), встановлювати логічні зв'язки, виявляти асоціативні зв'язки, порівнювати сюжет із знайомими життєвими явищами, здійснювати контроль за власною образотворчою діяльністю відповідно до засвоєних структур побудови малюнка за темою, мотивовано аргументувати власне естетичне ставлення. Удосконалення вмінь за пам'яттю та за уявою передавати в малюнку настрій, стан зображуваного за допомогою кольору й застосування правил композиції, самостійно передавати свої враження від раніше побаченого.</p> <p>Посилення позитивного ставлення до тематичного малювання.</p>
--	--	--	---

	<p>4 Ліплення <i>Орієнтовна тематика</i> Ліплення з подальшим розписом. Композиція «Чудовий глечик» на основі спостережень декоративних посудин васильківської, опішнянської, косівської, слов'янської кераміки. Ліплення кількофігурної композиції «Моя сім'я». Ліплення за мотивами творчості М. Примаченко «Чудо-звірі». Ліплення іграшкового коника на основі спостережень творів декоративно-прикладного мистецтва.</p>	<p><i>Учень:</i> – за допомогою мовлення формулює задум перед виконанням роботи, виділяє в задумі головне; – самостійно аналізує будову об'ємного виробу, форму, розмір, елементарні пропорції, забарвлення; – за уявою передає характерні особливості будови тіла тварин, людини; – відтворює образи людей через особливості їхніх зовнішніх ознак, одягу; – наводить наочні приклади різноманітності форм декоративних керамічних виробів.</p>	<p>Розвиток тактильних відчуттів, дрібних м'язів кисті руки, пальців на основі удосконалення навичок роботи з пластиліном. Формування уявлень про особливості васильківської, опішнянської, косівської, слов'янської кераміки та способи виготовлення традиційного керамічного посуду в Україні. Відпрацювання композиційних навичок у процесі ліплення. Посилення позитивної мотивації художньо-творчої діяльності. Розвиток мисленневих операцій аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, встановлення логічних зв'язків, планування. Розвиток зв'язного усного мовлення на основі удосконалення умінь аналізувати художній матеріал, описувати задум,</p>
--	---	---	--

				самостійно здійснювати мовленнєвий звіт про результат. Розвиток естетичного інтересу до народної творчості.
3	3	<p>Сприймання візуального мистецтва та навколишньої дійсності</p> <p>3 Бесіди з образотворчого мистецтва <i>Орієнтовна тематика</i> Аналіз творів і виробів візуального мистецтва до навчальних тем. <i>Бесіда</i> «Традиційний вид українського декоративно-прикладного мистецтва – Петриківський розпис». <i>Орієнтовні твори</i>: В. Гуз «Таріль, баклага», В. Глущенко «Півень у квітах». <i>Бесіда</i> «Українські мотиви». <i>Орієнтовні твори</i>: Г. Світлицький «Хата в місячну ніч», М. Бурачек «Хата опівдні. Спєка», П. Левченко «Біла ха-</p>	<p><i>Учень</i>:</p> <ul style="list-style-type: none"> – називає та класифікує твори живопису за тематичним змістом (пейзаж, натюрморт, портрет, історичний, побутовий, казковий жанр); – пояснює роль виражальних засобів у створенні художнього образу (певного стану, настрою, характеру тощо); – з допомогою вчителя встановлює мотивовані логічні зв'язки між зображеними об'єктами, між змістом картини із засобами виразності на підставі порівняння і узагальнення істотних ознак; 	<p>Розвиток цілісності, вибірковості, осмисленості, узагальненості сприймання. Активізація емоційно-образної пам'яті, творчої уяви на основі запам'ятовування художніх образів творів мистецтва. Збагачення уявлень про виражальні засоби художніх творів, види і жанри образотворчого мистецтва. Поглиблення знань про декоративність, пластичність, виразність народної іграшки, про особливості зображення людей у різних видах візуального мистецтва. Розвиток усвідомленості, кри-</p>

	<p>та», В. Орловський «Хати в літній день».</p> <p><i>Бесіда</i> «Народна глиняна іграшка» (косівська, васильківська, опішнянська іграшки).</p> <p><i>Бесіда</i> «Казковий жанр образотворчого мистецтва».</p> <p><i>Орієнтовні твори:</i> В. Васнецов «Альонушка», «Килим-літак», М. Примаченко «Котячий цар», М. Врубель «Царівна-лебідь».</p> <p><i>Бесіда</i> «Колір у творах живопису». <i>Орієнтовні твори:</i> К. Білокур «Квіти», Польові квіти», О. Кульчицька «Соняшники», А. Петрицький «Квіти», М. Тимченко «Півонії в квітах».</p> <p><i>Бесіда</i> «Особливості зображення людей у творах візуального мистецтва». <i>Аналіз творів:</i> скульптура, ілюстрації, зразки декоративно-прикладного мистецтва, репродукції творів видатних майстрів живопису.</p>	<p>– визначає деякі етнографічні особливості національного декоративного мистецтва;</p> <p>– має уявлення про зв'язок образів народної іграшки з тематикою і характером народних казок;</p> <p>– у формі словесного відгуку виражає своє ставлення до твору образотворчого мистецтва, мотивує його, надає емоційно-особистісну, морально-естетичну оцінку;</p> <p>– емоційно відгукується на красу й естетичні якості різноманітних явищ і об'єктів у навколишній дійсності, предметному світі, в творах візуального мистецтва.</p>	<p>тичності та самостійності мислення на основі аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення суттєвих ознак предметів і об'єктів, встановлення логічних зв'язків, оцінки сприйнятого матеріалу.</p> <p>Удосконалення вміння обґрунтовувати естетичну оцінку творів образотворчого мистецтва істотними ознаками.</p> <p>Розвиток зв'язного усного мовлення на основі збагачення словникового запасу, удосконалення вмінь висловлювати прості естетичні судження, використовуючи свій життєвий досвід.</p> <p>Формування естетичного ставлення до навколишнього світу, виховання любові до рідної землі.</p>
--	--	---	--

Учень 4-го класу на кінець навчального року

знає:

- про роль образотворчого мистецтва в житті суспільства;
- назви і відмінні риси творів живопису за тематичним змістом;
- елементарні правила зображення об'ємних предметів (передача об'єму за допомогою світла, тіні, півтіні, рефлексу, падаючої тіні);
- елементарні положення лінійної та повітряної перспективи;

має уявлення про:

- роль виражальних засобів у створенні художнього образу;
- особливості зображення людей у різних видах візуального мистецтва;
- етнографічні особливості декоративно-прикладного мистецтва, українського національного костюма;
- залежність форми і оздоблення предметів декоративно-прикладного мистецтва від призначення і матеріалів, з яких вони виготовлені;
- відповідність і врівноваженість зображення та шрифтової частини у декоративно-графічних роботах;

уміє:

- самостійно аналізувати особливості наочно сприйнятого матеріалу (або структуру візерунка), порівнювати складові частини за формою, розміром, забарвленням;
- пояснювати задум перед виконанням роботи, виділяти в задумі головне, визначати етапи виконання художньо-образотворчих завдань на площині та в об'ємі, контролювати власні практичні дії;
- передавати у зображенні на площині та в об'ємі характерні особливості будови предметів, тіла тварин, людини;
- передавати в графічних, живописних, аплікаційних композиціях образну характеристику зображу-

ваного, виділяти головне і підкреслювати ідею задуму логічно виправданими допоміжними елементами;

- застосовувати прийоми стилізації в процесі переробки реальних форм у декоративні, прийоми виконання елементарних шрифтових робіт;
- у процесі зображення пейзажу передавати елементарні явища лінійної та повітряної перспективи;
- підбирати кольори у певній гамі відповідно до попереднього задуму;
- під час розфарбування одержувати складні відтінки кольору, змішуючи фарби, застосовувати плавні переходи і тонові контрасти;
- аналізувати свої роботи й роботи інших учнів, мотивувати свої судження логічними аргументами;
- у формі словесного відгуку виражати своє ставлення до творів образотворчого мистецтва, мотивувати його, надавати емоційно-особистісну, морально-естетичну оцінку.

МУЗИКА

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма з музики для дітей з тяжкими порушеннями мовлення, що навчаються у 2–4 класах, продовжує головну ідею початкової ланки сучасної освіти, яка була закладена у підготовчому – 1 класах даного типу шкіл, а саме поєднання в одну загальноосвітню систему чотирьох змістових ліній (понятійно-лінгвістичної, музично-діяльнісної, інтеграційно-культурознавчої, корекційно-компенсаторної), виділених у змісті Державних стандартів для спеціальних загальноосвітніх закладів та основних концептуальних підходів освітньої галузі «Мистецтво» (предмета *музика*).

Виконання головної мети програми з музики (для 2–4 класів) загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення спрямоване на більш якісне засвоєння навчально-виховного матеріалу у поєднанні з корекційно-розвивальними і компенсаторно-реабілітаційними заходами, які допоможуть дітям і вчителям музики, використовуючи багатофункціональний музичний матеріал, забезпечити відповідний загальноосвітній і культурологічний рівень.

Метою предмета *музика* у вищезазначених класах залишається формування елементарної музичної освіченості і культури особистості через доступні види музично-естетичної діяльності, але із значно збільшеною базою знань, навичок, умінь, які допоможуть дитині: у спілкуванні з музикою різних жанрів; формуванні позитивного ставлення до навколишнього світу та мистецтва взагалі; у розширенні естетичного досвіду і сфери культурологічних інтересів відповідно до вікових можливостей та естетичного попиту контингенту кожного класу; полегшати їх комунікацію з оточенням та інтеграцію в сучасне дитяче і доросле суспільство.

Загальнорозвивальні *музичні завдання* передбачають виховання у дітей позитивного ставлення до музики, здатності до елементарного розуміння дитячих музичних творів різних композиторів і жанрів, розширення сфери культурологічних уподобань та активізації бажання брати участь у різних видах музично-естетичної діяльності, демонструвати свої творчі здобутки в межах школи і вдома.

Діапазон і зміст *корекційно-розвивальних завдань* у 2–4 класах значно розширюється, оскільки вводиться музично-алгоритмічний блок, у який входять: «Вправи для розвитку мануальної моторики (моторики рук) та техніки інструментального виконавства»; «Ігри – забави для опанування навичок чіткого звуконаслідування»; «Дитячі пісні для корекції та опанування чіткої вимови звуків та звукосполучень»; «Вправи для розвитку дихальної системи (носового дихання та його затримки)»; «Вправи на формування вокально-артикуляційних навичок (гімнастика для щік, нижньої щелепи, дихального апарату, губ, язика, м'якого піднебіння)»; «Дитячі пісні для корекції та опанування чіткої вимови звуків та звукосполучень» тощо. Метою цього блоку є корекція і дорозвиток мовленнєвих порушень та паралельно супутніх дефектів: стимуляцію мовно-дикційних навичок, нормалізація дихального апарату, розвиток сенсорної сфери та чуттєвого досвіду, корекція дрібної і загальної моторики, рухової сфери.

В програмі також зберігається блок музико-терапевтичних і арт-терапевтичних впливів для використання їх у стимулюючих і корекційно-розвивальних цілях (необхідність, зміст і об'єм визначається вчителем при наявності певних рекомендацій лікарів, психотерапевтів). Обов'язковим є такий стимулюючий засіб як музикомалювання (тобто вільне або на тему музичного матеріалу малювання 15–20 хвилин).

Зміст навчального предмета у цій програмі викладений у спеціальній таблиці, яка забезпечує одночасно очікувані досягнення учнів і передбачає корекційно-розвивальну роботу.

Розподіл годин не дається в таблиці, оскільки на уроці музики учитель має комплексно використовувати декілька видів музично-естетичної діяльності, види робіт та завдання, з ними пов'язані. Години у програмі подаються тільки у темах і розподіляються умовно. Учитель сам може визначати кількість годин на певну тему, які пісні і яку їх кількість треба використати на уроці, в залежності від психофізичних можливостей даного складу дітей.

У 2–4 класах структура програми складається з таких розділів:

1. Розділ «Орієнтація в навчальному просторі» – цей розділ передбачає ознайомлення з технічними засобами, музичним інструментом, робочим місцем учня, що знаходиться у кабінеті, орієнтацією у навчальному просторі. Підрозділ

«Рецептивне (пасивне) сприймання музики», розвиває у дітей готовність до спілкування з музикою через різні види музично-естетичної діяльності, починаючи з оздоровчого пасивного виду слухання музики.

2. Розділ «Слухання-сприймання музики» ознайомлює з кращими зразками дитячої вітчизняної народної і сучасної музики, а також із зарубіжною дитячою літературою, сприяє вихованню культури слухача. Для заохочення і розвитку інтересу до дитячої музики в програмі використовуються популярні дитячі пісні з мультфільмів та телефільмів.

До програми вводиться новий 3-й розділ «Основи музичної грамоти», який ознайомлює учнів з елементарними поняттями, пов'язаними з теорією музики, тривалостями звуків та їх графічним записом, ритмічними структурами, музичними поняттями-термінами тощо. Зміст музично-термінологічної та навчально-понятійної бази вирішує учитель музики (в залежності від психофізичних можливостей засвоєння теоретичного матеріалу даного класу).

4. Розділ «Ритмодекламація та ритміко-рухливі ігри» необхідний для стимуляції, корекції і нормалізації розвитку мовленнєвих функцій, оскільки в його основу покладені такі поняття як ритм, темп, динаміка, що є основою ритмічного протікання як мовлення, так і музичного матеріалу. Особливої ваги набуває виховання відчуття ритму і метроритмічної пульсації як біоритмічної основи функціонування людського організму, його домінуючого місця в життєдіяльності людини. Ритм має багатогранні властивості: утворює внутрішню ритмічну організацію образів, що сприймає людина і служить імпульсом її дій; є одним з джерел життєвого тону; запорукою розвитку моторики; орієнтації в часовому пульсі; ритмі і координації дій різної спрямованості (пізнавальних, навчально-виховних, художніх, ігрових, побутово-обслуговуючих, трудових тощо).

Виховання ритму – це стрижневий засіб організації взаємозв'язку між процесами навколишнього середовища і функціонуванням людини в ньому, одна з умов її соціально-біологічної адаптації і нормалізації психофізичного розвитку. Тому через ритмодекламацію під музику (тобто відтворення ритму мовно-дикційним способом) здійснюється опанування різних доступних дітям цієї категорії текстів, вирівнюється відчуття ритму і ритмічної пульсації. Ритміко-рухливі

ігри під музику відновлюють або коригують відчуття ритму через фізичну участь у ній (кінестетичну систему).

5. Розділ «Співи» складається з різних підрозділів, зміст яких безпосередньо впливає на розвиток вокально-хорових навичок (дихання, артикуляції і дикції, розвитку музичного слуху, відчуття ритму, темпу, характеру музичного твору). У цей розділ вводиться підрозділ «Вокалізація», спрямований на правильне формування та фіксацію артикуляційних м'язів під час розспівування певних голосних звуків та звукосполучень; розвиток відчуття і відтворення темпоритмічної рівномірності співочим та дикційно-артикуляційним апаратом.

6. Розділ «Гра на дитячих шумових інструментах» допомагає розвинути дрібну моторику рук, ознайомити з прийомами та правилами гри на дитячих духових та клавішних інструментах. Ознайомлення з числовим позначенням пальців (аплікатурою) та порядком їх розташування на обох руках зумовлене внутрішнім біологічним зв'язком між природними технічними можливостями виконавця та музичними завданнями композитора, які вирішуються в першу чергу аплікатурними прийомами інструментальної гри. Вибір правильної послідовності пальців у процесі гри на інструменті полегшує процес переборювання технічних труднощів, сприяє кращому опануванню виконавських навичок, більш вільній орієнтації на інструменті, переведенню музично теоретичних знань у практичні дії, забезпечує якість та своєчасність (у темпі і ритмі) відтворення певних звуків на інструменті.

7. Розділ «Образно-ігрова творчість» продовжує розвиток художньо-творчих здібностей та розширення досвіду накопичення навичок театралізації дитячих пісень, діалогово-рольових, пантомімічних ігор, хороводів; формування творчої особистості.

8. Розділ «Міжпредметні інтеграційні зв'язки» допомагає розширити межі використання знань учнів, отриманих на уроках з інших предметів та спрямувати зусилля на зміцнення родинних зв'язків зі школою, залучення батьків до співучасті у поточних та святкових музично-естетичних заходах, вихованні здорових, соціально активних особистостей.

До кожного розділу і більшості підрозділів вводяться *ключові слова*, які допоможуть учням з важкими порушеннями мовлення краще зосереджуватись на змісті навчання і фіксувати стрижневі поняття певної теми.

З 4 класу у другому семестрі програми музика вводиться розділ «Основи художньої культури» (у цьому класі розділ ознайомлює тільки з основами національної художньої культури), який передбачає фрагментарне ознайомлення учнів даної категорії з широким поняттям *художня культура* та усвідомлення багатогранності видів, що вона поєднує. Головною *метою* занять з художньої культури є розвиток здатності до розуміння художньої культури як системи комплексних мистецьких знань, за допомогою яких у свідомості учнів формується більш цілісне уявлення про віддзеркалення оточуючого світу різними мистецькими зображувальними засобами. Це допоможе: збагатити досвід художнього світосприймання і світовідчуття учнів; ознайомити з основами національної художньої культури, усвідомити, що вона є невід'ємною частиною світової культурної спадщини; дасть змогу розширити асоціативні зв'язки між різними видами мистецтв, історичними подіями та світом, у якому вони живуть. Синтез мистецтв та позитивні емоції, з ним пов'язані, сприятимуть стимуляції розвитку художньо-образних уявлень, емоційної, сенсорної, інтелектуальної сфер, закладенню основ художньої культури особистості. Це дає також змогу підготувати дітей до більш детального вивчення у наступних класах світової художньої культури. З метою запобігання навчальному перевантаженню даної категорії дітей, теми цього розділу (їх обсяг, зміст) та можливість використання їх в музично-освітній практиці учнів молодших класів з тяжкими порушеннями мовлення визначає вчитель музики з логопедом. Варіативність використання цих тем може змінюватись: зменшуватись, розширюватись, зніматися взагалі.

Значна кількість практичного музичного матеріалу, що пропонується в даній програмі, дасть можливість учителю відібрати необхідний для даного контингенту класу матеріал і використовувати його відповідно до музично-дидактичних чи стимулюючих, чи корекційно-розвивальних завдань уроку.

З метою кращого засвоєння навчальних тем і процесу сприймання доцільно на підсумкових заняттях у кінці кожного семестру проводити узагальнюючі, комплексно-тематичні заняття, які побудовані за календарно-обрядовим і подійно-часовим принципами і вміщують фрагменти з різних предметів, об'єднаних однією темою.

ПРОГРАМА 2 клас

35 год (1 год на тиждень)

Пор. №	К-сть год	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати
1		<p style="text-align: center;"><i>Пропедевтичний період</i></p> <p>Орієнтація в навчальному просторі Вільна орієнтація у навчальному просторі; знання назв і місцезнаходження музичних об'єктів, що знаходяться у кабінеті музики. Диференціація на слух звучання музичних об'єктів. Теоретичне закріплення елементарних правил слухання музики та практичне їх виконання (сидіти рівно, не відволікатися, спокійно слухати музику).</p> <p>Організація психологічної готовності до слухання-сприймання музики</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – знає назву, визначає місцезнаходження, диференціює звучання музичних об'єктів, орієнтується на робочому місці; – намагається самостійно дотримуватись правил слухання музики; <p>– емоційно позитивно реагує на різні музично-ігрові впливи, що забезпечують гарний настрій і</p>	<p>Уточнення назв і місцезнаходження музичних об'єктів, що використовуються на уроках. Уточнення і закріплення елементарних понять, пов'язаних зі слуханням музики, правилами слухання музики.</p> <p>Розвиток позитивних емоцій, нормалізація психофізичного стану, гарного настрою.</p>

	<p>Створення емоційно позитивної обстановки, форування хорошого настрою.</p> <p>Удосконалення знань про елементарні поняття-терміни, пов'язані зі слуханням музики і джерелами музичних звуків; елементарними правилами слухання музики.</p> <p>Закріплення інтересу до слухання музики.</p> <p>Рецептивне сприймання музики</p> <p>Музично-звукова підготовка до слухання музики. Розвиток адекватних емоційних реакцій на різні види музичного впливу (в залежності від корекційно-дидактичних завдань уроку: стимуляція мовної активності, розвиток відчуття рівномірності ритмічної пульсації і її чітке відтворення, регуляції м'язового тону, чітких емоційних реакцій на музику тощо).</p>	<p>відволікають від поганого настрою, пов'язаного з дефектом (поганого самопочуття, неприємних спогадів тощо).</p> <p>– виявляє зацікавленість і готовність до слухання музики;</p> <p>– намагається самостійно організуватись і правильно готуватись до слухання музики;</p> <p>– розуміє інструкції вчителя щодо рецептивного слухання музики, намагається відповідним чином реагувати на психічну і соматичну релаксацію;</p> <p>– виявляє зовнішні емоційні реакції на музику (мімічні, жестові, поведінкові);</p> <p>– розуміє ключові слова теми;</p>	<p>Активізація психологічної готовності до слухання-сприймання музики.</p> <p>Стимуляція слухової пам'яті та стабілізація інтересу до слухання музики (скрипкової музики В. А. Моцарта, Вівальді тощо).</p> <p>Організація слухової уваги, активізація психологічної готовності до слухання-сприймання музики.</p> <p>Стимуляція музичної пам'яті, інтересу до музики.</p> <p>Психічна і соматична релаксація.</p> <p>Стимуляція емоційних реакцій на музику (мімічних, жестових, поведінкових).</p> <p>Корекція, уточнення ключових слів теми.</p>
--	--	---	---

		Ключові слова: <i>заспокійливе слухання музики; організованість; зосередженість; підготовка, готовність до слухання музики, гарний настрій.</i>	
2	<p>Слухання-сприймання музики. Практичне втілення знань про елементарні правила слухання музики в музично-естетичний досвід (сидіти спокійно, уважно слухати пояснення вчителя, зосереджуючи увагу тільки на музичному матеріалі). Диференціація звуків, що нас оточують: музичних (пісень, музичних творів); звуків живої природи (птахів, жуків, свійських тварин); звуків неживої природи (грому, дощу, хуртовини тощо); шумів від пересувних об'єктів.</p> <p>Виділення і закріплення характерних акустичних ознак об'єктів, які мають звукові характеристики. Впізнавання цих</p>	<p>Учень:</p> <ul style="list-style-type: none"> – дотримується правил слухання музики; – запам'ятовує та розрізняє на слух звуки довкілля; – називає більшість пісень, музичних творів, що вивчались протягом року; знає їх зміст; – намагається сприймати музику більш складну за музичним викладом; – визначає: елементарні засоби музичної виразності у прослуханих творах (темп: швидкий, помірний; динаміку: гучна, тиха; регістри: низький, високий; характер музики: бадьорий, маршовий, спокійний); – розрізняє на слух звуки (музичні, природні, шуми) (за 	<p>Організація і розвиток слухової уваги, зосередженості, створення психологічної установки на музично-слухове сприймання музики.</p> <p>Уточнення і корекція музично-звукових, природно-шумових уявлень.</p> <p>Уточнення, конкретизація, збагачення слухової пам'яті і досвіду слухового сприймання.</p> <p>Виховання в учнів навчальної етики (спокійно слухати пояснення вчителя, відповіді однокласників).</p>

	<p>звуків у дитячих піснях, музичних творах.</p> <p>Сприймання дитячих пісень, музичних творів, більш складних за характером і розмірами.</p> <p>Ознайомлення з поняттям <i>дитячий фольклор</i> – дитячими народними піснями (колискові, колядки, щедрівки, веснянки) та належністю їх до певної пори року (зимових свят, приходу весни).</p> <p>Використання музично-дидактичного матеріалу.</p> <p>Ключові слова: <i>слухання музики; музичні твори; автори музики: композитори, поети; музичні жанри: пісня, танець, марш; дитячий фольклор: колискові пісні, колядки, щедрівки, веснянки.</i></p>	<p>незначною підказкою учителя);</p> <ul style="list-style-type: none"> – розрізняє музичні жанри (пісню, танець, марш); – розуміє поняття <i>дитячий фольклор</i>, розрізняє його жанри (з допомогою учителя); – розуміє ключові слова теми і зображення на дидактичному матеріалі; 	
3	<p>Основи музичної грамоти</p> <p>Ознайомлення з поняттями: засоби музичної виразності</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – розуміє і розрізняє поняття, ключові слова, пов’язані із за- 	<p>Стимуляція інтересу до опанування основ музичної грамоти і практичного її засвоєння.</p>

	<p>(мелодія, ритм, темп, динаміка, характер; лади: мажорний, мінорний), диференціація цих понять.</p> <p>П'ять нот (до, ре, мі, фа, соль), музичні сходинок, нотоносець, п'ять нотних лінійок; звукоряд.</p> <p>Ключові слова: засоби музичної виразності: мелодія, ритм, темп, динаміка, характер; лади: мажорний мінорний; нотоносець; п'ять нотних лінійок; звукоряд.</p> <p>Ритм</p> <p>Закріплення понять, пов'язаних з ритмом: ритм, ритмічно, рівномірно, ритмічна пульсація, отриманих у попередньому класі.</p> <p>Закріплення поняття <i>метро-ритмічна пульсація</i>; розвиток відчуття рівномірності метро-ритмічної пульсації; сприймання її на слух і відтворення різними засобами (плесканням у</p>	<p>собами музичної виразності: мелодію, ритм, темп, динаміку, характер; лади; нотоносець, п'ять нотних лінійок, перші п'ять нот звукоряду (з незначною допомогою вчителя);</p> <p>– розуміє поняття, пов'язані з відтворенням ритму (ритмічно, рівномірно, у відповідному ритмі, ритмічна пульсація); символічне зображення довгих і коротких звуків на картках;</p> <p>– відтворює різними рухами ритмічній малюнок; акцентує сильну і виділяє слабку долю у такті; розуміє її графічне зображення (за підтримкою учителя);</p>	<p>Корекція, уточнення розуміння змісту і звуковимови складних понять, ключових слів теми.</p> <p>Уточнення уявлень про 2/4; 4/4; 3/4 розміри їх рахунок; корекція навичок тактування на 2; 4; 3.</p> <p>Уточнення ритмічних понять, ключових слів; засвоєння графічних зображень тривалостей, пауз, тактових рисок. Уточнення графічного зображення, рахунку половинної тривалості; ритмічних малюнків з цією тривалістю у розмірі 4/4.</p>
--	--	--	--

	<p>долоні, відстукуванням, відбиванням ногою, грою на дитячих ударних і шумових інструментах).</p> <p>Закріплення практичних навичок відчуття сильної і слабкої долі у такті (акцентування сильної долі мовно-дикційним засобом, а слабку тихеньким плесканням) їх графічне зображення (V – сильна, акцентована доля; – – слабка доля). Закріплення понять про розміри: 2/4; 4/4; 3/4; їх рахування, зображення на папері. Удосконалення тактування на 2, 4, 3.</p> <p>Закріплення понять про тривалості: четвертна, восьма, дві восьмих; четвертна пауза та її графічне зображення. Ознайомлення із половинною тривалістю, її рахунком, графічним зображенням; можливими рит-</p>	<p>– знає: розміри 2/4; 4/4; 3/4, вміє їх рахувати і тактувати на 2, 4, 3 (за нагадуванням учителя);</p> <p>– розуміє графічне зображення тривалостей, пауз, тактових рисок; їх рахунок;</p> <p>– вміє відтворити елементарний заданий ритм різними руховими діями (плесканням і т. п.); мовно-дикційним способом; комбінованим способом (з відбиванням ритмічного супроводу);</p> <p>– розуміє і намагається відтворювати ритмічний малюнок у 4/4 розмірі з половинною тривалістю (за підказкою учителя);</p> <p>– поступово оволодіває сприйманням ритмічних малюнків, більш складних за структурою: на слух, практичне відтворення; сприймання графічного зображення на картках).</p>	<p>Стимуляція опанування заданих елементарних ритмічних малюнків різними руховими діями.</p> <p>Стимуляція ритмічної пам'яті; мовно-дикційного відтворення ритму з різними руховими комбінаціями; удосконалення рухових дій.</p> <p>Корекція, уточнення ритмічних малюнків нескладних дитячих пісень та відтворення їх по пам'яті.</p>
--	--	--	--

	<p>мічними структурами з половинною тривалістю у розмірі 4/4.</p> <p>Поступове ускладнення ритмічних малюнків у розмірах, відомих учням.</p> <p>Графічне зображення на картках і написання ритмів пісень та їх візуальне і кінестетичне усвідомлення за допомогою рухів.</p> <p>Розвиток музично-ритмічної пам'яті шляхом раптового припинення музики і подальшого повторення ритмічного малюнка по пам'яті (ритмодекламцією, рухами рук, ніг).</p> <p>Ключові слова: <i>ритм, ритмічно, рівномірно, ритмічна пульсація, ритмічний малюнок; сильна, слабка долі; розміри: 2/4, 4/4, 3/4; половинна тривалість.</i></p> <p>Темп</p> <p>Закріплення понять про контрастні темпи у музиці: швидкий</p>	<p>– намагається розвивати ритмічну пам'ять (відтворювати ритмічний малюнок нескладної пісеньки без музики);</p> <p>– розуміє ключові слова теми, використовує їх у навчальному мовленні (за нагадуванням учителя);</p> <p>– розуміє різницю між темпами музики (швидким, помірним, повільним);</p>	<p>Стимуляція опанування відчуття змін у темпах і чітке реагування на них рухово-ритмічним</p>
--	---	---	--

	<p>і помірний. Розвиток вміння рухатись у цих темпах; намагатися зберігати заданий темп у мовних вправах, текстах. Ознайомлення з різними творами у повільних темпах. Відстукування невеличких пісень у відповідному темпі. Усвідомлення знань про те, що темп – це один із засобів музичної виразності, який може постійно змінюватись: раптово, поступово, як у музиці, так і в мові.</p> <p>Ключові слова: <i>темпи: швидкий, помірний, повільний; раптова, поступова зміна темпу.</i></p> <p>Динаміка</p> <p>Закріплення понять про контрастні динамічні відтінки: гучно (голосно) і тихо. Ознайомлення з динамікою середньої сили – не дуже гучно (mf) та не дуже тихо (mp).</p>	<p>– намагається точно відтворювати відповідні темпи у мовних вправах кінцівками;</p> <p>– розуміє: ключові слова; що темп може змінюватись;</p> <p>– реагує на зміни в темпі;</p> <p>– розуміє динамічні відтінки (гучно, голосно, тихо, не дуже гучно);</p> <p>– відчуває необхідність м’язового напруження у підвищеній динаміці;</p>	<p>і мовно-ритмічним засобом. Корекція метроритмічного відчуття.</p> <p>Корекція, уточнення динамічних відтінків, ключових слів, що вивчались протягом року. Свідоме відтворення динамічних відтінків голосом і рухами. Стимуляція і корекція комбі-</p>
--	---	---	---

	<p>Відчуття динамічних змін у м'язовому напруженні при темпових змінах, виконанні енергійних рухів. Усвідомлення знань про те, що динаміка, як і темп, може також змінюватись: раптово, поступово, як у музиці, так і в мові.</p> <p>Використання карток з символічними малюнками. Використання карток з кольорового паперу (темно-синя – гучно, рожева – спокійно, або інші контрастні кольори).</p> <p>Ключові слова: динаміка: гучна, голосна, тиха, не дуже гучна.</p>	<p>– намагатися відтворювати рухи і мовні вправи у відповідній динаміці;</p> <p>– розуміє символіку малюнків, кольорового паперу;</p>	<p>нованого відтворення динамічних відтінків.</p> <p>Розвиток відчуття м'язового напруження під час виконання енергійних рухів.</p> <p>Уточнення і свідомі реакції на символіку малюнків, кольорового паперу.</p>
4	<p>Ритмодекламація та ритмікорухливі ігри</p> <p>Ритмодекламація</p> <p>Відтворення сильної долі мовно-дикційним засобом та тихим плесканням слабких у розмі-</p>	<p>– намагається правильно витримувати тривалості (короткі і довгі) у піснях та ритмічних вправах і іграх, прислухатися</p>	<p>Корекція логоритмічних вад та стимуляція мовно-дикційного апарату.</p> <p>Розширення та удосконалення навичок мовноритмічного від-</p>

	<p>рах: 2/4; 4/4; 3/4; розширення використання нових складів у мовноритмічних вправах. Розширення ритмічного промовляння нескладних текстів у дитячих піснях, примовках, приказках, використання нових складів у мовноритмічних вправах (<i>ай-ай-ай, ой-ой-ой, тик-так, ту-ту-ту, ду-ду-ду, ку-ку, кап-кап</i> та ін.). Ритмічне промовляння нескладних текстів у дитячих піснях, примовках, приказках («Сорока-ворона». «Зозуля», «Гоп, гоп, гу-ту-ту» та ін.).</p> <p>Вправи на чітке правильне формування звуків та звукосполучень.</p> <p>Ключові слова: <i>ритмодекламація, мовно-дикційний спосіб.</i></p>	<p>до співу учителя; акцентує сильну долю у такті (за сигналом вчителя);</p> <p>– відчуває і відтворює акцентуванням сильну долю мовно-дикційним способом і слабких доль такту плесканням у розмірах 2/4; 4/4; 3/4 на різні склади (за нагадуванням учителя); як тактувати на 2 і на 4;</p> <p>– розуміє графічне зображення: тривалостей, пауз, тактових рисок; їх рахунок; може здійснювати ритмодекламацію (за підтримкою учителя);</p> <p>– відтворює чітко правильне формування звуків і звукосполучень, ритмодекламацію елементарних текстів у дитячих піснях, примовках, приказках;</p> <p>– намагається використовувати ці поняття у навчальному спілкуванні (за нагадуванням учителя);</p>	<p>творення складів у вправах, дитячих піснях.</p> <p>Уточнення розуміння диригентських рухів, стимуляція сучасних реакцій на них.</p>
--	--	---	--

	<p>Ритміко-рухливі ігри під музику Закріплення назв частин тіла; наприклад, в якому вони можуть рухатись; назви та елементарні правила виконання ритміко-рухливих рухів під музику (зберігати струнку поставу: голова трохи піднесена, спина тримається струнко, плечі трохи випрямлені, живіт підтягнутий).</p> <p>Розвиток відчуття єдності музики і руху через фізичну участь у ритміко-рухливій діяльності.</p> <p>Ускладнення корекційно-розвивальних завдань в ритміко-рухливих іграх під музику.</p> <p>Виховання інтересу до участі у ритміко-рухливих іграх під музику.</p> <p>Вправи з ляльками (імітація заданих рухів з ляльками) у відповідному ритмі, темпі, динаміці.</p>	<p>– вміє відтворити елементарний заданий ритм різними руховими діями (плесканням і т. п.); мовно-дикційним способом; комбінованим способом (з відбиванням ритмічного супроводу) (за наслідуванням за вчителем);</p> <p>– розуміє інструкції учителя та зміст ігор;</p> <p>– знає: назви частин тіла та напрямів, в яких можна рухатись; правила, назву і спосіб виконання елементарних музично-ритмічних рухів, ігор;</p> <p>– намагається відчувати єдність музики і руху через рухові дії;</p> <p>– виявляє зацікавленість до участі у ритміко-рухливих іграх під музику;</p> <p>– намагається правильно виконувати вправи з ляльками у заданому ритмі, темпі, динаміці.</p>	<p>Розвиток відчуття координованості і злагодженості під час виконання ритмодекламації та ігор, ритмічних рухів під музику.</p> <p>Уточнення: відповідної термінології, змісту ігор та інструкцій учителя; назв частин тіла, напрямків, у яких можна рухатись; правил, назв і способів їх виконання.</p> <p>Стимуляція розвитку інтересу до участі у ритміко-рухливих іграх під музику.</p> <p>Уточнення способів виконання вправ і рухів з ляльками.</p>
--	---	---	---

		<i>Ключові слова: ритміко-рухливі ігри, імітація; відстукування, відбивання, тупотіння, плескання.</i>	
5	<p>Співи. Організація готовності до співу. Закріплення інтересу до співу пісень. Самостійне свідоме виконання правил охоронного співочого режиму. Самостійне виконання елементарних правил співу і співочої постави (сидіти рівно і спокійно; корпус тримати рівно; голову трохи підняти вгору; ноги поставити разом; руки покласти на коліна). Ознайомлення з поняттям <i>вокалізація</i> та практичним його опануванням, спрямованим на правильне формування та фіксацію артикуляційних м'язів під час розспівування (в повіль-</p>	<p><i>Учень:</i> – виявляє готовність і інтерес до вокально-хорової роботи; – розуміє необхідність і намагається самостійно дотримуватись елементарних правил охоронного співацького режиму, співацької постави у процесі співу пісень; – розуміє диригентські жести учителя і намагається своєчасно реагувати на них (за підтримкою вчителя); – намагається співати чисто, спокійно, легким звуком у динаміці <i>mp, mf</i> (за нагадуванням учителя); – намагається правильно вокалізувати голосні звуки та звукосполучення;</p>	<p>Постійна стимуляція процесів пізнавальної діяльності (слухової уваги, музичної пам'яті, мислення). Виховання у учнів самостійної організованості і готовності до співу, точного виконання інструкцій вчителя. Свідоме використання в вокальній практиці правил охоронного співочого режиму. Уточнення диригентських жестів і додаткова стимуляція своєчасного вступу. Корекція, уточнення правил вокалізації. Конкретизація правил ансамблевого співу. Закріплення доброзичливих взаємовідносин у процесі нав-</p>

	<p>ному темпі) певних голосних звуків та звукосполучень; розвиток відчуття і відтворення темпоритмічної рівномірності співочим та дикційно-артикуляційним апаратом.</p> <p>Закріплення навичок спокійного співу, легким звуком у динаміці <i>mp</i>, <i>mf</i>. Закріплення елементарної символіки диригентських жестів (увага, вступ, затримка дихання, закінчення). Закладення основ культури взаємовідносин і спілкування у процесі колективного виконання пісень.</p> <p>Ключові слова: <i>співоча постава, вокалізація, плавне розпівування звуків і звукосполучень, легкий звук.</i></p> <p>Розвиток вокально-хорових навичок.</p> <p>Дихання. Закріплення елементарних навичок правильного дихання.</p>	<p>– дотримується правил ансамблевого співу і ансамблевої поведінки в процесі вивчення та колективного виконання пісень (під контролем учителя);</p> <p>– намагається самостійно дотримуватись правил вокального дихання;</p>	<p>чального спілкування і колективного виконання пісень.</p> <p>Стимуляція виконання спеціальних дихально-розважальних вправ на розвиток правильно-</p>
--	--	---	---

	<p>Виконання спеціальних дихально-розважальних вправ (на розвиток навичок вдихання повітря без поштовху, коротку затримку дихання, спокійний, безшумний вдих і видих). Перенесення дихальних навичок, отриманих на уроках фізкультури.</p> <p>Використання вправ та невеличких пісень на розширення затримки дихання.</p> <p>Спів на одному диханні поспівок, невеличких фраз з пісень.</p> <p>Навчання спокійно брати дихання між короткими музичними фразами.</p> <p><i>Ключові слова: вдихання повітря, спокійний, безшумний вдих, безшумний видих, затримка дихання.</i></p> <p>Розвиток музичного слуху, відчуття ритму, темпу, характеру музичних творів</p>	<p>– намагається правильно керувати своїм диханням (під контролем учителя); виконувати більш складні дихальні вправи, інструкції вчителя;</p> <p>– співати невеличкі фрази на одному диханні (за підтримкою вчителя); правильно брати дихання у піснях;</p> <p>– намагається правильно організувати слухову увагу (під контролем учителя);</p>	<p>го співочого дихання; співу на одному диханні поспівок, невеличких фраз з пісень.</p> <p>Уточнення навичок елементарного співочого дихання; збільшення затримки дихання.</p> <p>Коригування навичок вдихання і видихання повітря без поштовху (спокійно, рівномірно).</p> <p>Стимуляція слухової уваги, звуковисотного слуху.</p>
--	---	---	---

	<p>Виховання стійких навичок слухової уваги. Розвиток звуковисотного слуху. Розвиток вміння чисто інтонувати маленькі поспівки, заклички, щедрівки, колядки, побудовані на рухові секунд, терцій вниз і вгору. Закріплення відчуття і відтворення сильної долі у вокальних творах.</p> <p>Закріплення уявлень про характер пісень, музичних творів (веселий, жартівливий і сумний); ознайомлення з характером колискової пісні; темпом (швидким, повільним); використання принципу контрастності. Закріплення співочого діапазону (ре 1 – сі 1), подальший розвиток співочого діапазону (до 1 – до 2), відповідно до вокально-співочих можливостей контингенту дітей.</p> <p>Ключові слова: <i>характер піс-</i></p>	<p>– знає мелодії і слова більшості пісень (або фрагменти), розуміє і розповідає їх зміст (за підтримкою вчителя);</p> <p>– намагається звуковисотно чисто співати вокально-хоровий репертуар та виконувати пісні у відповідному настрої і характері; розрізняти характер і темп пісень (за підтримкою учителя);</p>	<p>Корекція чистоти виконання пісень.</p> <p>Розвиток дитячого голосового апарату; звуковисотного і ритмічного слуху.</p> <p>Стимуляція правильного виконання темпо-ритмічної структури пісень, фонематичної і музичної пам'яті .</p> <p>Корекція і уточнення загального настрою музичних творів та характеру персонажів.</p>
--	---	--	---

	<p><i>ні, темп, співочий діапазон, слухова увага.</i></p> <p>Артикуляція і дикція Закріплення практичних дикційно-співочих навичок, отриманих у попередніх класах. Подальший розвиток дикційно-артикуляційних навичок, уміння співати округлим звуком.</p> <p>Навчати чітко промовляти приголосні у кінці слів та розбірливо декламувати тексти пісень, що вивчаються протягом року. Розвиток автоматизації вимовних навичок.</p> <p>Звуконаслідування довкілля (використання дитячих пісень, у яких є звуконаслідування типу «Тук, тук, чобіток, подай, бабо, молоток», укр. нар. пісня; «Господарство», обр. Я. Сте-</p>	<p>– демонструє дикційно-співочі навички, набуті у попередньому класі;</p> <p>– намагається чітко промовляти приголосні у кінці слова та дотримуватись елементарних правил артикуляції і дикції (за нагадуванням учителя);</p> <p>– відчуває і відтворює акцентуванням сильну долю мовно-дикційним способом у розмірах 2/4; 4/4 на різні склади (за зразком учителя);</p> <p>– відтворює ритмодекламацію елементарних текстів у дитячих піснях, примовках, приказках;</p> <p>– намагається відтворювати доступні звуки довкілля, що використовуються у дитячих піснях;</p>	<p>Корекція логоритмічних вад та стимуляція роботи дикційно-співочого апарату і фонематичного контролю. Активізація роботи артикуляційних м'язів. Уточнення і корекція виконання приголосних у кінці слів. Коригування орфоепічного виспівування слів у піснях. Формування округлого співу голосних і приголосних. Контроль за протяжним їх виспівуванням.</p> <p>Коригування, уточнення звуконаслідування доступних звуків довкілля, що використовуються у дитячих піснях.</p>
--	--	--	---

	пового; «Зозуля», чеська нар. пісня). Ключові слова: чітка дикція, артикуляція, округлий звук, звуконаслідування.		
6	Гра на дитячих шумових інструментах. Закріплення знань про зовнішній вигляд, назву, звучання дитячих ударних, шумових і звуковисотних інструментів, що вивчались у попередньому класі, правила і прийоми гри на них; умовними сигналами своєчасного початку і закінчення гри; принципи гри в дитячому шумовому оркестрі. Ознайомлення з числовим позначенням пальців (аплікатурою) та порядком їх розташування на обох руках. Ознайомлення із зовнішнім виглядом, звучанням дитячих	Учень: – бережно, шанобливо ставиться до інструментів; – знає: назви, розпізнає за зовнішнім виглядом і звучанням дитячі інструменти; елементарні правила користування та прийоми гри на них (правильно тримати руку, струшувати); – розрізняє за зовнішнім виглядом дитячі духові інструменти та намагається виконувати інструкції вчителя щодо використання правильного дихання та прийомів гри на них (за підказкою учителя); – розуміє: умовні сигнали своєчасного початку і закінчення	Формування організаційно-ансамблевих навичок. Корекція дотикового і полісенсорного сприймання. Виправлення і уточнення правил користування, прийомів і правил гри на нових інструментах, виконання більш складних ритмічних малюнків. Опанування навичок своєчасного реагування на інструментально-виконавські сигнали учителя. Корекція і координація дихання, артикуляційної і дрібної моторики пальців, відчуття ритму в процесі гри на дитячих духових інструментах.

	<p>духових інструментів (сопілкою, дудочкою, свистулькою і т.п.) та принципами гри на них (звернути увагу на правильний вдих, затримку, рівномірне використання повітря в процесі гри на дитячому духовому інструменті).</p> <p>Виконання спеціальних вправ та ігор на розвиток технічних навичок гри на дитячих духових інструментах.</p> <p>Подальший розвиток відчуття сильної долі у такті та розвиток вміння відтворення чіткого ритмічного малюнка на дитячому духовому інструменті.</p> <p>Виявлення і розвиток у дітей інструментально-виконавських здібностей.</p> <p>Підготовка до гри на дитячих шумових інструментах: виконання спеціальних вправ на розвиток дрібної моторики (ки-</p>	<p>гри; найпростіші принципи гри в дитячому оркестрі (прислухатися до гри товаришів, грати з ними злагоджено);</p> <p>– намагається правильно відбивати ритм найпростіших вправ, дитячих пісень на інструментах, що вивчались протягом року;</p> <p>– намагається з допомогою учителя відтворювати ритми більш складних за ритмічним малюнком пісень, вправ.</p>	<p>Розвиток дрібної моторики рук, відчуття ритму, характеру музичного твору.</p>
--	---	--	--

	<p>стей рук, пальців, рухів усієї руки; комбінованих вправ на координацію дрібної моторики рук і артикуляційної моторики з відбиванням, відстукуванням, плесканням з ритмодекламацією, співом дитячих пісень. Гра в ансамблі більш складних творів (за сигналом учителя починати і закінчувати гру, грати в єдиному темпі, ритмі, динаміці).</p> <p><i>Ключові слова: духові дитячі інструменти: сопілка, дудочка, свистулька; числове позначення пальців (1, 2, 3, 4, 5); грати в ансамблі.</i></p>		
7	<p>Образно-ігрова творчість. Закріплення практичних навичок, набутих у попередньому класі. Подальший розвиток просторової пам'яті.</p>	<p><i>Учень:</i> – знає: межі вільної площі, де відбуваються музичні заняття; – намагається правильно орієнтуватися на вільній площині у процесі виконання драматиза-</p>	<p>Подолання у дітей страху під час виконання різних рухів, вироблення орієнтації у просторі. Стимуляція просторової і кінестетичної пам'яті, творчих здібностей.</p>

	<p>Розвиток творчих здібностей та бажання співати емоційно виразно пісні, більш складні за змістом і характером у поєднанні з рухом.</p> <p>Закріплення навичок зосередженості і контролю за виконанням рухів.</p> <p>Координованість і злагодженість рухових дій відповідно до сюжету, музикальних образів, характеру твору.</p> <p>Художньо-емоційне сприймання музики, відчуття руху і характеру в музиці та чіткість реакцій (темпових, динамічних) на зміни в характері музики.</p> <p>Розвиток вміння визначати характери персонажів та їх рухові дії, спроби передачі їх під час виконання пісень.</p> <p>Драматизація текстів пісень; емоційно виразне їх виконання; використання діалогово-рольово-</p>	<p>ці пісень, рухів під музику;</p> <ul style="list-style-type: none"> – намагається емоційно виразно і злагоджено співати у дитячому ансамблі; правильно відтворювати характер пісень. – виконує рухові інструкції вчителя (передає більш складні музично-ігрові образи під час інсценування дитячих пісень тощо); – відповідає рухами (енергійними, танцювальними, спокійними) на характер музики (маршової, танцювальної, спокійної); – намагається передавати через рух більш складні казкові образи; – рухається в хороводі за вчителем, наспівуючи мелодію і зберігаючи стрункість постави; – намагається відтворювати мімичні маски: веселу і сумну (за зразком і інструкцією учителя); 	<p>Збагачення словникового запасу назвами музично-ритмічних рухів; казкових образів.</p> <ul style="list-style-type: none"> – коригування рухових дій; поєднання їх з музикою. <p>Уточнення і корекція уявлень про характерні рухи казкових персонажів; що потрібно передати через рух.</p> <p>Стимуляція прояву відповідних до настрою і характеру персонажу мімичних масок у поєднанні зі співом і характерними руховими діями.</p>
--	--	--	--

	<p>вих і пантомімічних ігор; хороводів.</p> <p>Розширення досвіду відтворення через рух казкових образів, більш складних за характеристиками (за вибором учителя).</p> <p>Ознайомлення з елементарними мімічними масками (весела – м’язи щік трохи підведені; сумна – м’язи щік трохи опущені).</p> <p>Формування елементарних навичок оцінювання («подобається», «не подобається», «добре» – «погано»).</p> <p><i>Ключові слова: драматизація, художні образи, діалогово-рольові, пантомімічні ігри, хороводи, мімічні маски.</i></p>	<p>– намагається оцінюванювати досягнення своїх однолітків;</p>	
8	<p>Міжпредметні інтеграційні зв’язки.</p> <p>Закріплення міжпредметних зв’язків.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>– намагається використовувати на уроках музики знання, навички, отримані на інших</p>	<p>Стимуляція асоціативного мислення.</p> <p>Розширення художньо-культурного досвіду.</p>

	<p>Використання образотворчих об'єктів, додаткового літературного і дидактичного матеріалу на певну тему; ритмомалювання (виховання ритмічності дрібної мануальної техніки рухів під музику); ритміка (елементарні навички ритмічно-рухової діяльності, назви рухів тощо); знання, отримані на логопедичних заняттях.</p> <p>Використання на уроках музики (під час співу) артикуляційних навичок, набутих на заняттях з логопедії.</p> <p>Знаходження загальних тем, образів, що вивчаються на різних уроках; ознайомлення з різними засобами музично-естетичної виразності фрагмента (або образу) з певної теми. Використання особистого досвіду дитини (знань, набутих на інших предметах; спостережень за змінами в природі, отрима-</p>	<p>предметах; свій особистий досвід та досвід своєї родини (за нагадуванням учителя, підтримкою батьків);</p> <p>– намагається під керівництвом учителя у змісті віршів, образотворчій діяльності знаходити музичні образи (казкові персонажі: ведмедя, зайця, пташок та ін.); використовувати знання, отримані на інших предметах;</p> <p>– розширює досвід синтезування знань з однієї теми з різних предметів (з допомогою учителя).</p>	<p>Уточнення тем, образів, засобів виразності, характерів, що необхідно розглядати різнобічно, використовуючи міжпредметні зв'язки.</p> <p>Формування загальної культури особистості.</p> <p>Уточнення уявлень про різні види мистецтва і їх засоби виразності.</p>
--	--	---	---

	них під час екскурсій в природу, тематичних прогулянок; родинного досвіду тощо) з метою розширення знань з даної теми. Розширення родинних зв'язків із школою.		
--	--	--	--

На кінець навчального року учень:

- орієнтується в навчальному просторі, розвиває просторову пам'ять;
- виявляє інтерес до музично–естетичних видів діяльності;
- використовує збережені аналізатори (слух, зір, дотик, кінститичну систему та ін.);
- розпізнає на дотик, слух дитячі шумові і духові інструменти, об'єкти, що використовувались протягом року (за характерними ознаками, особливостями тембрального звучання);
- дотримується правил культури взаємовідносин у процесі виконання колективних видів діяльності, навчального спілкування;
- розуміє: інструкції та мовлення вчителя (слова-поняття, музичні терміни, теоретичний матеріал), зміст пісень, що вивчались протягом року; значення відчуття ритму для виправлення мовленнєвих порушень;
- самостійно використовує збережені аналізатори; (*слух, залишковий зір, дотик та ін.*);
- розрізняє на слух: більшість пісень, музичних творів, народні та інші жанри ;
- виконує елементарні правила слухання музики, співу, користування та прийоми гри на дитячих шумових інструментах (за нагадуванням учителя);
- підбирає більш складний ритмічний супровід до пісень, що виконує;
- демонструє власні музично-творчі здобутки, переносючи здобуті на уроці музики досягнення в інші умови виконання (шкільні заходи-свята, позашкільні, дозвілля);

- розвиває пантомімічні навички і може їх використовувати для відтворення певних образів (за зразком учителя);
- знає назви картин, що використовуються на уроках, їх зміст; може підбирати до певної музики знайомі з інших предметів твори мистецтва (з допомогою учителя);
- розрізняє на слух звуки довкілля, пісні, музичні твори, їх жанри;
- виконує елементарні правила слухання музики, співу, користування та гри на дитячих шумових інструментах, образно-ігрової діяльності.

МУЗИЧНО-ОЗДОРОВЧИЙ ТА КОРЕКЦІЙНИЙ МАТЕРІАЛ

(на весь навчальний рік)

Рецептивне слухання музики

(Фрагменти по 3–5 хвилин звучання): В. А. Моцарт, скрипкова музика (з сонат, концертів на вибір учителя); А. Вівальді, «Пори року» – «Літо», «Зима»; А. Вівальді, концер фа мажор, частина II (Andante); З. Фібіх, «Поема»; Й. С. Бах, Бранденбурзький концерт № 6 сі бемоль мажор; Ф. Шопен, вальс № 3; Е. Гріг «Пісня Сольвейг», з оркестрової сюїти «Пер Гюнт»; П. І. Чайковський «Пролісок», з фортепіанного циклу «Пори року»; М. А. Римський–Корсаков, «Пісня індійського гостя» з опери «Садко»; К. Дебюссі: «Море», «Місячне сяйво»; М. Глінка «Мелодичний вальс»; Р. Шуман «Мрії».

Стимуляція психофізичних порушень та творчої активності

Слухання музики для стимуляції мовної активності

(Фрагменти 3–5 хвилин звучання): В. А. Моцарт: «Турецький марш», Симфонія № 3 ре мажор, Симфонія № 36 до мажор; П. І. Чайковський: «На трійці» з фортепіанного циклу «Пори року»; «Італійське каприччіо»; Ф. Шопен «Революційний етюд» до діез мінор; М. І. Глінка увертюра до опери «Руслан і Людмила»; М. А. Римський–Корсаков: «Іспанське каприччіо»; «Шехерезада», оркестрова сюїта 4 час-

тина, «Свято в Багдаді»; Дж. Верді: «Тріумфальний марш» з опери «Аїда»; «Ти прекрасна моя батьківщина», з опери «Навуходоносер»; Ж. Бізе, «Інтермецо» з увертюри до опери «Кармен»; Й. Штраус «На прекрасному голубому Дунаї» (вальс).

Слухання музики для стимуляції розвитку образних уявлень, фантазії та творчих здібностей

(Фрагменти 3 – 7 хвилин звучання): П.І. Чайковський, «Пори року» (на вибір учителя); В. Косенко: «На узліссі», «За метеликом», «Ранком у садочку», «В похід», «Дощик», «Казка»; Е. Гріг: «Ранок», «Пташка», «Пісня Сольвейг» з оркестрової сюїти «Пер Гюнт»; К. Сен-Санс «Карнавал тварин»: «Кури та півні», «Лебідь»; Г. Тьон «Зозуля»; В. Косенко: «За метеликом», «Дощик»; Ю. Щуровський «Баркарола»; М. П. Мусоргський сюїта «Картинки з виставки» (на вибір); М. А. Римський-Корсаков: фрагменти з опер-казок «Снігурочка», «Казка про царя Салтана» (три дива), «Золотий півник», «Коцій невмирущий» (на вибір).

Використання арт-терапевтичних методів для стимуляції і розвитку творчої уяви, художньо-образних уявлень, творчої активності

Музикомалювання (малювання під музику 15–20 хвилин): П. І. Чайковський, «Танок маленьких лебедів» з балету «Лебедине озеро», «Баба – Яга», «Пісня жайворонка; «Танок феї Драже» з балету «Лускунчик»; муз. О. Галахова, цикл «Я малюю і співаю»: на сл. Г. Андреевої «У дворі», на сл. О. Карганової «Намалюйте завитушки», на сл. О. Карганової «Урок малювання», на сл. А. Ламми «Я малюю і співаю»; муз. А. Журбіна, сл. М. Чайкіна з циклу «Художник»: «Лінощі», «Годинник», «Художник»; Н. Перцова, сл. В. Губарця «Малюнки на асфальті» муз. К. Волкова, сл. В. Введенського «Повітряна кулька»; муз. М. Колесса «Серед пастушків»; муз. М. Степаненка: «Веселка», «Білочка»; муз. М. Римського-Корсакова «Перше диво» з опери «Казка про царя Салтана»; Р. Паулс «Коліскова»; муз. М. Ведмедері, сл. В. Зінченка «Осінь намалюю»; О. Гречанінов «Осіння пісенька»; Е. Гріг «Весною»; муз. Б. Фільц, сл. О. Олеса «Дощик»; муз. А. Філіпенка, сл. Т. Волгіної «Зимонька»; «Осінь нама-

люю», муз. Н. Перцовой, сл. М. Рильського; «Новорічна ялинка» муз. Є. Габрон, сл. С. Жупанина; «Мама і сонечко», муз. і сл. В. Бабій; «Рушничок»; муз. А. Філіпенка, сл. Т. Шевченка; «Тече вода із-за гаю», муз. Я. Степового, сл. Т. Шевченка; «Зоре моя вечірняя», муз. А. Філіпенка, сл. Т. Шевченка.

Вправи для розвитку кінцівок: моторики мануальної (рук), ніг та техніки інструментального виконавства

«Пальчики і ручки», муз. метріал: російська нар. мелодія «Ой, на горе-то», обр. М. Раухвергера; «Де ж це наші ручки?», муз. Т. Ломової, сл. І. Плакиди, «Веселі рученята», муз. О. Тилічєєвої; «Долоня – кулак», муз. укр. нар. пісні «По дорозі жук, жук», обр. В. Зентарського; «Сонечко проснулось і сіяє», муз. укр. нар. пісні «Вийди, вийди, сонечко»; «Квітка розпускається», муз. М. Копка; «Метелик», муз. В. Косенка «За метеликом»; «Вітер і вітерець», муз. Л. Бетховена («Ледлер»); «Млин», муз. Т. Ломової; «Прилетіла пташка», муз. О. Тилічєєвої, сл. Ю. Островського; «Туп-туп веселенько», укр. нар. мелодія, обр. М. Різоля; «Побігали-потупотіли», муз. Л. Бетховена; «Чобітки», російська нар. мелодія «По улице мостовой», обр. Т. Шутенко; «Плескаємо – тупаємо», укр. нар. мелодія «Два півника», обр. Я. Степового.

Музично-логоритмічний блок

Ритмодекламація

Укр. нар. дит. пісні: «Сорока-ворона», «Кумо, кумо, що варила?», «Квочка», «Ой на горі жито», «Галля по садочку ходила», «Веселі гуси», «Тук, тук, чобіток», «Диви-диви», «Господарство», «Гоп, скок», «Бім-бом», «Ходить сорока», «Ой, ну, люлі, коточок», «Мир миром», «Іде, іде дід, дід», «Танцювала риба з раком», «Коляд, коляд, колядниця», «Коляда, коляда», «Колядин-колядин», «Сію, вію, посіваю», «Щедрик, ведрик», «Я маленький хлопчик», «Вийди, вийди, сонечко»; «Скакалочка», муз. А. Філіпенка, сл. Т. Волгіної; «Новорічні побажання», муз. В. Верменича, сл. М. Сингаївського.

Ігри – забави для опанування навичок чіткого звуконаслідування

Вправи: «Хто як кричить?», «Здібний папуга», «Птахоферма», «Весняний ліс повний звуків», «Тепловоз», «Прогулянка на автомобілі», «У зоопарку» (музичний матеріал підбирає вчитель).

Укр. нар. дит. пісні: «Розлилися води», «Я Коза-Дереза», «Тук, тук, чобіток, подай, бабо, молоток», «Господарство», обр. Я. Степового; «Зозуля», чеська нар. дит. пісня, обр. Ф. Зрно; «Веснянка», муз. Я. Степового, сл. Л. Глібова; «А я хлопець молодець, в мене коник-стрибунець», муз. А. Філіпенка, сл. І. Кульської; ; «Тепловоз», муз. А.Філіпенка, сл. Т. Волгіної; «Савка та Гришка грали на дуду», жартівлива білоруська нар. дит. пісня, переклад О. Пархоменка.

Вправи для розвитку дихальної системи (носового дихання та його затримки)

«Пастушок, подуй у дудочку», «Чарівні кульки», «Хто краще булькає?», «Вітерець ганяє кульки», «Поверни вертушку», «Веселий флюгер».

Вправи на формування вільно-артикуляційних навичок (гімнастика для: щік, нижньої щелепи, дихального апарату, губ, язика, м'якого піднебіння) /Зб. О. В. Комісаров «Початкове навчання співу на фонетичній основі української мови»: Навчальний посібник, – К.: ІСДО, 1995. – С. 100–103).

Дитячі пісні для корекції та опанування чіткої вимови звуків тв звукосполучень:

Р, гр, ср, св:

укр. нар. дит. пісня «Сію, вію, посіваю»; «Зимонько-снігурочко», муз. Я. Степового, сл. Л. Глібова; «Висне небо синє», муз. Я. Степового, сл. Л. Щоголева.

Ж, ш, хм, шв, хм, дьмо, ться, нька:

Укр. дит. нар. пісня «Сніжинки», обр. Я. Степового.

Ку, гу, чк, рч, нг, жц, стр:

укр. нар. дит. пісні: «Ходить квочка коло кілочка», «Женчичок-бренчичок»; «Скакалочка», муз. А. Філіпенка, сл. Т. Волгіної.

На тверде виспівування: г, д, к, ч, ш, щ, др, кр, гр, рч, чк:

Укр. нар. дит. пісні: «Коляда, коляда», «Щедрик, ведрик», «Павочка ходить, пір'ячко ронить», «Рак-неборак», «Дрі-бу, дрі-бу, дрібушечки, наївшия петрушечки»; «Грицю, Грицю, до роботи».

На диференціацію : голосних і, и, й (в кінці складу і слова) та звукосполучень си, сі, сь, гн, йш:

Укр. нар. дит. пісня «Гуси».

МУЗИЧНИЙ МАТЕРІАЛ

I семестр

(17 годин; 1 година на тиждень)

Тема: «Пригадаємо, як музика передає оточуючі звуки?» *(1 година)*

Слухання музики

«Ранок», муз. С. Прокоф'єва; «В лісі», муз. О.Тилічєєвої; «Дощик», муз. М.Раухвергера; «Гроза», муз. О. Тилічєєвої; «Зозуля-невидимка», муз. Р. Шумана; «Жайворонок», муз. М. Глинки; «Пчілка», муз. і сл. Я. Степового; «Луна», муз. К. Цесакова; «Ворони», муз. М.Раухвергера; «Жук», муз. В. Карасьової, сл. Н. Френкеля; «Кукуріку», муз. Б. Шнапера, сл. Е. Московської; «Поїзд», муз. О. Тилічєєвої; «Годинник», муз. Л. Бірнова, сл. І. Лешкевича;

Співи

«Зозуля», муз. і сл. Я. Степового; «Веселі гуси», укр. нар. дитяча пісня; «А я хлопець-молодець», муз. А. Філіпенка, сл. І. Кульської; «Качка навчала каченят», муз. З. Компанійця, сл. М. Пляцковського (1 куплет);

Музично-ритмічна та образно-ігрова діяльність

«Козлик в полі танцював», муз. А. Філіпенка, сл. Т. Волгіної; «Діти і ведмідь», муз. О. Тилічєєвої;

Гра на дитячих шумових інструментах

«Гра з бубном», муз. М.Красева.

Тема: «Наша школа» (2 години).

Слухання музики

«Шкільний дзвоник», муз. М. Парцхаладзе; «Пісня про школу», муз. Д. Кабалевського, сл. В. Вікторова; «Пісенька про букви», муз. А. Басової, сл. М. Підгірянки; «Чому навчають в школі», муз. В. Шайнського, сл. М. Пляцковського.

Співи

«Пісня про школу», муз. М. Дремлюги, сл. Т. Масенка; «Засмутилось кошеня», муз. І. Кириліної, сл. П.Воронька; «Вчителька», муз. Г. Гембери, сл. Г.Бойка; «Пісенька друзів», муз. В.Герчик, сл. Я. Акіма

Гра на дитячих шумових інструментах

«Дві труби», муз. Л. Хереско; Ритмічний супровід до пісень, що вивчаються (на вибір учителя).

Музично-ритмічна та образно-ігрова діяльність

«Урок», муз. Т.Попатенко, сл. М.Івенсен; «Браві солдати», муз. А.Філіпенка.

Тема: «Що розповідає музика про осінь?» (Осінні настрої у музиці) (4 години).

Слухання музики

«Осіній настрій», муз. Ю. Іщенко; «Осіня пісня («Жовтень») з фортепіанного циклу «Пори року», муз. П. Чайковського; «Осіній листочок» – муз. М. Ведмедері, сл. А. Камінчука; «Осінь намалюю», муз. М. Ведмедері, сл. В. Зінченка»; «Пісня про хліб», муз В.Вітліна, сл. П.Кюгонової, пер. з рос. Б.Степанюка.

Хоровий спів

«Падає листя», муз. М. Красева, сл. М. Івенсен; «Відлітають журавлі», муз. М. Ведмедері, сл. О. Іванової; «Осінь пісенька», муз. Д. Васильєва-Буглая, сл. О. Плещеева, переклад з російської М. Познаської; «Врожайна», муз. А. Філіпенка, сл. Т. Волгіної;

Гра на дитячих шумових інструментах

Укр. нар. дит. пісня «Два півники», «Ходить гарбуз по городу», укр. нар. пісня.

Музично-ритмічна та образно-ігрова діяльність

«Ой, есть в лісі калина», укр. нар. пісня, обр. Я. Степового.

Тема: «Наша Батьківщина – слава Україна» (3 години).

Слухання музики

Гімн України («Ще не вмерла України»), муз. М. Вербицького, сл. П. Чубинського; «Намалюю Україну». муз. М. Ведмедері, сл. Н. Олійник; «Києве мій», муз. І. Шамо, сл. Д. Луценка; «Це моя Україна», муз. А. Камінчука; «Козачок», укр. нар. танок.

Хоровий спів

«Батьківщина моя», муз. В. Кніш, сл. С. Грицюка; «Українка я маленька», укр. нар. пісня; «Калинова пісня», муз. В. Верменича, сл. М. Сингаївського; «Козачата», муз. М. Ведмедері, сл. О. Яворської;

Гра на дитячих шумових інструментах

Ритмічний супровід до укр. нар. пісні «Засвітали козаченьки».

Музично-ритмічна та образно-ігрова діяльність

«Галя по садочку ходила», укр. нар. пісня.

Перелік художніх картин для використання на уроці

«Рідний край» – Г. Світлицький; «Рідні простори» – Л. Острова; «Не сад – вулиця Києва» – О. Петрицький; «Хати в літній день» – В. Орловський; «Вечір в степу» – С. Святославський;

Тема: «Які настрої звучать в музиці?» (2 години).

Слухання музики

«Веселий музикант», муз. А. Філіпенка, сл. Т. Волгіної; «Хвороба ляльки» з «Дитячого альбому», муз. П. Чайковського; «Капризуля», муз. В. Подвали; «Веселий селянин, що повертається з роботи» з фортепіанного збірника «Альбом для юнацтва», муз. Р. Шумана; «Хлопчик-замазура», фінська нар. пісня, обр. Т. Попатенко, рос. текст М. Кравчука, укр. текст В. Коломійця; «Котику сіренький», укр. нар. пісня, обр. Я. Вериківського.

Хоровий спів

Укр. нар. колискові пісні: «Ой-ну, люлі, коточок», «Ой, ходить сон», «Спи, дитино, спи»; «Веселі нотки», муз. М. Ведмедері, сл. Л. Куліша-Зінківка; «Веселі мандрівники», муз. М. Старокадомського, сл. С. Михалкова.

Гра на дитячих шумових інструментах

Ритмічний супровід до пісні «Веселі мандрівники», муз. М. Старокадомського, сл. С. Михалкова.

Музично-ритмічна та образно-ігрова діяльність

«Ведмедик з лялькою танцюють полечку», муз. і сл. М. Качуріної;

Тема: «Як музика передає звуки птахів і звірят?» (1 година)

Слухання музики

«Зозулька», чеська нар. пісня; «У зоопарку», муз. О. Островського, сл. З. Петрової; «Пісенька про

чотири лапи», муз. Л. Шевчука, сл. Людвика-Єжи Керн; «Про красивого дятла», литовська нар. пісня; «Два півні», муз. С. Разорьонова; «Жайворонок», муз. М.Глинки (уривок); «Пташка», муз. Е. Гріга; «Ведмідь», муз. Г.Фріда; «Слон танцює», муз. О. Зноско-Боровського;

Співи

«Киця Мура», укр.нар. пісня; «Зозуля», муз. і сл. Я. Степового; «Танцювали зайчики», муз. М. Ведмедері, сл.Л.Куліша-Зіньківа; «Про ведмедика», муз. А.Філіпенка, сл. Т.Волгіної; «Про жаб і комара», муз. А.Філіпенка, сл.Т.Волгіної; «Дбайлива білочка», муз. Г.Гембери. сл. Д.Луценка; «Господарство», обр. Я. Степового; «Веснянка», муз. Я. Степового, сл. Л. Глібова;

Гра на дитячих шумових інструментах

Укр. нар. дит. пісні: «Розлилися води»,

Музично-ритмічна та образно-ігрова діяльність

«Господарство», обр. Я. Степового;

Тема: «Прийшла зима білесенька» (Зимові настрої і свята у музиці) *(6 годин; 1-й семестр – 4 години, на II-й семестр переноситься 2 години)*.

Слухання музики

«Вальс сніжинок» з балету «Лускунчик», муз. П. Чайковського; «Сніжинки», муз. і сл. Я. Степового; «У Віфлеємі новина», укр. нар. колядка; «В полі, в полі плужок ходить», укр. нар. щедрівка, обр. М. Леонтовича.

Хоровий спів

«Зима», муз. В. Книш, сл. С. Грицюка; «Кришталева зимонька», муз. А. Філіпенка, сл. Г. Бойка; «Дід Мороз», муз. М. Ведмедері, сл. М. Підгірянки; «Лісове свято», муз В. Книш, сл. С. Грицюка; «Щедрик-ведрик», укр. нар. щедрівка; «Колядин, колядин, я у батька один», укр. нар. колядка.

Гра на дитячих шумових інструментах

«Коляда, коляда», укр. колядка; «Щедрик– ведрик», укр. нар. щедрівка.

Музично-ритмічна та образно-ігрова діяльність

«Новорічний хоровод», муз. А. Філіпенка, сл. Г. Бойка.

II семестр

(18 годин)

Тема: «З Новим роком друзів ми вітаєм!» *(продовження теми; 2 години).*

Тема: «Казка в музиці» *(4 години).*

Слухання музики

«Чому ведмідь взимку спить», муз. Л. Кніппера, сл. О. Коваленкова, переклад з російської В. Бичка; «Грицю, Грицю, до роботи», українська народна пісня, обр. М. Леонтовича; «Киця», муз. В. Книш, сл. С. Грицюка; «Пісенька друзів» з мультфільму «Бременські музиканти», муз. Г. Гладкова, сл. Ю. Ентіна; «Пішла киця по водицю», укр. нар. колискова; «Іменини в мишки», муз. М. Ведмедері, сл. П. Куліша-Зіньківа;

Хоровий спів

«Антошка», муз В. Шаїнського, сл. Ю. Ентіна; «Веселий музикант», муз. А. Філіпенка, сл. Т. Волгіної; «Пісня Чебурашки» з мультфільму «Чебурашка», муз. В. Шаїнського, сл. М. Носова; «Пісенька про стрибунця» із мультфільму «Пригоди Незнайки», муз. В. Шаїнського, сл М. Носова;

Гра на дитячих шумових інструментах

Ритмічний супровід до пісеньки «Антошка», муз. В.Шаїнського, сл. Ю. Ентіна;

Музично-ритмічна та образно-ігрова діяльність

«Добрий жук», муз. А. Спадавеккіа, сл. С. Шварца, пісня Попелюшки з художнього фільму «Попелюшка».

Тема: «8 Березня – свято усіх жінок» (3 години).

Слухання музики

«Веснянка», муз. П. Козицького, «Ми з мамою», муз. Р. Бойко, сл. Ю. Островського; «З восьмим березня», муз. Т. Шутенко, сл. Л. Реви; «Квіти для мам», муз. М. Чембержі, сл. В. Пекура; «Свято бабусь і мам», муз. А. Берліна, сл. О. Коганової;

Хоровий спів

«Мамине свято», муз. В. Книш, сл. С. Грицюка; «Найкраща», муз. В. Іванникова, сл. О. Фадеевої; «Любим вчительку свою», муз. В. Книш, сл. С. Грицюка; «Рушничок для мами», муз. М. Ведмедері, сл. О. Чернобиля;

Гра на дитячих шумових інструментах

Ритмічний супровід до пісні: «Сьогодні в мами свято», муз. А. Філіпенка, сл. Т. Волгіної;

Музично-ритмічна та образно-ігрова діяльність

«Святковий вальс», муз. А. Філіпенка, сл. Т. Волгіної, переклад з російської А. Ковальчука;

Тема: «Ой, прийшла весна, ой, прийшла красна» (4 години).

Слухання музики

«Весна прийшла», муз. В. Книш, сл. С. Грицюка; «Веснянка», обр. М. Вериківського; «Веселковий танець», муз. В. Книш, сл. С. Грицюка; «Пташка», муз. Е. Гріга; «Пролісок», муз. Д. Кабалецького, сл. Ц. Володаря; «Кульбабка», муз. З. Компанійця, сл. О. Висоцької.

Хоровий спів

«Ой минула вже зима», укр. нар. пісня; «Побігли струмки», муз. В. Книш, сл. С. Грицюка; «Котики вербові», муз. М. Ведмедері, сл. А. Камінчука; «Вийди, вийди, Іванку», укр. нар. веснянка; «Щебетала пташечка», укр. нар. веснянка, обр. Я. Степового.

Гра на дитячих шумових інструментах

«Іди, іди дощику», укр. нар. веснянка-закличка; «Вийди, вийди, Іванку», укр. нар. веснянка.

Музично-ритмічна та образно-ігрова діяльність

«Ми на луг ходили», муз. А.Філіпенка, сл. Т. Волгіної;

Тема: «Літні настрої у музиці» (5 годин).

Слухання музики

«Як діждемо літа», укр. нар. пісня, обр. М. Дремлюги; «На леваді сонечко», муз. В. Книш, сл. С. Грицюка; «Ой, на горі жито», укр. нар. пісня, обр. К. Стеценка; «Посмішка», музика з мультфільму «Малюк Єнот», муз. В. Шайнського, сл. М. Пляцковського; «Найщасливіша», муз. Ю. Чичкова, сл. К. Ібраєва та Л. Кондрашової;

Хоровий спів

«Ходить дощик», муз. М. Ведмедері, сл. В. Кленця; «Моя сопілка», муз. М. Ведмедері, сл. К. Перелісної; «Пісенька Левеняти і Черепахи» із мультфільму «Як Левеня і Черепаха співали пісеньку», муз. Г. Гладкова, сл. С. Козлова; «Ходить кіт по горі», укр. нар. колискова;

Гра на дитячих шумових інструментах

«Павук і мухи», мелодія і сл. із збірника Л. Хереско «Музичні картинки»;

Музично-ритмічна та образно-ігрова діяльність

«Зацвіла в долині», муз. А.Філіпенка, сл. Т. Шевченка.

3 клас

(35 год; 1 год на тиждень)

Пор. №	К-сть год	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати
1		<p>Пропедевтичний період</p> <p>Організація психологічної готовності до слухання-сприймання музики</p> <p>Постійне підтримання емоційно позитивної обстановки, доброго настрою.</p> <p>Удосконалення знань про елементарні поняття-терміни, пов'язані із слуханням музики і джерелами музичних звуків; елементарними правилами слухання музики.</p> <p>Закріплення інтересу до слухання музики.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none">– емоційно позитивно реагує на різні музично-ігрові впливи, що забезпечують добрий настрій і відволікають від поганого настрою, пов'язаного з дефектом (поганого самопочуття, неприємних спогадів тощо).– виявляє зацікавленість і готовність до слухання музики;– намагається самостійно організуватись і правильно готуватись до слухання музики.	<p>Розвиток позитивних емоцій, нормалізація психофізичного стану, доброго настрою.</p> <p>Активізація психологічної готовності до слухання-сприймання музики.</p> <p>Подальша стимуляція слухової пам'яті та стабілізація інтересу до слухання музики.</p> <p>Стимуляція позитивних емоційних реакцій на музику (мімічних, жестових, поведінкових).</p>
2		<p>Слухання-сприймання музики</p> <p>Закріплення знань та вмінь, набутих у 2-му класі. Розши-</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none">– запам'ятовує та розрізняє на слух більшість музичних тво-	<p>Закріплення досвіду організації музично-слухової уваги, розвиток зосередженості, створен-</p>

	<p>рення знань про музичну мову та засоби музичної виразності. Слухання, впізнавання і розрізнення на слух складнішої музики за змістом і будовою, збагаченої новими музичними барвами, художніми образами, що подаються у розвитку, засобами поглиблення вражень про зв'язок музики з навколишнім життям.</p> <p>Розвиток асоціативних уявлень з опорою на особистий досвід та розширення їх асоціативного фонду. Ознайомлення з жанрами народної музики. Календарно-обрядовий фольклор. Казка у музиці. Збільшення навантаження на використання збережених аналізаторних систем.</p> <p>Закріплення навичок співвідношення музичних характеристик персонажів (з пісень, му-</p>	<p>рів, знає їх зміст, авторів, що вивчались у 2-му класі;</p> <ul style="list-style-type: none"> – намагається сприймати музику більш складну за змістом і будовою; казку в музиці; – визначає самостійно: елементарні засоби музичної виразності у прослуханих творах (темп: швидкий, помірний, повільний; динаміку: гучна, тиха, не дуже тиха, не дуже гучна; реєстри: низький, високий, середній; характер музики: бадьорий, маршовий, спокійний, веселий; музичні жанри (пісню, танець, марш, твори дитячого фольклору; інструментальну, вокально-хорову музику); – намагається знаходити спільне у музичних характеристиках персонажів зі знайомими образами з особистого досвіду; розвивати асоціативний досвід; 	<p>ня психологічної установки на слухове сприймання музики. Закріплення в учнів навчальної етики (спокійно слухати пояснення вчителя, відповіді однокласників).</p> <p>Уточнення, конкретизація, збагачення слухової пам'яті і досвіду слухового сприймання музичних творів, більш складних за змістом і будовою.</p> <p>Стимуляція розвитку емоційної сфери, різних почуттів до персонажів та подій, що відбуваються в музичному творі, та їх адекватних культурних проявів.</p> <p>Формування бажання самостійно аналізувати і оцінювати музичні твори, більш складні за музичною мовою, образними характеристиками.</p> <p>Корекція і стимуляція утворення асоціативних зв'язків між</p>
--	---	--	---

	<p>зичних казок) зі знайомими образами з особистого досвіду (знань з літератури, позашкільного досвіду). Подальший розвиток почуття співпереживання героям музичного твору, подіям, що в ньому відбуваються та навичок стежити за розвитком сюжетної лінії в музичному матеріалі. Формування навичок свідомого слухання більш складної музики і вміння давати «свою» назву твору. Ознайомлення з творчістю провідних дитячих композиторів (А. Філіпенка, Д. Лєонтовича, Я. Степового та ін.). Закріплення навичок культури слухача і оцінювальних навичок. Ключові слова: слухання музики; музичні твори; автори музики; композитори, поети; музичні жанри: пісня, танець,</p>	<ul style="list-style-type: none"> – співпереживає персонажам музичних творів; реагує на події; прослідковує розвиток сюжетної лінії у музичному матеріалі; – визначає: музичні твори за заспівом, приспівом, вступом, закінченням; пісні за типовим ритмічним малюнком; дає нову назву музичним творам; – закріплює в собі навички культури слухача; – намагається використовувати в процесі навчального спілкування поняття-терміни, що вивчались протягом року та аналізувати і оцінювати більш складні музичні твори (за допомогою учителя). – розуміє ключові слова теми і зображення на дидактичному матеріалі. 	<p>змістом музичних творів і знайомими дитині життєвими ситуаціями та бажанням поділитися своїми враженнями після прослуханої музики. Корекція, уточнення розуміння ключових слів теми.</p>
--	---	--	--

		<i>марш; дитячий фольклор: коліскові пісні, колядки, щедрівки, веснянки; музична казка; оцінювання музики; інструментальна музика, вокально-хорова музика.</i>		
3		<p>Основи музичної грамоти</p> <p>Подальше ознайомлення з музичними термінами; розширення і закріплення понятійно-термінологічної бази знань.</p> <p>Ознайомлення і закріплення знань про: повний звукоряд (до, ре, мі, фа, соль, ля, сі); гаму – До мажор, октаву, скрипковий ключ, нотоносець.</p> <p>Подальше ознайомлення із складними тривалостями звуків, їх рахунком; поняттями <i>коротка і довга нота</i>; сильна доля у такті; з поняттями про регістр, супровід, просту куплетну форму, штрихи.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – знає: ноти, графічний запис скрипкового ключа, нотоносця; – розуміє запис нот на нотоносці, напрям мелодії; поняття про просту куплетну форму; – знає ключові слова теми; – намагається записувати ритмічний диктант (під контролем учителя); 	<p>Стимуляція інтересу до опанування основ музичної грамоти і практичного її засвоєння.</p> <p>Уточнення нових понять, ключових слів теми, їх графічного зображення.</p> <p>Корекція і уточнення звукомови та розуміння змісту складних понять і музичних термінів.</p>

	<p>Закріплення практичного оволодіння ритмічними правилами на чергування долей (з акцентуванням сильної, довгої та короткої частин у такті).</p> <p>Ознайомлення з поняттям ритмічний диктант (запис ритмічного малюнку нескладних знайомих пісень).</p> <p>Ключові слова: <i>звукоряд</i> (з назвою нот), <i>гама – До мажор, октава, скрипковий ключ, нотоносець, ритмічний диктант, куплетна форма.</i></p> <p>Ритм</p> <p>Закріплення понять, пов'язаних з ритмом, отриманих у попередньому класі, сприймання їх на слух і відтворення різними способами навчальних ритмів.</p> <p>Ознайомлення з поняттям <i>ритмічні блоки</i> (невеличкі ритмічні заготовки, які складаються</p>	<p>– розуміє поняття, пов'язані з відтворенням ритму; гафічним зображенням довгих і коротких звуків на картках;</p> <p>– вміє відтворити елементарний заданий ритм різними руховими діями (плесканням і т. п.); мовно-дикційним засобом; комбінованим засобом (з відбиванням ритмічного супроводу);</p>	<p>Організація зосередженості, слухової уваги, стимуляція ритмічної пам'яті.</p> <p>Уточнення уявлень про 2/4; 4/4; 3/4 розміри, їх рахунок; корекція навичок тактування на 2; 4; 3.</p> <p>Уточнення ритмічних понять, ключових слів; засвоєння графічних зображень тривалостей,</p>
--	---	---	---

	<p>з найбільш поширених ритмів, що зустрічаються в дитячих піснях і які можна використовувати для ритмічного супроводу пісень; грою на дитячих інструментах або під час виконання вправ мовно-дикційним та руховим способом). Складання ритмічних блоків за найбільш знайомими дитячими піснями; заучування їх напам'ять, графічний запис. Впізнання пісень за ритмічними блоками. Ознайомлення з поняттями: <i>ритмічна імпровізація, створення самостійних ритмів</i> (ритмічних блоків) за заданим розміром; придумування закінчень ритмічних блоків.</p> <p>Подальший розвиток музично-ритмічної пам'яті шляхом раптового припинення музики і подальшого повторення ритмічного малюнка по пам'яті (ритмодекламцією, пальцями рук,</p>	<p>– намагається створювати невелички ритмічні блоки (ритмічні мотиви, фрази), записувати їх і відтворювати; придумувати ритмічні закінчення у ритмічних блоках (з допомогою учителя);</p> <p>– поступово оволодіває сприйманням ритмічних малюнків, більш складних за структурою: на слух, практичне відтворення; сприймання графічного зображення на картках).</p> <p>– розуміє ключові слова теми, використовує їх у навчальному мовленні (за нагадуванням учителя);</p>	<p>пауз, тактових рисок; ритмічних блоків та інших ритмічних комбінацій.</p> <p>Уточнення графічного зображення, рахунку половинної тривалості; ритмічних малюнків з цією тривалістю у розмірі 4/4.</p> <p>Стимуляція мовно-дикційного відтворення ритму з різними руховими комбінаціями; удосконалення рухових дій.</p> <p>Корекція, уточнення ритмічних малюнків нескладних дитячих пісень та відтворення їх по пам'яті.</p> <p>Стимуляція опанування елементарної ритмічної імпровізації.</p>
--	---	---	--

	<p>ніг, грою на дитячих інструментах).</p> <p>Ключові слова: <i>ритм, ритмічно, рівномірно, ритмічна пульсація, ритмічний малюнок, ритмодекламація, ритмічні блоки, ритмічна імпровізація, створення самостійних ритмів.</i></p> <p>Темп Закріплення понять про вичені темпи у музиці. Розвиток вміння рухатись у цих темпах; намагатися зберігати заданий темп у мовних вправах, текстах. Відстукування невеличких пісень у відповідному темпі. Ключові слова: <i>темпи: швидкий, помірний, повільний, не дуже швидкий, не дуже повільний.</i></p> <p>Динаміка Закріплення понять про динаміку середньої сили – не дуже гучно (mf) та не дуже тихо (mp).</p>	<p>– розуміє різницю між темпами музики (швидким, помірним, повільним, не дуже швидким, не дуже повільним);</p> <p>– намагається точно відтворювати відповідні темпи у мовних вправах, кінцівками;</p> <p>– реагує на зміни в темпі;</p> <p>– розуміє: ключові слова; що темп може змінюватись;</p> <p>– розуміє динамічні відтінки (гучно, голосно, тихо, не дуже гучно);</p>	<p>Корекція, уточнення темпових назв і змін, реакцій на зміни темпів.</p> <p>Уточнення відтворення певних ритмів, співу у відповідних темпах.</p> <p>Уточнення назв динамічних відтінків та їх відтворення різними способами, сили м'язо-</p>
--	---	--	---

	<p>Відчуття динамічних змін у м'язовому напруженні при темпових змінах, виконанні енергійних рухів. Ознайомлення з поняттями: музичні відтінки, динамічні відтінки, збільшення гучності (<i>crescendo</i>), зменшення гучності (<i>diminuendo</i>) та графічним їх зображенням. Використання карток з символічними малюнками.</p> <p>Ключові слова: динаміка: гучна, голосна, тиха, не дуже тиха; не дуже гучна; збільшення гучності, зменшення гучності.</p>	<p>– відчуває необхідність м'язового напруження у підвищеній динаміці;</p> <p>– намагатися відтворювати рухи і мовні вправи у відповідній динаміці.</p>	<p>вого напруження. Конкретизація назв і змісту ключових слів.</p>
4	<p>Ритмодекламація та ритмікорухливі ігри Ритмодекламація Удосконалення відтворення сильної долі мовно-дикційним засобом (акцентуація сильної долі) та тихим плесканням у</p>	<p><i>Учень:</i> – відчуває і відтворює акцентуванням сильну долю мовно-дикційним способом і слабких долів такту плесканням у зна-</p>	<p>Стимуляція опанування відчуття змін у темпах і чітке реагування на них рухово-ритмічним і мовно-ритмічним способом.</p>

	<p>знайомих розмірах; розширення використання нових складів у мовноритмічних вправах. Розширення ритмічного промовляння нескладних текстів у дитячих піснях, примовках, приказках, використання нових складів у мовноритмічних вправах</p> <p>Вправи на чітке правильне формування звуків та звукосполучень. Автоматизація вимовних навичок.</p> <p>Ключові слова: <i>ритмодекламація, мовно-дикційний спосіб, акцент.</i></p> <p>Ритміко-рухливі ігри під музику</p> <p>Розвиток відчуття єдності музики і руху через фізичну участь у ритміко-рухливій діяльності.</p> <p>Ускладнення корекційно-розвивальних завдань в ритміко-рухливих іграх під музику.</p>	<p>йомих розмірах (за нагадуванням учителя);</p> <p>– розуміє графічне зображення: тривалостей, пауз, тактових рисок; їх рахунок; може здійснювати ритмодекламацію (за підтримкою учителя);</p> <p>– відтворює чітке правильне формування звуків і звукосполучень, ритмодекламацію елементарних текстів у дитячих піснях, примовках, приказках;</p> <p>– намагається використовувати ці поняття у навчальному спілкуванні (за нагадуванням учителя);</p> <p>– вміє відтворити елементарний заданий ритм різними руховими діями (плесканням і т. п.); мовно-дикційним способом; комбінованим способом (з відбиванням ритмічного супроводу) (за наслідуванням за вчителем);</p> <p>– намагається відчувати єдність музики і руху, через рухові дії;</p>	<p>Корекція метроритмічного відчуття.</p> <p>Корекція логоритмічних вад та стимуляція мовно-дикційного апарату.</p> <p>Розширення та удосконалення навичок мовноритмічного відтворення складів у вправах, дитячих піснях.</p> <p>Уточнення розуміння диригентських рухів, стимуляція своєчасних реакцій на них.</p> <p>Корекція, уточнення назв нових рухів, ігор та способів їх виконання.</p> <p>Стимуляція відчуття єдності музики і руху.</p>
--	--	---	---

	<p>Закріплення інтересу до участі дітей у ритміко-рухливих іграх під музику.</p> <p>Вправи з ляльками (імітація заданих рухів з ляльками) у відповідному ритмі, темпі, динаміці.</p> <p>Ключові слова: <i>ритміко-рухливі ігри, імітація; відстукування, відбивання, тупотіння, плескання, вправи з ляльками.</i></p>	<p>– виявляє зацікавленість до участі у ритміко-рухливих іграх під музику;</p> <p>– намагається правильно виконувати вправи з ляльками у заданому ритмі, темпі, динаміці.</p>	
5	<p>Співи</p> <p>Організація готовності до співу. Закріплення інтересу до співу пісень.</p> <p>Самостійне свідоме виконання правил охоронного співоного режиму. Самостійне виконання елементарних правил співу і співоної постави.</p> <p>Закріплення розуміння поняття <i>вокалізація</i> та практичне його опанування. Закріплення навичок спокійного співу, лег-</p>	<p>Учень:</p> <p>– виявляє готовність і інтерес до вокально-хорової роботи;</p> <p>– розуміє необхідність і намагається самостійно дотримуватись елементарних правил охоронного співацького режиму, співацької постави у процесі співу пісень;</p> <p>– намагається співати спокійно, легким звуком у динаміці <i>tr, mf</i> (за нагадуванням вчителя);</p>	<p>Постійна стимуляція процесів пізнавальної діяльності (слухової уваги, музичної пам'яті, мислення).</p> <p>Виховання в учнів самостійності організованості і готовності до співу, точного виконання інструкцій вчителя.</p> <p>Свідоме використання в вокальній практиці правил охоронного співоного режиму.</p> <p>Корекція, уточнення правил вокалізації.</p>

	<p>ким звуком у динаміці <i>tr</i>, <i>mf</i>. Закріплення елементарної символіки диригентських жестів (увага, вступ, затримка дихання, закінчення). Розвиток вокально-хорових навичок.</p> <p>Закладення основ культури взаємовідносин і спілкування у процесі колективного виконання пісень.</p> <p>Ключові слова: <i>співоча постава, вокалізація, плавне розспівування звуків і звукосполучень, легкий звук.</i></p> <p>Дихання.</p> <p>Закріплення навичок правильного дихання, більш довгострокової його затримки, отриманих у попередніх класах.</p> <p>Виконання спеціальних дихально-розважальних вправ. Використання вправ та невеличких пісень на розширення затримки дихання.</p>	<p>– намагається правильно вокалізувати голосні звуки та звукосполучення;</p> <p>– дотримується правил ансамблевого співу і ансамблевої поведінки в процесі вивчення та колективного виконання пісень (під контролем учителя);</p> <p>– намагається самостійно дотримуватись правил вокального дихання, його затримки;</p> <p>– намагається правильно керувати своїм диханням (під контролем учителя); виконувати більш складні дихальні вправи, інструкції вчителя;</p> <p>– співає невеличкі фрази на одному диханні (за підтримкою</p>	<p>Закріплення доброзичливих взаємовідносин у процесі навчального спілкування і колективного виконання пісень.</p> <p>Стимуляція виконання спеціальних дихально-розважальних вправ на розвиток правильного співочого дихання; співу на одному диханні поспівок, невеличких фраз з пісень</p> <p>Уточнення навичок елементарного співочого дихання; збільшення затримки дихання.</p>
--	---	---	---

	<p>Спів на одному диханні поспівок, невеличких фраз з пісень. Навчання спокійно брати дихання між короткими музичними фразами.</p> <p>Розвиток музичного слуху, відчуття ритму, темпу, характеру музичних творів</p> <p>Виховання стійких навичок слухової уваги. Подальший розвиток звуковисотного слуху. Розвиток вміння чисто інтонувати маленькі поспівки, заклички, щедрівки, колядки, побудовані на рухові секунд, терцій вниз і вгору.</p> <p>Подальший розвиток співочого діапазону, відповідно до вокально-співочих можливостей контингенту дітей.</p> <p>Артикуляція і дикція</p> <p>Закріплення практичних дикційно-співочих навичок, отриманих у попередніх класах.</p>	<p>учителя); правильно бере дихання у піснях;</p> <p>– намагається правильно організувати слухову увагу (під контролем учителя);</p> <p>– знає мелодії і слова більшої частини пісень, розуміє і розповідає їх зміст;</p> <p>– намагається звуковисотно чисто співати вокально-хоровий репертуар та виконувати пісні у відповідному настрої і характері; розрізняти характер і темп пісень (за підтримкою учителя);</p> <p>– демонструє дикційно-співочі навички набуті у попередньому класі;</p>	<p>Корегування навичок вдихання і видихання кисню без поштовху (спокійно, рівномірно).</p> <p>Виправлення чистоти виконання пісень.</p> <p>Розвиток дитячого голосового апарату; звуковисотного і ритмічного слуху.</p> <p>Стимуляція правильного виконання темпо-ритмічної структури пісень, фонематичної і музичної пам'яті .</p> <p>Корекція і уточнення загального настрою музичних творів та характеру персонажів.</p> <p>Корекція логоритмічних вад та стимуляція роботи дикційно-співочого апарату і фонема-</p>
--	---	---	---

	<p>Подальший розвиток дикційно-артикуляційних навичок, уміння співати округлим звуком.</p> <p>Навчати чітко промовляти приголосні у кінці слів та розбірливо декламувати тексти пісень, що вивчаються протягом року. Розвиток автоматизації вимовних навичок.</p> <p>Звуконаслідування довкілля (використання дитячих пісень, у яких є звуконаслідування типу «Тук, тук, чобіток, подай, бабо, молоток», укр. нар. пісня; «Господарство», обр. Я. Степового; «Зозуля», чеська нар. пісня).</p>	<p>– намагається чітко промовляти приголосні у кінці слова та дотримуватись елементарних правил артикуляції і дикції (за нагадуванням учителя);</p> <p>– відтворює самостійно звуки довкілля; співає вправи та пісні із звуконаслідуванням.</p>	<p>тичного слухового контролю. Активізація роботи артикуляційних м'язів.</p> <p>Уточнення і корекція виконання приголосних у кінці слів. Коригування орфоепічного виспівування слів у піснях.</p> <p>Формування округлого співу голосних і приголосних. Контроль за протяжним їх виспівуванням.</p> <p>Коригування, уточнення звуконаслідування доступних звуків довкілля, що використовуються у дитячих піснях.</p>
6	<p>Гра на дитячих шумових інструментах</p> <p>Закріплення знань про зовнішній вигляд, назву, звучання дитячих інструментів, що вив-</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>– закріплення шанобливого ставлення до інструментів;</p> <p>– знає назви і розрізняє за зовнішнім виглядом і звучанням</p>	<p>Корекція дотикового і полісенсорного сприймання.</p> <p>Виправлення і уточнення правил користування, прийомів і правил гри на нових інстру-</p>

	<p>чались у попередньому класі, правила і прийоми гри на них; умовних сигналів своєчасного початку і закінчення гри; принципи гри в дитячому шумовому оркестрі.</p> <p>Закріплення знань про числове позначення пальців (аплікатуру) та порядок їх розташування на обох руках.</p> <p>Ознайомлення зі звучанням нових дитячих шумових і звуковисотних інструментів (маракасах, кастаньетах, трикутнику, клавішно-духовому (типу вермона). принципами гри на них). Виховання слухових навичок впізнавати та розрізняти їх звучання на слух і дотик.</p> <p>Виконання спеціальних вправ та ігор на розвиток технічних навичок гри на дитячих клавішних інструментах.</p> <p>Подальший розвиток у дітей інструментально-виконавських здібностей.</p>	<p>дитячі інструменти та елементарні правила користування та прийоми гри на них;</p> <p>– розрізняє за зовнішнім виглядом дитячі клавішні та нові шумові інструменти (маракаси, кастаньети, трикутник тощо), намагається виконувати інструкції вчителя та прийоми гри на них (за підказкою учителя);</p> <p>– намагається правильно відбивати ритм більш складних вправ, дитячих пісень на інструментах, що вивчались протягом року.</p>	<p>ментах, виконання більш складних ритмічних малюнків.</p> <p>Опанування навичок своєчасного реагування на інструментально-виконавські сигнали учителя. Розвиток дрібної моторики рук, відчуття ритму, характеру музичного твору, в процесі гри на дитячих клавішних інструментах.</p>
--	---	--	---

	<p>Підготовка до гри на дитячих інструментах: виконання спеціальних вправ на розвиток дрібної моторики (кистей рук пальців, рухів усєї руки; комбінованих вправ на координацію дрібної моторики рук і артикуляційної моторики з відбиванням, відстукуванням, плесканням, з ритмодекламацією, співом дитячих пісень.</p> <p>Гра в ансамблі більш складних творів (за сигналом вчителя починати і закінчувати гру, грати в єдиному темпі, ритмі, динаміці).</p> <p>Ключові слова: маракаси, кас-таньєти, трикутник.</p>		
7	<p>Образно-ігрова творчість</p> <p>Закріплення практичних навичок, набутих у попередньому класі.</p>	<p>Учень:</p> <p>– намагається вільно рухатись у процесі виконання драматизації пісень, рухів під музику;</p>	<p>Стимуляція просторової і кінестетичної пам'яті, творчих здібностей.</p>

	<p>Подальший розвиток просторової пам'яті, вільна орієнтація у просторі.</p> <p>Розвиток творчих здібностей та бажання емоційно виразно співати пісні більш складні за змістом і характером, у поєднанні з рухом.</p> <p>Закріплення навичок зосередженості і контролю за виконанням рухів.</p> <p>Художньо-емоційне сприймання музики, відчуття руху і характеру в музиці та чіткість реакцій (темпових, динамічних) на зміни в характері музики.</p> <p>Розвиток вміння визначати характери персонажів та їх рухові дії, спроби передачі їх під час виконання пісень.</p> <p>Драматизація текстів пісень; емоційно виразне їх виконання; використання діалогово-рольових і пантомімічних ігор; хороводів.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – намагається емоційно виразно і злагоджено співати у дитячому ансамблі; правильно відтворювати характер пісень; – виконує рухові інструкції вчителя (передає більш складні музично-ігрові образи під час інсценування дитячих пісень тощо); – рухається в хороводі за вчителем, наспівуючи мелодію і зберігаючи стрункість постави; – намагається відтворювати мімічні маски: веселу і сумну; – намагається оцінюванувати досягнення своїх однолітків; пояснювати, чому саме так думає. 	
--	---	--	--

	<p>Розширення досвіду відтворення через рух казкових образів більш складних за характеристиками (на вибір учителя). Закріплення елементарних мімічних масок (весела – м’язи щік трохи підведені; сумна – м’язи щік трохи опущені). Формування елементарних оцінкових навичок («подобається», «не подобається», «добре» – «погано»), їх пояснення.</p>		
8	<p>Міжпредметні інтеграційні зв’язки. Активне використання на уроках музики знань, навичок, отриманих на уроках з інших предметів. Використання власних спостережень за сезонними змінами у природі, знань, отриманих під час прогулянок, позакласних бесід, під час вивчення народних календарно-</p>	<p><i>Учень:</i> – розуміє значення музики в історичному розвитку і культурному житті народу (календарно-обрядова творчість); – може передавати настрій та характер музичних творів, використовуючи знання з інших предметів; – намагається використовувати на уроках музики: знання,</p>	<p>Стимуляція асоціативного мислення. Розширення художньо-культурного досвіду. Уточнення тем, образів, засобів виразності, характерів, що необхідно розглядати різнобічно, використовуючи міжпредметні зв’язки. Формування загальної культури особистості.</p>

	<p>обрядових пісень, використовуючи історичні і народознавчі відомості з культурного життя краю; його звичаї; власний досвід, набутий у родинному середовищі, з засобів масової інформації, книг тощо. Акцентувати увагу учнів на перенесення навичок, набутих на уроках з образотворчого мистецтва; навчати знаходити спільне у живописних творах і музиці; розрізняти більш складні засоби художньої виразності та знаходити споріднене у них. Використовувати ритмомалювання (виховання ритмічності дрібної мануальної техніки рухів під музику); ритміки – елементарні навички ритмічно-рухової діяльності, назви рухів тощо); знання, отримані на логопедичних заняттях. Використання на уроках му-</p>	<p>навички отримані на уроках з інших предметів; свій особистий досвід та досвід своєї родини (за нагадуванням учителя, підтримкою батьків);</p> <ul style="list-style-type: none"> – розширює досвід синтезування знань з однієї теми з різних предметів (з допомогою учителя); – знає назви картин, що використовувались на уроках до відповідних тем; їх авторів; зміст; – намагається самостійно у змісті віршів, образотворчій діяльності знаходити, порівнювати і адекватно відтворювати музичні образи. 	<p>Уточнення уявлень про різні види мистецтва і їх засоби виразності.</p>
--	--	---	---

	<p>зики (під час співу) артикуляційних навичок, набутих на заняттях з логопедії. При ознайомленні з новими музичними інструментами використовувати математичні поняття і знання (для порівняння інструментів: великий, малий, важкий, легкий та ін.), визначення кількості, переліку і характеристики певних ознак, деталей. Розширення зв'язків родини зі школою.</p>		
<p style="text-align: center;"><i>На кінець навчального року учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – вільно орієнтується в навчальному просторі, розвиває просторову пам'ять; – виявляє інтерес до музично-естетичних видів діяльності; – використовує збережені аналізатори (слух, зір, дотик, кінстетичну систему та ін.); – розпізнає на дотик, слух дитячі шумові і духові інструменти, об'єкти, що використовувались протягом року (за характерними ознаками, особливостями тембрального звучання); – дотримується правил культури взаємовідносин у процесі виконання колективних видів діяльності, навчального спілкування; – розрізняє на слух: більшість пісень, музичних творів, народні та інші жанри ; знає слова, їх зміст; – виконує елементарні правила слухання музики, співу, користування прийомами гри на дитячих інструментах (за нагадуванням учителя); 			

- підбирає більш складний ритмічний супровід до пісень, що виконує;
- демонструє власні музично-творчі здобутки, переносячи здобуті на уроці музики досягнення в інші умови виконання (шкільні заходи-свята, позашкільні, дозвілля);
- розвиває пантомімічні та діалогово-рольові навички відтворення музичного тексту; може їх використовувати для відтворення певних образів (за зразком учителя);
- знає більшість назв картин, що використовуються на уроках, їх зміст; може підбирати до певної музики знайомі з інших предметів твори мистецтва (з допомогою учителя);

МУЗИЧНО-ОЗДОРОВЧИЙ ТА КОРЕКЦІЙНИЙ МАТЕРІАЛ

(на весь навчальний рік)

Рецептивне слухання музики

(Фрагменти по 3–5 хвилин звучання): В. А. Моцарт, скрипкова музика (з сонат, концертів за вибором вчителя); А. Вівальді, «Пори року» – «Літо», «Зима»; А. Вівальді, концер фа мажор, частина II (Andante); З. Фібіх, «Поема»; Й. С. Бах, Бранденбурзький концерт № 6 сі бемоль мажор; Ф. Шопен, вальс № 3; Е. Гріг «Пісня Сольвейг», з оркестрової сюїти «Пер Гюнт»; П. І. Чайковський «Пролісок», з фортепіанного циклу «Пори року»; М. Римський-Корсаков, «Пісня індійського гостя» з опери «Садко»; К. Дебюссі: «Море», «Місячне сяйво»; М. Глінка «Мелодичний вальс», Р.Шуман «Мрії» («Грєзы»).

Стимуляція психофізичних порушень та творчої активності

Слухання музики для стимуляції мовної активності

(Фрагменти 3–5 хвилин звучання): В. А. Моцарт: «Турецький марш», Симфонія № 3 ре мажор, Симфонія № 6 до мажор; П. Чайковський: «Трійка» з фортепіанного циклу «Пори року», «Італійське каприччіо»; Ф. Шопен «Революційний етюд» до діез мінор; М. Глінка увертюра до опери «Руслан і Людмила»;

М. Римський-Корсаков: «Іспанське каприччіо»; «Шехерезада», оркестрова сюїта 4 частина, «Свято в Багдаді»; Дж. Верді: «Тріумфальний марш» з опери «Аїда», «Ти прекрасна моя батьківщина», з опери «Навуходоносор»; Ж. Бізе, «Інтермеццо» з увертюри до опери «Кармен»; Й. Штраус «На прекрасному голубому Дунаї» (вальс).

Використання арт-терапевтичних методів для стимуляції і розвитку творчої уяви, художньо-образних уявлень, творчої активності

Слухання музики для стимуляції розвитку образних уявлень, фантазії та творчих здібностей

(Фрагменти 3 –7 хвилин звучання): П. Чайковський, «Пори року» (на вибір учителя); В. Косенко «На узліссі», «За метеликом», «Ранком у садочку», «В похід», «Дощик», «Казка»; Е. Гріг, «Ранок», «Пташка», «Пісня Сольвейг» з оркестрової сюїти «Пер Гюнт»; К. Сен-Санс «Карнавал тварин»: «Кури та півні», «Лебідь»; Г. Тьон «Зозуля»; В. Косенко «За метеликом», «Дощик»; Ю. Щуровський «Баркарола»; М. Мусоргський сюїта «Картинки з виставки» (на вибір); М. Мусоргський: фрагменти з опер-казок «Снігурочка», «Казка про царя Салтана» (три дива), «Золотий півник», «Кошій невмирущий» (на вибір).

Музикомалювання (малювання під музику 15–20 хвилин): П. Чайковський: «Танок маленьких лебедів» з балету «Лебедине озеро», «Баба-Яга», «Пісня жайворонка; «Танок феї Драже» з балету «Лускунчик»; муз. О. Галахова, цикл «Я малюю і співаю»: на сл. Г. Андреевої «У дворі», на сл. О. Карганової «Намалюйте завитушки», на сл. О. Карганової «Урок малювання», на сл. А. Ламми «Я малюю і співаю»; муз. А. Журбіна, сл. М. Чайкіна цикл «Художник»: «Лінощі», «Годинник», «Художник»; Н. Перцова, сл. В. Губарця «Малюнки на асфальті» муз. К. Волкова, сл. В. Введенського «Повітряна кулька»; муз. М. Колесса «Серед пастушків»; муз. М. Степаненка: «Веселка», «Білочка»; муз. М. Римського-Корсакова «Перше диво» з опери «Казка про царя Салтана»; Р. Паулс «Кюлискова»; муз. М. Ведмедері, сл. В. Зінченка «Осінь намалюю»; О. Гречанінов «Осіння пісенька»; Е. Гріг «Весною»; муз. Б. Фільц,

сл. О. Олеся «Дощик»; муз. А. Філіпенка, сл. Т. Волгіної «Зимонька»; «Осінь намалюю», муз. Н. Перцової, сл. М. Рильського; «Новорічна ялинка» муз. Є. Габрон, сл. С. Жупанина; «Мама і сонечко», муз. і сл. В. Бабій; «Рушничок»; муз. А. Філіпенка, сл. Т. Шевченка; «Тече вода із-за гаю», муз. Я. Степового, сл. Т. Шевченка; «Зоре моя вечірняя», муз. А. Філіпенка, сл. Т. Шевченка.

Вправи для розвитку кінцівок: моторики мануальної (рук), ніг та техніки інструментального виконавства.

«Пальчики і ручки», муз. метріал: російська нар. мелодія «Ой, на горе-то», обр. М. Раухвергера; «Де ж це наші ручки?», муз. Т. Ломової сл. І. Плакиди, «Веселі рученята», муз. О. Тилічеєвої; «Долоня-кулак», укр. нар. пісні «По дорозі жук, жук», обр. Зентарського; «Сонечко проснулось і сіяє», укр. нар. пісні «Вийди, вийди сонечко»; «Квітка розпускається», муз. М. Копка; «Метелик», муз. В. Косенка «За метеликом»; «Вітер і вітерець», муз. Л. Бетховена («Ледлер»); «Млин», муз. Т. Ломова; «Прилетіла пташка», муз. О. Тилічеєвої, сл. Ю. Островського; «Туп-туп веселенько», укр. нар. мелодія, обр. М. Різоля; «Побігали-потупотіли», муз. Л. Бетховена; «Чобітки», російська нар. мелодія «По улице мостовой», обр. Т. Шутенко; «Плескаємо-тупаємо», укр. нар. мелодія «Два півники», обр. Я. Степового.

Музично-логоритмічний блок (удосконалення різних технічних навичок; ускладнення завдань за рахунок змін темпів, динаміки, різних їх варіантів)

Ритмодекламація. Укр. нар. дит. пісні: «Сорока-ворона», «Кумо, кумо, що варила?», «Квочка», «Ой на горі жито», «Галя по садочку ходила», «Веселі гуси», «Тук, тук, чобіток», «Дибидибиди», «Господарство», «Гоп, скок», «Бім-бом», «Ходить сорока», «Ой, ну, люлі, коточок», «Мир миром», «Іде, іде дід, дід», «Танцювала риба з раком», «Коляд, коляд, колядниця», «Коляда, коляда», «Колядин-колядин», «Сію, вію, посіваю», «Щедрик, ведрик», «Я маленький хлопчик», «Вийди, вийди, сонечко»; «Скакалочка», муз. А. Філіпенка, Т. Волгіної; «Новорічні побажання», муз. В. Верменича, сл. М. Сингаївського;

Ігри-забави для опанування навичок чіткого звуконаслідування

Вправи: «Хто як кричить?», «Здібний папуга», «Птахоферма», «Весняний ліс повний звуків», «Тепловоз», «Прогулянка на автомобілі», «У зоопарку» (музичний матеріал підбирає вчитель).

Укр. нар. дит. пісні: «Розлилися води», «Я Коза-Дереза», «Тук, тук, чобіток, подай, бабо, молоток», «Господарство», обр. Я. Степового; «Зозуля», чеська нар. дит. пісня, обр. Ф. Зрно; «Веснянка», муз. Я. Степового, сл. Л. Глібова; «А я хлопець молодець, в мене коник-стрибунець», муз. А. Філіпенка, сл. І. Кульської; «Тепловоз», муз. А. Філіпенка, сл. Т. Волгіної; «Савка та Гришка грали на дуду», жартівлива білоруська нар. дит. пісня, переклад на українську О. Пархоменка.

Вправи для розвитку дихальної системи (носового дихання та його затримки)

«Пастушок подуй у дудочку», «Чарівні кульки», «Хто краще булькає?», «Вітерець ганяє кульки», «Поверни вертушку», «Веселий флюгер».

Вправи на формування вільно-артикуляційних навичок (гімнастика для щік, нижньої щелепи, дихального апарату, губ, язика, м'якого піднебіння (Зб. О. В. Комісаров «Початкове навчання співу на фонетичній основі української мови»: Навчальний посібник, – К.: ІСДО, 1995. – С. 100 – 103.).

Дитячі пісні для корекції та опанування чіткої вимови звуків тв звукосполучень:

Р, гр, ср, св:

укр. нар. дит. пісня «Сію, вію, посіваю»; «Зимонько-снігурочко», муз. Я. Степового, сл. Л. Глібова; «Висне небо синє», муз. Я. Степового, сл. Л. Щоголева.

Ж, ш, хм, шв, хм, дьмо, ться, нька:

Укр. дит. нар. пісня «Сніжинки», обр. Я. Степового.

Ку, гу, чк, рч, нг, жц, стр:

укр. нар. дит. пісні: «Ходить квочка коло кілочка», «Женчичок-бренчичок»; «Скакалочка», муз. А. Філіпенка, сл. Т. Волгіної.

На тверде виспівування: г, д, к, ч, ш, щ, др, кр, гр, рч, чк:

Укр. нар. дит. пісні: «Коляда, коляда», «Щедрик, ведрик», «Павочка ходить, пір'ячко ронить», «Рак-неборак», «Дрі-бу, дрі-бу, дрібушечки, наївшия петрушечки»; «Грицю, грицю, до роботи»

На деференсацію : голосних і, и, й (в кінці складу і слова) та звукосполучень си, сі, сь, гн, йш:

Укр. нар. дит. пісня «Гуси».

МУЗИЧНИЙ МАТЕРІАЛ I семестр

(17 годин; 1 година на тиждень)

Тема: «Музичні розповіді про навколишнє життя» *(4 години)*.

Слухання музики

«Осінь до нас прийшла», муз. А. Гречанінова. сл. М. Пляцковського; «Музика», муз. Г. Струве, сл. І. Исаєвої; «Пісня про дружбу», муз. Ю. Річкова, сл. М. Пляцковського; «Чому навчають в школі», муз. В. Шайнського, сл. М. Пляцковського; «Пісня про жайворонка» з фортепіанного циклу «Пори року», муз. П. Чайковського; «Пісенька ро Чибіса», муз. М. Йорданського, сл. А. Пришельця.

Співи

«Щеня і кошеня», муз. Т. Попатенко, сл. В. Вікторова; «Пісенька про зарядку», муз. М. Парцхаладзе, сл. М. Кереселідзе; «Хто пасеться на лужку», муз. О. Пахмутової, сл. Ю. Черних, переклад з російської М. Сома; «Букварик», муз. Н. Перцовой, сл. А. Орела; «Вчителька», муз. Г. Гембери, сл. Г.Бойка;

Гра на дитячих шумових інструментах

Ритмічний супровід до пісень, що вивчаються (на вибір учителя).

Музично-ритмічна та образно-ігрова діяльність

«Браві солдати», муз. А.Філіпенка; «Хто пасеться на лужку», муз. О. Пахмутової, сл. Ю. Черних, переклад з російської М. Сома.

Тема: «Звуки, що нас оточують» (4 години).

Слухання музики

«Прогулянка на автомобілі», муз. К. Мяскова; «Потяг», муз. І. Асеева, сл. Л. Димової; «Балалайка і гармошка», муз. І. Асеева; «Скрипка і бубон», укр. нар. пісня; «Сурми дзвінко сурмлять», муз. І. Асеева; «Радіосигнал» із збірника Л. Хереско «Музичні картинки»; «Будильник», муз. О. Хромушина, сл. Л. Кукліна; «Дощик», муз. В. Косенка.

Хоровий спів

«Бубонці», муз. О. Тилічеєвої, сл. Л. Димової; «Зозулька», чеська нар. пісня «Відлітають журавлі», муз. М. Ведмедері, сл. О. Іванової; дитячі нар. пісні в обр. Я. Степового: «Зозуля», «Пчілка», «Ой ти, коте, не гуди».

Гра на дитячих шумових інструментах

«Сурми дзвінко сурмлять», муз. І. Асеева; «Радіосигнал» із збірника Л. Хереско «Музичні картинки»; «Будильник», муз. О. Хромушина, сл. Л. Кукліна;

Музично-ритмічна та образно-ігрова діяльність

«Два півника» укр. дит. пісня; «Прогулянка на автомобілі», муз. К. Мяскова; «Потяг», муз. І. Асеева, сл. Л. Димової; «Ой, єсть в лісі калина», укр. нар. пісня, обр. Я. Степового.

Тема: «Природа в музиці» (4 години).

Слухання музики

«Києве мій», муз. І. Шамо, сл. Д. Луценка; «Це моя Україна», муз. А. Камінчука; «Метелиця», укр. нар. танок; «Ранок» з музики Е. Гріга до драми Г. Ібсена «Пер-Гюнт»; «На трійці» з фортепіанного циклу «Пори року», муз. П. Чайковського; «Океан - море синє» – вступ до опери М. Римського-Корсакова «Садко»; «Біловезька пуца», муз. О. Пахмутової, сл. М. Добронравова.

Хоровий спів

«Батьківщина моя», муз. В. Книш, сл. С. Грицюка; «Українка я маленька» укр. нар. пісня; «Калинова пісня», муз. В. Верменича, сл. М. Сингаївського; «Барвінчата, муз. М. Ведмедарі, сл. Г. Яковчука; «Козачата», муз. М. Ведмедері, сл. О. Яворської; «Намалюю Україну». муз. М. Ведмедері, сл. Н. Олійник; «Се наша хата», укр. нар. пісня.

Гра на дитячих шумових інструментах

Ритмічний супровід до укр. нар. пісні «Реве та стогне Дніпр широкий»;

Музично-ритмічна та образно-ігрова діяльність

«У вишневому садочку», муз. В. Верховинця, сл. Л. Глібова; «Галя по садочку ходила», укр. нар. пісня.

Перелік художніх картин для використання на уроці

Вечір на Дніпрі» – Д. Шавикін; «Голосіївська осінь» – С. Шишко; «Повінь. Конча-Заспа» – О. Шовкуненко; «Рідна земля» – А. Костинопольський; «Хати в літній день» – В. Орловський; «Зимові сутінки на Україні» – І. Похитонов; «Хата в місячну ніч» – Г. Світлицький.

Тема: «Славимо свято Миколая» (2 години).

Слухання музики

Ознайомлення з іконою св. Миколая-Чудотворця. Читання віршів, легенд, прислів'їв, приказок, пов'язаних із св. Миколаєм; фрагментів з драматичного твору І. Франка «Суд святого Миколая» («А ви, руські діти, слухайте пильненько») «Святителю Николаю», укр. нар. пісня.

Хоровий спів

Укр. нар. пісні: «Ой, хто, хто Миколая любить», «Ішов Миколай лужком, бережком»; «Славимо святого Миколая», муз. В. Книш, сл. С. Грицюка.

Гра на дитячих шумових інструментах

Ритмічний супровід до пісень на вибір учителя.

Музично-ритмічна та образно-ігрова діяльність

Театралізація фрагментів сценаріїв зі збірника В. Круковської «Святкуймо Миколая». – Львів: Свросвіт, 2002. – 48 с.

Тема: «Щедрий вечір, добрий вечір, добрим людям на здоров'я» (зимові свята) (*3 години*).

Слухання музики

«Зима», муз. М. Ведмедері, сл. Н. Вернигори; «Святки» («Грудень») з фортепіанного циклу «Пори року», муз. П. Чайковського; «Що таке Новий рік», муз. Ю. Чичкова, сл. М. Пляцковського; «Лижники», фрагмент з музичної гри «Зимове свято», муз. П. Старокадомського; «У Віфлеємі новина», укр. нар. колядка; «В полі, в полі плужок ходить», укр.нар. щедрівка, обр. М. Леонтовича.

Хоровий спів

«Сніжинки», муз. і сл. Я. Степового; «Зима», муз. М. Ведмедері, сл. Н. Вернигори; «Ялинка», муз. М. Рвухвергера, сл. О. Висоцької; «Дід Мороз», муз. М. Ведмедері, сл. М. Підгірянки; «Кришталева зи-

монька», муз. А. Філіпенка, сл. П. Бойка; «Павочка ходить», укр. нар. щедрівка; «Бог предвічний», укр. нар. колядка.

Гра на дитячих шумових інструментах

«Коляда, коляда», укр. колядка; «Щедрик-ведрик», укр. нар. щедрівка; «Колядин, колядин, я у батька один», укр. нар. колядка.

Музично-ритмічна та образно-ігрова діяльність

«Новорічна хороводна», муз. О. Островського, сл. Ю. Лебедьова; «Лісове свято», муз В. Книш, сл. С. Грицюка; «Вальс сніжинок» з балету «Лускунчик», муз. П. Чайковського;

II семестр

(18 годин)

Тема: «Пісні для дітей А. Філіпенка» *(2 години)*.

Слухання музики

«Весняний вальс», сл. Т. Волгіної; «Про мир», сл. Т. Волгіної; «Гуси», сл. Т. Волгіної; «Соловейко», сл. Г. Бойка; «Святковий вальс», сл. Т. Волгіної; «Вічний вогонь», сл. Д. Чибісова.

Хоровий спів

«Збирай урожай», сл. Т. Волгіної; «Веселий музикант», муз. А. Філіпенка, сл. Т. Волгіної; «Батьківщина – сонечко», сл. Л. Коломієць; «Пісенька про бабусю», сл. Т. Волгіної; «Тече вода», сл. Т. Шевченка; «Гей, весна іде!», сл. В. Лефтія.

Гра на дитячих шумових інструментах

Ритмічний супровід до пісень: «Веселий музикант», муз. А. Філіпенка, сл. Т. Волгіної; «Гей, весна іде!», сл. В. Лефтія.

Музично-ритмічна та образно-ігрова діяльність

«Браві солдати», сл. Т. Волгіної; «По малину в сад підем», сл. Т. Волгіної; «Ой заграйте, дударики», сл. В. Панченка.

Тема: «Пісні для дітей Ф. Колесси (2 години).

Пісні з навчального посібника Філарета Колесси «Шкільний співаник» (на вибір).

Тема: «Улюблені казкові герої та музика про них» (2 години)

Слухання музики

«Казочка феї», муз. Є. Станковича; Бременські музиканти», «По слідах Бременських музикантів», муз Г. Гладкова, сл. Ю. Ентіна (Пісні: Принцеси, Короля, Трубадура, Детектива, «Закордонних» музикантів – за вибором вчителя); «Похід гномів», «Танок ельфів», муз. Е. Гріга; «Мийдодір», муз. Ю. Левіна, сл. К. Чуковського (фрагменти з опери на вибір вчителя); фрагменти: з казки-опери М. Римського-Корсакова «Казка про царя Салтана (теми: «Білочки», «Царівни-Лебідь»; «Політ джмеля»); Опері-билини «Садко» (фрагменти сцени Садко у підводному царстві).

Хоровий спів

Пісні: Кози-Дерези, Зайчика, Рака з дитячої опери М. Лисенка «Коза-Дереза»; Пісенька пана Коцького з дитячої опери М. Лисенка «Пан Коцький»; «Як Левеня і Черепаха співали пісню», муз. Г. Гладкова, сл. С. Козлова; «Бабак», муз. Л. Бетховена, укр. текст О. Супруна; Пісня Попелюшки «Добрий жук» з кінофільму «Попелюшка», муз. А. Спадавеккіа, сл. С. Шварца.

Гра на дитячих шумових інструментах

Ритмічний супровід до пісень: «Як Левеня і Черепаха співали пісню», муз. Г. Гладкова, сл. С. Козлова; «Бабак», муз. Л. Бетховена, укр. текст О. Супруна.

Музично-ритмічна та образно-ігрова діяльність

Театралізація фрагментів з пісень, дитячих опер (*на вибір вчителя*).

Перелік художніх картин для використання на уроці

«Царівна-Лебідь» – М. Врубеля; «Садко у підводному царстві» – І. Рєпіна; «Цар-Колос» – К. Білокур; «Баян», «Оленка». «Богатирі» – В. Васнецова; «Арлекін» – П. Пікассо.

Тема: «Музика рідного краю» (*2 години*)

Слухання музики

«Україно! Любов моя!», муз. І. Шамо, сл. Д. Луценка; «Роде наш красний», укр. нар. пісня; «Гей, ви, стрільці січовії» – укр. нар. пісня; «Гей, я – козак з України» – укр. нар. пісня обр. О. Кошиця; «Тополина земля», муз. А. Філіпенка, сл. М. Сингаївського; «Козачок», муз. Ю. Щуровського; «Щедрик», укр. нар. пісня; «Любіть рідну мову», муз. М. Ведмедері, сл. Ф. Пантова.

Хоровий спів

«Це моя Україна», муз. М. Ведмедері, сл. А. Камінчука; «Любіть Україну», муз. М. Ведмедері, сл. В. Сосюри; «Край, в якому ти живеш», муз. Г. Гладкова, сл. Ю. Ентіна; «Ой єсть в лісі калина», укр. нар. пісня, обр. Л. Ревуцького; «Наша мова», муз. М. Ведмедері, сл. В. Кленця.

Гра на дитячих шумових інструментах

«Ой єсть в лісі калина», укр. нар. пісня, обр. Л. Ревуцького; «Щедрик», укр. нар. пісня.

Музично-ритмічна та образно-ігрова діяльність

«Гей, ви, стрільці січовії» – укр. нар. пісня.

Тема: «Весняні свята і музична тематика» (*2 години*).

Слухання музики

«А вже весна скресла», укр. нар. веснянка з Тернопільщини; «Вітаємо маму», муз. М. Ведмедері, сл. Е. Сухіної; «Бабусі», муз. М. Ведмедеря; «Зима і весна», муз. М. Лисенка (фрагмент з опери); «Проводи зими», муз. М. Римського-Корсакова, сл. І. Устюжаніна; «Веснянка», муз. Л. Ревуцького; «Пролісок» («Квітень») з фортепіанного циклу «Пори року», муз. П. Чайковського; «Пісні й танці птахів» з опери «Снігуронька», муз. М. Римського-Корсакова.

Хоровий спів

«Весна прийшла», муз. В. Книш, сл. С. Грицюка; «Ой минула вже зима», укр. нар. пісня; «Веселковий танець», муз. В. Книша, сл. С. Грицюка; «Побігли струмочки», муз. В. Книш, сл. С. Грицюка; «Ой весно, весно та весняночка», укр. нар. пісня; муз. М. Ведмедері «Березень», сл. Л. Куліша-Зіньківа; «Писанка», сл. К. Перелісної; «Віночок», сл. В. Верховинця.

Гра на дитячих шумових інструментах

«Ой дан, дан, білодан», укр. нар. веснянка-закличка; «Вийди, вийди, Іванку», укр. нар. веснянка.

Музично-ритмічна та образно-ігрова діяльність

«Ми голубку уловили», укр. нар. нар. веснянка-гра з Львівщини; «Ми на луг ходили», муз. А. Філіпенка, сл. Т. Волгіної;

Тема: «Пісні для дітей Я. Степового» (2 години)

Пісні з навчального посібника Я. Степового «Проліски» (на вибір).

Тема: «Пісні та ігри для дітей В. Верховинця» (на вибір)

Пісні, ігри, танці з навчального посібника «Весняночка» (на вибір).

Тема: «А ми рутоньку посієм» (літні настрої у музиці; 2 години).

Слухання музики

«Світ, подібний до квітучого лугу», муз. В. Шаїнського, сл. М. Пляцковського; «Мама й сонце», муз. М. Парцхаладзе, сл. У. Каста (Пісня нагороджена 1-ю премією на IV Міжнародному конкурсі дитячої пісні у м. Хельсінкі); «Жайворонок», муз. М. Глинки, сл. М. Кукольника; «Пастушок», муз. С. Майкапара; «Летять голуби», муз. І. Дунаєвського, сл. М. Матусовського; «Всі діти на планеті!», муз. Д. Львова-Компанійця, сл. С. Богомазова; «Пісенька про жирафа» з телефільму «Пригоди Донні і Міккі», муз. Ю. Чичкова, сл. Ю. Єнтіна.

Хоровий спів

«Зацвіла в долині», муз. А.Філіпенка, сл. Т. Шевченка; «Чарівне літо», муз. В. Демянишина, сл. С. Грицюка; «Найщасливіша», муз. Ю. Чичкова, сл. К. Ібряєва та Л. Кондрашової; «Пісня про літо», муз. Є. Крилатова, сл. Ю. Єнтіна; «Пастушка», французька нар.пісня, обр. Ж. Векерлена, укр. текст В. Коломійця; Щоби сонечко світило, муз. Н. Пескова, сл. С. Фуріна; «Мариночка-сестричка», укр.нар. купальська пісня.

Гра на дитячих шумових інструментах

«Як пішли наші подруженьки», російська нар. пісня; «Павук і мухи», мелодія і сл. із збірника Л. Хереско «Музичні картинки».

Музично-ритмічна та образно-ігрова діяльність

«Вийшли дітоньки на луг», муз. Б. Фільц, сл. Т. Савчинської; «На місточку», муз. А. Філіпенка, сл. Г. Бойка.

4 клас

(35 год; 1 год на тиждень)

Пор. №	К-сть год	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати
1		<p>Слухання-сприймання музики. Закріплення знань та умінь, набутих у 3-му класі. Розвиток навичок комплексного сприймання всіх знайомих засобів музичної виразності музичного матеріалу більш складного за формою, змістом, сюжетним розвитком.</p> <p>Слухання, аналіз, впізнавання та розрізнення на слух музики складнішої за змістом і будовою, збагаченої новими музичними фарбами, художніми образами, що подаються у розвитку засобами поглиблення вражень про зв'язок музики з навколишнім життям.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none">– розуміє: більш складну музичну мову та зміст пісень;– запам'ятовує та розрізняє на слух музичні твори, їх авторів, що вивчались у 3-му класі;– розрізняє: типи оркестрів та хорів; твори певних авторів за тематикою, особливостями письма;– співпереживає персонажам музичних творів; реагує на події; простежує розвиток сюжетної лінії у музичному матеріалі;– намагається використовувати в процесі навчального спілкування поняття-терміни, що	<p>Закріплення досвіду зосередженості, створення психологічної установки на комплексне сприймання засобів музичної виразності у творах більш складних за формою, будовою, образними характеристиками; розвиток бажання їх аналізувати.</p> <p>Уточнення, конкретизація досвіду слухового сприймання інструментальних музичних творів; розрізнення їх за тембральними особливостями сприймання.</p> <p>Стимуляція розвитку емоційної сфери, різних почуттів до персонажів та подій, що від-</p>

	<p>Подальший розвиток асоціативних зв'язків, розширення і закріплення асоціативного фонду.</p> <p>Ознайомлення з типами оркестрів: народних інструментів, духовим, симфонічним; хорів (мішаний, однорідний, дитячий, капелла бандуристів).</p> <p>Збільшення навантаження на використання збережених аналізаторних систем. Закріплення навичок співвідношення музичних характеристик персонажів (з пісень, музичних казок) зі знайомими образами з особистого досвіду та навичок стеження за розвитком сюжетної лінії в музичному матеріалі.</p> <p>Закріплення навичок культури слухача і оцінювальних навичок.</p> <p>Ключові слова: <i>музична мова, музична форма, музичні фарби;</i></p>	<p>вивчались протягом року;</p> <p>– намагається самостійно аналізувати, зіставляти і оцінювати більш складні музичні твори;</p> <p>– намагається закріплювати в собі навички культури слухача;</p>	<p>бувають у музичному творі; їх адекватних культурних проявів.</p> <p>Корекція і стимуляція утворення асоціативних зв'язків між змістом музичних творів і знайомими дитині життєвими ситуаціями та формування бажання поділитися своїми враженнями після прослуханої музики.</p>
--	--	---	---

		<i>оркестр народних інструментів, симфонічний оркестр; хори: мішаний, однорідний, дитячий, капела бандуристів.</i>	
2	<p>Співи. Дотримання загальних співочих правил. Розширення досвіду застосування на практиці набутих у попередніх класах вокально-хорових навичок і співочих правил на складнішому музичному матеріалі. Формування навичок самостійного початку і закінчення співу, орієнтуючись на музичний розмір, форму, логічні акценти вступу, динамічного розвитку тощо. Використання музичного матеріалу з нескладним підголосним двоголоссям (з переходом у двоголосся терціями, квінтами). Закріплення культури взаємо-</p>	<p><i>Учень:</i> – володіє елементарними правилами співу (у положенні сидячи, стоячи); дотримується правил охорони та гігієни голосу; – намагається співати у два голоси (за підтримкою учителя); – накопичує і виконує доступні правила культури взаємовідносин і спілкування в процесі колективних музично-виконавських видів діяльності;</p>	<p>Корекція співочої постави, співочого дихання, незначних логопедичних вад спеціальними дикційно-співочими вправами. Корекція, уточнення звуковисотних співвідношень у процесі співу у два голоси.</p>

	<p>відносин у процесі колективних музично-виконавських видів діяльності.</p> <p>Розвиток музичного слуху, відчуття ритму, ансамблевих навичок.</p> <p>Удосконалення і закріплення стійких навичок слухової уваги, слухового самоконтролю, чистого інтонування в процесі співу (в унісон, двоголосся), ансамблевих навичок.</p> <p>Дотримання чіткого відтворення голосом ритмічного малюнка пісень, більш складних за ритмічною будовою; супровід співу ритмічним акомпанементом. Продовження розвитку оцінювальних навичок при прослуховуванні співу товаришів і власного співу.</p> <p>Дихання.</p> <p>Закріплення та удосконалення дихальних навичок, отриманих</p>	<p>– намагається зосереджувати слухову увагу, розвивати слуховий самоконтроль під час виконання вправ, більш складних пісень; ансамблевого співу в унісон та двоголосся;</p> <p>– ритмічно, чітко і розбірливо відтворює слова, ритмічний малюнок пісень, вправ більш складних;</p> <p>– намагається у процесі співу правильно звуковисотно відтворювати більш складний нотний матеріал;</p> <p>– набуває навичок ансамблевого співу, вміння співвідносити звучання свого голосу зі співом товаришів;</p> <p>– вміє самостійно правильно робити вдих (рівно, спокійно, безшумно, не піднімаючи пле-</p>	<p>Подальша систематична стимуляція фонематичної і музичної пам'яті.</p> <p>Розвиток ансамблевого, звуковисотного і ритмічного слуху у процесі виконання пісень із двоголоссям.</p> <p>Корекція, уточнення співвідношень звучання свого голосу з голосом товаришів.</p> <p>Стимуляція самоконтролю над використанням правильного ритмічного дихання у процесі</p>
--	--	---	---

	<p>раніше. Розширення дихальних можливостей внаслідок самоконтролю за розподілом набраного повітря у процесі співу довгих і коротких фраз з різною динамікою. Закріплення потреби брати дихання лише у визначених місцях. Поступове ускладнення завдань, розрахованих на формування стійкого ритмічного дихання у тричотиридольному розмірах. Сучасне виконання команд учителя, пов'язаних з вокальним диханням.</p> <p>Артикуляція та дикція. Подальший розвиток рухливості артикуляційного апарату та дикційних навичок за допомогою використання спеціальних вправ у швидких темпах. Розвиток навичок швидкого проспівування складних звукосполучень з шиплячими згі-</p>	<p>чей), розподіляти його на котку і довгу фразу; – намагається: самостійно контролювати і формувати ритмічне дихання; брати його у визначених автором (учителем) місцях; – своєчасно реагує на команди учителя, пов'язані з диханням;</p> <p>– дотримується правильної артикуляції голосних і приголосних, пов'язаних зі складними шиплячими звукосполученнями у піснях; – намагається точно виконувати інструкції учителя щодо подальшого розвитку рухливості</p>	<p>різного викладення музичного матеріалу. Корекція дихальних вад. Уточнення розуміння команд учителя в процесі співу значно складніших пісень.</p> <p>Корекція артикуляційних вад. Уточнення розуміння змісту слів у піснях. Стимуляція дотримання у процесі співу єдиної манери звуковедення та користування м'якою атакою. Корекція і стимуляція правильного орфоепічного співу</p>
--	---	---	--

	<p>дно з нормами музичної орфографії.</p> <p>Звуковедення та інтонування. Закріплення навичок чистого інтонування, вміння співати природним голосом без напруження у зоні примарних тонів та єдиній манері звуковедення. Домагатися виконання рівного звуковедення під час виконання двоголосних пісень, у всіх напрямках мелодії. Закріплювати навички точного інтонування в унісон, у правильній співацькій поставі, користуючись м'якою атакою. Подальше поступове розширення і закріплення співацького діапазону.</p> <p>Пісенно-виконавська творчість. Подальший розвиток творчих здібностей в процесі співу пісень. За допомогою пантомімі-</p>	<p>дикційного апарату у швидких темпах;</p> <p>– свідомо виконує вправи: на розвиток голосу, музичного слуху, ритму, музичної пам'яті; опанування складних місць у піснях;</p> <p>– опановує уміння співати з характерним звуковеденням, необхідним для підкреслення певного характеру, настрою пісні;</p> <p>– намагається точно інтонувати мелодію з більш складною інтервальною будовою та двоголоссям;</p> <p>– розвиває свої творчі здібності; намагається емоційно-художньо, використовуючи відповідні мімічні маски, виконувати пісні;</p>	<p>шиплячих приголосних та звукосполучень, з ними пов'язаних.</p> <p>Інтенсивна корекція для дітей, що мають вади звукомови (розробка індивідуальних логопедичних вправ зі шкільним логопедом).</p> <p>Корекція звуковисотних вад виконання пісень та співу без напруження.</p> <p>Стимуляція дотримання правил унісонного та ансамблевого співу.</p> <p>Розширення і закріплення співацького діапазону.</p> <p>Стимуляція розвитку потреби передавати свої почуття через виконавсько-співочу діяльність та художньо-емоційне виконання пісень.</p>
--	---	---	---

	ки, міміки, інтонації, руху ознайомлення з іншими мімічними масками (необхідними для використання у творах різного характеру). Робота над формуванням дитячого творчого мислення і творчої індивідуальності. Розвиток навичок аналізу драматургії та драматизації пісень, більш складних за сюжетною лінією і образами.	– співає пісні, більш складні за характером, під власний ритмічний супровід, використовуючи дитячі шумові і звуковисотні інструменти;	Корекція і стимуляція роботи мімічних м'язів відповідно до характеру музики.
3	Основи музичної грамоти. Закріплення навичок і знань, набутих у 3-му класі. Поняття про лад як засіб музичної виразності; звуковисотна організація стійких і нестійких співвідношень у ладі. Поняття про тон і півтон, їх співвідношення у мажорному і мінорному ладах. Прості розміри. Спів, практичне опанування понять	<i>Учень:</i> – використовує у навчальному спілкуванні поняття і терміни, що вивчались у попередніх класах; – розрізняє: мажорний і мінорний лад, тризвук; відчуває тоніку; – опановує більш складні метро-ритмічні структури, чергування долей у такті (у 2/4; 3/4;	Корекція і уточнення звуковимови та розуміння змісту складних понять і музичних термінів. Стимуляція бажання досконало вивчати музичну грамоту і теорію музики. Коригування, уточнення складних метро-ритмічних структур та чергування довгих і коротких долей у такті.

		<p>(сприймання на слух): тоніка, мажор, мінор, тризвук. Поняття про інтервали. Скрипковий ключ. Розміри: 2/ 4; 3/4; 4/4. На матеріалі для слухання музики формувати поняття про музичне речення, період, форму.</p> <p>Ключові слова: тон, півтон, тоніка, скрипковий ключ.</p>	4/4 розмірах); поняття про форму.	
4	<p>Ритмодекламація та ритмікорухливі ігри.</p> <p>Ритмодекламація</p> <p>Удосконалення відтворення мовно-дикційним способом складів у знайомих піснях тихим плесканням у знайомих розмірах; розширення використання нових складів у мовноритмічних вправах. Розширення ритмічного промовляння нескладних текстів у нових дитячих піснях, примовках, приказках,</p>	<p><i>Учень:</i></p> <p>– відчуває і відтворює акцентуванням сильну долю мовно-дикційним способом і слабких долей такту плесканням у знайомих розмірах у нових піснях (за нагадуванням учителя);</p> <p>– відтворює чітко правильне формування звуків і звукосполучень, ритмодекламацією текстів у дитячих піснях, примовках, приказках;</p>		<p>Стимуляція опанування відчуття змін у темпах і чітке реагування на них рухово-ритмічним і мовно-ритмічним способом.</p> <p>Корекція метроритмічного відчуття.</p> <p>Корекція логоритмічних вад та стимуляція мовно-дикційного апарату.</p> <p>Розширення та удосконалення навичок мовноритмічного відтворення складів у нових дитячих піснях.</p>

	<p>використання нових складів у мовноритмічних вправах. Вправи на чітке правильне формування звуків та звукосполучень. Автоматизація вимовних навичок.</p> <p>Ключові слова: ритмодекламація, мовно-дикційний спосіб, акцент.</p> <p>Ритміко-рухливі ігри під музику.</p> <p>Ускладнення корекційно-розвивальних завдань в ритміко-рухливих іграх під музику на закріплення відчуття єдності музики і руху через фізичну участь у ритміко-рухливій діяльності.</p> <p>Закріплення інтересу до участі дітей у ритміко-рухливих іграх під музику.</p> <p>Сюжетні, діалогові вправи з ляльками (імітація заданих рухів з ляльками) у відповідному ритмі, темпі, динаміці.</p>	<p>– намагається використовувати ці поняття у навчальному спілкуванні (за нагадуванням учителя);</p> <p>– вміє відтворити елементарний заданий ритм більш складних творів різними руховими діями (плесканням і т. п.); мовно-дикційним способом; комбінованим способом (з відбиванням ритмічного супроводу) (за наслідуванням вчителя);</p> <p>– намагається відчувати єдність музики і руху, через рухові дії;</p> <p>– виявляє зацікавленість до участі у сюжетних, діалогових іграх з ляльками під музику; з ляльками у заданому ритмі, темпі, динаміці.</p>	<p>Корекція, уточнення розуміння назв нових рухів, ігор та способів їх виконання.</p> <p>Стимуляція відчуття єдності музики і руху.</p>
--	--	---	---

		<i>Ключові слова: діалогові ігри, імітація; відстукування, відбивання, тупотіння, плескання, вправи з ляльками.</i>		
5	<p>Гра на дитячих інструментах. Закріплення бережного ставлення і любові до музичних інструментів; бажання навчитися грати на них. Закріплення знань, умінь, навичок, набутих у 3-му класі.</p> <p>Поглиблення технічних навичок гри на знайомих інструментах. Ознайомлення зі звуковисотними ударними інструментами (металофон, ксилофон), з дитячими електромузичними інструментами (типу: «Чижик». «Фаемі») та принципами гри на них. Навчати дітей грати на вказаних інструментах найпростіші поспівки та пісні, що будуються в межах тетраорду. Виховання слухо-</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – знає: назви дитячих шумових і звуковисотних інструментів, що вивчались у попередніх класах; елементарні правила користування та прийоми гри на них; – грає та розрізняє на слух нові інструменти за їх тембровим звучанням; знає принципи гри на них; – розуміє: умовні сигнали своєчасного початку і закінчення гри; найпростіші принципи гри в дитячому шумовому оркестрі (прислухатися до гри товаришів, грати з ними злагоджено в ансамблі, дотримуючись одного темпу, динаміки); – намагається правильно відбивати ритм найпростіших вправ, 	<p>Корекція і конкретизація особливостей сприймання тембрового звучання вивчених у 3-му класі інструментів.</p> <p>Корекція і уточнення дотикового і полісенсорного сприймання нових дитячих інструментів, що вивчались протягом року.</p> <p>Корекція і конкретизація прийомів, способів, навичок інструментальної діяльності.</p> <p>Стимуляція бажання демонструвати гру на інструментах (на уроках музики, різних шкільних заходах, годинах відпочинку: на сімейних святах, іграх з товаришами).</p>	

	<p>вих навичок впізнавати та розрізняти їх звучання на слух і дотик.</p> <p>Зкріплення у дітей інструментально-виконавських здібностей; прищеплення навичок художнього виконання музичних творів.</p> <p>Удосконалення найпростіших навичок гри в інструментальному ансамблі.</p> <p>Ключові слова: <i>металофон, ксилофон; дитячі електричні інструменти: «Чижик», «Фаємі» тощо.</i></p>	<p>дитячих пісень, акцентуючи сильну долю;</p> <p>– уміє: за допомогою певних умовних сигналів своєчасно починати і закінчувати гру; вступати на сильну долю на початку музичної фрази на нових інструментах.</p>	
6	<p>Музично-ритмічні рухи та образно-ігрова творчість.</p> <p>Удосконалення навичок орієнтації у навчальному просторі. Вільне володіння та відповідні чіткі реакції на рухові дії частин тіла та зміни у музиці більш складній за характерами</p>	<p>Учень:</p> <p>– самостійно орієнтується у межах вільної площини, де відбуваються музичні заняття (сценічних умовах); знає назву музично-ритмічних рухів, що вивчались у попередніх класах і нових – протягом року;</p>	<p>Уточнення орієнтації у сценічних умовах.</p> <p>Деталізація понять про елементарну театралізацію.</p> <p>Уточнення і корекція уявлень про нові образи і вміння їх відтворювати під музику. Коригування сюжетно-образних</p>

	<p>та образами. Точне виконання інструкцій і команд учителя. Вивчення нових музично-ритмічних рухів і їхніх назв. Ознайомлення з елементарними вимогами до театралізації музичних творів, більш складних за драматургією. Поняття про перенесення сюжетних явищ реальної дійсності в умовні обставини (класу, сцени). Використання в театралізаціях і драматизаціях, рольових іграх нових музично-слухових уявлень; засобів художньо-образної виразності; вироблення пластичності рухів (наслідувального характеру після показу учителя). Поняття про театральні етюди. Емоційно-пантомімічне їх відтворення. Координованість і злагодженість під час виконання рухів під музику.</p>	<p>– підбирає відповідні рухи до певного характеру музики; намагається правильно їх виконувати під музику, інсценізувати більш складні за характером художні образи у дитячих піснях; виконувати рухові інструкції вчителя.</p> <p>– намагається адекватно відтворювати театральні етюди (за інструкцією і показом учителя); рухатись пластично і злагоджено під музику.</p>	<p>уявлень, які необхідно відтворити у театральних етюдах. Корекція різних рухових недоліків, відпрацювання чітких реакцій на складний за ритмічною структурою і характером музичний матеріал, з опорою на кінестетичне відчуття та фізичну участь у рухових діях. Збагачення словникового запасу новими назвами музично-художніх образів; характерних рухів, елементарною театральною термінологією.</p>
--	---	--	---

7	<p>Основи художньої культури Формування синтетичних культурологічних знань. Збагачення духовного світу, гуманних почуттів, загального культурологічного рівня через ознайомлення з національною культурною спадщиною (творчістю відомих митців) і розглядання її як частини світової художньої культури у розмаїтті художніх засобів виразності, видів, жанрів. Естетичний компонент мистецтва. Розуміння художньої культури як носія морально-етичного і художнього досвіду сучасних і попередніх поколінь. Формування художньо-естетичного світосприймання дійсності через мистецькі твори, виховання морально-етичних норм поведінки, емоційно-ціннісних якостей особистості.</p>	<p><i>Учень:</i> – розуміє, що твори художньої культури допомагають художньо сприймати оточуючий світ, допомагають накопичувати естетичний досвід, виховувати морально-етичні норми поведінки; – намагається усвідомити, що культурна спадщина його народу є невід’ємною складовою світової культури людства; – намагається запам’ятати: теми, кращих митців, художників, їх твори, назву, зміст, засоби художньої виразності, притаманні певним мистецьким творам; формувати емоційно-ціннісне ставлення до них.</p>	<p>Розширення і закріплення художньо-культурного досвіду. Формування художньої культури особистості. Уточнення, деталізація об’єктів художньої культури, що вивчались протягом року. Заповнення прогалин загального культурного досвіду.</p>
---	---	--	--

8	<p>Міжпредметні інтеграційні зв'язки.</p> <p>Активне використання на уроках музики знань, навичок, отриманих на уроках з інших предметів. Використання власного досвіду, вміння поєднувати і порівнювати знання. Переносити їх на відповідні теми на уроках музики. Розрізняти більш складні засоби художньої виразності та знаходити споріднене у них.</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – може передавати настрої та характер музичних творів, використовуючи знання з інших предметів; – знає назви картин, що використовувались на уроках до відповідних тем; їх авторів; зміст; – розширює і закріплює досвід синтезу знань з різних джерел і перенесення його на певний образ, тему. 	<p>Уточнення і конкретизація знань необхідних для розуміння певних тем; відтворення художніх образів, розуміння подій.</p> <p>Стимуляція асоціативних уявлень.</p> <p>Уточнення знань засобів образотворчої виразності; назв картин, їх змісту; чому саме ці картини використовуються під час вивчення певної теми.</p> <p>Стимуляція комплексного опанування творів мистецтва як фрагмента картини світу.</p>
<p>На кінець навчального року учень:</p> <ul style="list-style-type: none"> – самостійно використовує збережені аналізатори (слух, залишковий зір, дотик та ін.); – розпізнає на дотик, слух дитячі шумові і звуковисотні інструменти, об'єкти, що використовувались протягом року (за характерними ознаками, особливостями тембрального звучання); – знає: зміст та вимоги до опанування навчального матеріалу; основи музичної грамоти; елементарні правила вокальної орфоєпії; – дотримується правил культури взаємовідносин у процесі виконання колективних видів діяльності, навчального спілкування; 			

- виявляє інтерес і активно відтворює різні види музично-естетичної діяльності;
- розуміє необхідність для здоров'я і розвитку виконання різних вправ; виконує їх;
- розрізняє на слух: пісні, музичні твори, засоби музичної виразності; народні та інші жанри;
- підбирає більш складний ритмічний супровід до пісень, що виконує;
- демонструє власні музично-творчі здобутки, ці досягнення в інші умови виконання (шкільні заходи-свята, позашкільні, дозвілля);
- розвиває пантомімічні навички і може їх використовувати для відтворення певних образів;
- розуміє значення художньої культури в житті людини;
- знає назви і зміст, основну кольорову гаму картин, що використовуються на уроках, їх авторів;
- може розповідати про творчість майстрів живопису, композиторів, підбирати до певної музики знайомі з інших предметів твори мистецтва (за незначною підтримкою учителя);
- розвиває морально-етичні, емоційно-ціннісні якості особистості.

МУЗИЧНИЙ МАТЕРІАЛ

I семестр

(17 годин; 1 година на тиждень)

Тема: «Спогади про літо» *(2 години)*

Слухання музики

«У зоопарку», муз. О. Островського, сл. З. Петрової; «Пісенька дощу», мелодія С. Бутанського, сл. І. Стоянова, переклад з болгарського Н. Найдьонової; «Пісня про літо», муз. Є. Крилатова, сл. Ю. Ентіна; «Дівчина і квіти».

Хоровий спів

«Про котів», англійська нар. пісня, російський текст Ю. Хазанова»; «Чарівне літо», муз В. Дем'янишина, сл. С. Грицюка; «Найщасливіша», муз Ю. Чичкова, сл. К. Ібряєва та Л. Кондрашової; «Пастуш-

ка», французька нар.пісня, обр. Ж. Векерлена, укр. текст В. Коломійця; «Щоби сонечко світило», муз. Н. Пескова, сл. С. Фуріна;

Гра на дитячих шумових інструментах

«Зацвіла в долині», муз. А.Філіпенка, сл. Т. Шевченка

Музично-ритмічна та образно-ігрова діяльність

«Мариночка-сестричка», укр. нар. купальська пісня.

Тема: «Осінь пора – завершення жнив, початок навчального року» (2 години).

Слухання музики

«Осінь, муз. П. Чайковського, сл. А. Плещеева; «Ой, котився віночок по полю», укр. нар. обжинкова пісня; «Косять, косять трави», литовська нар. пісня; «Наша шкільна країна», муз. Ю. Чичкова, сл. К. Ібряєва; «Ранок шкільний, здрастуй!», муз. Ю. Чичкова, сл. К. Ібряєва; «До, ре, мі, фа, соль», муз. А. Островського, сл. Е. Бличіна; «Чому навчають в школі», муз. В. Шаїнського, сл. М. Пляцковського

Хоровий спів

«Овочі», муз. Є. Сіліна, сл. Ю. Тувіма, укр. текст Т. Масенка; «Хто пасеться на лужку», муз. О. Пахмутової, сл. Ю. Черних, переклад з російської М. Сома; «Засмутилось кошеня», муз. І. Кириліної, сл. П. Воронька; «Букварик», муз. Н. Перцовой, сл. А. Орела; «Вчителька», муз. Г. Гембери, сл. Г.Бойка;

Гра на дитячих шумових інструментах

Ритмічний супровід до пісень, що вивчаються (на вибір учителя).

Музично-ритмічна та образно-ігрова діяльність

«Пісенька про зарядку», муз. М. Парцхаладзе, сл. М. Кереселідзе; «Хто пасеться на лужку», муз. О. Пахмутової, сл. Ю. Черних, переклад з російської М. Сома;

Перелік художніх картин для використання на уроці

«Пташка відлетіла» – І. Творожникова; «Осінь», «Осінь над Дніпром», «Голосіївська осінь» – С. Шишко; «Золота осінь» – І. Левітан; «Золота осінь» – С. Жуковський; «Урожай» – Т. Голембієвська; «Сноп» – І. Труш; «Новий хліб» – Ф. Мануйло; «За уроком» – С. Костенко.

Тема: «Музика про Батьківщину та її героїв» (4 години).

Слухання музики

«О, Україно!» муз. Я. Ярославенка, сл. М. Вороного; «Гей, там на горі січ іде», муз. народна, сл. К. Обуха; «Над Дніпровою сагою», муз. народна, сл. Т. Шевченка; «Дніпровська вода», муз. І. Карабиця, сл. Ю. Рибчинського; «Їхав козак за Дунай», укр. нар. пісня; «Верховино, світку ти наш», укр. нар. пісня, обр. Ф. Колесси; «Під містечком Берестечком», укр. нар. пісня; «Розрита могила», муз. А. Жейкевича, сл. Т. Шевченка.

Хоровий спів

«Чом, чом, земле моя», муз. Д. Січинського, сл. В. Лебедевої; «Коханий край», муз. Н. Перцової, сл. П. Перебийноса; «Немає України без калини», муз. М. Ведмедері, сл. Г. Клок; «Хортиця», муз. В. Книш, сл. С. Грицюка;

Гра на дитячих шумових інструментах;

«Реве та стогне Дніпр широкий», муз. Д. Крижанівського, сл. Т. Шевченка; «Гей, ви, стрільці січовіі!», укр. нар. пісня.

Музично-ритмічна та образно-ігрова діяльність

«Гей, там на горі січ іде», муз. народна, сл. К. Обуха;

Перелік художніх картин для використання на уроці

«Портрет матері-героїні» – Д. Киселиця; «Бандурист» – Т. Шевченко; «Бандурист» – Д. Безпечний;

«Олекса Довбуш», – Л. Чичкан; «Подвиг трьох під Берестечком» – А. Бубнов; «Кармелюк» – О. Сиротинко; «Перебендя» – І. Їжакевич; «Гадамаки слухають кобзаря» – О. Сластіон; «Дума про козака Голоту» – М. Дерегус.

Тема: «Віхола-метелиця срібним снігом стелиться» (зимові свята) (9 годин)

Слухання музики

«Зима», муз. Ц. Кюї, укр. текст О. Пархоменка; «Сніг-пушок», «Дід Мороз», муз. Р. Шумана (з «Альбому для юнацтва»); «Віхола», з дитячої кантати «Барвінок», муз. Л. Дичко, сл. С. Жупанина; «Новорічна полька», муз. З. Олександрова; «Ой дивна, дивна Українська родина», укр. колядка, мел. І. Біликівського.

Хоровий спів

«Зимові дні», муз. А. Кос-Анатольського, сл. С. Жупанина; «Сніг», муз. М. Ведмедері, сл. Н. Мудрик-Мриць; «Здрастуй, гостя-зима», російська нар. пісня, обр. М. Римського-Корсакова; «Старий рік минає», укр. нар. щедрівка з Львівщини; «В полі, в полі плужок ходить», укр. нар. щедрівка; «У Віфлеємі десь Марія», укр. нар. колядка; «Колискова в бурю», муз. П. Чайковського, сл. О. Плещеева.

Гра на дитячих шумових інструментах

Ритмічний супровід до укр. нар. пісні «В полі, в полі плужок ходить».

Музично-ритмічна та образно-ігрова діяльність

«Новорічна хороводна», муз. О. Островського, сл. Ю. Лебедева; «Лісове свято», муз. В. Книш, сл. С. Грицюка;

Узагальнююче свято-захід інтегрованого типу «Зі святим Різдвам будьте здорові!» (до Святвечора – 6 січня, Різдва Христова – 7 січня, свята Богородиці – 8 січня: див. Сценарій заходу в журналі «Дефектологія», № 4, 1998, – С. 38–41).

II семестр

(18 годин)

Тема: «Народна пісня в творчості композиторів» (1 година)

Слухання музики

«Щедрик», укр. нар. пісня в обр. М. Леонтовича; «Ягілочка», укр. нар. веснянка; «Казка про царя Салтана», муз. М. Римського-Корсакова (пісня Білочки на тему російської нар. пісні «Чи в саду, чи в городі»); «Фінал 2-ї симфонії П. Чайковського (тема укр. нар. пісні «Журавель»); фінал 1-го концерту для фортепіано з оркестром П. Чайковського (тема укр. нар. пісні «Вийди, вийди, Іванку»); фінал 4-ї симфонії П. Чайковського (тема російської нар. пісні «У полі берізка стояла»); «Гопак» з опери М. Мусоргського «Сорочинський ярмарок».

Хоровий спів

«Павочка ходить», укр. нар. щедрівка, обр. А. Авдієвського; «Журавель», укр. нар. пісня, обр. К. Стеценка; «Ой, на горі жито», укр. нар. пісня, обр. К. Стеценка; «А вже ясне сонечко», укр. нар. пісня, обр. П. Козицького; «Ягілочка», укр. нар. веснянка, обр. Я. Степового; «Кучерява Катерина», укр. нар. пісня, обр. М. Лисенка.

Гра на дитячих шумових інструментах

«Подоланочка», укр. нар. пісня, обр. Я. Степового.

Музично-ритмічна та образно-ігрова діяльність

Укр. нар. пісні в обр. Я. Степового: «Огірочки», «Ходить гарбуз по городу».

Тема: «Музика народів світу» (1 година).

Слухання музики

«У кожного свій музичний інструмент», естонська нар. пісня, обр. Х. Кирвіса, укр. текст В. Омель-

ченка; «Каде Русель», французька нар. пісня, обр. Ж. Векерлена, укр. текст Д. Луценка; «Грузинський танець», муз. Д. Аракішвілі; «Норвезький танець», муз. Е. Гріга; «Жайворонок», польська нар. пісня; «Бульба», білоруський нар. танок.

Хоровий спів

«Хлопчик-замазура», фінська нар. пісня, обр. Т. Попатенко, рос. текст А. Гангова. «Чеська полька», чеська нар. пісня; «Дружба», американська нар. пісня, обр. М. Калганової, російський текст Є. Філіц; «Великий олень», французька нар. пісня, обр. М. Раухвергера, укр. текст Л. Горличка; «Добрий мірошник», литовська нар. пісня.

Гра на дитячих шумових інструментах

Ритмічний супровід до пісеньки «Бабак», муз. Л. Бетховена, укр. текст О. Супруна; «Сад», російська нар. пісня.

Музично-ритмічна та образно-ігрова діяльність

«Хлопчик-замазура», фінська нар. пісня, обр. Т. Попатенко, рос. текст А. Гангова.

ОСНОВИ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ

Тема: «Український живопис. Портрети. Пейзажі» (1 година).

Перегляд репродукцій картин з пейзажними зображеннями і портретами українців.

Загальні уявлення про жанр пейзажу і портрету. Формування цілісного художнього світосприймання на основі взаємодії різних видів мистецтва.

Перелік художніх картин для використання на уроці (на вибір)

«Портрет козака Якова Шияна» – невідомий художник; «Козак – бандурист XIX ст.» – невідомий художник; «Катерина» – Т. Шевченко; «Дівчина з Поділля» – В. Тропінін; «Гість із Запоріжжя» – Ф. Крисицький;

«Мама йде!» – І. Їжакович; «Селянська родина» – О. Мурашко; «Українська дівчина» – С. Прохоров; «Молодий Тарас Шевченко у К. П. Брюлова» – Г. Мелехов; «Портрет хлопчика-українця» – М. Ге; «Вечір на Дніпрі» – Д. Шавикін; «Голосіївська осінь» – С. Шишко; «Повінь. Конча-Заспа» – О. Шовкуненко; «Рідна земля» – А. Костинопольський; «На Гуцульщині» – А. Коцка; «Хати в літній день» – В. Орловський; «Вечір у степу» – С. Світославський; «Зимові сутінки на Україні» – І. Похитонов; «Хата в місячну ніч» – Г. Світлицький.

Узагальнюючий урок: «Відчуття і передача духовної краси людини і оточуючої природи у різних видах мистецтва».

Екскурсії: в природу, в Український музей, відвідування концертів.

Загальна тема: «Ой Весна, Весна іде і свята за собою веде!»

Тема: «Благослови, мати, весну закликати!» (1 година)

Слухання музики

«Благослови, мати, весну закликати» – укр. нар. веснянка; «Березень» – муз. М. Ведмедері, сл. Л. Куліша-Зінькова; «Пісня жайворонка» («Березень») з фортепіанного циклу «Пори року» – муз. П. Чайковського; «А вже весна, а вже красна», муз. М. Лисенка, сл. народні; «Перший пролісок», муз. Г. Саська; «Весною», муз. Е. Гріга; «Веснянка», муз. І. Шамо.

Хоровий спів

«Ой прийшла весна» – українська нар. веснянка; «Вийди, вийди, Іванку!» укр. нар. веснянка; «Капіж», муз. Н. Перцової, сл. М. Садовського, переклад з російської О. Пархоменка; «Побігли струмочки», муз. В. Книш, сл. Г. Грицюка; «Веснянка», муз. В. Моцарта, сл. Овербек, укр. текст М. Познанської.

ОСНОВИ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ

Тема: «Образи весни та засоби художньої виразності, що її зображують у різних творах мистецтва»
(1 година)

Перелік художніх картин для використання на уроці

«Граки прилетіли» – О. Саврасов; «Рання весна» – А. Куїнжі; «Скоро весна» – І. Бродський; «Весна» – С. Ботічеллі; «Флора» – Х. Рембрандт; «Дихання весни» – Б. Неменський; «Березень» – Г. Леонов; «Весна» – Б. Кустодієв; «Все цвіте» – Ф. Мануйло; «Березовий гай на весні» – С. Святославський.

Літературні твори (на вибір вчителя).

Тема: «Недалечко красне яєчко, за тиждень Великдень» (2 години)

Слухання музики

«Христос Воскрес!» («Христос Воскрес! Усе радіє!»), муз М. Ведмедері, сл. К. Перелісної; «Що первая – благовісная» укр. нар. великодня пісня з Слобожанщини; «Боже великий єдиний», молитва в обр. Ф. Колесси; фрагменти з Літургій: П. Чеснокова, М. Леонтовича; М. Ділецького; фрагменти з «Ave Maria»: Й. Баха, Ф. Шуберта.

ОСНОВИ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ

Великодні мотиви в українському мистецтві: писанкарстві та витинанках. Розгляд витинанок майстрів К. Бурлаки, М. Критика; розмальованих і виготовлених різними способами писанок; розучування дитячих ігор, пов'язаних з катанням яєць.

Ознайомлення з Великодньою символікою, атрибутикою, обрядовою їжею, діями.

Узагальнююче свято-захід інтегрованого типу «Прийшла Весна–Красна!» (див. сценарій свята-заходу у журналі «Дефектологія», № 2, 2000. – С. 12–16).

Творча робота: створення колективного панно на тему «Весна іде!».

Тема: «Всі святкують на землі свято Матері» (2 години)

Слухання музики

«Пісня про рушник», муз. П. Майбороди, сл. А. Малишка; «Ненька», муз. А. Філіпенка, сл. А. Вратарьова;. «Аріозо матері» з кантати «Нам потрібен мир», муз. А. Новікова, сл. Г. Рубльова; «Мамо, люба мамо», болгарська нар. пісня;

Хоровий спів

«Вітаємо маму», муз. М. Ведмедері, сл. Е. Сухіної; «Вишиванка», муз. В. Верменича, сл. М. Сингаївського; «Бабусі», муз. М. Ведмедері, сл. С. Патри; «Пісня про вчительку», муз. П. Майбороди, сл. А. Малишка; «Бузкова гілочка», муз. Т. Назарової, сл. А. Пляцковського.

ОСНОВИ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ

Тема: «Образ матері в картинах художників різних часів» (1 година)

Перелік художніх картин для використання на уроці

Ікони Богородиці: «Володимирська», «Виховання», «Казанська», «Тверська», «Оранта», «Всіх скорботних радість», «Несподіванна радість»; Богоматір з немовлям – М. Врубель (фреска Богородиці з Ісусом, Володимирський собор); «Сікстинська мадонна» – Р. Санті; «Мадонна Бенуа». «Мадонна Літта» – Леонардо да Вінчі; «Матір партизана» – С. Герасимов; «Прачка». Ж. Кардан; «Всюди життя». Н. Ярошенко;. «Не чекали». – І. Репін; «Петроградська мадонна» – К. Петров-Водкін; «Мати й дитя» – П. Пікассо.

Тема: Фантастичні птахи Марії Примаченко» (2 години)

Формування в свідомості учнів творчої уяви, фантазії різними мистецькими засобами. Відображення особливостей українського народного живопису.

Ознайомлення з особливостями розпису та творчістю української художниці М. Примаченко. Розглядання книги-альбому «Марія Приймаченко» (К., «Мистецтво», 1989). Обговорення робіт М. Примаченко: «Фантастичний птах», «Птах», «Жар-птиця», «Красуня» або ін.

Розширення знань про декоративно-ужиткове мистецтво, декоративний розпис.

Перегляд репродукцій картин та декоративно-ужиткових предметів: «Царівна-Либідь» – М. Врубеля; «Сирін і Алконост» – В. Васнецова; «Жар-птиця» – В. Статіва; панно «Птахи» – М. Іванова; декоративне блюдо «Жар-птиця» – А. Кузнецова; «Ковш-птиця з навісними ковшиками» та ін.

Ознайомлення та порівняння робіт М. Примаченко на цю тему з живописними творами інших художників.

Слухання музичних фрагментів фантастичних частин опер М. Римського-Корсакові: «Садко» (сцена перетворення лебедів у чарівних дівчат); Казка про царя Салтана» (сцена перетворення лебеді у Царівну – 1-ша картина 1-ї дії) та ін.

Літературні твори: (на вибір вчителя).

Творча робота: створення колективного панно за мотивами робіт М. Примаченко.

Тема: «І вкрились луги цвітом, вітаючися з літом» (1 година)

Слухання музики

«Літо», муз. В. Книш, сл. С. Грицюка; «Струмок», муз. А. Штогаренка, сл. Н. Забіли; «Баркарола» («Червень») з фортепіанного циклу «Пори року», муз. П. Чайковського; «Колискова в бурю», муз. П. Чайковського, сл. О.Плещеева; «Ой, зав'ємо вінки», українська нар. троїцька пісня з Слобожанщини.

Хоровий спів

«Золоте літо», муз. Р. Паулса, сл. І. Мазніна; «Літній дощик», муз. З. Компанійця, сл. Л. Димової; «Пісня радості», муз. В. Книш, сл. С. Грицюка; «На леваді сонячно», муз. В. Книш, сл. С. Грицюка; «Летить, голуби», муз. І. Дунаєвського, сл. М. Матусовського; «Зоре моя вечірняя», муз. Я. Степового, сл. Т. Шевченка.

ОСНОВИ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ

Тема: «Ці квіти дихають Україною» – чарівний петриківський розпис (2 години)

Ознайомлення з особливостями петриківського розпису: елементи орнаменту («зернятко» – мазки звичайні, під гострим кутом до лінії; вусик «Зернятка» – мазок під кутом до вертикальної лінії; «кривеньке зернятко», «гребінчик», «горішок», «пірчате листя»; поєднання різних елементів петриківського орнаменту: стрічкового орнаменту з «пірчастим листям» і початком квітки «пуп’янок»; «кривих зернят» із «зернятками», три пари «кривих зернят», бігунець з трипелюсткових квіток.

Походження назви декоративного народного мистецтва «петриківський розпис». Легенда про петриківську вишню.

Перегляд кращих робіт майстрів петриківського розпису: Т. Пати «Зозуля на калині», «Птахи серед квітів»; І. Скляра «Блакитний ранок»; В. Міленка «Півень і курка» та ін.

Секрет своєрідності петриківського розпису – це вільний живопис без попередніх контурів, який вимагає досконалої техніки володіння пензлем. Все це створює неповторний розпис дивовижних квітів, кетягів калини, виноградного грона, пшеничних колосків, серед яких красуються птахи, півні, зозулі, павичі, схожі на казкові пишні різнобарвні істоти, які нібито увібрали в себе усю красу оточуючої природи.

Читання віршів про декоративне мистецтво (Я. Местечкіна «Таємниця диво-квітки» та ін.).

Розглядання репродукцій картин та художніх фотографій із зображенням різних квітів (К. Білокур:

«Квіти і овочі», «Жоржини», «Цар-колос», «Польові квіти»; О. Дейнека, «Гладіолуси з горобиною; О. Герасимов, «Півонії», «Бузок квітує»; М. Врубель, «Бузок»; О. Осьмофкін, «Соняшники і горобина»; Ф. Толстой, «Ягоди червоної і білої порічки», «Гілка винограду»; А. Лентулов, «Дзвіночки дісові»; Т. Городова, «Зацвіла в долині червона калина»).

Літературні твори: легенда про мальву.

Тема: «Козацькому роду нема переводу» (2 години)

Слухання музики

«Ой, у лузі червона калина», укр. нар. пісня; «Козачата», муз. М. Ведмедері, сл. О. Яворської; «Дереце роду», муз. М. Ведмедері, сл. Н. Кир'яна; «Встань, козацько славо», муз. І. Сльоти, сл. О. Багачка; «Ми твої, Україно, козаки», муз. і сл. М. Балеми; «Козацька держава», муз. В. Книш, сл. С. Грицюка; «Запоріжців слава», муз. В. Книш, сл. С. Грицюка.

Хоровий спів

«Козацькому роду нема переводу», муз. М. Балеми і П. Карася; «Пан отаман», муз Ф. Колесси, сл. Б. Лепкого; «Гей, там на горі Січ іде», муз і сл. К. Трильовського; укр. нар пісні: «Їхав козак за Дунай», «Козак».

Музично-ритмічна та образно-ігрова діяльність

Укр. нар. пісні: «Засвітали козаченьки», «Гей, ви стрільці січовії».

Перелік художніх картин для використання на уроці

«Гість із Запоріжжя» – Ф. Красицький; «Їхав козак на війноньку» – М. Крищенко; Козачий пікет у степу», «Козача левада», «Запорожець на посту» – С. Васильківський; «Портрет козака», «Гей, ви, стрільці січовії» – М. Божій; «Проводи на Січ» – О. Сластіон; «Похорон кошового» – О. Мурашко; «Тарас Бульба» – А. Бубнов; «Подвиг трьох під Берестечком» – О. Данченко.

Тема: «Як тебе не любити, Києве мій!» (2 години)

Слухання музики

«Київський вальс», муз. П. Майбороди, сл. А. Малишка; «Гімн Києву», муз. П. Майбороди, сл. В. Коротича; «Золоті ворота», муз. В. Тилика, сл. Б. Олійника; «Я признаюся Києву в любові», муз. І. Карабиця, сл. А. Демиденка; «День Києва», муз. О. Левковича, сл. Л. Титаренка.

Хоровий спів

«Києве мій», муз. І. Шамо, сл. Д. Луценка; «Днепровская вода», муз. І. Карабиця, сл. Ю. Рибчинського; «Здрастуй, Києве мій!», муз. В. Філіпенка, сл. Л. Реви; «Дніпровський вальс», муз. А. Філіпенка, сл. Л. Забашти; «Київ квітучий», муз. І. Кириліної, сл. Д. Давидюка.

Перелік художніх картин для використання на уроці

«Не сад – вулиця Києва» – А. Петрицький; «Вечір на Дніпрі» – Д. Шавікін; «Дніпро біля Києва», «Осінь над Дніпром», «Голосіївська осінь» – С. Шишко; «Ніч на Дніпрі» – А. Куїнджі; «Тиша на Дніпрі» – О. Сиротенко.

Узагальнююче свято-захід інтегрованого типу: «Як тебе не любити, Києве мій!» (див. сценарій свята-заходу у журналі «Дефектологія», № 2, 1997. – С. 34–36).

ТРУДОВЕ НАВЧАННЯ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Праця як вид людської діяльності є дуже багатим і складним процесом, у якому так чи інакше беруть участь основні функціональні комплекси нашого організму: як сприймаючі (аналізатори, органи почуттів), перетворюючі (мозок), так і моторні (виконавчі функції).

Поряд з названими завданнями перед трудовим навчанням у школі інтенсивної педагогічної корекції постають специфічні завдання, що впливають із особливостей розвитку учнів і спрямовані на корекцію недоліків їх розумової і мовної діяльності. У процесі навчання праці повинні компенсуватися недорозвинення емоційно-вольової сфери дітей, формуватися такі якості особистості, як спостережливість, цілеспрямованість, самостійність. Спеціальними завданнями мають стати розвиток моторики дрібних м'язів рук і удосконалення просторових уявлень. Велику увагу слід приділяти розвитку пізнавальних інтересів учнів, їх початкової професійної орієнтації.

Тому курс трудового навчання підготовчого–четвертого класів школи для дітей з тяжкими вадами мовлення також виконує ряд важливих функцій:

1) корекційну

– побудова змісту програми з трудового навчання з урахуванням індивідуально-типологічних особливостей дитини;

– розвиток мислення, що ґрунтується на практичній діяльності з різними матеріалами, які обробляються на уроках праці;

– розвиток мовлення через мовленнєвий супровід власної діяльності, розширення активного словника, розвиток плануючої і контролюючої функцій мовлення;

– розвиток моторики рук під час виготовлення виробів з різних матеріалів як психофізична основа поліпшення мозкової діяльності дитини;

– корекція емоційно-вольової сфери учнів через поліпшення здатності до орієнтування в завданні, планування, утримання завдання у внутрішньому плані, само- і взаємоконтролю результатів виконуваного завдання, оцінку його виконання;

– формування дитини як суб’єкта колективної трудової діяльності через поєднання самостійної, групової, колективної роботи на уроках трудового навчання;

2) навчальну

– залучення предметно-практичної діяльності на уроках трудового навчання для закріплення вивченого на уроках математики, рідної мови, читання, предметів «Я і Україна», «Природознавство» (перетворення складних абстрактних дій з невидимого плану в зовнішній, видимий);

– засвоєння відомостей про властивості матеріалів, з якими дитина працює на уроках трудового навчання, практичне їх використання;

3) пропедевтичну (початкову профорієнтаційну підготовку)

– введення відомостей про професії, доступні для розуміння дітьми з тяжкими вадами мовлення, які пов’язані з предметно-практичною діяльністю дітей на уроках трудового навчання;

– виявлення здібностей дітей до різних видів трудових операцій, заохочення до творчого розвитку предметно-практичної діяльності дітей з тяжкими вадами мовлення;

– формування позитивного ставлення до праці через емоційно-позитивне сприймання результатів власної діяльності на уроках.

Практична діяльність на уроці трудового навчання дозволяє вчителю більш різнобічно вивчити індивідуальні особливості й особистісні якості кожної дитини, а самій дитині виявити ті особистісні властивості, які не виявляються на уроках з інших предметів.

Саме на уроках трудового навчання створюється унікальна можливість «перекладу» складних абстрактних дій з невидимого плану в зовнішній (видимий), тому що учень діє в рамках предметно-практичної діяльності. На базі зовні позначених вимог більш ефективно розвивається пізнавальна сфера дитини зі ТВМ.

Виходячи зі сказаного, курс передбачає розв’язання наступних завдань:

– оволодіння прийомами ручної роботи з різними матеріалами, через оволодіння різноманітними ручними операціями, що по-різному впливають на психофізіологічні функції дитини;

– оволодіння первинними загальнотрудовими вміннями (ставити й утримувати мету діяльності, організовувати роботу, планувати предметно-практичну діяльність, контролювати і оцінювати її);

– формування умінь орієнтуватися в завданні на відтворення зразка, роботі за інструкцією;

– ознайомлення з матеріалами та їх походженням, професіями, які пов'язані з цими матеріалами (доступними для розуміння дітьми із ЗПР);

– формування уяви на основі комбінування вже засвоєних трудових операцій і матеріалів;

– формування початкових навичок культури праці, бережливого ставлення до матеріалів і устаткування, до навколишнього середовища.

Структура програми з трудового навчання

Програма складається з чотирьох розділів.

У розділі «*Сільськогосподарська праця*» пропонується виконання сезонних робіт на пришкольній дослідній ділянці. Якщо при школі немає такої ділянки, то можна домовитись із сусіднім дитячим садком, адміністрацією парку. Важливість навчання дітей виконувати сільськогосподарські роботи незаперечна. Навіть в умовах великого міста завжди є потреба в людях, які доглядають рослини. Наприклад, широко популярною стала професія квіткарки, яка вмє доглядати кімнатними рослинами, за зрізаними квітами і складати букети. В програмі передбачено тему, яка дає дітям уявлення про садово-паркове мистецтво. Проектування власної клумби, догляд за нею, отримання задоволення від власної праці, коли клумба виглядає яскраво і красиво, надає дітям мотивації в такому виді трудової діяльності. Діти повинні отримати уявлення, відпрацювати вміння й навички догляду за ґрунтом, рослинами, що може знадобитися їм у майбутньому.

Розділ «*Технологія обробки матеріалів*» передбачає роботу з папером, тканиною й нитками, пластиліном, природним матеріалом, деревом, металом (дротом, фольгою). Цей розділ передбачає розвиток уміння працювати за наочним зразком, простою усною інструкцією й інструктивною картою.

Розмаїття матеріалів, з якими дитина зіштовхується на уроках праці, дає можливість розширити її досвід прак-

тичної діяльності, дає основу для розвитку розумових операцій (аналіз, порівняння матеріалів за їх походженням, властивостями, можливостями обробки). У процесі обробки різних матеріалів розвивається ручна вмілість. Чим ширше коло операцій, які опановують діти, тим краще і різнобічніше розвинута координація руху рук, тим простіше дитині опановувати нові види діяльності, які їй ще не зустрічалися. Саме тому програма передбачає різноманітні ручні операції, з якими діти повинні мати справу під час виготовлення предметів. Діти опановують такі операції, як вирізування, зминання, скручування, складання, згинання, обривання, витягування, скочування, плетіння, вив'язування, шиття, наклеювання тощо.

Розділ «*Конструювання*» передбачає роботу з конструктором, а також створення виробів, які складаються з багатьох деталей. На кожному уроці з цього розділу проводиться попередня робота з аналізу зразка, планування діяльності. Діти також навчаються дотримуватися покрокової інструкції.

В третьому–четвертому класі вводяться уроки з «*Основ самообслуговування*». Цей розділ вводиться в курсі трудового навчання в молодшій школі, оскільки дитині (а тим більше, в умовах школи-інтернату) випадає необхідність навчання самообслуговування набагато раніше, ніж це передбачено. Крім того, учень початкових класів з важкими вадами мовлення має потребу в набутті способу дії не тільки в сфері обробки матеріалів, але і в сфері самообслуговування. В позаурочній діяльності учні школи-інтернату інтенсивної педагогічної корекції однаково виконують такі трудові операції, тому вважається доцільним вводити уроки з цієї теми і для дівчаток, і для хлопчиків, щоб учень мав уявлення про самообслуговування як про вид продуктивної праці, який не відділяється окремо від інших видів праці.

Програма передбачає групування матеріалу відповідно до розділів. Це дозволяє простежити, наскільки ускладнюються і урізноманітнюються трудові операції в тій чи іншій трудовій сфері. Але це не означає, що вчитель має виконувати всі розділи програми поступово, один за одним. Навпаки, психофізіологічні особливості дітей з важкими вадами мовлення накладають вимоги на тематичне планування. Від

уроку до уроку дітям слід виконувати різні трудові операції, з різними матеріалами. Це дає можливість утримувати інтерес дітей до уроків праці, а також повертатися до одного й того ж матеріалу кілька разів протягом року, використовуючи різні трудові операції. Це свідчить про те, що в плануванні послідовності уроків праці вчитель може відійти від шаблону і виявити творчість.

Програма подається у вигляді таблиці з трьох колонок. Перша колонка містить зміст навчального матеріалу, тобто розкриваються поняття, зміст трудових операцій, приблизний перелік виробів. Друга колонка містить вимоги до знань і вмінь учнів, тобто необхідні знання, вміння й навички, які дитина набуває на уроках під час вивчення тієї чи іншої теми. Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати відображено у третій колонці. Таке представлення програми найкраще відображає точки прикладання зусиль педагогом на уроках трудового навчання.

ПРОГРАМА

2 клас

35 годин, 1 година на тиждень

Пор. №	К-сть год	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати
	1	Вступне заняття Значення праці в житті людини. Загальне уявлення про розподіл праці в суспільстві. Праця людей всіх професій важлива і почесна. Правила організації робочого місця. Ознайомлення зі змістом роботи в 2-му класі. Демонстрація виробів, виготовлених учнями других класів попередніх років навчання.	<i>Учень має уявлення про</i> – розподіл праці в суспільстві, необхідність різних професій. <i>Знає</i> – назви кількох професій, результатів їх праці; – правила поведінки на уроках праці. <i>Вміє</i> – тримати робоче місце в чистоті і порядку.	<i>Розвиток мовлення:</i> використання назв професій, результатів їх праці, трудових операцій в описі дій людей або власних дій. <i>Вольовий і особистісний розвиток:</i> засвоєння й виконання вимог до чистоти і порядку на робочому місці, виконання правил поведінки під час уроків праці, виховання акуратності, організованості.
1 1.1 1.1.1	6 1	Сільськогосподарська праця Осінні роботи Ознайомлення з навчально-дослідною ділянкою	<i>Учень має уявлення про</i> – працю людей на землі, вирощування рослин.	<i>Розвиток мовлення:</i> використання назв професій, пов'язаних з вирощуванням рослин, трудових операцій в описі власних дій.

1.1.2	2	<p>Ознайомлення з професіями, пов'язаними з вирощуванням рослин: квіткарка, флорист, овочівниця, садівник. Інструменти та результати праці людей, які вирощують рослини (садівник – фруктові дерева, ґрунт, лопата тощо).</p> <p>Загальне уявлення про значення сільськогосподарської праці в житті людей. Огляд навчально-дослідної ділянки.</p> <p>Спостереження за роботою старших школярів у саду, квітнику, на городі.</p> <p>Осінні роботи на навчально-дослідній ділянці</p> <p><i>Агротехнічні відомості:</i> Загальне уявлення про осінні роботи на квітнику, в саду, на городі. Умови росту рослин у відкритому ґрунті. Інструменти для роботи на ділянці (лопата, граблі). Екскурсія в мікрорайон школи. Спостереження за про-</p>	<p><i>Знає</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – назви кількох рослин, які ростуть на ділянці; – назви та призначення знарядь та предметів праці на дослідній ділянці (граблі, носилки, лопата, сапка-кішка, ґрунт тощо); – правила поведінки під час роботи на навчально-дослідній ділянці. <p><i>Учень має уявлення про</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – осінні роботи під час догляду за рослинами. <p><i>Знає</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – про необхідність виконання осінніх робіт на навчально-дослідній ділянці; – назви і призначення садового інвентарю, правила безпечної роботи з ним; 	<p><i>Пізнавальний розвиток:</i> аналіз спостережуваних на навчально-дослідній ділянці робіт.</p> <p><i>Розвиток саморегуляції:</i> здатності терпляче спостерігати за діяльністю інших людей.</p> <p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв садового реманенту, трудових операцій в описі власних дій. <i>Розвиток саморегуляції:</i> здатності працювати за наочною демонстрацією та словесною інструкцією.</p> <p><i>Виховання позитивних рис особистості:</i> акуратності, терпеливості, ретельності.</p>
-------	---	--	--	--

1.1.3	3	<p>веденням осінніх робіт з догляду за рослинами. Інструменти для роботи на ділянці (лопати, граблі), прийоми і техніка безпеки під час роботи з ними.</p> <p><i>Трудові операції.</i> Догляд за ділянкою шкільної території, закріпленою за класом, посильна допомога старшим. Підготовка ґрунту для осінньої обробки (згрібання сухих стебел, листя).</p> <p>Догляд за кімнатними рослинами</p> <p><i>Агротехнічні відомості:</i> Правила догляду за кімнатними рослинами (очищення листя від пилу, розпушування ґрунту в квіткових горщиках, поливання рослин). Правила пересаджування кімнатних рослин. Особливості кімнатних рослин щодо потреби у воді, світлі.</p> <p><i>Трудові операції.</i> Догляд за кімнатними рослинами.</p>	<p>– види осінніх робіт, кілька назв рослин, які ростуть на навчально-дослідній ділянці.</p> <p><i>Вміє</i></p> <p>– готувати ґрунт для осінньої обробки на навчально-дослідній ділянці (під керівництвом учителя).</p> <p><i>Учень має уявлення</i></p> <p>– про потреби рослин у світлі, теплі, волозі, правила пересаджування кімнатних рослин.</p> <p><i>Знає</i></p> <p>– кілька назв кімнатних рослин, які є у класі, правила догляду за кімнатними рослинами.</p> <p><i>Вміє</i></p> <p>– виконувати правила особистої гігієни під час догляду за кімнатними рослинами;</p> <p>– доглядати за кімнатними рослинами (поливати, витирати сте-</p>	<p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв кімнатних рослин, трудових операцій в описі власної діяльності.</p> <p><i>Пізнавальний розвиток:</i> аналіз, порівняння кімнатних рослин за зовнішнім виглядом, їх потреби у світлі й волозі.</p> <p><i>Виховання саморегуляції і позитивних рис особистості:</i> терпеливості, акуратності.</p>
-------	---	--	--	---

<p>1.2 1.2.1</p>	<p>4 4</p>	<p>Весняні роботи Вирощування однорічних і багаторічних квіткових рослин <i>Агротехнічні відомості:</i> Умови вирощування однорічних квіткових рослин (айстри, матиола, петунія, лев'ячі ротики т. ін.). Характеристика багаторічних квіткових рослин: нарцисів, тюльпанів, ромашок, півоній, стокроток. Терміни і порядок підготовки їх до зберігання взимку. Особливості підготовки ґрунту до висаджування багаторічних квітів. Порядок підготовки ґрунту, висівання та догляд за квітами. <i>Трудові операції.</i> Висівання насіння в закритому ґрунті і вирощування розсади однорічних</p>	<p>бла, листя, розпушувати ґрунт у горщиках), допомагати під час пересаджування кімнатних рослин. <i>Учень має уявлення про</i> – умови вирощування квіткових рослин, необхідність висаджування розсади деяких декоративних квіткових рослин. <i>Знає:</i> – назви і призначення інструментів і пристосувань для посіву насіння, весняних робіт, назви рослин, насіння яких висівається; – правила гігієни і безпечної роботи під час догляду за рослинами у відкритому ґрунті; – правила підготовки і відбору, посіву насіння, догляду за ним. <i>Вміє:</i> – розрізняти насіння за зовнішнім виглядом (4–5 видів); – готувати ґрунт до посіву насіння;</p>	<p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв рослин, інструментів, трудових операцій в описі власної діяльності. <i>Пізнавальний розвиток:</i> аналіз, порівняння посадкового матеріалу (насіння та кореневищ) квіткових рослин за зовнішнім виглядом. <i>Виховання саморегуляції і позитивних рис особистості:</i> терпеливості, акуратності.</p>
----------------------	----------------	---	--	--

		<p>квіткових рослин. Вирівнювання, розмічання, перекопування, висівання насіння і висаджування розсади однорічних квіткових рослин у відкритому ґрунті.</p> <p>Вирощування багаторічних квіткових рослин у закритому ґрунті (до святкових дат).</p> <p>Розпушування ґрунту на ділянці, висаджування багаторічних квіткових рослин на території школи.</p>	– доглядати за посівами.	
<p>2</p> <p>2.1</p> <p>2.1.1</p>	<p>11</p> <p>1</p>	<p>Технологія обробки матеріалів</p> <p>Робота з папером</p> <p><i>Елементи графічної грамоти</i></p> <p><i>Ознайомлення з професією кресляр (підготовка креслень для виконання технічних завдань). Демонстрація простих і складних креслень. Інструменти та результати праці кресляра (папір, лінійка, олівець, коси́нець).</i></p>	<p><i>Учень:</i></p> <p><i>Знає і дотримується</i></p> <p>– правил техніки безпеки і особистої гігієни під час роботи з креслярськими інструментами.</p> <p><i>Знає</i></p> <p>– назви і позначення ліній і місць склеювання на простому кресленні;</p>	<p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв ліній на кресленні, інструментів, трудових операцій у словесному описі діяльності когось із учнів або власної.</p> <p><i>Пізнавальний розвиток:</i> аналіз, порівняння різних видів паперу, форми, кольору, розміру деталей.</p>

2.1.2	<p><i>Технічні відомості.</i> Поняття про креслення і його призначення. Позначення на кресленні ліній розрізу і ліній згину, місць склеювання.</p> <p>Інструменти для виготовлення креслень: лінійка, олівець, косинець.</p> <p><i>Трудові операції.</i> Вправи на розпізнавання площинних і об'ємних предметів за схематичними зображеннями. Виготовлення креслення фігури довільної форми, квадрата і прямокутника. Вирізування предметів симетричної форми за власним кресленням.</p> <p>2 Виготовлення виробів із використанням шаблонів</p> <p><i>Технічні відомості:</i> Шаблон і його призначення (розмітка і контроль). Предметна інструкційна карта. Технологія обробки паперу (розмітка, згинання, різання, з'єднання деталей).</p>	<p>– назви інструментів, правил їх застосування;</p> <p>– технологію роботи з папером (правила розмітки, згинання, різання, з'єднання деталей).</p> <p><i>Вміє</i></p> <p>– дотримуватись технології роботи з папером;</p> <p>– виконувати практичні роботи з ножицями (різання по лінії згину, прямій, ламаній, кривій лінії);</p> <p>– вирізувати предмети симетричної форми.</p> <p><i>Має уявлення</i></p> <p>– про правила економного розмічання паперу</p> <p><i>Вміє</i></p> <p>– з допомогою вчителя користуватися предметною інструкційною карткою;</p>	<p><i>Сенсомоторний розвиток</i> тонкої моторики руки, зорово-моторної координації.</p> <p><i>Розвиток саморегуляції:</i> здатність дотримуватися наочного зразка та словесної інструкції, виконання роботи в певній послідовності.</p> <p><i>Виховання позитивних рис особистості:</i> акуратності, терпеливості, ретельності, вміння доводити роботу до кінця.</p> <p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв технологічних етапів, інструментів, трудових операцій у словесному описі діяльності когось із учнів або власної.</p>
-------	--	--	--

2.1.3	5	<p>Поняття про розмічання виробів за допомогою шаблонів. Правила економного використання паперу.</p> <p><i>Трудові операції.</i> Виготовлення листівок до свят технікою аплікації за зразком та власним задумом (з допомогою вчителя).</p> <p>Виготовлення предметної інструкційної картки за етапами виконання аплікації на листівці.</p> <p>Виготовлення виробів з паперу шляхом згинання (оригамі), різання і склеювання.</p>	<p>– розмічати картон-основу для наклеювання аплікації за зразком;</p> <p>– виготовляти вироби, листівки.</p> <p><i>Знає і виконує</i></p> <p>– правила роботи й особистої гігієни під час роботи з ножицями, клеєм.</p> <p><i>Знає</i></p> <p>– властивості різних видів паперу.</p>	<p><i>Пізнавальний розвиток:</i> аналіз, порівняння різних деталей за кольором, розміром, формою, місцем розташування на зразку.</p> <p><i>Сенсомоторний розвиток</i> зорово-моторної координації, тонкої моторики руки при роботі з дрібними деталями для аплікації.</p> <p><i>Розвиток уяви</i> під час виконання самостійної творчої роботи способом аплікації.</p> <p><i>Розвиток саморегуляції:</i> виконання завдання за зразком і простою інструкцією, в певній послідовності дій.</p> <p><i>Виховання позитивних рис особистості:</i> акуратності, терпеливості, ретельності, вміння доводити роботу до кінця.</p> <p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв інструментів і пристосувань, деталей виробів,</p>
-------	---	---	---	---

	<p><i>Технічні відомості:</i> Використання властивостей різних видів паперу для виготовлення виробів: картон – для фону, основи; тонкий кольоровий папір – для оформлення виробів, тонкий цигарковий і фільтрувальний – для виконання об’ємних деталей.</p> <p><i>Трудові операції.</i> Виготовлення деталей з паперу для об’ємних аплікацій (листочки, квіти, приклеєні тільки по осьових лініях, закручування окремих деталей аплікації олівцем для надання ефекту об’ємності). Виготовлення оригамі за допомогою зразка і предметної інструкційної картки.</p> <p><i>Приблизний перелік виробів.</i> Аплікація «Осінні квіти». Домашні і дикі птахи (оригамі «Ворона»). Аплікація «Дикі і домашні тварини» (оригамі</p>	<p><i>Вміє</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – створювати об’ємні деталі для аплікації (закручувати смужки, розпушувати паперову бахрому); – розмічати картон-основу для наклеювання аплікації за зразком; – виготовляти вироби, листівки. <p><i>Знає і виконує</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – правила роботи й особистої гігієни під час праці з ножицями, клеєм. 	<p>трудових операцій в описі власних дій.</p> <p><i>Пізнавальний розвиток:</i> аналіз, порівняння різних деталей за кольором, розміром, формою, місцем розташування на зразку.</p> <p><i>Сенсомоторний розвиток</i> зорово-моторної координації, тонкої моторики руки при роботі з дрібними деталями для аплікації.</p> <p><i>Розвиток уяви</i> під час виконання самостійної творчої роботи способом аплікації.</p> <p><i>Розвиток саморегуляції:</i> виконання завдання за зразком і простою інструкцією, в певній послідовності дій.</p> <p><i>Виховання позитивних рис особистості:</i> акуратності, терпеливості, ретельності, вміння доводити роботу до кінця.</p>
--	--	---	--

2.1.4	3	<p>«Метелик»). Аплікація «Дарунки лісу. Гриби». Аплікація «Кімнатні квіти». Аплікація за російською народною казкою «Гуси-лебеді».</p> <p>Виготовлення новорічних масок, іграшок. Аплікація за казкою «Лис і вовк». Вітальна листівка. Новорічний подарунок.</p> <p>Виготовлення об'ємних виробів</p> <p><i>Технічні відомості:</i> Поняття про розгортку (паралелепіед, куб). Способи згинання. Способи розмічання виробів: згинання удвоє, вчетверо: за допомогою лінійки, за шаблоном. Позначення місць нанесення клею. Прийоми розрізання. Правила монтажу виробів. Одержання деталей необхідної конфігурації. <i>Трудові операції.</i> Вирізання деталей з готової друкованої ос-</p>	<p><i>Має уявлення</i></p> <p>– про розгортку різних об'ємних фігур.</p> <p><i>Знає</i></p> <p>– способи розмічання виробів;</p> <p>– правила монтажу виробів.</p> <p><i>Вміє</i></p> <p>– розмічати папір для виготовлення розгортки куба й паралелепіеда за допомогою шаблону;</p> <p>– виготовляти об'ємні вироби за допомогою склеювання розгортки.</p>	<p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв інструментів і притосувань, деталей виробів, трудових операцій в описі власних дій.</p> <p><i>Пізнавальний розвиток:</i> аналіз, порівняння різних деталей за кольором, розміром, формою, місцем розташування на зразку. <i>Сенсомоторний розвиток</i> зорово-моторної координації, тонкої моторики руки при роботі з дрібними деталями для аплікації.</p>
-------	---	---	---	---

2.2	4	<p>нови, отримані внаслідок розмічання паперу згинанням і за шаблоном. Виготовлення об'ємних виробів у необхідній послідовності.</p> <p><i>Приблизний перелік виробів виготовлення з паперу підставок для пензликів, конвертів і коробок для зберігання дидактичного матеріалу.</i></p> <p>Робота з пластиліном: виготовлення багатодетальних виробів</p> <p><i>Технологічні відомості:</i> Аналіз деталей готового виробу, планування його виготовлення разом з учителем</p> <p>Конструктивний спосіб ліплення: виліплювання складної форми з декількох частин шляхом примазування однієї частини до іншої.</p> <p>Пластичний спосіб ліплення: ліплення складної форми з цілого шматка шляхом витягування.</p>	<p><i>Знає і виконує</i></p> <p>– правила роботи й особистої гігієни під час роботи з ножицями, клеєм.</p> <p><i>Має уявлення</i></p> <p>– про різні способи з'єднання деталей виробу з пластиліну.</p> <p><i>Знає і виконує</i></p> <p>– правила особистої гігієни при роботі з пластиліном.</p> <p><i>Вміє</i></p> <p>– з допомогою вчителя аналізувати зразок, виготовляти деталі виробу, з'єднувати їх.</p> <p><i>Розвиток саморегуляції:</i> виконання завдання за зразком і простою інструкцією, в певній послідовності дій.</p> <p><i>Виховання позитивних рис особистості:</i> акуратності, терпеливості, ретельності, вміння доводити роботу до кінця.</p> <p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв інструментів і пристосувань, назв деталей виробів, трудових операцій в описі власних дій.</p> <p><i>Пізнавальний розвиток:</i> аналіз, порівняння різних деталей за кольором, розміром, формою, місцем розташування на зразку.</p> <p><i>Сенсомоторний розвиток</i> зорово-моторної координації, тонкої моторики руки при роботі з пластиліном.</p>
-----	---	--	--

2.3 2.3.1	8 2	<p>З'єднання деталей виробу за допомогою допоміжних засобів (сірники, зубочистки, дрiт). <i>Трудові операції.</i> Виготовлення деталей для виробу. <i>Приблизний перелік виробів.</i> Колективні вироби як ілюстрації до казок: «Ріпка», «Котигорошко».</p> <p>Робота з тканиною і нитками <i>Аплікація з тканини</i> <i>Професії, пов'язані з виробленням і обробкою тканини:</i> ткаля, швачка, вишивальниця, дизайнер. Модельєр – придумує нові моделі одягу і виготовляє креслення. Інструменти та результати праці людей, професія яких пов'язана з тканиною (тканина, нитки, голка, швейні булавки, сантиметрова стрічка, лінійка, ножиці, клей).</p>	<p><i>Учень має уявлення про</i> – професії, пов'язані з тканиною, інструменти та результати праці; – тканини рослинного походження, їх використання. <i>Знає і виконує</i> – правила роботи й особистої гігієни під час роботи з ножицями, клеєм. <i>Розрізняє, порівнює</i> – різні види тканин за структурою, кольором, малюнком.</p>	<p><i>Розвиток уяви</i> під час виконання самостійної творчої роботи з пластиліну. <i>Розвиток саморегуляції:</i> виконання завдання за зразком і простою інструкцією, в певній послідовності дій. <i>Виховання позитивних рис особистості:</i> акуратності, терпеливості, ретельності, вміння доводити роботу до кінця. <i>Розвиток мовлення:</i> використання назв професій, пов'язаних з тканиною, результатів роботи; інструментів і пристосувань, трудових операцій в описі власних дій. <i>Пізнавальний розвиток:</i> аналіз, порівняння різних видів тканин за кольором, цупкістю, призначенням. <i>Сенсомоторний розвиток</i> зорово-моторної координації, тонкої моторики руки при ви-</p>
--------------	--------	--	--	---

	<p><i>Техніко-технологічні відомості.</i> Основне призначення тканин (виготовлення одягу, предметів побуту). Види тканин рослинного походження: бавовняні (ситець, сатин, байка) лляні (полотнина). Розрізнення тканин за товщиною, шорсткістю, кольором, малюнком. Лицьова і виворітна сторони.</p> <p><i>Інструменти для роботи:</i> олівець, гострі ножиці, клей для тканини.</p> <p>Правила безпечної роботи з гострими ножицями. Особливості вирізування деталей з тканини.</p> <p><i>Трудові операції:</i> розмічання деталей за допомогою шаблону на тканині, вирізування деталей з тканини, виготовлення з неї аплікацій.</p> <p><i>Приблизний перелік виробів:</i> «Сніговик», «Лисичка», «Лісова галявина».</p>	<p><i>Вміє:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – розрізняти лицьову й виворітну сторони тканини, економно розмічати деталі на тканині за допомогою шаблонів; – вирізувати й наклеювати деталі аплікації за зразком; – виготовляти вироби, листівки. 	<p>різуванні деталей з тканини та аплікації з них.</p> <p><i>Виховання позитивних рис особистості:</i> акуратності, терпеливості, ретельності, вміння доводити роботу до кінця.</p>
--	---	--	---

2.3.2	2	<p>Обробка зрізів тканини Нитки, їхнє призначення: швейні, штопальні, для вишивання, для в'язання. Розрізнення ниток за товщиною, міцністю і кольором. Тасьма. Способи розмітки тканини. Голка. Правила всияння нитки в голку. Правила роботи з голкою під час шиття. Подушечка для голок (гольниця). <i>Трудові операції:</i> Найпростіший шов «через край» (обметувальний) по прямій лінії. Висмикування нитки з тканини. Прийоми обробки зрізів тканини бахромою і обметувальними стібками. <i>Приблизний перелік виробів:</i> зразки виконання шва «через край», виготовлення серветок, закладок, хусточок.</p>	<p><i>Учень має уявлення про</i> – властивості і призначення різних видів ниток. <i>Знає і виконує</i> – правила роботи й особистої гігієни під час роботи з голкою. <i>Знає</i> – назви різних видів ниток. <i>Вміє</i> – виготовляти бахрому на серветці; – з допомогою вчителя виконувати обметувальний шов; – виготовляти вироби, листівки.</p>	<p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв ниток, трудових операцій, деталей виробів в описі власної діяльності. <i>Пізнавальний розвиток:</i> аналіз, порівняння різних видів ниток за кольором, призначенням – візуально та на дотик. <i>Сенсомоторний розвиток</i> зорово-моторної координації, тонкої моторики руки при роботі з нитками під час плетіння косичок та аплікації з них.</p>
2.3.3	2	<p>З'єднання деталей з тканини Лице і виворіт у тканині. Застосування бавовняних ниток,</p>	<p><i>Учень знає</i> – назви і призначення різних видів матеріалів та інструмен-</p>	<p><i>Розвиток мовлення:</i> застосування назв тканин, деталей, інструментів, трудових опера-</p>

	<p>їх види. Види ручних з'єднувальних швів.</p> <p>Гудзики, їх різноманітність за виглядом, розміром, розташуванням отворів, призначенням. Петлі для гудзиків. Види петель.</p> <p><i>Трудові операції:</i> Найпростіший шов «уперед голку» (з'єднувальний). Пришивання гудзика з двома отворами.</p> <p><i>Приблизний перелік виробів:</i> виконання зразків ручних з'єднувальних швів. Виготовлення гольниць, прихватки, мішечків із готового крою. Прикрашання виробів гудзиками (колекція гудзиків).</p> <p><i>Оздоблення виробів з тканини</i></p> <p>Найпростіші оздоблювальні стібки. Прийоми нанесення рисунка на тканину.</p> <p><i>Трудові операції:</i> оздоблення раніше виготовлених виробів оздоблювальними стібками.</p>	<p>тів, які використовуються при плетінні.</p> <p><i>Вміє</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – визначати лице і виворіт тканини, правильно скласти тканину для з'єднання деталей; – виконувати шов «вперед голку» для з'єднування деталей виробу з тканини; – з допомогою вчителя пришивати гудзик з двома отворами. <p><i>Знає і виконує</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – правила техніки безпеки та особистої гігієни під час оздоблення виробу з тканини. <p><i>Вміє</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – виконувати найпростіші оздоблювальні стібки. 	<p>цій в описі власної діяльності.</p> <p><i>Пізнавальний розвиток:</i> аналіз, порівняння різних видів гудзиків, петель за кольором, призначенням – візуально та на дотик.</p> <p><i>Сенсомоторний розвиток</i> зорово-моторної координації, тонкої моторики руки під час з'єднання деталей з тканини, пришивання гудзиків.</p> <p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв інструментів, трудових операцій, виробів у описі власних дій.</p> <p><i>Сенсомоторний розвиток</i> зорово-моторної координації, тон-</p>
--	---	--	--

2.4 2.4.1	4 4	<p><i>Приблизний перелік виробів:</i> закінчення виконання серветки, закладки, прихватки, гольниці.</p> <p>Робота з природним матеріалом</p> <p>Аплікація з природних матеріалів</p> <p><i>Ознайомлення з професіями,</i> пов'язаними з прикрашанням оселі: художник-дизайнер; інструменти та результати його праці. Демонстрація різних виробів з природних матеріалів.</p> <p><i>Технічні відомості:</i> Характерні особливості рослинних форм (листя, пелюсток, стебел). Орнаменти, тематичні і сюжетні композиції з рослинних форм в декоративно-прикладному мистецтві.</p> <p><i>Трудові операції:</i> Підготовка природних матеріалів до роботи. Підбір матеріалів для виконання аплікації.</p>	<p><i>Учень має уявлення про</i></p> <p>– професію дизайнера, інструменти і результати його роботи.</p> <p><i>Знає</i></p> <p>– назви і призначення природних матеріалів, використовуваних на уроках.</p> <p><i>Вміє</i></p> <p>– підбирати і готувати природні матеріали до роботи, в правильній послідовності виготовляти аплікації з природних матеріалів.</p> <p><i>Знає і виконує</i></p> <p>– правила техніки безпеки під час роботи з колючими і різальними інструментами, які використовуються для виробів з</p>	<p>кої моторики руки при виготовленні бахроми.</p> <p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв професій, пов'язаних з дизайном; інструментів і пристосувань, трудових операцій в описі власних дій.</p> <p><i>Пізнавальний розвиток:</i> аналіз, порівняння різних природних матеріалів за походженням, формою, можливостями використання.</p> <p><i>Сенсомоторний розвиток</i> зорово-моторної координації, тонкої моторики руки під час роботи з природним матеріалом.</p>
--------------	--------	---	--	---

		<i>Приблизний перелік виробів:</i> Аплікація з листя, стебел, пелюсток: «Півень», «Букет», «Орнамент», колективна робота «В лісі».	природних матеріалів, а також з клеєм.	
3 3.1	4 1	Конструювання Складання виробів з об'ємних паперових заготовок¹ <i>Технічні відомості:</i> Позначення на кресленні ліній розрізу і ліній згину. Аналіз складних форм, розшукування деталей на кресленнях, планування їх монтажу за допомогою вчителя. Визначення порядку монтажу за інструкційною карткою. <i>Трудові операції.</i> Складання моделей і макетів за наочним зразком і малюнком. Скріплення деталей за допомогою клею ПВА і клейкої стрічки (скотча).	<i>Учень:</i> <i>Знає</i> – позначення і призначення ліній на кресленні. <i>Вміє</i> – з допомогою вчителя аналізувати складні форми готових виробів і планувати монтаж подібних конструкцій. – складати макет за інструкційною карткою, охайно і міцно скріплювати деталі конструкції; – розбирати готовий виріб після закінчення роботи, складати деталі на місце.	<i>Розвиток мовлення:</i> використання назв ліній на кресленні, деталей конструкції та трудових операцій в описі власних дій. <i>Пізнавальний розвиток:</i> аналіз готових конструкцій. <i>Саморегуляція:</i> розвиток здатності планувати виконання роботи, спираючись на наочний зразок або інструкційну картку, працювати в певній послідовності.

¹ Доречно уроки з цього підрозділу планувати відразу після опрацювання виготовлення об'ємних форм з розгортки паперу.

3.2	3	<p><i>Приблизний перелік виробів:</i> вантажівка, котедж, дитячий майданчик (колективна робота).</p> <p>Робота з металевим конструктором</p> <p><i>Ознайомлення з професіями, пов'язаними з технікою:</i> інженер (розробляє креслення, планує, як пристрій буде працювати); токар (виготовляє деталі конструкції), монтажник (поєднує деталі конструкції). Інструменти та результати праці. Види машин. Транспортні машини, їхнє призначення.</p> <p><i>Технічні відомості:</i> Ознайомлення з деталями конструктора. Назва і призначення основних деталей (смуги, пластини, плитки, куточки, колесо, вісь), кріпильних деталей (гвинт, шайба, гайка). Особливості з'єднання деталей за допомогою болтів і гайок. «Правило гвинта». Види кріплень – рухливе</p>	<p><i>Учень має уявлення про</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – професії, пов'язані з технікою і конструюванням, інструменти та результати праці. <p><i>Знає і виконує</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – правила роботи під час праці з викруткою і гайковим ключем. <p><i>Вміє</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – розрізняти, порівнювати, підбирати потрібні деталі конструктора; – розрізняти рухливе й нерухоме, рознімне й нерознімне поєднання деталей; – поєднувати деталі в певній послідовності, керуючись наочним зразком та інструкційною картою. 	<p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв професій, пов'язаних з технікою; інструментів і пристосувань, трудових операцій в описі власних дій.</p> <p><i>Пізнавальний розвиток:</i> аналіз, порівняння деталей конструкції за формою, призначенням.</p> <p><i>Сенсомоторний розвиток</i> зорово-моторної координації, тонкої моторики руки під час збирання моделей з деталей конструктора.</p>
-----	---	---	--	--

	<p>і нерухоме. Способи з'єднання деталей.</p> <p>Правила безпеки в роботі. Безпечні прийоми роботи викруткою і гайковим ключем.</p> <p>Рухоме і нерухоме, рознімне і нерознімне з'єднання деталей.</p> <p><i>Трудові операції.</i> Відбір необхідних деталей, складання моделей і макетів за наочним зразком та малюнком. Розбирання моделей, укладання деталей на місце.</p> <p><i>Приблизний перелік виробів:</i> візок, терези, кран, колективна робота «Наш мікрорайон».</p>		
<p style="text-align: center;"><i>На кінець року учень:</i></p> <p><i>Має уявлення</i> про різні професії, які стосуються сільського господарства, побутового обслуговування, техніки; інструменти та результати праці.</p> <p><i>Знає</i></p> <p>– назви рослин, які висаджуються і ростуть на дослідній ділянці, види сільськогосподарських робіт, які виконувалися протягом другого класу;</p>			

- назви і призначення матеріалів, які використовуються, а також інструментів для їх обробки;
- особливості матеріалів, можливості їх використання на уроках, особливості їх художньої обробки.

Вміє

- готувати ґрунт для виконання сільськогосподарських робіт на пришкольній ділянці, доглядати за кімнатними рослинами;
- готувати і висівати насіння квіткових рослин в ґрунт;
- організовувати робоче місце (підбирати й розміщувати матеріали й інструменти (під керівництвом учителя); тримати робоче місце в чистоті, прибирати в кінці уроку;
- самостійно виконувати завдання з опорою на зразок виробу;
- користуватися інструкційними картами;
- виконувати вироби з матеріалів, які використовуються на уроках, в певній послідовності дій;
- користуватися шаблоном для виготовлення деталей виробів;
- вибирати і називати операції, специфічні для обробки даного матеріалу: різання паперу по прямій, кривій, ламаній лінії, вирізування симетричних форм, виконувати аплікацію з паперу і тканини, природних матеріалів, виготовлення розгорток об'ємних форм з паперу, виконувати найпростіші шви і стібки.
- правильно виконувати вивчені технологічні операції з усіх видів праці.

Знає і виконує:

- правила техніки безпеки під час роботи з ножицями, клеєм, пластиліном, голкою, викруткою, гайковим ключем;
- правила особистої гігієни під час роботи на уроках праці.

На кінець року учень:

- активно бере участь в уроках праці;
- використовує назви різних інструментів, матеріалів і пристосувань, трудових операцій, деталей виробів у мовленні, під час опису власної діяльності;

- з допомогою вчителя аналізує і порівнює властивості матеріалів, використовуваних на уроках;
- приймає мету й утримує її до кінця роботи;
- планує предметно-практичну діяльність (працює з операційним планом; аналізує зразок за питаннями учителя і самостійно; складає короткий план, розповідь про виконану роботу; працює за зразком і малюнком; правильно виконує вивчені технологічні операції з усіх видів праці);
- здійснює поетапний і підсумковий самоконтроль;
- оцінює роботу.

3 клас

70 годин, 2 години на тиждень

Пор. №	К-сть год	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати
1 1.1 1.1.1	12 2	Технологія обробки матеріалів Робота з папером Елементи графічної грамоти Ескіз як вид графічного зображення предметів, деталей. Основні лінії на ескізах, кресленнях: контурна, розмірна і лінія згину, їх призначення. Позначення місць нанесення клею. Раціональна робота олів-	<i>Учень має уявлення</i> – про ескіз. <i>Знає</i> – назви і призначення ліній на ескізі. Розрізняє ескізи плоских і об'ємних виробів. <i>Вміє</i> – з допомогою вчителя про- ставляти розміри реальних де-	<i>Розвиток мовлення:</i> використання назв ескізних ліній, інструментів, елементів розгортки об'ємних фігур, трудових операцій в описі власних дій. <i>Пізнавальний розвиток:</i> аналіз, порівняння зображення на ескізі плоских і об'ємних фігур, визначення взаємно-однознач-

1.1.2	4	<p>цем. Правила читання ескізу, проставлення розмірів на ескізі. Креслення плоских і об'ємних виробів.</p> <p>Згинання паперу і картону по лініях розмітки, різання ножем за допомогою фальцлінійки.</p> <p>Конструктивні елементи об'ємних геометричних фігур: бокова поверхня, ребро, грань, вершина, основа. Ознаки призми, куба.</p> <p><i>Трудові операції:</i> визначення лінійних розмірів куба, призми. Побудова ескізів розгорток бокових і повних поверхонь цих фігур.</p> <p>Виготовлення об'ємних виробів з паперу</p> <p><i>Технічні відомості:</i> Поняття про розгортку конуса і циліндра. Особливості з'єднання частин об'ємного виробу під прямим кутом та конічної і циліндричної форм.</p>	<p>талей на ескізі; згинати папір і картон по лініях розмітки, будувати ескізи бокових і повних поверхонь призми і куба.</p> <p><i>Учень має уявлення</i> – про розгортку конуса і циліндра.</p> <p><i>Розрізняє</i> – розгортки різних об'ємних фігур.</p>	<p>ної відповідності виробу (деталі) і його ескізу.</p> <p><i>Виховання позитивних рис особистості:</i> терпіння і спостережливості.</p> <p><i>Розвиток мовлення:</i> розширення словникового запасу, використання нових слів у словесному описі діяльності когось із учнів або власної.</p> <p><i>Пізнавальний розвиток:</i> аналіз, порівняння розгорток різ-</p>
-------	---	--	---	---

	<p><i>Трудові операції:</i> виготовлення конуса і циліндра за допомогою розгортки (без приєднання дна і верха). З'єднання елементів розгортки різними способами (клеєм, нитками, м'яким дротом). Раціональні і безпечні прийоми роботи гладилкою, фальцлінійкою, ножицями, ножем, шилом, голкою.</p> <p><i>Приблизний перелік виробів.</i> Коробки, футляри для книжок, папки для колекцій, коробочка для насіння, іграшки конічної форми, куб-скринька з листівок тощо.</p>	<p><i>Вміє</i> – з'єднувати елементи розгортки конуса і циліндра різними способами.</p> <p><i>Знає і виконує</i> – правила раціональної і безпечної роботи з інструментами.</p>	<p>них об'ємних фігур. <i>Сенсомоторний розвиток:</i> зорово-моторної координації, тонкої моторики руки при з'єднанні елементів розгортки різними способами.</p> <p><i>Розвиток саморегуляції:</i> виконання завдання за зразком і простою інструкцією, в певній послідовності дій; планування (з допомогою вчителя) предметно-практичної діяльності (аналіз зразка і умови трудової задачі, складання операційного плану, збирання виробу і т.д.); контроль відповідності етапів роботи меті діяльності, зазначеній вчителем і прийнятій учнем; оцінювання своєї роботи і роботи однокласників.</p> <p><i>Виховання позитивних рис особистості:</i> акуратності, терпеливості, ретельності, вміння доводити роботу до кінця.</p>
--	--	---	---

1.1.3	6	<p>Виготовлення комбінованих виробів з паперу <i>Технічні відомості:</i> Використання властивостей різного виду паперу, тканини для виконання вітальних листівок. <i>Трудові операції:</i> Визначення на зразку послідовності виконання виробів з поєднанням різних технік (орігамі, аплікація з тканини, ниток, малювання). Прорізна аплікація (на одному аркуші вирізують контур, на іншому приклеюють тканину або аркуш паперу іншого кольору трохи більшого розміру, ніж контур, і перший аркуш наклеюють на другий). <i>Приблизний перелік виробів.</i> Виготовлення макету одягу для ляльки. Іграшка «Перукарня» (макет обличчя з волоссям, зробленим з ниток: заплітання ко-</p>	<p><i>Знає</i> – властивості різних видів паперу. <i>Вміє</i> – з допомогою вчителя визначати послідовність виготовлення складної вітальної листівки; – вирізувати фігури всередині картонного фону без його порушення; – підбирати кольори тканини, фону картону, ниток для виготовлення прорізних листівок. <i>Знає і виконує</i> – правила роботи й особистої гігієни під час роботи з ножицями, клеєм.</p>	<p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв інструментів і пристосувань, деталей виробів, трудових операцій в описі власних дій. <i>Пізнавальний розвиток:</i> аналіз, порівняння різних деталей за кольором, розміром, формою, місцем розташування на зразку. <i>Сенсомоторний розвиток</i> зорово-моторної координації, тонкої моторики руки під час вирізування, при роботі з дрібними деталями для аплікації. <i>Розвиток уяви</i> під час виконання самостійної творчої роботи способом аплікації. <i>Розвиток саморегуляції:</i> виконання завдання за зразком і простою інструкцією, в певній послідовності дій. Аналіз зразка із запитань вчителя, планування предметно-практичної</p>
-------	---	--	---	---

1.2 1.2.1	8 4	<p>сичок, прикрашання зачіски бантиками, заколками).</p> <p>Робота з тканиною і нитками Обробка тканини <i>Ознайомлення з професією модельєр-конструктор, інструменти та результати його праці. Вишивання.</i> <i>Техніко-технологічні відомості.</i> Властивості тканин тваринного походження (шовк, вовна). Поняття викрійки. Виготовлення викрійки фартуха (за зразком, ескізом, інструкційною картою). Тканина і трикотажне полотно. Основа і уток тканини, їх визначення. Правила розмічання</p>	<p><i>Має уявлення</i> – про тканини тваринного походження, їх вигляд і властивості; про викрійку виробу. <i>Знає</i> – способи розмічання виробу за допомогою викройки. <i>Вміє</i> – розмічати тканину за допомогою викрійки з урахуванням основи і малюнка; – виконувати основні стібки для виготовлення простого виробу. <i>Знає і виконує</i> – правила безпечної роботи з ножицями, голкою.</p>	<p>діяльності (визначення порядку виготовлення виробу за зразком); поетапний і підсумковий самоконтроль з допомогою вчителя. <i>Виховання позитивних рис особистості:</i> акуратності, терпеливості, ретельності, вміння доводити роботу до кінця.</p> <p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв інструментів, деталей виробу, трудових операцій в описі власних дій. <i>Пізнавальний розвиток:</i> аналіз, порівняння тканин різного походження за їх візуальними і тактильними ознаками, споживчими властивостями. <i>Сенсомоторний розвиток</i> зорово-моторної координації, тонкої моторики руки при розмічанні тканини за допомогою викрійки, виконанні основних швів.</p>
--------------	--------	---	---	--

1.2.1	6	<p>тканини за допомогою викрійки.</p> <p>Види стібків і швів: «рядок», «стебельчатий», «тамбурний», техніка виконання і призначення.</p> <p>Способи з'єднання деталей виробу.</p> <p><i>Трудові операції:</i> Розмітка тканини, складеної вдвічі, і її розкрій. Пошив фартуха. Обробка країв виробу стібками «петельний». Виготовлення аплікації і з'єднання її з основним виробом.</p> <p><i>Приблизний перелік виробів:</i> фартух, рушник, гольниця. М'які іграшки за казками («Лебідь», «Білка»).</p> <p>В'язання гачком</p> <p><i>Техніко-технологічні відомості.</i> Види ниток для в'язання гачком для оздоблення виробів. Повітряні петлі. Стовпчики</p>	<p><i>Вміє</i></p> <p>– виконувати стовпчики з накидом і без накиду при в'язанні виробу прямокутної форми, оздобленні країв виробу.</p>	<p><i>Виховання позитивних рис особистості:</i> акуратності, терпеливості, ретельності, вміння доводити роботу до кінця.</p> <p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв інструментів, деталей виробу, трудових операцій в описі власних дій. <i>Сенсомоторний розвиток</i> зорово-мо-</p>
-------	---	---	---	---

1.2.3	2	<p>без накиду і з накидом. Прийоми оздоблення країв виробу гачком.</p> <p><i>Трудові операції:</i> Виконання зразків в'язання стовпчиків без накиду і з накидом. В'язання по колу чергуванням повітряних петель і петель без накиду. В'язання виробів прямокутної форми.</p> <p><i>Приблизний перелік виробів.</i> Зразки виконання стовпчиків з накидом і без накиду, закладки.</p> <p>Оздоблення виробів з тканини аплікацією</p> <p><i>Техніко-технологічні відомості.</i> Аплікація з тканини і її виготовлення. Кольорове поєднання тканини і ниток. Правила з'єднання деталей виробу за допомогою клею і пришивання.</p> <p><i>Трудові операції:</i> Вирізування деталей аплікації. Вигот-</p>	<p><i>Знає і виконує</i></p> <p>– правила техніки безпеки та особистої гігієни під час в'язання гачком.</p> <p><i>Учень має уявлення</i></p> <p>– про аплікацію з тканини, способи її виготовлення.</p> <p><i>Вміє</i></p> <p>– підбирати деталі для аплікації.</p> <p><i>Знає і виконує</i></p> <p>– правила техніки безпеки та особистої гігієни під час роботи з ножицями, клеєм, голкою.</p>	<p>торної координації, тонкої моторики руки під час в'язання гачком.</p> <p><i>Виховання позитивних рис особистості:</i> акуратності, терпеливості, ретельності, вміння доводити роботу до кінця.</p> <p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв інструментів, деталей аплікації, кольорів, трудових операцій в описі власних дій.</p> <p><i>Сенсомоторний розвиток</i> зорово-моторної координації, тонкої моторики руки під час виконання аплікації з тканини.</p>
-------	---	---	---	---

		<p>товлення аплікації і з'єднання її з основним виробом. <i>Приблизний перелік виробів.</i> Прикрашання серветки, фартуха, гольниці, рушника аплікацією.</p>		<p><i>Розвиток саморегуляції:</i> аналіз зразка із запитань вчителя, планування предметно-практичної діяльності (визначення порядку виготовлення виробу за зразком); поетапний і підсумковий самоконтроль з допомогою вчителя. <i>Виховання позитивних рис особистості:</i> акуратності, терпеливості, ретельності, вміння доводити роботу до кінця.</p>
1.3	6	<p>Робота з природним матеріалом</p>		
1.3.1	4	<p>Виготовлення об'ємних виробів і композицій з рослинних форм <i>Техніко-технологічні відомості.</i> Різні види об'ємних виробів з природних матеріалів. Поняття про ікебану. Демонстрація різних виробів з природних матеріалів: ікебани, тематичних композицій.</p>	<p><i>Учень знає і виконує</i> – правила техніки безпеки під час роботи з колючими і різальними інструментами, які використовуються для виробів з природних матеріалів, а також з клеєм.</p>	<p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв професій, пов'язаних з дизайном; інструментів і пристосувань, трудових операцій в описі власних дій. <i>Пізнавальний розвиток:</i> аналіз, порівняння різних природних матеріалів за походжен-</p>

	<p>Прийоми з'єднання деталей в об'ємних композиціях (дротом, шипами, пластиліном, клеєм). Інструменти і пристосування, необхідні під час роботи з природними матеріалами.</p> <p>Українські береги з використанням плодів і насіння.</p> <p>Об'ємні тематичні композиції з природних матеріалів за казками.</p> <p><i>Трудові операції:</i> Підбір матеріалів для ікебани (кора, гілки, листя, плоди). Підготовка природних матеріалів до роботи. Виготовлення окремих деталей композиції. Підготовка пластилінової основи для об'ємної аплікації з камінців, черепашок (ваза). Складання виробів.</p> <p><i>Приблизний перелік виробів:</i> Ваза, оздоблена камінцями й черепашками, український оберег (об'ємна аплікація), колективні роботи за казками.</p>	<p><i>Знає</i> – назви і призначення природних матеріалів, використовуваних на уроках.</p> <p><i>Вміє</i> – підбирати і готувати природні матеріали до роботи, в правильній послідовності виготовляти об'ємні вироби з природних матеріалів.</p>	<p>ням, формою, можливостями використання.</p> <p><i>Розвиток саморегуляції:</i> аналіз зразка із запитань вчителя, планування предметно-практичної діяльності (визначення порядку виготовлення виробу за зразком); поетапний і підсумковий самоконтроль з допомогою вчителя.</p> <p><i>Сенсомоторний розвиток</i> зорово-моторної координації, тонкої моторики руки під час роботи з природним матеріалом.</p>
--	---	--	---

1.3.2	2	<p>Створення композицій з рослинних форм <i>Техніко-технологічні відомості.</i> Відображення живої природи в композиціях. Аплікаційні композиції з листя, трав і квітів. Компонування форм і кольорів квітів, трав, гілочок у процесі створення аплікації. <i>Трудові операції.</i> Підбір рослинного матеріалу для аплікації (гілки, листя, плоди). Підготовка природних матеріалів до роботи (з допомогою вчителя розглядити листочки праскою). <i>Приблизний перелік виробів:</i> композиційні сувеніри з рослинних форм.</p>	<p><i>Учень знає</i> – назви, призначення і властивості природних матеріалів, використовуваних на уроках. <i>Вміє</i> – підбирати і готувати природні матеріали до роботи, в правильній послідовності виготовляти композицію з рослинних форм за зразком і власним задумом. <i>Знає і виконує</i> – правила техніки безпеки під час роботи з колючими і різальними інструментами, які використовуються для виробів з природних матеріалів, а також з клеєм.</p>	<p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв рослинних форм, інструментів і пристосувань, трудових операцій в описі власних дій. <i>Пізнавальний розвиток:</i> аналіз, порівняння рослинних форм за походженням, формою, можливостями використання. <i>Розвиток саморегуляції:</i> аналіз зразка із запитань вчителя, планування предметно-практичної діяльності (визначення порядку виготовлення виробу за зразком); поетапний і підсумковий самоконтроль з допомогою вчителя. <i>Сенсомоторний розвиток</i> зорово-моторної координації, тонкої моторики руки під час роботи з крихкими рослинними формами. <i>Розвиток мовлення:</i> використання назв інструментів, дета-</p>
1.4	6	<p>Робота з деревиною і металом</p>		
1.4.1	4	<p>Вироби з дроту</p>	<p><i>Учень знає</i></p>	

	<p><i>Техніко-технологічні відомості.</i> Види дроту (м'який, цупкий). Властивості, призначення. Інструменти для обробки дроту, плоскогубці, кусачки. Прийоми вирівнювання, згинання, скручування цупкого дроту. Нарізання заготовок необхідної довжини, згинання і скручування. Техніка безпеки під час роботи з дротом і інструментами.</p> <p><i>Трудові операції:</i> Прийоми плетіння з м'якого дроту. Найпростіші вузли техніки «макrame» для в'язання сітки. Підготовка цупкого дроту для виготовлення каркасів (вирівнювання, згинання, скручування).</p> <p><i>Приблизний перелік виробів:</i> оплетена дротом ручка, сітка для збереження іграшок, кашпо для вазону; кошик, виготовлення каркасів з цупкого</p>	<p>– призначення і властивості гнучкого м'якого і цупкого дроту.</p> <p><i>Вміє</i></p> <p>– вирівнювати, згинати, скручувати дріт, виконувати найпростіші вузли макrame з м'якого дроту.</p> <p><i>Знає і виконує</i></p> <p>– правила техніки безпеки під час роботи з дротом, інструментами для його обробки.</p>	<p>лей виробів, трудових операцій в описі власних дій.</p> <p><i>Сенсомоторний розвиток</i> зорово-моторної координації, тонкої моторики руки під час виконання трудових операцій з м'яким і цупким дротом.</p> <p><i>Виховання позитивних рис особистості:</i> наполегливості, акуратності, ретельності, вміння доводити роботу до кінця.</p>
--	---	--	--

1.4.2	2	<p>дроту для виробів із пластиліну¹.</p> <p>Карбування на фользі² <i>Техніко-технологічні відомості:</i> Фольга як тонкий шар металу: призначення, властивості. Тонка і цупка фольга. Інструменти для карбування на фользі (ножиці, голка, шило). Прийоми роботи з інструментами, безпека праці. <i>Трудові операції:</i> Вирівнювання тонкої фольги. Нанесення орнаменту на тонку фольгу. Прикрашання карбованою фольгою об'ємного виробу з паперу. <i>Приблизний перелік виробів:</i> оздоблення об'ємного виробу з картону.</p>	<p><i>Знає</i> – призначення і властивості фольги. <i>Вміє</i> – вирівнювати фольгу для підготовки до карбування, наносити орнамент, карбувати на фользі за допомогою ножиць, шила. <i>Знає і виконує</i> – правила техніки безпеки під час роботи з тонкою фольгою, інструментами для її обробки.</p>	<p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв інструментів, деталей виробів, трудових операцій в описі власних дій. <i>Сенсомоторний розвиток</i> зорово-моторної координації, тонкої моторики руки під час карбування на фользі. <i>Виховання позитивних рис особистості:</i> наполегливості, акуратності, ретельності, вміння доводити роботу до кінця.</p>
-------	---	--	---	--

¹ Уроки з цього підрозділу доцільно планувати перед уроками з використанням каркасів для виконання скульптурних форм з пластиліну (солоного тіста).

² Уроки з цього підрозділу доцільно проводити після виготовлення об'ємних виробів з картону й паперу.

1.4.3	4	<p>Ознайомлення з обробкою деревини <i>Ознайомлення з професіями, пов'язаними з обробкою деревини: тесля. Інструменти та результати його праці: будівельні матеріали, оздоблення для оселі, меблі. Екскурсія в столярну майстерню.</i> <i>Техніко-технологічні відомості:</i> Деревина і її властивості. Застосування деревини. Наждачний папір для шліфування дерев'яної поверхні. Готові заготовки з дерева (палички для морозива, сірники). Властивості свіжих і висушених вербових гілок. Можливості плетіння зі свіжих вербових гілок (лози). Демонстрація виробів. <i>Трудові операції:</i> Виготовлення виробів з готових дерев'яних форм (паличок для морозива і сірників). Шліфування повер-</p>	<p><i>Учень має уявлення</i> – про професії, пов'язані з обробкою деревини, інструменти та результати праці. <i>Знає</i> – про призначення і властивості деревини, вимоги техніки безпеки до дерев'яних виробів (відшліфовані). <i>Вміє</i> – шліфувати дерев'яну поверхню наждачним папером, виготовляти вироби з готових дерев'яних форм (аплікацію з використанням тирси і стружок, паличок для морозива, сірників). <i>Знає і виконує</i> – правила техніки безпеки під час роботи з готовими дерев'яними формами та інструментами для їх обробки.</p>	<p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв професій, пов'язаних з обробкою деревини, інструменти та результати їх праці, деталей виробів, трудових операцій в описі власних дій. <i>Сенсомоторний розвиток</i> зорово-моторної координації, тонкої моторики руки під час виготовлення виробів з готових дерев'яних форм. <i>Виховання позитивних рис особистості:</i> наполегливості, акуратності, ретельності, вміння доводити роботу до кінця.</p>
-------	---	---	---	--

1.5	4	<p>хні наждачним папером. Плетіння заготовки для оберегу з вербових гілочок (плоскої імітації кошика).</p> <p><i>Приблизний перелік виробів:</i> Підставка під гаряче з паличок від морозива, плетена заготовка для оберегу.</p> <p>Робота з пластиліном чи глиною (солоним тістом)</p> <p><i>Техніко-технологічні відомості:</i> Обмеженість можливостей виконання виробів з пластиліну (глини, тіста). Використання металевого каркасу. Демонстрація виробів.</p> <p><i>Трудові операції:</i> Виготовлення скульптурних форм з пластиліну з використанням каркасів з цупкого дроту¹.</p> <p><i>Приблизний перелік виробів:</i> Складні вироби з пластиліну</p>	<p><i>Учень знає</i> – про обмежені можливості виготовлення виробів з пластиліну.</p> <p><i>Вміє</i> – використовувати каркас з цупкого дроту для виготовлення скульптурних форм з пластиліну (солоного тіста).</p> <p><i>Знає і виконує</i> – правила техніки безпеки під час роботи з металевим каркасом, інструментами.</p>	<p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв інструментів, деталей виробів, трудових операцій в описі власних дій.</p> <p><i>Сенсомоторний розвиток</i> зорово-моторної координації, тонкої моторики руки під час ліплення скульптурних форм з пластиліну чи тіста.</p> <p><i>Розвиток саморегуляції:</i> аналіз зразка із запитань вчителя, планування предметно-практичної діяльності (визначення порядку виготовлення виробу</p>
-----	---	--	--	---

¹ Каркаси з цупкого дроту доречно виготовляти перед цим програмним розділом.

	на основі каркасу з металевого дроту.		за зразком); поетапний і підсумковий самоконтроль з допомогою вчителя. <i>Виховання позитивних рис особистості:</i> наполегливості, акуратності, ретельності, вміння доводити роботу до кінця.
2 2.1	<p>Основи самообслуговування Догляд за одягом <i>Ознайомлення з професіями, пов'язаними зі сферою послуг: прибиральниця, продавець, швачка, яка лагодить одяг, інструменти та результати праці.</i> <i>Техніко-технологічні відомості.</i> Поняття про самообслуговування як суттєвий внесок у сімейну економіку. Прибирання в квартирі. Види одягу. Необхідність доглядати за одягом. Зберігання одягу. Види лагодження одягу (пришивання гудзиків, зашивання дірок,</p>	<p><i>Має уявлення</i> – про професії, пов'язані зі сферою послуг, необхідність самообслуговування в побуті. <i>Знає</i> – про види одягу, необхідність його зберігання, види лагодження одягу. <i>Вміє</i> – виконувати штопку і накладати латку на дірку в одязі, пришивати відірвані гудзики і кнопки, зашивати розірваний шов. <i>Знає і виконує</i> – правила техніки безпеки під</p>	<p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв професій, пов'язаних зі сферою послуг, інструменти та результати праці, деталі виробів, трудові операції в описі власних дій. <i>Сенсомоторний розвиток</i> зорово-моторної координації, тонкої моторики руки під час догляду за одягом. <i>Виховання позитивних рис особистості:</i> наполегливості, акуратності, ретельності.</p>

	2.2	<p>6</p> <p>штопка, латки). Технологія виконання латки, штопки виробу. Демонстрація виробів. <i>Трудові операції:</i> Пришивання відірваних ґудзиків, гачків, ґудзиків на ніжці, підбір тканини для заплатки, штопка дірки, зашивання розірваного шва. <i>Приблизний перелік виробів.</i> Колекція ґудзиків, виконання зразків штопки, латки на дірку.</p> <p>Основи кулінарної обробки продуктів¹ <i>Ознайомлення з професією</i> кухаря-кулінара, інструменти та результати його праці. Екскурсія на кухню. <i>Техніко-технологічні відомості.</i> Види харчових продуктів. Готування їжі і напівфабрикати. Різні види десертів. Різні</p>	<p>час роботи з голкою, ножицями.</p> <p><i>Має уявлення</i> – про професії, пов’язані з обробкою харчових продуктів, сервірування святкового столу. <i>Знає</i> – про види харчових продуктів (готові продукти і напівфабрикати); види сервіровки столу. <i>Вміє</i></p>	<p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв професій, пов’язаних з обробкою продуктів, інструментів та результатів праці, трудових операцій в описі власних дій. <i>Виховання позитивних рис особистості:</i> наполегливості, акуратності, ретельності.</p>
--	-----	--	---	--

¹ Уроки з цієї теми доречно проводити після якогось класного свята, коли діти допомагають готувати солодкий стіл.

		<p>види печива. Солодке і солоне печиво. Походження меду, варення, повидла. Види сервіровки столу: повсякденна і святкова. Сервіровка і оздоблення святкового столу.</p> <p><i>Трудові операції:</i> Приготування найпростішого десерту: намазування печива медом (варенням, повидлом, кремом).</p>	<p>– намазувати печиво медом, варенням, плавленим сиром, сервірувати стіл на всяк день під керівництвом вчителя.</p> <p><i>Знає і виконує</i></p> <p>– правила техніки безпеки під час роботи зі столовими приладами.</p>	
3.1	3 4	<p>Сільськогосподарська праця Осінні роботи</p> <p><i>Агротехнічні відомості:</i> правила збору насіння і способи його збереження. Збирання врожаю. Осіння обробка ґрунту. Правила безпеки праці при роботі з граблями, лопатою.</p> <p><i>Практичні роботи.</i> Збирання насіння квітів і підготовка його до зберігання. Сортування насіння квітів відносно кольору листя і квітів, часу цвітіння, розміру стебел і квітів.</p>	<p><i>Знає</i></p> <p>– правила збору насіння і способи його збереження.</p> <p><i>Вміє</i></p> <p>– збирати насіння квітів, готувати його до зберігання (сортування).</p> <p><i>Знає і виконує</i></p> <p>– правила техніки безпеки під час роботи з садовим реманентом.</p>	<p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв рослин, насіння яких збирається і заготовляється, садового реманенту, трудових операцій в описі власних дій.</p> <p><i>Сенсомоторний розвиток</i> зорово-моторної координації, тонкої моторики руки під час сортування насіння.</p> <p><i>Виховання позитивних рис особистості:</i> наполегливості, акуратності, ретельності.</p>

3.2 3.2.1	6 2	<p><i>Екскурсія до парку, в якому розбито художньо оформлену клумбу.</i></p> <p>Весняні роботи</p> <p>Вирощування вигоночних рослин (тюльпанів, нарцисів) у відкритому ґрунті</p> <p><i>Агротехнічні відомості:</i> вигоночні квіткові рослини (тюльпани, нарциси, гіацинти). Умови зберігання цибулин, вирощування квітів. Правила висаджування цибулин в ґрунт, догляду за ними.</p> <p><i>Практичні роботи:</i> висаджування цибулин у ґрунт, догляд за ними, спостереження за розвитком і цвітінням у відкритому ґрунті.</p>	<p><i>Знає</i></p> <p>– правила зберігання цибулин вигоночних рослин, їх висаджування в ґрунт.</p> <p><i>Вміє</i></p> <p>– висаджувати цибулини в ґрунт, доглядати за ними.</p> <p><i>Знає і виконує</i></p> <p>– правила техніки безпеки під час роботи з садовим реманентом.</p>	<p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв вигоночних рослин, цибулини яких висаджуються, садового реманенту, трудових операцій в описі власних дій.</p> <p><i>Виховання позитивних рис особистості:</i> наполегливості, акуратності, ретельності.</p>
3.2.2	4	<p>Елементи декоративного паркового мистецтва</p> <p><i>Агротехнічні відомості:</i> Традиції оформлення присадибних квітників в Україні. Традицій-</p>	<p><i>Має уявлення</i></p> <p>– про традиційне паркове мистецтво українців, правила поєднання кольорів, розмірів і часу цвітіння квітів у квітнику.</p>	<p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв рослин, насіння яких використовується для клумби, садового реманенту, трудових операцій в описі власних дій.</p>

		<p>ні квіти (чорнобривці, мальви, жоржини тощо). Художня доцільність поєднання квітів у квітнику. Плетений тин як елемент квітника. Огорожа з цегли, використання кам'яних брил.</p> <p>Створення простого ескізу квітника, зображення на ньому квітів, кущів, огорожі та інших елементів. Розмічання посадки однорічних квіткових рослин з урахуванням кольору листя і квітів, часу цвітіння, розміру рослин і квітів.</p> <p><i>Практичні роботи:</i> Розбивання клумби: розмітка, перекопування ґрунту і засівання насінням відповідно до макету клумби.</p>	<p><i>Знає</i> – правила зберігання цибулин вигоночних рослин, їх висаджування в ґрунт.</p> <p><i>Вміє</i> – розбивати клумбу під керівництвом учителя (колективна робота), засівати клумбу насінням відповідно до макету.</p> <p><i>Знає і виконує</i> – правила техніки безпеки під час роботи з садовим реманентом.</p>	<p><i>Виховання позитивних рис особистості:</i> наполегливості, акуратності, ретельності.</p>
4 4.1	4	<p>Конструювання <i>Робота з металевим конструктором</i></p>	<p><i>Учень вміє</i> – розрізняти, порівнювати, підбирати потрібні деталі конст-</p>	<p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв інструментів, деталей конструктора, трудових</p>

	<p><i>Техніко-технологічні відомості.</i> Технічні відомості про транспортуючі пристрої і машини, їхнє призначення і застосування. Прийоми збирання з деталей конструктора моделей технічних пристроїв, машин і т.д.</p> <p>Виготовлення технічних іграшок, моделей і макетів за зразками, малюнками, ескізами і за власним задумом учнів. Демонстрація технічних іграшок у дії, їхнє регулювання. Виготовлення моделей з напівфабрикатів.</p> <p><i>Трудові операції.</i> Відбір необхідних деталей і складання моделей і макетів за наочним зразком і малюнком. Розбирання моделей, укладання деталей на місце.</p> <p><i>Приблизний перелік виробів:</i> візок, терези, кран, колективна робота «Наш мікрорайон».</p>	<p>руктора;</p> <ul style="list-style-type: none"> – складати макет за інструктивною картою, регулювати рухому частину макету; – розбирати моделі і сортувати деталі. <p><i>Знає і виконує</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – правила роботи під час роботи з викруткою і гайковим ключем. 	<p>операцій в описі власних дій.</p> <p><i>Пізнавальний розвиток:</i> аналіз, порівняння деталей конструктора за формою, призначенням.</p> <p><i>Сенсомоторний розвиток</i> зорово-моторної координації, тонкої моторики руки під час збирання моделей з деталей конструктора.</p>
--	--	---	--

На кінець року учень:

Має уявлення про професії, пов'язані з обробкою матеріалів, з трудовими операціями з ними, які зустрічалися в третьому класі, інструменти та результати праці.

Знає

- умови росту рослин (світло, тепло, волога);
- правила догляду за кімнатними рослинами (поливання, розпушування ґрунту);
- правила посадки (посіву) сільськогосподарських рослин;
- прийоми роботи з предметною інструкційною картою;
- правила позначення розмірів на ескізі;
- способи обробки різних матеріалів, передбачених програмою;
- технологічні особливості матеріалів, використовуваних на уроках;
- правила техніки безпеки під час роботи з ножицями, голкою, клеєм, пластиліном;
- правила особистої гігієни під час роботи на уроках праці.

Вміє

- самостійно організовувати свою працю (раціонально підбирати і розміщувати матеріали й інструменти, дотримувати порядок на робочому місці, використовувати інструменти за призначенням);
- виконувати необхідні трудові операції для обробки матеріалів, конструювання, самообслуговування, у сфері сільського господарства, які використовувалися протягом третього класу (вирізування всередині контуру, розмічати тканину за допомогою викрійки, виконувати стовпчики з накидом і без накиду під час плетіння гачком, вузли макраме з м'якого дроту; виготовляти об'ємні вироби з природних матеріалів, карбувати на фользі, шліфувати дерев'яну поверхню, виготовляти каркас із цупкого дроту для скульптурних форм);

- доглядати за одягом: штопати, латати і зашивати дірку, пришивати ґудзики і кнопки;
- сервірувати повсякденний стіл з допомогою вчителя;
- готувати найпростіші десерти з печива, меду, варення.

Знає і виконує:

- правила безпеки праці, особистої гігієни під час сільськогосподарських робіт;
- правила техніки безпеки під час роботи з ножицями, клеєм, пластиліном, голкою, викруткою, гайковим ключем;
- правила особистої гігієни під час роботи на уроках праці.

На кінець року учень:

- виявляє інтерес до уроків праці;
- описує власну діяльність, план майбутньої роботи, використовуючи назви матеріалів і пристосувань, інструментів у мовленні, під час опису власної діяльності;
- з допомогою вчителя ставить мету й утримує її до кінця роботи,
- з допомогою вчителя аналізує і порівнює властивості матеріалів, використовуваних на уроках;
- з допомогою вчителя аналізує зразок, планує предметно-практичну діяльність (визначає частини й деталі виробу, порядок його виготовлення за зразком, або згідно з демонстрацією вчителя);
- утримує в пам'яті просту словесну інструкцію, складає операційний план і працює згідно з ним;
- з допомогою вчителя здійснює поетапний і підсумковий самоконтроль згідно з операційним планом;
- оцінює результати своєї діяльності, в тому числі й проміжних етапів діяльності згідно з операційним планом.

4 клас

70 годин, 2 години на тиждень

Пор. №	К-сть год	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати
1 1.1 1.1.1	8 2	Технологія обробки матеріалів Робота з папером Елементи графічної грамоти <i>Техніко-технологічні відомості.</i> Короткі відомості про технічний рисунок. Побудова технічного рисунка, нанесення розмірів. Розмічання з точністю до 1 мм. Масштаб 1:1, 1:2. Розгортка, габаритні розміри. <i>Трудові операції:</i> Розмітка деталей за допомогою циркуля і циркуля-вимірника. Складання технічного рисунка з використанням контурних, осьових, виносних і розмірних ліній. Нанесення розмірів.	<i>Учень має уявлення</i> – про технічний рисунок. <i>Знає</i> – як побудувати технічний рисунок і наносити розміри; призначення основних його ліній. <i>Вміє</i> – з допомогою вчителя скласти технічний рисунок, проставляти розміри реальних деталей за допомогою циркуля і циркуля-вимірника. <i>Знає і виконує</i> – правила раціональної і безпечної роботи з інструментами.	<i>Розвиток мовлення:</i> використання назв ескізних ліній, інструментів, елементів розгортки об'ємних фігур, трудових операцій в описі власних дій. <i>Пізнавальний розвиток:</i> аналіз, порівняння зображення на ескізі плоских і об'ємних фігур, визначення взаємно-однозначної відповідності виробу (деталі) і його ескізу. <i>Виховання позитивних рис особистості:</i> терпіння і спостережливості.

1.1.2	6	<p>Виготовлення об'ємних виробів з пап'є-маше <i>Техніко-технологічні відомості.</i> Властивості паперу для пап'є-маше (пухкий, добре насичується вологою). Демонстрація виробів. <i>Трудові операції:</i> Виготовлення виробів з використанням плоскої (наприклад, тарілка) або об'ємної основи. <i>Приблизний перелік виробів:</i> карнавальна маска з пап'є-маше, виготовлення сувеніру-скульптури.</p>	<p><i>Відрізняє</i> – папір, необхідний для виготовлення пап'є-маше. <i>Вміє</i> – вибирати необхідну плоску або об'ємну основу для виробу, виконувати виробу.</p>	<p><i>Розвиток мовлення:</i> використання нових слів у словесному описі діяльності. <i>Пізнавальний розвиток:</i> аналіз, порівняння різних видів паперу. <i>Сенсомоторний розвиток</i> тонкої моторики руки під час виконання виробів з пап'є-маше. <i>Розвиток саморегуляції:</i> виконання завдання за зразком і простою інструкцією, в певній послідовності дій.</p>
1.2 1.2.1	20 6	<p>Робота з тканиною і нитками Обробка тканини <i>Ознайомлення з професією</i> хімік-технолог, інструменти та результати праці. Демонстрація досліду з зафарбовуванням лимоном клаптика лакмусового паперу. <i>Бесіда</i> про хімію і виготовлення виробів: пласт-</p>	<p><i>Учень має уявлення</i> – про професію хіміка-технолога, синтетичні тканини; види тканинних переплетень. <i>Знає</i> – як визначати нитки основи й піткання, виворітну й лицюву сторони тканини.</p>	<p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв інструментів, швів і стібків, деталей виробу, трудових операцій в описі власних дій. <i>Пізнавальний розвиток:</i> аналіз, порівняння тканин різного походження за їх візуальними</p>

1.2.2	4	<p>маса, синтетичні тканини і хутро. <i>Техніко-технологічні відомості.</i> Тканини, виготовлені із синтетичних волокон. Переплетення ниток у тканинах, їхня відмінність одна від одної. Нитки основи й піткання. Визначення лицьової і виворітної сторін тканини. Види стібків і швів: оксамитний, підрубний, петельний. Правила виконання штопання, пристосування для штопання. <i>Трудові операції:</i> виконання зразків стібків і швів, композиції з них; зразка штопки. <i>Приблизний перелік виробів.</i> Клаптева аплікація. Композиції з тканини. Елементи композиції приклеюють на папір або зшивають.</p> <p>Виготовлення об'ємних виробів з тканини <i>Техніко-технологічні відомості.</i></p>	<p>– правила виконання штопання дірки. <i>Вміє</i> – розрізняти за виглядом основні стібки і шви; – виконувати основні стібки для виготовлення простого виробу; – виконувати зразок штопки; – виконувати клаптеву аплікацію за допомогою зшивання деталей. <i>Знає і виконує</i> – правила безпечної роботи з ножицями, голкою.</p> <p><i>Учень знає</i> – технологію розкрою виробу для створення об'ємної іграшки;</p>	<p>і тактильними ознаками, споживчими властивостями. <i>Сенсомоторний розвиток</i> зорово-моторної координації, тонкої моторики руки під час виконання швів і стібків, штопки, клаптевої аплікації. <i>Виховання позитивних рис особистості:</i> акуратності, терпеливості, ретельності, вміння доводити роботу до кінця.</p> <p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв професії, інструментів, деталей виробу, трудо-</p>
-------	---	---	--	---

1.2.3	5	<p>Виготовлення ляльки способом скручування ниток чи клаптів тканини. Виготовлення шнура і балабонів.</p> <p><i>Трудові операції:</i> Викроювання деталей об'ємної іграшки з тканини. Виготовлення виробів з тканини циліндричної й кулястої форми</p> <p><i>Приблизний перелік виробів.</i> Об'ємні іграшки з щільної тканини, деталі яких з'єднуються зовнішнім петельним швом. Одяг для клаптевої ляльки.</p> <p>В'язання гачком</p> <p><i>Техніко-технологічні відомості.</i> Поняття про трикотаж. Умовні позначення різного виду петель на інструкційній карті. Виконання декоративних прикрас для одягу з використанням найпростіших елементів в'язання гачком (квітка, букет тощо).</p>	<p>– порядок виготовлення деталей циліндричної й кулястої форми.</p> <p><i>Вміє</i></p> <p>– розмічати тканину за допомогою викройки;</p> <p>– створювати деталі кулястої й циліндричної форми;</p> <p>– з'єднувати деталі зовнішнім петельним швом.</p> <p><i>Знає і виконує</i></p> <p>– правила безпечної роботи з ножицями, голкою.</p> <p><i>Учень має уявлення</i></p> <p>– про трикотаж і його виробництво.</p> <p><i>Знає:</i></p> <p>– умовні позначення різного виду петель на інструкційній карті.</p> <p><i>Вміє</i></p> <p>– розрізати тканину на смужки, працювати великим гачком для виготовлення великих виробів:</p>	<p>вих операцій в описі власних дій.</p> <p><i>Пізнавальний розвиток:</i> аналіз, порівняння деталей різної об'ємної форми.</p> <p><i>Сенсомоторний розвиток:</i> розвиток зорово-моторної координації, тонкої моторики руки під час виготовлення об'ємної іграшки.</p> <p><i>Виховання позитивних рис особистості:</i> акуратності, терпеливості, ретельності, вміння доводити роботу до кінця.</p> <p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв інструментів, деталей виробу, трудових операцій в описі власних дій.</p> <p><i>Пізнавальний розвиток:</i> аналіз, порівняння трикотажного полотна тканини і виплетеного виробу.</p> <p><i>Сенсомоторний розвиток</i> зорово-моторної координації, то-</p>
-------	---	--	---	---

1.3	5	<p><i>Трудові операції:</i> В'язання з вузьких смужок тканини стовпчиками без накиду і з накидом великим гачком (підставки під гаряче, прихватки, килимки для ванни, подушки для стільця). Інструмент для в'язання виробів зі смужок тканини: великий гачок. В'язання виробів циліндричної форми (тулуб і голова) м'якої іграшки (собаки). <i>Приблизний перелік виробів.</i> Виготовлення м'якої іграшки собаки, декоративні прикраси для трикотажного одягу.</p> <p>Вишивання <i>Техніко-технологічні відомості.</i> Різні види вишивання. Український рушник. Сорочка. Демонстрація виробів. Нитки для вишивання: акрил, муліне. <i>Трудові операції:</i> Вишивання хрестом на тканині типу суворої полотнини, рогожки, з малюнком у клітку.</p>	<p>килимка, підставки під гаряче, подушки для стільця. – виготовляти вироби циліндричної форми за допомогою в'язання гачком. <i>Знає і виконує</i> – правила безпечної роботи з ножицями, голкою.</p> <p><i>Учень має уявлення</i> – про вишивку як традиційне мистецтво українців. <i>Вміє:</i> – підбирати нитки до малюнка для вишивання; – виконувати вишивання хрестом на полотні відповідно до малюнка. <i>Знає і виконує</i></p>	<p>нкої моторики руки під час виготовлення виробів за допомогою плетіння гачком. <i>Виховання позитивних рис особистості:</i> акуратності, терпеливості, ретельності, вміння доводити роботу до кінця.</p> <p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв інструментів, ниток, кольорів, трудових операцій в описі власних дій. <i>Сенсомоторний розвиток</i> зорово-моторної координації, тонкої моторики руки під час вишивання. <i>Виховання позитивних рис особистості:</i> акуратності, терпе-</p>
-----	---	--	---	--

1.3	4	<p><i>Приблизний перелік виробів.</i> Прикрашання вишивкою закладинок, хусточок, серветок, панно.</p>	<p>– правила техніки безпеки та особистої гігієни під час роботи з ножицями, голкою.</p>	<p>ливості, ретельності, вміння доводити роботу до кінця.</p>
	4	<p>Робота з природним матеріалом</p>	<p><i>Учень має уявлення</i></p>	<p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв природних матеріалів, інструментів, деталей виробів, трудових операцій в описі власних дій.</p>
	4	<p>Виготовлення композицій з рослинних форм <i>Техніко-технологічні відомості.</i> Властивості соломки, стебел очерету, тонких гілочок дерев і кущів. Основи виготовлення композицій з них. Технологія виготовлення аплікації та об'ємних композицій з ними (паркан, хатинка, дах). Ознайомлення з технологією обробки соломки для аплікації (попередньо проварити, розрізати, розгладити праскою). <i>Трудові операції:</i> Підбір деталей для виготовлення композицій з природних матеріалів, вико-</p>	<p>– про технологію підготування соломки до аплікації з неї. <i>Вміє</i> – відповідно до зразка підбирати деталі до композиції з природних матеріалів, виконувати композицію за власним задумом. <i>Знає і виконує</i> – правила техніки безпеки та особистої гігієни під час роботи з ножицями, голкою.</p>	<p><i>Пізнавальний розвиток:</i> аналіз, порівняння різних природних матеріалів за походженням, властивостями, можливостями використання у виробі. <i>Сенсомоторний розвиток</i> зорово-моторної координації, тонкої моторики руки під час виконання виробу з природних матеріалів. <i>Виховання позитивних рис особистості:</i> акуратності, терпеливості, ретельності, вміння доводити роботу до кінця.</p>

<p>1.4 1.4.1</p>	<p>4 2</p>	<p>нання виробу за зразком і власним задумом. <i>Приблизний перелік виробів.</i> Композиції з соломки, стебел очерету й інших природних матеріалів.</p> <p>Робота з деревиною і металом Ознайомлення з обробкою деревини <i>Техніко-технологічні відомості.</i> Використання деревини в житті і діяльності людини (актуалізація опорних знань). Прийоми роботи з інструментами і пристосуваннями (лобзик, ножівка, молоток, свердло, коловорот). Дерево. Фанера. Демонстрація виробів з фанери. Поняття про випалювання по деревині. Оздоблення виробів. Поняття про свердління отворів. Демонстрація виробів. <i>Трудові операції:</i> Правила безпечної роботи при обробці де-</p>	<p><i>Учень має уявлення про</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – використання деревини в житті і трудовій діяльності людини; – оздоблення виробів за допомогою випалювання (тема для факультативного курсу); – виготовлення отворів у фанері за допомогою коловороту і свердла. <p><i>Вміє</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – зачищати краї деталі за допомогою наждачного паперу; – з'єднувати деталі за допомогою дроту, цвяхів і молотка, клею. <p><i>Знає і виконує</i></p>	<p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв виробів з дерева, інструментів, деталей виробів, трудових операцій в описі власних дій.</p> <p><i>Пізнавальний розвиток:</i> аналіз, порівняння різних виробів з дерева, фанери.</p> <p><i>Сенсомоторний розвиток</i> зорово-моторної координації, тонкої моторики руки під час з'єднання деталей за допомогою дроту, цвяхів, клею.</p> <p><i>Виховання позитивних рис особистості:</i> акуратності, терпеливості, ретельності, вміння доводити роботу до кінця.</p>
----------------------	----------------	--	---	---

1.4.2	2	<p>ревини. Зачистка країв готових деталей наждачним папером, з'єднання деталей цвяхами, дротом (через готові отвори), за допомогою клею.</p> <p><i>Приблизний перелік виробів</i> виготовлення рамок для фотографій, підставок, коробок тощо.</p> <p>Виготовлення виробів з листового металу</p> <p><i>Техніко-технологічні відомості.</i> Поняття про вироби із заліза, їх використання людиною. Елементарні відомості про механічні властивості жерсті і фольги та інструменти для їх обробки. Використання готових металічних форм для виготовлення виробів (банки з-під напоїв).</p> <p><i>Трудові операції:</i> Прикрашання банки з-під напоїв за допомогою клею і деталей, вирізаних з фольги і кольорового картону.</p>	<p>– правила техніки безпеки та особистої гігієни під час роботи з лобзиком, дротом, цвяхами, молотком, клеєм.</p> <p><i>Учень має уявлення</i></p> <p>– про використання металу в житті і трудовій діяльності людини.</p> <p><i>Вміє</i></p> <p>– розмічати банку з-під напоїв відповідно до зразка або власному задуму;</p> <p>– прикрашати металеву банку за зразком або власним задумом.</p> <p><i>Знає і виконує</i></p> <p>– правила техніки безпеки та особистої гігієни під час роботи з металевими виробами.</p>	<p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв виробів, інструментів, деталей виробів, трудових операцій в описі власних дій.</p> <p><i>Пізнавальний розвиток:</i> аналіз, порівняння різних виробів з металевого листа.</p> <p><i>Сенсомоторний розвиток</i> зорово-моторної координації, точних рухів руки.</p> <p><i>Виховання позитивних рис особистості:</i> акуратності, терпеливості, ретельності, вміння доводити роботу до кінця.</p>
-------	---	---	---	--

1.5	14	<p><i>Практичні роботи:</i> виготовлення коробочки для дрібних деталей, вази з металевої банки тощо.</p> <p>Основи художньої обробки різних матеріалів¹ <i>Техніко-технологічні відомості.</i> Різноманітність художньої обробки різних матеріалів (художня вишивка, різновиди аплікацій, в'язання, плетіння, карбування по фользі, випалювання по дереву, мозаїка). Виготовлення виробів з готових форм (пластикових пляшок, склянок). Конструювання викрійок, декоративне оформлення виробів. Виготовлення виробів за зразком і власним задумом учнів. <i>Приблизний перелік виробів:</i></p>	<p><i>Знає</i> – про можливості художньої обробки різних матеріалів, їх поєднання у виробі. <i>Вміє</i> – поєднувати різні матеріали, використовуючи їх властивості. <i>Знає і виконує</i> – правила техніки безпеки та особистої гігієни під час роботи з колючими й ріжучими інструментами, правила гігієни під час роботи з клеєм.</p>	<p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв виробів, їх деталей, інструментів, трудових операцій в описі власних дій. <i>Пізнавальний розвиток:</i> аналіз, порівняння різних виробів з дерева, фанери. <i>Розвиток саморегуляції:</i> аналіз зразка виробу, визначення його складових частин, планування порядку виготовлення виробу (операційний план), самоконтроль ходу виконання завдання згідно з операційним планом. <i>Виховання позитивних рис особистості:</i> спостережливості, акуратності, терпеливості, ре-</p>
-----	----	---	--	---

¹ Уроки з цього розділу варто проводити в кінці року, коли діти мають уявлення про можливості художньої обробки усіх матеріалів. Учням варто надати якомога більше можливостей для вияву власної творчості, уяви.

	<p>аплікація «У пустелі» (матеріали: картон, пісок, суха трава, пластилін). «Зимова казка» (матеріали: кольоровий папір, вата, пінопласт). Тваринний і рослинний світ моря (кольоровий папір, пісок, стружка, перо, солоне тісто). Підводне царство (картон, стружка). Ваза (оздоблена частина пластикової пляшки). Моя улюблена іграшка (ліплення). Сувеніри з бісеру. Аплікація за творами дитячих письменників (матеріали: перо, тканина, картон, кольоровий папір). Ваза для мами (зі шпагату). Декоративна листівка. Декоративний посуд (ліплення, розпис). Карбування (фольга). Веселі маски (паперові тарілки, кольорові картинки, нитки). Тварини нашого лісу. Перші квіти (капсули від кіндер-сюрпризу, гофрований папір, дріт, кольорові нитки).</p>		тельності, вміння доводити роботу до кінця.
--	--	--	---

2 2.1	4	<p>Сільськогосподарська праця Осінні роботи <i>Агротехнологічні відомості.</i> Осіння обробка дослідної ділянки. Необхідність внесення органічних добрив (перегною, золи). Правила гігієни і безпеки під час внесення добрив. Правила догляду за багаторічними квітковими рослинами (хризантеми, півонії). Підготовка їх до зими. <i>Практичні роботи:</i> перекопування ґрунту. Догляд за багаторічними квітковими рослинами.</p>	<p><i>Учень знає</i> – про необхідність внесення органічних добрив у ґрунт; – правила догляду за багаторічними квітковими рослинами. <i>Вміє</i> – самостійно перекопувати ґрунт; – різати металевий лист спеціально призначеними ножицями; – згинати і закручувати металевий лист за допомогою киянки, плоскогубців. <i>Знає і виконує</i> – правила техніки безпеки та особистої гігієни під час роботи з садовим реманентом, добривами.</p>	<p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв рослин, добрив, інструментів, трудових операцій в описі власних дій. <i>Виховання позитивних рис особистості:</i> акуратності, терпеливості, ретельності, вміння доводити роботу до кінця.</p>
2.2	6	<p>Весняні роботи <i>Агротехнологічні відомості.</i> Вирощування розсади овочевих і квітково-декоративних рослин. Значення декоративних насаджень у садово-парковому будівництві.</p>	<p><i>Знає</i> – назви кущових рослин, які висаджуються на дослідній ділянці. <i>Вміє</i> – готувати ґрунт до посадки декоративних кущів;</p>	<p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв рослин, які висаджуються, садового реманенту, трудових операцій в описі власних дій. <i>Пізнавальний розвиток:</i> аналіз, порівняння різних багаторічних рослин.</p>

		<p>Декоративні кущові рослини: бузок, жасмин, троянди та ін. Особливості їх росту і розвитку. Догляд за декоративними рослинами.</p> <p>Пересадження кімнатних рослин. Розмноження кімнатних рослин (відводками, кореневи-ми пагонами, розподілом куща, цибулинами). Підгодівля рослин.</p> <p><i>Практичні роботи:</i> підготовка ґрунту для висаджування декоративних кущів. Догляд за посадкою, спостереження за ростом і розвитком рослин. Видалення бур'янів. Розпушування ґрунту.</p> <p>Пересадка кімнатних рослин, догляд за молодими рослинами.</p>	<p>– видаляти бур'яни з ділянки, клумби;</p> <p>– пересаджувати кімнатні рослини, доглядати за молодими кімнатними рослинами;</p> <p>– з допомогою вчителя підгодувати кімнатні рослини рідкими добривами.</p> <p><i>Знає і виконує</i></p> <p>– правила техніки безпеки та особистої гігієни під час роботи з садовим реманентом, добривами.</p>	<p>річних квіткових рослин. <i>Виховання позитивних рис особистості:</i> акуратності, терпеливості, ретельності, вміння доводити роботу до кінця.</p>
3 3.1	10 6	<p>Основи самообслуговування</p> <p>Основи обробки харчових продуктів</p> <p><i>Ознайомлення з професією.</i></p>	<p><i>Учень має уявлення</i></p> <p>– про професії, пов'язані з обробкою харчових продуктів,</p>	<p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв професій, пов'язаних з обробкою харчових про-</p>

	<p>Професії, пов'язані з обробкою харчових продуктів, послугами, пов'язаними з ними (кухар, кондитер, офіціант, посудомийниця). Інструменти та результати їх праці (харчові продукти, посуд, кухонне приладдя). Екскурсія на кухню.</p> <p><i>Техніко-технологічні відомості.</i> Різні види гарячих напоїв. Технологія приготування гарячих напоїв: чаю, какао.</p> <p>Техніка безпеки під час роботи з гарячою водою.</p> <p>Бутерброд. Необхідне приладдя для приготування бутерброду (дошка, ніж, виделка). «Шведський стіл»: бутерброди, напої.</p> <p><i>Трудові операції:</i> виготовлення бутерброду (нарізання хліба, сиру і ковбаси під наглядом учителя, намазування скибки хліба маслом). Оформлення</p>	<p>сферою обслуговування (харчування).</p> <p><i>Знає</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – про види гарячих напоїв, порядок їх приготування; – необхідне приладдя для приготування бутербродів, порядок приготування; – правила сервіровки «шведського столу». <p><i>Вміє</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – різати хліб, сир, ковбасу на дощці ножем; – намазувати хліб маслом або бутербродним маргарином; – оформляти бутерброди; – готувати окріп (за допомогою електричного автоматичного чайника); – готувати гарячі напої. <p><i>Знає і виконує правила</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – техніки безпеки під час роботи ножем, використання гарячої води; 	<p>дуктів, предметів їх праці, назв продуктів, трудових операцій в описі власних дій.</p> <p><i>Пізнавальний розвиток:</i> аналіз, порівняння різних професій, видів приготовлених страв (напоїв, бутербродів).</p> <p><i>Сенсомоторний розвиток</i> зорово-моторної координації, точних рухів руки під час різання харчових продуктів (хліба, сиру, ковбаси).</p> <p><i>Розвиток саморегуляції:</i> аналіз зразків бутербродів, визначення їх складових частин, планування порядку їх приготування (операційний план), самоконтроль ходу виконання завдання згідно з операційним планом.</p> <p><i>Виховання позитивних рис особистості:</i> акуратності, терпеливості, ретельності, вміння доводити роботу до кінця.</p>
--	--	---	--

3.2	4	<p>бутербродів за допомогою овочів. Техніка безпеки і правила поведінки під час приготування бутербродів.</p> <p>Прикрашання бутербродів овочами.</p> <p>Догляд за одягом <i>Техніко-технологічні відомості.</i> Правила догляду за одягом (перегляд, ремонтування, готування до сезонного зберігання). Економічна доцільність бережливого ставлення до одягу. Подовження життя одягу: лагодження, прання, прасування, зберігання, бережливе ставлення.</p> <p><i>Трудові операції:</i> прикрашання карнавального костюму (вирізання деталей-прикрас, пришивання до святкового одягу).</p>	<p>– особистої гігієни під час обробки харчових продуктів, миття посуду.</p> <p><i>Має уявлення</i> – про економічну доцільність бережливого ставлення до одягу. <i>Знає</i> правила догляду за одягом. <i>Вміє</i> – досліджувати одяг і виявляти необхідність його лагодження; – проводити ремонтні роботи (зашивати і штопати дірки); – прати одяг, прасувати прямі деталі під наглядом учителя; – готувати одяг до сезонного зберігання; – прикрашати одяг до свята (карнавальний костюм). <i>Знає і виконує</i> – правила техніки безпеки та особистої гігієни під час роботи з колючими й різальними інструментами.</p>	<p><i>Розвиток мовлення:</i> використання назв одягу, видів догляду за ним, трудових операцій в описі власних дій.</p> <p><i>Розвиток саморегуляції:</i> дослідження одягу, визначення необхідності його лагодження, планування видів догляду за одягом.</p> <p><i>Виховання позитивних рис особистості:</i> акуратності, терпеливості, ретельності, вміння доводити роботу до кінця.</p>
-----	---	--	---	---

На кінець року учень:

Має уявлення про різні матеріали, використовувані на уроках: їх назву, властивості, особливості їх художньої обробки, про професії, пов'язані з різними сферами праці, інструменти та результати праці.

Знає

- правила побудови технічного рисунка, нанесення на нього розмірів, користування ним;
- технологічні особливості матеріалів, використовуваних на уроках.

Вміє

- самостійно організувати свою працю (вибрати необхідний матеріал, інструмент і т.д.);
- аналізувати зразок, планувати роботу з опорою на малюнок, ескіз виробу;
- виконувати вироби з різних матеріалів, використовуючи складні технологічні прийоми: робити викрійку, створювати деталі кулястої й циліндричної форми (з тканини, за допомогою в'язання), виконувати основні стібки і шви, виконувати найпростішу роботу по дереву, з металевим листом, дротом, комбінувати свої вміння під час виготовлення складних виробів;
- виконувати основні сільськогосподарські роботи, в тому числі по розмноженню і підгодівлі кімнатних рослин.

Знає і виконує

- правила безпеки праці, особистої гігієни під час сільськогосподарських робіт;
- правила техніки безпеки під час роботи з ножицями, клеєм, пластиліном, голкою;
- правила особистої гігієни під час роботи на уроках праці.
- описує власну діяльність, план майбутньої роботи, використовуючи назви матеріалів і пристосувань, інструментів у мовленні, під час опису власної діяльності;

- ставить мету й утримує її до кінця роботи,
- з допомогою вчителя аналізує і порівнює властивості матеріалів, використовуваних на уроках;
- аналізує зразок, планує предметно-практичну діяльність (визначає частини й деталі виробу, порядок його виготовлення, визначення форми виробу та його частин, порядку поєднання деталей);
- контролює відповідність етапів роботи меті діяльності, зазначеної вчителем і прийнятої учнем; володіє прийомами контролю якості основних технологічних операцій і готового виробу (розуміє малюнки й ескізи, здійснює способи контролю розмірів деталей: по шаблону, косинцеві, лінійці й ін.);
- оцінює результати своєї діяльності, в тому числі й проміжних етапів діяльності.

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

У корекційно-педагогічній роботі з фізичного виховання з учнями 2–4 класів спеціальних шкіл для дітей з вадами мовлення актуальні ті ж самі основні напрямки, що і для підготовчого та першого класів, а саме:

I. Розвиток моторних функцій. Розвиток координації слова і ритмізованого руху.

II. Формування фонаційного (мовного) дихання.

III. Підвищення рівня фізичного і психічного здоров'я.

В дітей-логопатів спостерігається рухова неспритність, малорухомість, скутість, уповільненість усіх рухів, іноді з обмеженням обсягу рухів, або, навпаки, явища рухової гіперактивності, занепокоєння, швидкий темп рухів, велика кількість зайвих рухів при виконанні довільних і мимовільних рухових актів. Незручність в освоєнні рухів, порушення координації і гармонійності рухових компонентів може проявлятися як результат недостатності пірамідної і екстрапірамідної систем.

Деякі учні 2–4 класів спеціальних шкіл для дітей з вадами мовлення не відразу реагують на зауваження і прохання педагога і товаришів що-небудь принести, подати. Повільно переходять від одних рухів до інших, незграбні з м'ячем, обручем і іншими предметами в рухливих іграх, більше часу витрачають на ігри з розбірним матеріалом. Моторна скутість виявляється в незручності, незграбності, у невмінні швидко і правильно виконати той чи інший рух. Моторна напруга більш чітко виявляється при спробах коментувати свої дії. Неможливість вільно говорити з приводу чинених дій ще більше сковує рухи дитини: зникає легкість, невимушеність у поведінці, уповільнюється темп рухів, не виконується до кінця дія.

Загальмованість особливо яскраво виявляється в іграх при ходьбі і бігу: діти напружено згинають руки в ліктювих суглобах, із зусиллям притискають їх до тулуба, не згинаючи у колінних суглобах, бігають на прямих ногах. Скутість м'язів шиї і плечей виявляється в поворотах дітей усім тулубом, у моторній неспритності.

Рухове розгальмування дітей-логопатів позначається в тому, що вони легко збуджуються, метушаться під час ігор, підстрибують, присідають, розмахують руками, вира-

жаючи в такий спосіб своєї порушення. Рухи у дітей рвучкі, недостатньо цілеспрямовані, некоординовані, тонкі довільні рухові акти формуються із затримкою, амплітуда рухів має великі розмахи. Після гри діти, намагаючись обговорити її перебіг і результати, відтворюють її хід у численних некоординованих рухах. Половині дітей-логопатів властиві найрізноманітніші супутні рухи.

При організації занять із дітьми з вадами мовлення варто враховувати форму дефекту.

Для дітей із легким ступенем відхилень у психомоторному і мовному розвитку характерні деякі утруднення в динамічній координації всіх рухів (від загальних до тонких артикуляційних).

У дітей із середнім ступенем відхилень у психомоториці і мові наявні порушення статичної і динамічної координації рухів (загальних, тонких і артикуляційних).

У дітей з важким ступенем відхилень у психомоториці і мові, поряд з розладом статичної і динамічної координації рухів, наявні різні порушення рухової сфери в цілому.

Тому основні завдання корекційної роботи з учнями 2–4 класів спеціальної школи залишаються такими:

- робота з розвитку загальної, тонкої й артикуляційної моторики;
- з розвитку темпо-ритмічних характеристик рухів;
- виховання точності, переключення, завершеності рухів;
- нормалізація м'язового тону з використанням для цієї мети мінливого різноманітного за темпом і ритмом музичного матеріалу, рухових вправ логопедичної ритміки;
- координації мови з рухом.

Правильне мовленнєве дихання є основою звучного мовлення. Воно забезпечує нормальне голосо- і звукоутворення, зберігає плавність мовлення, створює можливість у залежності від змісту висловлення змінювати силу і висоту голосу. Також формування мовленнєвого видиху має принципове значення для організації плавного мовлення.

Найважливіші умови правильного мовлення – це плавний тривалий видих, чітка та ненапружена артикуляція.

Мовленнєве дихання відрізняється від звичного життєвого дихання. Мовленнєве дихання – це керований процес. Кількість повітря, що видихається, і сила видиху залежать від мети і умов спілкування.

Встановлено, що найправильнішим, зручним для мовлення є діафрагмально-реброве дихання, коли вдих і видих виконуються за участю діафрагми і міжреберних м'язів. Активна нижня, найбільш ємка частина легенів. Верхні відділи грудної клітки, а також плечі практично залишаються нерухомими.

Контролювати правильне мовне дихання допоможе власна долоня, якщо її покласти на область діафрагми, тобто між грудною кліткою і животом. При вдиху стінка живота підводиться, нижня частина грудної клітки розширюється. При видиху м'яза живота і грудної клітки скорочуються.

Вдих при мові короткий, легкий. Видих – тривалий, плавний (у співвідношенні 1:10; 1:15).

Тому важливо привчити дітей-логопатів робити вдих без напруги, не піднімаючи плечей, щоб вдих був м'яким і коротким, але досить глибоким, а видих тривалим і плавним, без фіксації уваги на цих процесах. При цьому варто постійно нагадувати дітям, що говорити потрібно тільки на видиху.

Вимоги програми з фізичної культури для дітей з мовленнєвими порушеннями суттєво не відрізняються від вимог для масових загальноосвітніх установ. Особливості її реалізації полягають лише в термінах навчання і методиці проведення уроків фізкультури, а також у необхідності обов'язкового введення позаурочних додаткових форм занять фізичними вправами.

Тому для школярів з вадами мовлення була взята за основу, але доповнена й уточнена державна програма з фізичної культури для масових загальноосвітніх шкіл для дітей спеціальної медичної групи. Перероблено наступні розділи програми: шиккування і перешикування, загальнозміцнюючі вправи, дихальні і коригуючі вправи, засоби розвитку дрібної моторики, рівноваги, ритму, здатності до просторово-часових диференціювань, ігри, елементи легкої атлетики. Порівняно з навчальною програмою для здорових дітей, ми обмежили вправи на швидкість, силу та витримку, зменшили дистанції ходьби та бігу, знизили вимоги до учнів.

У першому класі школярі з вадами мовлення багато в чому дублюють завдання підготовчого класу, але відповідні вправи більш різноманітні, представлені в ускладненому варіанті й обов'язково мають корекційну складову.

Програму з фізичної культури для дітей-логопатів 2–4 класів засновано на програмі 2-3 класів масової школи. Подовження термінів засвоєння цього програмного матеріалу

пояснюється психофізичними особливостями дітей-логопатів і необхідністю введення спеціальних для цієї групи дітей вправ, безпосередньо пов'язаних зі становищем їхньої мовної функції. А саме: введено спеціальні вправи для формування правильної осанки, розвитку дрібної моторики, зовнішнього дихання, формування та розвитку мовленнєвого дихання. Акцентується увага педагогів на необхідності для дітей-логопатів якомога частіше ритмізувати рухи, супроводжуючи їх за можливості власною мовою.

На заняттях у групах рекомендуємо дотримуватися загальноприйнятої типової структури організації уроку фізичної культури. Однак у його організації має бути особливість: він складається не з трьох, а з чотирьох частин. *Вступна частина* (3–4 хв.) включає підрахунок частоти серцевих скорочень (ЧСС) та дихання, дихальні вправи. Учні в групі слід шикувати не за зростом, а за функціональними можливостями по підгрупах.

Підготовча частина (12–15 хв) має включати загальнорозвивальні вправи, які проводяться в повільному, а надалі – в середньому темпі. Кожну вправу потрібно повторювати 4–5 разів, згодом 6–8 разів. Під час виконання загальнорозвивальних вправ особливу увагу треба звертати на рівномірне та глибоке дихання, застосовувати вправи, що вимагали б великих м'язових зусиль із затримкою дихання. Вправи слід чергувати із спеціальними дихальними вправами в такому поєднанні: 1:2 перші два місяці занять, 1:3 та 1:4 – надалі з вправами для формування правильної постави і на розслаблення м'язів. Загальнорозвивальні вправи слід добирати так, аби в роботі брали участь усі м'язові групи, але не одночасно, а в певній послідовності (за принципом «розсіяного» навантаження). Фізичне навантаження потрібно підвищувати поступово, причому спеціальні вправи повинні сприяти рівномірності навантаження та багатоступінчатості фізіологічної кривої уроку.

Основна частина (14–16 хв). У цій частині уроку опановують одному із основних видів рухів, до неї вводять ігри малої та середньої інтенсивності. У першій половині основної частини всі учні разом повинні повторювати комплекс спеціальних вправ, вивчених на попередніх уроках, у другій – у підгрупах виконувати завдання, заплановані на даний урок. Навчальний матеріал в основній частині уроку

слід розподіляти так, щоб фізіологічна крива відповідної реакції організму учнів на фізичне навантаження, мала найбільший пік у другій її половині.

Заклучна частина (до 5 хв) має складатися з дихальних впрв, вправ на розслаблення, її завдання – зниження фізіологічного навантаження і приведення організму до відносно спокійного стану, підбиття підсумків уроку, завдання додому.

Перед початком роботи груп слід запропонувати прийоми навчання різних типів дихання: грудного, черевного та особливо мішаного (повного).

У дихальні вправи слід ввести рухи кінцівками й тулубом з метою координації дихального акту – динамічні дихальні вправи. Це привчає учнів вільно використовувати певний тип дихання відповідно до положення тіла, підпорядковувати своїй волі ритм та швидкість дихальних рухів і сприяє мовленнєвій корекції.

Здобуті знання та вміння оцінюються за наступною схемою:

Рівні	Бали	Критерії оцінювання
Початковий	1	Учень має знання, необхідні для виконання певного елемента фізичної вправи на елементарному рівні розпізнання
	2	Учень сприймає і виконує матеріал на елементарному рівні засвоєння, допускає помилки при виконанні окремих елементів фізичних вправ
	3	Учень виконує тематичний матеріал на рівні окремих фрагментів, розрізняє елементи техніки виконання знайомих фізичних вправ, з допомогою вчителя виконує нормативний показник низького рівня
Середній	4	Учень володіє програмовим матеріалом, розрізняє елемент техніки виконання вправ, виконує більшість елементів фізичних вправ з значними помилками
	5	Учень розуміє основний теоретико-методичний матеріал, його уміння і навички дають змогу виконувати техніку окремої фізичної вправи (з помилками). Учень виявляє знання і розуміння основних по-
	6	ложень навчального матеріалу, з допомогою вчителя може виправляти допущені помилки, виконує окремі контрольні нормативні показники та вправи комплексного тесту

Рівні	Бали	Критерії оцінювання
Достатній	7	Учень має знання і розуміння більшості навчального матеріалу, здатний застосовувати теоретико-методичний матеріал для виконання фізичних вправ, визначених навчальною програмою (з допомогою вчителя)
	8	Учень має добрі знання, застосовує вивчений матеріал самостійно при виконанні знайомих фізичних вправ. Виконує вправи із комплексного тесту оцінки стану фізичної підготовленості з допомогою вчителя
	9	Учень добре володіє вивченим матеріалом, застосовує його на практиці в знайомих ситуаціях. Виконує контрольні навчальні нормативи і вимоги (з певною допомогою вчителя)
Високий	10	Учень володіє теоретичним матеріалом навчальної програми, знає методику підготовки і виконання фізичних вправ. Виконує нормативні показники з незначними помилками
	11	Учень володіє знаннями з предмета, використовує техніко-тактичну підготовку під час виконання фізичних вправ. Може виконати самостійно контрольні навчальні нормативи
	12	Учень вміло володіє програмовим матеріалом та інструктивно-методичними навичками з предмета. Виконує фізичні вправи та комплексні тести оцінки фізичної підготовки, визначені навчальною програмою

**Розподіл навчального часу з предмета
«Фізична культура»**

Розділ навчально-виховної програми	Кількість годин за навчальний рік		
	2 клас	3 клас	4 клас
Теоретичні знання	2	2	2
Основна гімнастика	20	18	18
Рухливі ігри і забави, естафети	20	22	20
Елементи легкої атлетики	3	4	4
Елементи спортивних ігор	7	8	8
Загальнорозвиваючі вправи	3	3	4
Дихальні вправи	9	7	7
Плавання	1	1	2
Вимоги до учнів	2	2	2
Залік знань, умінь і навичок	1	1	1
Усього	68	68	68

ПРОГРАМА

2 клас

(загальна кількість годин – 68)

Пор. №	К-сть год	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати
1	2	Теоретичні знання Правила поведінки на заняттях фізичною культурою з метою запобігання травматизму. Значення рухового режиму дня, загартування і формування правильної постави. Поняття про правильне дихання під час мовлення.	<i>Учень:</i> – повинен усвідомлювати необхідність спеціального одягу і взуття для занять фізкультурою; – повинен розуміти необхідність додержуватися основних правил поведінки в спортивному залі або на відкритій спортивній площадці; – в умовах навчання і спілкування з однолітками повинен знати і вміти користуватися спеціальними термінами фізичної культури, які стосуються	Формування в учнів навчальної діяльності. Розвиток процесів пізнавальної діяльності – уваги, пам'яті, мислення, дисциплінованості, аналітико-синтетичних процесів, розвиток усіх видів уяви. Розвиток активного і пасивного словника учнів. Формування в учнів точного виконання вказівок учителя. <i>Учень:</i> – вільно орієнтується в спортивному залі і на спортмайданчику;

			<p>назв частин спортивного залу і майданчика, одягу для занять фізкультурою,</p> <ul style="list-style-type: none"> – знати і користуватися назвами основних видів вправ – ігор, гімнастики, легкої атлетики, плавання. <p><i>Учень повинен:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – мати уявлення про особливості фізіологічного і мовленнєвого дихання; – розуміти значення раціонального розподілення повітряного струменя під час виконання фізичних вправ у супроводі спеціальних примовок. 	<ul style="list-style-type: none"> – одягається відповідно до виду уроку фізкультури й умов його проведення; – знає і дотримується основних правил занять фізкультурою з метою запобігання травматизму; – знає методику визначення порушень постави і вміє контролювати її стан; – користується у своїй мові спеціальними термінами фізичної культури; – уміє розподіляти основні види вправ. <p>Формування мовленнєвого дихання під час виконання фізичних вправ.</p> <p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – знає основні види дихання; – уміє визначати положення діафрагми під час вдиху і видиху; – уміє контролювати стан свого мовленнєвого дихання в спокій і при виконанні рухів.
--	--	--	--	--

2	20	<p>Рухливі і народні ігри та забави, естафети «Лисиця і заєць», «Два мало – третій зайвий», «Гонка м'ячів», «Гра у квадраті», «Односкок», «Стрибки командою», «На одній нозі по прямій» «Стрибунці», «Вгору двома», «Бігуни-скакуни», «Гігантський крок», «Біг по «коридору», «Біг з перешкодами», «Біг крізь обрuch», «Естафетна паличка», «Біг з підлізанням».</p>	<p><i>Учень повинен:</i> – пам'ятати назви і правила декількох ігор, – для освоєних ігор уміти виявити їхню подібність і відмінність; – під час ігор бути ініціативним, вибирати оптимальні рішення рухових завдань, – використовувати нестандартні ігрові ситуації.</p>	<p><i>Учень:</i> – знає правила 2–3 рухливих ігор та уміє грати; – уміє координовано діяти з дрібними предметами, – швидко перебудовує свою діяльність відповідно до мінливих обставин; – виявляє ініціативу, рішучість, колективізм.</p>
3	20	<p>Основна гімнастика <i>Організуючі вправи:</i> виконання команд: «Шикуйсь!», «Рівняйсь! Струнко!», «Вільно!», «Розійдись!»; розмикання та змикання приставними кроками; перешикування однієї шеренги у дві і навпаки; комплекс ранкової гігієнічної гімнастики з предметами, ком-</p>	<p><i>Учень повинен:</i> – правильно виконувати основні команди;</p>	<p><i>Учень уміє</i> оцінювати стан своєї постави і коректувати її під час виконання вправ.</p>

	<p>плекс коригувальних вправ для формування правильної постави.</p> <p>Стрибки: навперемінно з ходьбою; з поворотом у різні сторони зі скакалкою на місці, стрибки у довжину з місця.</p> <p>Акробатика: «міст» із положення лежачи зі страхуванням; переكاتи в різні сторони з різних положень групувань.</p> <p>Рівновага: стійка поперек і вздовж гімнастичної лави, низької колоди; переступання набивних м'ячів або інших м'яких предметів та їх перенесення; розходження на колоді присідання з різними положеннями рук з відкритими та закритими очима;</p> <p>зіскок прогнувшись з фіксуванням основної стійки; ходьба по гімнастичному ослоні з поворотами на 90 і 180 градусів;</p>	<p>– освоїти найпростіші види ходьби, бігу, стрибків, метань;</p> <p>– виконувати найпростіші акробатичні вправи;</p> <p>– вибирати у відповідності зі своїми індивідуальними можливостями і правильно виконувати вправи на гімнастичному ослоні, гімнастичній стіnce, з предметами;</p>	<p>Збагачення рухового досвіду дітей внаслідок освоєння різноманітних видів ходьби, бігу, стрибків, метань.</p> <p>Учень:</p> <p>– виконує вправи на рівновагу в ускладнених умовах (після поворотів, крутіння, на висоті 20 см, на похилій дошці).</p> <p>Розвиток спритності у рівновазі.</p> <p>Удосконалювання окоміру, точності просторово-силових і тимчасових диференціювань.</p>
--	--	--	---

		<p>поворот на 360 градусів в одну й іншу сторону.</p> <p>Лазіння і перелізання: по горизонтальній та похилій (кут 45 градусів) гімнастичній лаві в упорі на колінах уперед і назад; по гімнастичній стінці в різних напрямках; перелізання через дві горизонтальні та похилі (кут 20 градусів) гімнастичні лави, що стоять паралельно на відстані 50 см; перелізання через перешкоду висотою 80 см.</p> <p>Вис та упори: вис стоячи на низькій перекладині; згинання і розгинання рук у висі стоячи;</p> <p>Танцювальні вправи: позиції ніг; зміна позицій ніг за сигналом; перемінний крок та крок «польки»; з'єднання танцювальних кроків.</p>	<p>– виконувати ритмічні і танцювальні вправи;</p> <p>– уміти виконувати комплекс із 2–4 вправ.</p>	<p>– розрізняє і відтворює ритмічні завдання;</p> <p>– виконує 2–3 види танцювальних вправ.</p>
4	3	Загальнорозвивальні і спеціальні вправи		

	<p>Загальнорозвивальні вправи: комплекси вправ з предметами (м'ячами, обручами, гімнастичними палицями, саморобними предметами, іграшками, прапорцями тощо); пальцеві вправи у поєднанні з самомасажем кисті і пальців рук.</p> <p>Ходьба: з утриманням правильної постави; із зупинками за сигналом; присівши; з різним положенням рук; з підстрибуванням.</p> <p>Біг з утриманням правильної постави; зі зміною напрямку.</p> <p>Біг: з високим підніманням стегна; з виносом прямих ніг уперед і на носках; із закиданням гомілки; «човниковий» біг 4 x 9 м; біг на швидкість до 30 м.</p>	<p>Учень повинен:</p> <p>– уміти самостійно виконувати пальцеві вправи: «Засолка капусти», «Молоточок», «Гуци щипають травичку», «Метелик», «Рибки», «Восьминоги» та ін.</p>	<p>Розвиток дрібної моторики. Корекція недоліків школярів з техніки ходьби, бігу, стрибків і метань.</p> <p>Учень:</p> <p>– адекватно сприймає зауваження педагога і виправляє свої помилки при виконанні рухів; – розуміє відмінності в подібних видах рухів; – узагальнює окремі ознаки рухів і пояснює своє рішення; – орієнтується в послідовності елементів при виконанні цілісної дії.</p>
--	--	---	---

5	9	<p>Дихальні вправи Вдих через ніс і видих через рот. Вдих та видих через ніс. Мішаний тип дихання (грудночеревний або повний) у положеннях стоячи і лежачи. Грудний та черевний тип дихання (у положенні стоячи, руки на поясі). Під час різних рухів руками: в сторони, вгору тощо. Під час ходьби. Заспокійливе дихання. Дихання під час ходьби з рухами рук назад, у сторони, вгору.</p>	<p><i>Учень повинен:</i> – правильно виконувати дихальні вправи, уміти регулювати подих відповідно до навантаження; – вміти виконувати дихання вивченими способами;</p>	<p>Розвиток уміння регулювати тип і вид дихання, використовувати здобуті навички правильного дихання на заняттях і в побуті.</p>
6	7	<p>Елементи спортивних ігор <i>Елементи гри в баскетбол, волейбол.</i> Ловіння і передача м'яча; кидки; удари; подачі; зупинки м'яча; відкривання; вихід на вільне місце; позиції для захисту та атаки.</p>	<p><i>Учень повинен:</i> – уміти виконувати ловіння і передачу м'яча, кидки, подачі, виходити на вільне місце.</p>	<p>Формування усіх форм мислення під час тактико-технічних дій у спортивних іграх. Розвиток емоційної сфери у плані формування відповідності переживань ситуації, регулювання занадто сильних емоцій,</p>

	<p>Елементи гри в футбол:</p> <p>1. Теоретична підготовка: уміня орієнтуватися на футбольному полі та відповідним чином реагувати на дії партнерів і суперників; розвиток футболу в Україні та за кордоном.</p> <p>2. Фізична підготовка: організуючі вправи; загальнорозвивальні вправи; вправи для координації рухів; вправи для м'язів стопи; рухливі ігри «У ведмедя у бору», «Квач», «Передавання м'ячів під ногами».</p> <p>3. Елементи технічної підготовки:</p> <p><i>Техніка пересування:</i> біг; біг зі зміною напрямку і швидкості руху; стрибки поштовхом двох ніг; повороти переступанням на місці та в русі.</p> <p><i>Удари по м'ячу ногою, зупинки м'яча: ведення м'яча:</i> носком.</p>	<p>Учень повинен:</p> <p>– уміти орієнтуватися на футбольному полі.</p> <p>– знати елементарні вправи для формування правильної постави, вправи на розвиток спритності, гнучкості, швидкості; вивчити правила 2–3 рухливих ігор та навчитися грати.</p> <p>уміти виконувати удари внутрішньою стороною стопи по нерухомому м'ячу в стінку з відстані 5–6 м; виконувати ведення м'яча носком; взяти участь в грі у футбол у зменшених складах.</p>	<p>як негативного так і позитивного плану.</p> <p>Розвиток координаційних здібностей дітей, через вправи з м'ячем сприяння розвитку інтелектуально-мовленнєвих функцій.</p> <p>Розвиток просторово-часових параметрів.</p> <p>Учень:</p> <p>– має елементарні знання з історії футболу;</p> <p>– виконує бігові вправи, вправи на розвиток спритності, гнучкості. Знає правила і грає в спортивні ігри;</p> <p>– виконує удари внутрішньою стороною ступні по нерухомому м'ячу, виконує ведення м'яча носком;</p> <p>– виконує зупинки м'яча, ведення м'яча;</p> <p>– виконує індивідуальні дії з м'ячем вивченими на заняттях способами;</p>
--	---	--	--

		<p>і середньою частиною підйомів, кидання м'яча.</p> <p><i>4. Елементи тактичної підготовки.</i></p> <p><i>Групові дії:</i> взаємодія двох чи трьох партнерів у грі; виконання передач в ноги партнеру; виконання найпростіших комбінацій під час початкового удару та вкидання м'яча з-за бічної лінії.</p>		<p>– розташовується на полі відповідно вказівок учителя;</p> <p>– адекватно реагує на дії суперника і партнерів;</p> <p>– може взяти участь у грі в футбол у зменшених складах.</p>
8	3	<p>Легка атлетика</p> <p>Біг на 30 м: старт; «Човниковий» біг: 4 × 9 м і 4 × 10 м.</p> <p>Біг на 400 і 500 м: <i>Метання:</i> тримання малого м'яча; метання в горизонтальну і вертикальну цілі з відстані 9 м.</p>	<p><i>Учень повинен знати:</i></p> <p>– правильне положення тулуба і рук на старті, при фінішуванні і бігу по дистанції;</p> <p>– рухи руками та положення ступні в човниковому бігу;</p> <p>– чергування вдиху і видиху; при бігу на 400 і 500м;</p> <p>– мати уявлення про правильну техніку метання м'яча в горизонтальну чи вертикальну цілі.</p>	<p>Корекція умінь ходити, стрибати, бігати, метати, лазити, перелізати.</p> <p>Розвиток швидкості, спритності, гнучкості, здатності приймати швидкі рішення. Збагачення рухового досвіду учнів.</p> <p><i>Учень:</i></p> <p>– володіє 2–3 видами ходьби, бігу, стрибків, метань;</p> <p>– здатний виконувати човниковий біг 4 × 9 м на 2–3 рівні компетентності.</p>

9	1	<p>Плавання Підготовчі плавальні вправи на суші. Правила і дії, які гарантують безпеку на воді.</p>	<p><i>Учень:</i> – знає правила поведінки на воді.</p>	<p><i>Учень:</i> – дотримується правил безпеки на воді; – правильно виконує на суходолі імітаційні плавальні вправи руками і ногами.</p>
---	---	--	--	--

Контрольні навчальні нормативи і вимоги для 2 класу

(2 год, залік 1 год)

1. Знати необхідність дотримання режиму дня, правил гігієни.
2. Уміти виконувати дихальні вправи.
3. Уміти виконувати елементарні акробатичні вправи.
4. Знати елементарні вправи для формування правильної постави, вправи на розвиток спритності, гнучкості, швидкості; знати 2–3 рухливі ігри та уміти грати.
5. Уміти ловити і передавати м'яч руками.
6. Знати зміст ігор, вивчених на уроках, і вміти грати в них.
7. Знати правила безпеки під час занять на воді.

Біг на 30 м з високого старту на результат		
Хлопчики	Дівчатка	Рівень компетентності
понад 8,0 сек	понад 8,2 сек.	1
8,0	8,2	2
7,5	7,8	3
7,0	7,2	4
Стрибок у довжину з місця на результат:		
Хлопчики	Дівчатка	Рівень компетентності
менше 80 см	менше 70 см	1
80 см	70	2
90	80	3
120	115	4
4 зупинки підошвою м'яча, що котиться:		
Хлопчики	Дівчатка	Рівень компетентності
1 правильно виконана зупинка	0	1
2	1	2
3	2	3
4	3	4

Розподіл навчально-оздоровчого навантаження для 2 класу по місяцях

(кількість годин)

Розділи навчально-оздоровчої роботи	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	Кількість годин
Теоретичні знання	1				1					2
Основна гімнастика	1		3	4	4	3	4	1		20
Рухливі ігри і забави, естафети	4	5	1	1	1	1	3	4		20
Елементи спортивних ігор				1		2		2	2	7
Загальнорозвивальні вправи				1		1			1	3
Дихальні вправи	1	1	1	1	1	1	1	1	1	9
Елементи легкої атлетики	1	1	1							3
Плавання									1	1
Вимоги до учнів			1						1	2
Залік знань, умінь і навичок									01	1
Усього:	8	7	7	8	7	8	8	8	7	68

3 клас

(загальна кількість годин – 68)

Пор. №	К-сть год	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати
1	2	Теоретичні знання Рухова активність протягом дня. Гігієнічні основи загартування. Фізіолого-гігієнічна характеристика і значення бігових вправ. Значення правильної постави для розвитку мовленнєвого дихання. Правильне дихання в русі і під час мовлення.	<i>Учень:</i> – усвідомлює необхідність спеціального одягу і взуття для занять фізкультурою; – розуміє необхідність додержуватися основних правил поведінки в спортивному залі або на відкритій спортивній площадці. – в умовах навчання і спілкування з однолітками повинен знати і вміти: користуватися спеціальними термінами фізичної культури, які стосуються назв частин спортивного залу та майданчика, одягу для занять фізкультурою, знати і користуватися назвами основних видів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати Формування в учнів навчальної діяльності. Розвиток процесів пізнавальної діяльності – уваги, пам'яті, мислення, дисциплінованості, аналітико-синтетичних процесів, розвиток усіх видів уявлень. Розвиток активного і пасивного словника учнів. Формування в учнів точного виконання вказівок учителя. <i>Учень:</i> – вільно орієнтується в спортивному залі і на спортмайданчику;

			<p>вправ – ігор, гімнастики, легкої атлетики, плавання.</p> <p><i>Учень повинен:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – мати уявлення про відмінності фізіологічного і мовленнєвого дихання; – розуміти значення раціонального розподілу повітряного струменя під час виконання фізичних вправ у супроводі спеціальних примовок. 	<ul style="list-style-type: none"> – одягається відповідно до виду уроку фізкультури й умов його проведення; – знає і дотримується основних правил занять фізкультурою з метою запобігання травматизму; – знає методику визначення постави і вміє контролювати її стан у себе; – користується в своїй мові спеціальними термінами фізичної культури; – уміє виконувати основні види вправ; <p>Формування мовленнєвого дихання під час виконання фізичних вправ.</p> <ul style="list-style-type: none"> – знає основні види дихання; – уміє визначати положення діафрагми під час вдиху і видиху; – уміє контролювати стан мовленнєвого дихання у себе в спокої і при виконанні рухів.
--	--	--	--	--

2	22	<p>Рухливі і народні ігри та забави, естафети «Бігуни-скакуни», «Гігантський крок», «Біг по «коридору», «Біг з перешкодами», «Біг крізь обруч», «Естафетна паличка», «Біг з підлізанням» «Потяг», «М'яч ведучому», «Передай сусіду», «Влучно в ціль», «Вибий ведучого», «Провести м'яч по прямій», «Хто швидше».</p>	<p><i>Учень повинен:</i> – пам'ятати назви і правила декількох ігор, уміти виявляти подібність і відмінність ігор, під час ігор бути ініціативним, вибирати оптимальні рішення рухових завдань, використовувати нестандартні ігрові ситуації.</p>	<p>Розвиток емоційної сфери у плані формування відповідності переживань ситуації, регулювання занадто сильних емоцій як негативного, так і позитивного плану. Корекція умінь ходити, стрибати, бігати, метати, лазити, перелізати. Розвиток швидкості, спритності, гнучкості, здатності приймати швидкі рішення. Збагачення рухового досвіду учнів. Активізація спеціального спортивного словника.</p> <p><i>Учень:</i> – знає назви і може розповісти зміст і правила декількох рухливих чи народних ігор; – активно бере участь в іграх; – може брати на себе роль організатора гри, виявляє ініціативу, рішучість, колективізм.</p>
---	----	--	--	---

3	28 18	<p>Основна гімнастика <i>Організуючі вправи:</i> Розрахунок і розподіл строю; перешикування з колони по одному в колону по два, три, чотири у русі з послідовними поворотами; складання рапорту вчителю.</p>	<p><i>Учень повинен:</i> – правильно виконувати основні команди; – уміти подати рапорт учителю;</p>	<p>Збагачення рухового досвіду дітей внаслідок освоєння різноманітних видів ходьби, бігу, стрибків, метань.</p>
	3	<p><i>Загальнорозвивальні вправи:</i> комплекси вправ з предметами (м'ячами, обручами, гімнастичними палицями, саморобними предметами, іграшками, прапорцями тощо); комплекси ранкової гігієнічної гімнастики з предметами.</p>	<p>– уміти скласти комплекс вправ з предметами, переказати його зміст і правила виконання; – уміти самостійно складати різні пальчикові казки, розказати про них і виконати.</p>	<p>Розвиток дрібної моторики. <i>Учень:</i> уміє діяти з дрібними предметами, швидко перебудовує свою діяльність відповідно до мінливих обставин.</p>
	7	<p>Дихальна гімнастика <i>Ходьба та біг:</i> з утриманням правильної постави; із зупинками за сигналом; зі зміною напрямку.</p>	<p>– засвоїти техніку діафрагмально-реберного дихання з активізацією м'язів черевного пресу; свідомо регулювати його ритм, а також правильно співвідносити вдих і видих в залежності від потреб рухів і мовлення.</p>	<p>Розвиток правильного мовленнєвого дихання.</p>

	<p>Стрибки: у довжину з місця, настрибування на гімнастичний місток; підстрибування на містку з опорою руками, тримаючи ноги і тулуб прямими; стрибок в упор на коліна; упор присівши на гімнастичному коні чи козлі, зіскок прогнувшись.</p> <p>Акробатика: перекид вперед і назад; стійка на лопатках; «напівшпагат».</p> <p>Рівновага: розходження на колоді з відкритими та з закритими очима; опускання на колоді в упор присівши і вставання; поворот присівши; повільний біг на носках; зіскок прогнувшись і фіксування основної гімнастичної стійки.</p> <p>Лазіння і перелізання: лазіння по гімнастичній стінці вгору і вниз різнойменним хватом.</p>	<p>– освоїти різноманітні види ходьби, бігу, стрибків, метань;</p> <p>– виконувати найпростіші акробатичні вправи;</p>	<p>Корекція недоліків школярів у техніці ходьби, бігу, стрибків і метань.</p> <p>Учень:</p> <ul style="list-style-type: none"> – адекватно сприймає зауваження педагога і виправляє свої помилки при виконанні рухів; – виділяє відмінності в подібних видах рухів; – узагальнює окремі ознаки рухів і пояснює своє рішення; – володіє 2–3 видами ходьби, бігу, стрибків, метань; – здатний виконувати човниковий біг 4 × 9 м на 2–3 рівні компетентності; – орієнтується в послідовності елементів при виконанні цілісної дії. <p>Розвиток спритності у рівновазі.</p> <p>Учень: уміє виконувати гімнастичні вправи з рівноваги (лава чи низька колода):</p>
--	---	--	---

		<p>Виси та упори: вис стоячи на низькій перекладині; згинання і розгинання рук у висі стоячи; підскоки – ноги нарізно і зігнувши у висі стоячи; з вису стоячи кроком перехід у вис лежачи з наступним поверненням; пересування у висі перехватом рук без опори; підтягування у висі на перекладині (хлопчики) та у висі лежачи на низькій перекладині (95 см) (дівчатка).</p> <p>Танцювальні вправи: вальсовий крок; елементи народних танців; ритмічна гімнастика з танцювальними вправами.</p>	<p>– добирати у відповідності до своїх індивідуальних можливостей і правильно виконувати вправи на гімнастичному осло-ні, гімнастичній стінці, з пред-метами;</p> <p>– виконувати ритмічні і тан-цювальні вправи;</p> <p>– уміти виконувати комплекс із 2–4 вправ.</p>	<p>а) стійка впоперек і вздовж; б) опускання на колоді в упор присівши і вставання; в) повороти навприсядки; г) зіскок прогнувшись і фік-сування основної гімнастичної стійки.</p> <p>– виконує вправи на рівнова-гу в ускладнених умовах (піс-ля поворотів, крутіння, на висоті 20 см, на похилій дош-ці).</p> <p>Удосконалення окоміру, точ-ності просторово-силових і тимчасових диференціювань:</p> <p>– розрізняє і відтворює рит-мічні завдання;</p> <p>– виконує 2–3 види танцюва-льних вправ.</p>
4	8	<p>Елементи спортивних ігор</p> <p>Баскетбол: ловіння м'яча двома руками від грудей з місця, з кроком,</p>		

	<p>зі зміною місць. Естафети з м'ячами.</p> <p>Футбол.</p> <p><i>1. Теоретична підготовка:</i> основні правила гри.</p> <p><i>2. Фізична підготовка:</i> вправи бігові; стрибкові; акробатичні; вправи для формування правильної постави; для координації рухів; для м'язів стопи.</p> <p><i>3. Технічна підготовка:</i> повороти переступанням на місці та в русі; удари по м'ячу ногою, зупинки м'яча, ведення м'яча, кидання м'яча.</p> <p><i>4. Тактична підготовка:</i></p> <p><i>Індивідуальні дії без м'яча:</i> ознайомлення з «відкриванням» і «закриванням».</p> <p><i>Індивідуальні дії з м'ячем:</i> доцільне використання вивчених технічних прийомів у грі; визначення та розуміння ігрових</p>		<p><i>Учень уміє:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – виконувати удари внутрішньою стороною ступні по м'ячу, що котиться від гравця і назустріч йому; – виконувати зупинки підошвою та внутрішньою стороною ступні м'яча, що котиться та опускається; – взяти участь у грі в футбол у зменшеному складі.
--	--	--	--

		<p>ситуацій, у яких доцільне ведення м'яча.</p> <p><i>Групові дії:</i> взаємодія двох чи трьох партнерів у грі; виконання передач в ноги партнеру; виконання найпростіших комбінацій під час початкового удару та вкидання м'яча з-за бічної лінії.</p>		
5	4	<p>Елементи легкої атлетики</p> <p><i>Біг:</i> з високим підніманням стегна; з виносом прямих ніг уперед і на носках; із закиданням гомілки; «човниковий» біг 4 × 9 м; біг на швидкість до 30 м.</p> <p><i>Стрибки:</i> Поперемінно з ходьбою; з поворотом у різні сторони на 180 градусів; зі скакалкою на місці (3 підходи по 30 стрибків); стрибки у довжину з місця; настрибування на гімнастичний</p>		<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – адекватно сприймає зауваження педагога і виправляє свої помилки при виконанні рухів; – виділяє відмінності в подібних видах рухів; – узагальнює окремі ознаки рухів і пояснює своє рішення; – орієнтується в послідовності елементів при виконанні цілісної дії;

		місток; підстрибування на містку з опорою руками, тримаючи ноги і тулуб прямими; стрибок в упор на коліна; упор присівши на гімнастичному козлі.		– володіє 2–3 видами ходьби, бігу, стрибків, метань; – здатний виконувати човниковий біг 4 × 9 м на 2–3 рівні компетентності.
6	1	Плавання Вправи для дихання у воді. Спеціальні плавальні вправи на суші, відкривання очей у воді (тазик чи рукомийник) з одночасним видихом; стрибок «жабкою» на гімнастичному маті з положення напівприсівши, з положення опори на колінах і руках; поєднання рухів у воді з метою утримання на плаву. Ознайомлення з технікою одного з видів спортивного плавання.	<i>Учень повинен:</i> – знати назви основних видів плавання; – знати правила безпечної поведінки на воді; – мати уявлення про техніку одного із видів плавання.	<i>Учень</i> вміє виконувати підготовчі вправи з плавання: а) рухи ногами в положенні лежачи з утриманням дощечки чи книжки руками; б) поєднання рухів ногами та руками і дихання в положенні лежачи; в) поєднання рухів і дихання, лежачи на лавці.

Контрольні навчальні нормативи і вимоги для 3 класу

(2 год, залік 1 год)

1. Учень повинен уміти виконувати стійку на лопатках зігнувши ноги.
2. Уміти виконувати «міст» із положення лежачи зі страхуванням.
3. Уміти виконувати стрибки навперемінно з ходьбою.
4. Уміти виконувати елементарні акробатичні вправи.
5. Знати елементарні вправи для координації рухів.
6. Вивчити правила 3–4 рухливі ігри та навчитися грати.
7. Уміє поєднувати рухи і дихання у сухому плаванні лежачи на лавці.

Біг на 30 м з високого старту на результат

Хлопчики	Дівчатка	Рівень компетентності
понад 7,8 сек	понад 8,0 сек.	1
7,8	8,0	2
7,2	7,5	3
6,3	6,8	4

Стрибок у довжину з місця на результат:

Хлопчики	Дівчатка	Рівень компетентності
менше 85см	менше 70 см	1
85	80	2
100	90	3
140	125	4

4 зупинки підошвою м'яча, що котиться:		
Хлопчики	Дівчатка	Рівень компетентності
1 правильно виконана зупинка	0	1
2	1	2
3	2	3
4	3	4

Розподіл навчально-оздоровчого навантаження для 3 класу по місяцям
(кількість годин)

Розділи навчально-оздоровчої роботи	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	Кількість годин
Теоретичні знання	1				1					2
Основна гімнастика	1		3	3	3	4	3	1		18
Рухливі ігри і забави, естафети	4	4	3	2	1	1	3	3	1	22
Елементи спортивних ігор		1		1		2		2	2	8
Загальнорозвивальні вправи				1	1				1	3
Дихальні вправи	1	1		1			2	1	1	7
Елементи легкої атлетики	1	1	1		1					4

Плавання								1		1
Вимоги до учнів			1						1	2
Залік знань, умінь і навичок									1	1
Усього:	8	7	7	8	7	8	8	8	7	68

4 клас

(Загальна кількість годин – 68)

308

Пор. №	К-сть год	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати
1	2	Теоретичні знання Руховий режим учня. Вплив фізичних навантажень на організм дитини. Правильне дихання в русі і під час мовлення.	<i>Учень:</i> – усвідомлює необхідність загартування; – розуміє значення отримання ним необхідного об'єму добової рухової активності для повноцінного розвитку організму; – в умовах навчання і спілкування з однолітками повинен знати і вміти: користуватися спеціальними термінами фізич-	Формування в учнів навчальної діяльності. Розвиток процесів пізнавальної діяльності – уваги, пам'яті, мислення, дисциплінованості, аналітико-синтетичних процесів, розвиток усіх видів уяви. Розвиток спритності рухів. Розвиток швидко-силових якостей.

			<p>ної культури, які стосуються назв основних видів вправ – ігор, гімнастики, легкої атлетики, плавання.</p> <p><i>Учень повинен:</i></p> <p>– знати відмінності між діафрагмально-реберним диханням ключичним та реберним.</p>	<p>Розвиток координаційних здібностей.</p> <p>Розвиток активного й пасивного словника учнів</p> <p>Формування мовленнєвого дихання під час виконання фізичних вправ.</p> <p><i>Учень:</i></p> <p>– знає і дотримується основних правил і методики загартування;</p> <p>– уміє складати і користується комплексами ранкової гімнастики з обов'язковим одночасним мовленнєвим супроводом;</p> <p>– користується у своїй мові спеціальними термінами фізичної культури;</p> <p>– уміє виконувати основні види вправ;</p> <p>– виконує техніку діафрагмально-реберного дихання.</p>
2	20	Рухливі і народні ігри та забави, естафети		

		<p>«До своїх прапорців», «Ворони», «Лисиця і курчата», «Ворони – горобці», «Влучно в ціль», «Карлики та велетні», «На прогулянку», «М'яч через шнур», «Стонога», «Вправи з малим м'ячем», «М'яч через шнур», «Вправи з великим м'ячем», «Сніжками по м'ячу», «Бігуни-скакуни», «Гігантський крок», «Біг по коридору», «Біг з перешкодами», «Біг крізь обруч», «Естафетна паличка», «Біг з підлізанням», «Потяг», «М'яч ведучому», «Передай сусіду», «Влучно в ціль», «Вибий ведучого», «Провести м'яч по прямій», «Хто швидше».</p>	<p><i>Учень повинен:</i> – знати правила, уміти грати і самостійно організовувати 2-3 рухливі гри з бігом і стрибками, киданнями і метаннями, повзанням, перелазінням і обов'язковим мовленнєвим супроводом.</p>	<p>Формування і корекція основних рухів; розвиток швидкості реакції, координації, точності, ритму рухів, полісенсорного сприйняття.</p> <p><i>Учень:</i> – під час ігор: дотримується культури поведінки в колективних іграх, підкоряється загальним вимогам при розв'язання колективних ігрових завдань; – знає і може переказати правила багатьох рухливих ігор; – може самостійно організувати з товаришами 2–3 рухливі гри.</p>
3	22 18	<p>Основна гімнастика Організовуючі вправи: виконання команд «Ширше крок!», «Частіше крок!».</p>	<p><i>Учень повинен:</i> – знати і виконувати основні команди;</p>	<p>Корекційно-розвивальна робота полягає у формуванні довіль-</p>

	4	<p>«Рідше крок!», «На перший-другий розподілись!»; повороти на місці; перешикування з однієї шеренги у дві, три, у коло і навпаки різними способами; ходьба по діагоналі, «протиходом», «змійкою»; стройовий крок.</p> <p>Загальнорозвивальні вправи: 2 комплекси з 6–12 вправ для самостійної роботи з розвитку фізичних якостей; комплекс вправ для формування правильної постави і профілактики плоскостопості.</p> <p>Ходьба: зі зміною довжини і частоти кроків та напрямку руху; з високим підніманням стегна; на носках.</p> <p>Біг: зі зміною довжини і частоти кроків та напрямку руху; «змійкою»; по діагоналі; з подоланням перешкод.</p> <p>Стрибки: зі скакалкою (3 × 50</p>	<p>– уміти регулювати дихання відповідно до виконуваних вправ;</p> <p>– уміти виконувати гімнастичні вправи у стрибках.</p>	<p>ності дій та волі, пов’язаної з доланням посильних для молодших школярів перешкод у розв’язанні поставлених завдань засобами змагального методу.</p> <p>Розвиток ініціативи, витримки, послідовності, швидкості при виконанні рухових завдань.</p> <p>Учень:</p> <ul style="list-style-type: none"> – знає і виконує основні команди; – уміє виконувати 2 комплекси загальнорозвивальних вправ у домашніх умовах; – уміє виконувати комплекс вправ для профілактики плоскостопості. <p>Учень уміє:</p> <p>а) настрибувати на «місток» двома ногами і відштовхуватися від нього;</p>
--	---	---	---	---

	<p>стрибків); стрибок у довжину з місця; стрибок у глибину 50 см; стрибок з поворотом на 180 градусів і групуванням; опорний стрибок в упор на коліна і зіскок з махом рук; опорний стрибок через козла, ноги нарізно (висота 80–90 см).</p> <p>Рівновага: ходьба по колоді з підскоком, випадами, перемінним і приставним кроками, кроком «польки», з різним положенням рук; зіскок з упору на коліні у стійку боком до колоди; повороти на носках на 90–180 градусів.</p> <p>Лазіння і перелізання: на похилій гімнастичній лаві, стоячи в упорі на колінах, лежачи на животі; лазіння довільним способом по горизонтальному і вертикальному канатах; лазіння по гімнастичній стінці різнойменним та одной-</p>		<p>б) стрибати в упор на коліна; в) виконувати зіскок «вигнувшись» з упору присівши на гімнастичному коні чи козлі; г) утримувати основну стійку після виконання зіскоку;</p> <p>– уміє регулювати дихання відповідно до виконуваної справи.</p> <p>– здобуває первинні навички правильного виконання бігу, стрибків, метання;</p> <p>– уміє зберігати рівновагу на обмеженій опорі.</p>
--	---	--	--

менними способами; лазіння під колодою із захопленням її руками і ногами; перелізання через коня (2 серії по 4 рази); перелізання через колоду (2 серії по 4 рази).

Виси та упори: вис стоячи прогнувшись на гімнастичній стінці; те саме, зігнувши руки; зігнувши ноги; підйом переворотом в упор махом однією ногою, поштовхом другою і махом назад, зіскок прогнувшись (на низькій перекладині); розмахування у висі; підтягування у висі (хлопчики) та висі лежачи (дівчатка); згинання та розгинання рук в упорі лежачи від гімнастичної лави.

Акробатика: 2 перекиди вперед і назад; стійка на лопатках; «місток» із положення лежачи і поворот в упор на одному коліні; «напівшпагат»; вправа «лотос».

Учень уміє виконати під час виконання домашніх завдань комплекс таких вправ:

Вправи	Показники, разів	
	хлопчики	дівчатка
Стрибки через скакалку за 10 сек.	20	24
Підтягування з вису лежачи (хлопчики) та згинання і розгинання рук в упорі лежачи (дівчатка)	7	8
Присідання на одній нозі	12	10
Імітація метання (за допомогою гумового джгута)	22	18

з такими результатами:

одну вправу – 1-й рівень компетентності;

дві – 2-й рівень;

три – 3-й рівень;

чотири – 4-й рівень.

		<p><i>Танцювальні вправи:</i> вальсовий крок; елементи народних танців; ритмічна гімнастика з танцювальними вправами; кроки «польки», галопу; змінний притуп.</p>		<p><i>Учень:</i> – виконує рухи у залежності від характеру і ритму музики.</p>
4	4	<p>Елементи легкої атлетики Старт; стартовий розбіг; біг по дистанції; фінішування. Повторний біг 3 × 30 м; «човниковий» біг 4 × 9 м (3 серії). Спеціальні бігові вправи. Утримання положення ступні, виносу ноги, рук, тулуба, голови під час виконання бігових вправ. Біг на дистанції 400, 500, 800, 1000 м без урахування часу. Стрибок у довжину з розбігу (розбіг, відштовхування, приземлення) способом «зігнувши ноги» через перепону (резинку). Стрибок у висоту з прямого і</p>	<p><i>Учень повинен:</i> – освоїти основні види легкоатлетичних рухів; – знати назви основних видів легкої атлетики; – виконувати біг, стрибки і метання з різноманітних вихідних положень; – мати уявлення про спеціальні вправи бігуна, метальника; – уміти пробігти кросову дистанцію без урахування часу.</p>	<p><i>Учень володіє:</i> – технікою бігу на 30 м, «човникового» бігу 4 × 9 м, стрибків у довжину з розбігу, в висоту, метання у вертикальну і горизонтальну цілі. <i>Учень може:</i> – пробігати 30 м з високого старту на результат. – уміє виконати стрибок у довжину з місця на результат. – уміє виконати стрибок у висоту з місця на результат. – пробігти дистанції 400, 500, 800, 1000 м без урахування часу.</p>

		<p>косого розбігу (спочатку через резинку). Спеціальні вправи стрибуну. Метання на дальність у «коридор» 10 м на результат. Метання з місця та кроку у вертикальну та горизонтальну цілі з 8–10 м способом «з-за спини через плече».</p>		<p><i>Учень уміє:</i> – виконувати легкоатлетичну вправу: метання в горизонтальну ціль (діаметр 2 м) з відстані 9 м (хлопчики) і 7 м (дівчатка) з 6 спроб.</p>
5	7	<p>Дихальні вправи Вдих через ніс і видих через рот. Вдих та видих через ніс. Мішаний тип дихання (грудночеревний або повний) у положеннях стоячи і лежачи. Грудний та черевний тип дихання (у положенні стоячи, руки на поясі). Під час різних рухів руками: в сторони, вгору тощо. Під час ходьби. Заспокійливе дихання. Дихання під час ходьби з рухами рук назад, у сторони, вгору.</p>	<p><i>Учень повинен уміти</i> виконувати і розрізняти типи дихання вивченими способами.</p>	<p><i>Учень уміє</i> виконувати і розрізняти типи дихання.</p>

6	8	<p>Елементи спортивних ігор</p> <p>Баскетбол: тримання м'яча; положення рук і ніг під час ловіння м'яча; ловіння м'яча двома руками та передача однією; ведення м'яча, пересуваючись кроком і бігом; естафети з м'ячем, використовуючи вивчені елементи кидків двома руками від грудей та від голови в ціль.</p> <p>Футбол: <i>1. Теоретична підготовка:</i> історія українського футболу; розвиток футболу в Україні та за кордоном; правила гри; організація та проведення змагань. <i>2. Фізична підготовка:</i> організуючі вправи; загально-розвивальні вправи; ходьба; бігові вправи; стрибкові вправи; акробатичні вправи; вправи для формування пра-</p>	<p><i>Учень повинен уміти:</i> ловити м'яч двома руками та передавати однією; вести м'яч кроком і бігом; брати участь у естафетах.</p>	<p><i>Учень уміє виконувати:</i> – ловіння м'яча двома руками та передачу однією; – ведення м'яча, пересуваючись кроком і бігом; – естафети з м'ячем, використовуючи вивчені елементи кидків двома руками від грудей та від голови в ціль.</p> <p>Розвиток сприймання просторово-часових параметрів. <i>Учень</i> – має елементарні знання з історії футболу;</p>
---	---	---	--	---

	<p>вильної постави; вправи для координації рухів; вправи для м'язів стопи; рухливі ігри «Вовк у канаві», «Стрибки на смугах», «Боротьба за м'яч», естафети з елементами бігу і стрибків, естафети з елементами футболу.</p> <p>3. Технічна підготовка:</p> <p><i>Техніка пересування:</i> біг приставним кроком; зупинки випадом і стрибком; стрибки з розбігу; поєднання бігу зі стрибками, зупинками, поворотами.</p> <p><i>Удари по м'ячу ногою:</i> удари середньою та внутрішньою частинами підйому по нерухомому м'ячу; виконання ударів після зупинки та ведення м'яча.</p> <p><i>Удари по м'ячу головою:</i> удар по м'ячу середньою частиною лоба з місця.</p> <p><i>Зупинки м'яча:</i> зупинки м'яча</p>		<p>– виконує удари внутрішньою та середньою частиною ступні по нерухомому м'ячу, виконує ведення м'яча носком.</p> <p>Корекційно-розвивальна робота полягає у формуванні довільності дій та волі, пов'язаної з доданням посильних для молодших школярів перешкод у розв'язанні поставлених завдань засобами змагального методу.</p> <p><i>Учень</i></p> <p>– виконує зупинки м'яча, ведення м'яча, відволікальні дії з м'ячем;</p> <p>– розташовується на полі згідно з вказівками учителя;</p> <p>– адекватно реагує на дії суперника і партнерів;</p>
--	---	--	---

	<p>підощвою та внутрішньою стороною стопи в русі.</p> <p><i>Ведення м'яча:</i> ведення м'яча середньою, внутрішньою та зовнішньою частинами підйому.</p> <p><i>Відволікальні дії (фінти):</i> фінт «відходом».</p> <p><i>Відбирання м'яча:</i> відбирання м'яча вибиванням у випаді.</p> <p><i>Вкидання м'яча:</i> вкидання м'яча з місця і кроку в ноги партнера.</p> <p><i>Жонгливання м'ячем.</i></p> <p><i>Техніка гри воротаря:</i> основна стійка і пересування воротаря; ловіння м'яча знизу.</p> <p><i>4. Тактична підготовка:</i></p> <p><i>Індивідуальні дії без м'яча:</i> вибір моменту для «відкривання» і «закривання» з метою отримання м'яча.</p> <p><i>Індивідуальні дії з м'ячем:</i> доцільне використання вивчених технічних прийомів у грі; виз-</p>		<p>– уміє жонгливати м'ячем ногами на результат.</p> <p>– виконує індивідуальні дії з м'ячем вивченими на заняттях способами;</p>
--	---	--	---

		<p>начення та розуміння ігрових ситуацій, у яких доцільні ведення або передача м'яча партнеру.</p> <p><i>Групові дії:</i> взаємодія двох чи трьох партнерів у грі; виконання передач в ноги і на удар партнеру; виконання найпростіших комбінацій під час початкового, кутового пасів та вкидання м'яча з-за бокової лінії.</p>		<p>– виконує групові дії з використанням передач.</p>
7	2	<p>Плавання</p> <p>Поєднання рухів руками, ногами і дихання, лежачи на лавці; відкривання очей та видих у воді;</p> <p>поєднання рухів у воді з метою утриматися на плаву; техніка одного з видів спортивного плавання на суші та у воді; пропливання 25 м без урахування часу.</p>		<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – уміє утриматися на плаву; – знає техніку одного з видів спортивного плавання на суші та у воді; – пропливає 25 м без урахування часу.

Контрольні навчальні нормативи і вимоги для 4 класу

(2 год, залік 1 год)

1. Уміти виконувати жонглювання м'ячем і досягати результату (5 разів хлопчики і 4 рази дівчатка).
2. Уміти виконувати комплекс вправ для профілактики плоскостопості.
3. Уміти виконувати біг приставним кроком, зупинки стрибком і випадом, біг зі зміною напрямку і швидкості руху.
4. Уміти виконувати удари по м'ячу середньою частиною підйому у стінку з відстані 8–10 м.
5. Знати 6–8 вправ для координації рухів.
6. Знати правила 4–5 рухливих ігор та навчитися грати.

7. Біг на 30 м з високого старту на результат

Хлопчики	Дівчатка	Рівень компетентності
понад 7,5 сек	понад 7,8 сек.	початковий
7,5	7,8	середній
7,1	7,4	достатній
6,7	7,0	високий

8. Стрибок у довжину з місця на результат:

Хлопчики	Дівчатка	Рівень компетентності
менше 85см	менше 75 см	початковий
90	80	середній
98	90	достатній
140	130	високий

9. Жонглювання м'ячем на результат:

Хлопчики	Дівчатка	Рівень компетентності
2 рази	2 рази	початковий
3	2 (більш технічно)	середній
4	3	достатній
5	4	високий

10. Пропливи 25 метрів без урахування часу одним із способів плавання.

Розподіл навчально-оздоровчого навантаження для 4 класу по місяцях*(кількість годин)*

Розділи навчально-оздоровчої роботи	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	Кількість годин
Теоретичні знання	1				1					2
Основна гімнастика	1		3	3	3	4	3	1		18
Рухливі ігри і забави, естафети	4	4	3	2	1	1	2	3		20
Елементи спортивних ігор		1		1		2		2	2	8
Загальнорозвивальні вправи					1	1	1		1	4
Дихальні вправи	1	1		1			2	1	1	7
Елементи легкої атлетики	1	1	1		1					4
Плавання								1	1	1
Вимоги до учнів				1					1	2
Залік знань, умінь і навичок									1	1
Усього:	8	7	7	8	7	8	8	8	7	68

ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

З кожним роком в Україні зростає кількість факторів, які негативно впливають на здоров'я людини та стан довкілля. У зв'язку з цим актуальною є орієнтація навчальних закладів України на збереження та зміцнення здоров'я учнів та формування у них навичок безпечної поведінки. Це стосується системи спеціальної освіти і, зокрема, навчальних закладів для дітей з тяжкими порушенням мовлення.

Оскільки під час навчального процесу учнів готують до самостійної життєдіяльності в сучасних соціально-економічних та екологічних умовах, то їм потрібно забезпечити необхідні знання, уміння та навички, які сприятимуть зміцненню і збереженню їхнього здоров'я, запобіганню нещасним випадкам, допоможуть розрізнити небезпеку та приймати правильне рішення в разі потреби.

Інтегрований курс «Основи здоров'я» вивчається у початкових класах загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку як окремий предмет, водночас він є складовою освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура». Основна мета курсу полягає у вихованні в учнів свідомого ставлення до власного здоров'я як найвищої соціальної цінності, формування основ здорового способу життя, збереження та зміцнення здоров'я, опанування навичок безпечної для особистого здоров'я та здоров'я оточення поведінки.

Змістовою основою програми з курсу «Основи здоров'я» є Державний стандарт початкової освіти дітей з тяжкими порушеннями мовлення, зокрема, освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура», програми з курсу «Основи здоров'я» та «Основи безпеки життєдіяльності» загальноосвітньої школи, досвід роботи вчителів спеціальних шкіл, а також відомі статистичні дані нещасних випадків серед дітей шкільного віку та явищ надзвичайних ситуацій природного, техногенного і соціального характеру, які впливають на здоров'я людини.

Завданнями курсу «Основи здоров'я» є:

– формування в учнів уявлень і понять про здоров'я людини та його ознаки, мотивації щодо дбайливого ставлення до власного здоров'я;

– забезпечення знань, умінь та навичок особистої гігієни та профілактика травматизму під час навчальних занять, навчальної праці та відпочинку;

– формування основ здорового способу життя;

– навчання учнів дотримуватися визначених програмою правил поведінки у разі захворювання;

– ознайомлення школярів з впливом режиму дня, раціонального харчування, рухової активності та загартовування організму на здоров'я людини;

– забезпечення знань, умінь, навичок безпеки життєдіяльності у школі, вдома, на вулиці та під час відпочинку;

– виховання позитивних якостей особистості (співчуття, доброзичливості, охайності, дисциплінованості, обережності, уважності, спостережливості та ін.);

– корекції порушень розумового та фізичного розвитку.

Програма з курсу «Основи здоров'я» розроблена за новою структурою, яка містить зміст навчального матеріалу, навчальні досягнення учнів та матеріал щодо корекційно-розвивальної роботи.

Зміст навчального матеріалу складають відомості про здоров'я людини, здоровий спосіб життя, безпечну для здоров'я поведінку.

У навчальних досягненнях учнів зазначено основні вимоги до знань і умінь, якими повинні оволодіти учні в результаті засвоєння навчального матеріалу. Вимоги до навчальних досягнень учнів співвідносяться зі змістом розділів (тем) змісту навчального матеріалу.

Окремо визначено основні напрямки, в яких повинна здійснюватися корекційно-розвивальна робота на основі змісту навчального матеріалу та вимог щодо навчальних досягнень учнів стосовно пізнавальної сфери (розвиток сприймання, пам'яті, уваги, мислення, мови і мовлення, уваги), емоційно-вольової та особистісної сфери, діяльності.

Курс «Основи здоров'я» має дві складові: основи валеології (містить знання з науки про здоров'я людини), основи безпеки життєдіяльності.

Відповідно до цього зміст програми складається з трьох розділів:

I. Людина і здоров'я.

II. Основи безпеки життєдіяльності.

III. Довкілля.

Перший розділ («Людина і здоров'я») містить інформацію про людину та її здоров'я, яка спрямована на формування в учнів з тяжкими порушеннями мовлення здорового способу життя; у другому розділі («Основи безпеки життєдіяльності») характеризуються небезпечні ситуації у школі, вдома, на вулиці, під час відпочинку, а також вимоги та правила безпечної поведінки учнів; у третьому розділі («Довкілля») йдеться про правила поведінки учнів під час природних стихійних лих та аварійних ситуацій.

Зазначені розділи програми є наскрізними для вивчення в усіх класах початкової школи, але зміст та обсяг теоретичної інформації збільшується відповідно до зростаючих вимог та року навчання учнів.

Кількість годин у межах існуючих тем вчитель може змінювати, враховуючи індивідуальні особливості дітей, рівень засвоєння навчального матеріалу та місцеві умови, в яких відбувається навчальний процес (територіальне розташування школи, наближення епідемій, виникнення аварійної ситуації, стихійні лиха тощо). Всі зміни мають бути погоджені з педагогічною радою навчального закладу.

На вивчення курсу «Основи здоров'я» в кожному класі відводиться 17,5 годин на навчальний рік. Курс вивчається протягом усього навчального року (щотижня по 0,5 години).

ПРОГРАМА

2 клас

17,5 год (0,5 год на тиждень)

Пор. №	К-сть год	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати
1	9	Розділ І. Людина і здоров'я. Щоденне піклування про своє здоров'я. Здоровий спосіб життя та його складові. Вплив розпорядку дня на здоров'я людини. Чергування праці (навчання) і відпочинку. Ознаки втоми. Повноцінний відпочинок удень та вночі. Значення дотримання правил особистої гігієни. Підтримування чистоти тіла. Догляд за шкірою, нігтями, волоссям, очима. Гігієна ротової порожнини:	<i>Учень :</i> – має уявлення про складові здорового способу життя, називає їх з допомогою вчителя; – знає та виконує правила розпорядку дня; – пояснює значення розпорядку дня для здоров'я людини; – має загальне уявлення про повноцінний відпочинок та чергування праці й відпочинку; – називає ознаки втоми за допомогою вчителя; – розуміє значення дотримання правил особистої гігієни;	Формування уявлень про здоровий спосіб життя та його складові, збагачення уявлення про вплив розпорядку дня на здоров'я людини. Формування мотивації щодо дотримання правил особистої гігієни та дотримання чистоти одягу та взуття на основі усвідомлення значення чистоти та охайності для здоров'я людини. Формування елементів самостійності в діяльності на основі знань про правила особистої гі-

	<ul style="list-style-type: none"> – як правильно чистити зуби; – своєчасне лікування зубів; – правила користування зубною щіткою; – як зберегти зуби здоровими. <p>Підтримування чистоти натільної білизни, одягу, взуття. Предмети та засоби догляду за тілом, одягом. Індивідуальне використання предметів особистої гігієни (зубна щітка, гребінець тощо). Значення свіжого повітря для здоров'я людини. Щоденні прогулянки на свіжому повітрі. Відповідність одягу погодним умовам під час прогулянки.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – має уявлення про предмети особистої гігієни та їх індивідуальне використання; – дотримується правил особистої гігієни; – знає про значення гігієни ротової порожнини; – розповідає, як чистити зуби (на основі малюнкової опори); – володіє навичкою правильного чищення зубів; – розуміє необхідність своєчасного лікування зубів; – пояснює необхідність підтримання чистоти натільної білизни, одягу, взуття; – уміє доглядати за чистотою одягу та взуття; – має уявлення про значення щоденних прогулянок на свіжому повітрі для здоров'я людини; – вибирає відповідний погодним умовам одяг для прогулянок (за малюнковою опорою); 	<p>гієни, розпорядку дня, підтримання чистоти одягу та взуття. Розвиток уявлень про предмети засобів особистої гігієни та можливості їх використання. Розвиток мовлення на основі збагачення словникового запасу словами–назвами предметів та засобів особистої гігієни. Розвиток мислення на основі формування умінь визначати значення розпорядку дня, свіжого повітря на здоров'я людини. Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування ознак втом, правил гігієни ротової порожнини. Виховання особистісних якостей (охайності та дисциплінованості).</p>
--	---	---	---

2	<p>Здоров'я і хвороби. Інфекційні хвороби (грип, вітрянка, кір, ангіна, свинка тощо). Ознаки інфекційних захворювань: – підвищення температури тіла (від 37° і вище); – біль; – поява на тілі червоних висипів, свербіж. Профілактика інфекційних захворювань (виділення окремого посуду та столових приборів; прибирання та провітрювання кімнати). Поняття про щеплення, карантин. Основні вимоги при контакті з інфекційними хворими: – марлева пов'язка; – ретельне миття рук; – не користуватися посудом хворого.</p>	<p><i>Учень :</i> – має початкові уявлення про інфекційні та застудні хвороби, щеплення, карантин; – визначає основні ознаки інфекційних та застудних захворювань з допомогою вчителя (вихователя), лікаря, батьків; – називає основні правила поведінки при контакті з інфекційними хворими (з допомогою вчителя); – виконує елементарні правила захисту від інфекцій; – розуміє необхідність виконання призначень лікаря; – знає про небезпечність використання ліків без дозволу дорослих; – дотримується правил користування ліками під керівництвом дорослих;</p>	<p>Формування початкових уявлень про інфекційні та застудні захворювання. Формування первинних понять про карантин, щеплення. Розвиток мислення та мовлення на основі формування умінь визначати ознаки інфекційних та застудних захворювань. Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування правил поведінки з інфекційними хворими та користування ліками. Розвиток відчуттів різної модальності (больові, температурні) на основі формування умінь їх розпізнавати (вивчення ознак захворювання).</p>
---	---	---	---

	<p>Застудні захворювання та їх ознаки: підвищення температури тіла, нежить, кашель, головний біль.</p> <p>Виконання призначень лікаря.</p> <p>Користування ліками. Небезпечність вживання ліків без дозволу дорослих.</p>		
3	<p>Загартовування організму.</p> <p>Позитивний вплив загартовування на здоров'я людини.</p> <p>Загартовування за допомогою повітря, води, сонячних променів.</p> <p>Види загартовування влітку (повітряні та сонячні ванни, ходіння босоніж, купання та обливання).</p> <p>Види загартовування взимку (прогулянки на свіжому повітрі, повітряні ванни у приміщенні, водні процедури – приймання душі, обтирання вологим рушником).</p>	<p><i>Учень :</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – має уявлення про позитивний вплив загартовування організму на здоров'я людини; – наводить приклади видів загартовування влітку та взимку; – розповідає про загартовування за допомогою повітря, води, сонячних променів; – знає основні вимоги щодо загартовування; – виконує прості загартовувальні процедури разом із дорослими; 	<p>Уточнення уявлення про загартовування на основі знань про види загартовування влітку та взимку.</p> <p>Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування правил загартовування.</p> <p>Виховання організованості (під час виконання загартовувальних процедур).</p>

	<p>Основні вимоги до загартування: врахування пори року, самопочуття людини в період початку загартування; поступовість, послідовність та систематичність загартування. Дотримання правила приймання сонячних та повітряних ванн, водних процедур, ходіння босоніж.</p>		
4	<p>Здоров'я і харчування. Основи повноцінного харчування (різноманітна, якісна, достатня за кількістю їжа). Основні групи корисних продуктів харчування: 1) хліб та крупи; 2) овочі та фрукти; 3) молочні продукти; 4) м'ясо, риба, яйця. Продукти, які потрібно споживати з обмеженням (солодоці, борошняні вироби, морозиво, копчені, жирні, гострі, солоні</p>	<p><i>Учень :</i> – має загальне уявлення про повноцінне харчування; – називає основні групи корисних продуктів харчування, наводить приклади продуктів кожної групи; – розрізняє продукти харчування за назвою (овочі, фрукти, м'ясо, рибу, хлібні вироби, молочні продукти); – відрізняє корисні продукти й продукти харчування, які потрібно споживати з обмеженням;</p>	<p>Збагачення уявлення про повноцінне харчування. Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування основних груп продуктів харчування, правил прийому їжі. Розвиток мислення на основі формування навичок розрізняти продукти споживання за назвою та ознакою корисності вживання. Розвиток умінь визначати органічні відчуття та правильно їх називати (відчуття голоду,</p>

	<p>страви, газовані напої (кока-кола, пепсі-кола, продукти, насичені штучними барвниками та наповнювачами).</p> <p>Правила прийому їжі:</p> <ul style="list-style-type: none"> – їсти в один і той самий час 4–5 разів на день; – не поспішати та не розмовляти під час прийому їжі; – ретельно пережовувати їжу; – не наїдатися на ніч; – не переїдати. 	<ul style="list-style-type: none"> – наводить приклади продуктів харчування, які потрібно споживати з обмеженням; – знає правила прийому їжі, називає їх; 	<p>спраги).</p> <p>Виховання охайності під час виконання правил прийому їжі. Розвиток мовлення на основі запам'ятовування назв продуктів харчування.</p>
5	<p>Рух і здоров'я.</p> <p>Значення рухового режиму для зростання та фізичного розвитку дитини (розвиток сили, витривалості, спритності).</p> <p>Основні компоненти рухового режиму: ранкова гімнастика, фізхвилинки, рухові ігри, заняття фізичними вправами та спортивними іграми. Комплекси ранкової гімнастики та фізхвилинок.</p>	<p><i>Учень :</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – має початкові уявлення про силу, витривалість, спритність; – розуміє значення рухового режиму для здоров'я людини; – називає основні компоненти рухового режиму (за малюнковою опорою); – виконує комплекси ранкової гімнастики та фізхвилинок під керівництвом учителя (вихователя); 	<p>Формування початкового поняття про значення рухового режиму для фізичного розвитку дитини.</p> <p>Розвиток зорової пам'яті та супроводжуючого мовлення (називання основних компонентів рухового режиму, зображених на малюнках).</p> <p>Розвиток зв'язного мовлення шляхом навчання давати відповіді на запитання при визна-</p>

	<p>Народні рухливі ігри та забави: «Кіт і миша», «Дрібушечки», «У річку гоп», «Лисиця й курчата», «Сірий вовк» та інші (залежно від традицій місцевості).</p> <p>Спортивні ігри (футбол, естафети та інші).</p> <p>Дотримання безпечності під час гри в рухливі та спортивні ігри:</p> <ul style="list-style-type: none"> – грати у відведених для цього місцях (спортивні майданчики, стадіони, спортивні зали); – дотримуватися правил гри; – під час гри не штовхатися, не ставити підніжки тощо. 	<ul style="list-style-type: none"> – грає в народні рухливі ігри та забави з елементами загально-розвивальних вправ (за наслідуванням); – дотримується правил безпеки під час гри в рухливі та спортивні ігри (за нагадуванням учителя чи вихователя); – визначає місця, відведені для спортивних ігор (за запитаннями вчителя); 	<p>ченні місць, відведених для спортивних занять.</p> <p>Розвиток зосередженості, уваги впродовж виконання фізичних вправ, гри в спортивні рухливі ігри.</p> <p>Формування вміння координувати власні дії з діями учасників рухливих ігор.</p> <p>Розвиток емоційної сфери в процесі гри в народні рухливі ігри.</p> <p>Формування пам'яті на основі запам'ятовування правил безпеки під час гри в рухливі та спортивні ігри.</p>
6	<p>Здоров'я у сім'ї.</p> <p>Уміння спілкуватися в сім'ї.</p> <p>Обов'язки дитини в родині:</p> <ul style="list-style-type: none"> – допомога дорослим членам родини у домашніх справах (прибирання житла, миття по- 	<p><i>Учень :</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – знає та дотримується правил спілкування з членами родини; – знає обов'язки дитини в сім'ї; – розповідає про свої обов'язки 	<p>Формування вмінь культури спілкування з членами родини.</p> <p>Розвиток мислення та мовлення на основі формування вмінь визначати та називати обов'язки членів родини.</p>

	<p>суду, приготування їжі, робота в саду або на городі);</p> <ul style="list-style-type: none"> – піклування про молодших членів родини; – допомога найстаршим членам сім'ї; – догляд за квітами та домашніми тваринами. 	<p>в родині;</p> <p>уміє:</p> <ul style="list-style-type: none"> – самостійно доглядати за квітами; – прибирати житло та мити посуд під наглядом дорослих; 	<p>Виховання позитивного ставлення до праці та позитивних якостей особистості (охайності, самостійності, доброзичливості, взаємодопомоги, співчуття) на основі усвідомлення своїх обов'язків у родині.</p>
7	<p>Настрій, поведінка, звички та їх значення для здоров'я людини.</p> <p>Настрій та його вплив на здоров'я людини. Усмішка – запорука гарного настрою.</p> <p>Правила поведінки школяра.</p> <p>Спілкування з учителями, вихователями, працівниками школи та взаємовідносини зі старшими та молодшими школярами.</p> <p>Шкідливі та корисні звички, їх вплив на здоров'я людини.</p> <p>Шкідливі звички:</p>	<p><i>Учень :</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – має уявлення про настрій та його вплив на здоров'я людини; – вміє розпізнавати гарний та поганий настрій; – знає та виконує правила поведінки школяра; – дотримується правил спілкування з працівниками школи, з молодшими та старшими школярами (з допомогою вчителя); – розрізняє корисні та шкідливі звички, наводить їх приклади; – розуміє необхідність подолан- 	<p>Уточнення уявлення про настрій та його вплив на здоров'я людини.</p> <p>Розвиток емоційної сфери, логічного мислення на основі формування вмінь розпізнавати та визначати причини гарного та поганого настрою.</p> <p>Розвиток пам'яті на основі пригадування правил поведінки школяра.</p> <p>Розвиток навичок культури спілкування зі старшими та молодшими школярами, дорослими.</p>

		<ul style="list-style-type: none"> – тривале сидіння перед телевізором і комп'ютером; – гризіння нігтів, олівців тощо. <p>Корисні звички:</p> <ul style="list-style-type: none"> – дотримання розпорядку дня та правил особистої гігієни; – раціональне вживання їжі; – заняття фізичними вправами; – дотримання правил ввічливої поведінки. <p>Необхідність подолання шкідливих звичок.</p>	<p>ня шкідливих звичок;</p>	<p>Розвиток сприймання та мислення на основі формування вміння класифікувати та розрізняти корисні та шкідливі звички.</p> <p>Розвиток зв'язного мовлення на основі формування умінь визначати та називати корисні та шкідливі звички.</p>
9	8,5	<p>Розділ II. Основи безпеки життєдіяльності.</p> <p>Безпечна поведінка у школі.</p> <p>Правила безпечної поведінки в школі (на уроках, у спортивному залі, на перервах, у позашкільний час).</p> <p>Вибір безпечних місць для ігор та розваг у шкільних примі-</p>	<p><i>Учень :</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – знає правила безпечної поведінки у шкільних приміщеннях та техніки безпеки на уроках трудового навчання; – визначає безпечні місця для ігор та розваг у шкільних при- 	<p>Розширення уявлень про правила безпечної поведінки в школі (на уроках, у спортивному залі, на перервах, у позашкільний час).</p> <p>Розвиток мислення на основі формування вміння визнача-</p>

	<p>щеннях та шкільному дворі. Запобігання травматизму під час навчальної праці. Організація робочого місця. Техніка безпеки на уроках трудового навчання (під час роботи з шилом, ножицями, голкою). Поведінка під час проведення масових заходів (свят, спортивних змагань, колективних походів, екскурсій).</p>	<p>міщеннях та шкільному дворі; – дотримується правил організації робочого місця, правил техніки безпеки на уроках трудового навчання; – має загальні уявлення про правила безпечної поведінки під час проведення масових заходів;</p>	<p>ти безпечні місця для розваг у школі. Формування організаційних умінь навчально-практичної діяльності (організація робочого місця). Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування правил техніки безпеки під час навчальної праці. Виховання уважності та обережності.</p>
9	<p>Безпека пішоходів. Будова вулиці (проїжджа частина, дорога, узбіччя дороги, тротуар, пішохідна доріжка, перехід, перехрестя). Дорожня розмітка. Учасники дорожнього руху (водії автомобілів, тролейбусів та автобусів, пішоходи, велосипедисти). Безпечний рух пішоходів. Основні правила поведінки пішоходів.</p>	<p><i>Учень :</i> – розповідає про будову вулиці за малюнковою опорою; – володіє початковими знаннями про дорожню розмітку; – називає учасників дорожнього руху за запитаннями вчителя; – знає та дотримується правил поведінки пішоходів та правил безпечного переходу вулиці; – відтворює назву дії, що передбачає сигнал світлофора; – визначає правила переходу</p>	<p>Розвиток наочно-образного мислення шляхом розширення знань про будову вулиці. Формування супроводжуючого мовлення (називання дій, що виконуються за сигналами світлофора). Розвиток концентрації уваги та формування навичок визначення послідовності дій під час переходу вулиці. Розвиток пам'яті під час ви-</p>

	<p>Правила безпечного переходу вулиці (пішохідні переходи, сигнали світлофора).</p> <p>Перехід вулиці за умов відсутності пішохідного переходу (відсутність автомобілів).</p>	<p>вулиці за умов відсутності пішохідного переходу (за запитаннями вчителя);</p>	<p>вчення учасників дорожнього руху.</p>
10	<p>Безпека у населеному пункті.</p> <p>Небезпечні місця у населеному пункті, де живе дитина:</p> <ul style="list-style-type: none"> – у місті (східці, підвал, ліфт, будівельний майданчик, територія підприємства, звалище, старі будинки, автомобільні дороги тощо); – у сільській місцевості (горище, підвал, скирта, покинутий будинок, машинний парк, звалище, шосейні дороги, лінії електропередач тощо). <p>Ігри та розваги в небезпечних місцях – загроза життю та здоров'ю дітей.</p>	<p><i>Учень :</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – має початкові знання про небезпечні місця у населеному пункті; – визначає небезпечні місця свого населеного пункту за запитаннями вчителя; – має початкові уявлення про загрозу життю та здоров'ю дитини під час ігор у небезпечних місцях свого населеного пункту; 	<p>Розширення загальних понять про небезпечні місця у населеному пункті.</p> <p>Розвиток уваги, мислення та зв'язного мовлення шляхом навчання давати відповіді на запитання при визначенні небезпечних місць у населеному пункті.</p> <p>Формування початкових уявлень про загрозу життю та здоров'ю дитини під час ігор у небезпечних місцях свого населеного пункту.</p>

11	<p>Безпека вдома. Наодинці вдома. Вибір місця для безпечної гри. Правила перегляду телепередач та гри на комп'ютері. Небезпечні речовини (ліки, побутова хімія, горючі та легкозаймисті речовини), їх зберігання, небезпека отруєння.</p> <p>Побутова техніка. Користування електричними приладами за дозволом дорослих. Правила безпечного користування електроприладами (користування не пошкодженими електроприладами, робота електроприладів без нагляду).</p> <p>Дотримання безпеки користування кухонним обладнанням (газова та електрична плита, скляний посуд, столові прибори тощо).</p> <p>Пожежа. Небезпека від вогню. Сірники – це не іграшка. При-</p>	<p><i>Учень :</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – знає та називає місця для безпечної гри вдома, називає їх; – пояснює правила перегляду телепередач та гри на комп'ютері; – наводить приклади небезпечних речовин; – пояснює небезпеку використання ліків, побутової хімії та легкозаймистих речовин без дозволу дорослих; – наводить приклади побутової техніки; – має уявлення про правила безпечного користування побутовою технікою та кухонним обладнанням; – розповідає про небезпеку від вогню; – пояснює неприпустимість пустищів з сірниками; – знає правила поведінки під час пожежі; 	<p>Розвиток сприймання та мислення на основі формування вміння визначати місця для безпечної гри.</p> <p>Розвиток пам'яті під час запам'ятовування правил:</p> <ul style="list-style-type: none"> – перегляду телепередач та гри на комп'ютері; – безпечного користування електричними приладами; – поведінки під час пожежі. <p>Розвиток мовлення на основі збагачення словникового запасу новими словами та виразами (небезпечні речовини, побутова хімія, легкозаймисті речовини, побутова техніка тощо).</p> <p>Виховання особистісних якостей (уважності, обережності, спостережливості).</p>
----	---	--	---

		чини виникнення пожежі. Правила поведінки під час пожежі. Поведінка під час пожежі у сусідів.		
12		Особиста безпека. Правила поведінки при намаганні незнакомців проникнути в оселю. Перелік телефонних номерів, за якими можна зателефонувати у разі небезпеки (службові телефони батьків). Небезпека самостійної прогулянки незнайомою вулицею. Як себе поводити, якщо заблукав, куди звернутися по допомогу. Що треба знати про себе (прізвище, ім'я, домашня адреса та телефон, адреса школи, телефони зв'язку з батьками).	<i>Учень :</i> – має початкові знання про правила поведінки у разі намагань незнакомців проникнути в оселю; – знає службові телефони батьків; – має уявлення про небезпеку самостійної прогулянки незнайомою вулицею; – розповідає, як себе поводити та куди звернутися по допомогу якщо заблукав (за запитаннями вчителя); – називає своє прізвище, ім'я, домашню адресу та адресу школи; – знає телефони зв'язку з батьками;	Розвиток мислення на основі формування вмінь аналізувати та визначати дії у разі, коли заблукав, та у випадках намагань незнакомців проникнути в оселю. Формування елементів самостійності у діяльності (телефонування батькам у разі небезпеки; визначення поведінки у разі небезпеки – при намаганні незнакомців проникнути в оселю). Формування уявлення про небезпечність самостійної прогулянки. Розвиток пам'яті під час запам'ятовування домашньої адреси, адреси школи та телефонів зв'язку з батьками.

13	<p>Безпечний відпочинок. Ігри та розваги влітку (катання на велосипедах, самокатах, ігри на дитячих майданчиках), взимку (катання на санчатах, лижах, ковзанах).</p> <p>Вибір безпечних місць для розваг. Причини травм та запобігання травмуванню під час відпочинку (забиття, синці, порізи, подряпини).</p> <p>Відпочинок на природі.</p> <p>Відпочинок у лісі. Пересторога під час збирання рослин, ягід, грибів. Поводження з вогнем у лісі. Небезпека заблукати.</p> <p>Відпочинок біля води. Правила безпечної поведінки на воді, біля води.</p> <p>Запобігання сонячним опікам та тепловим ударам під час відпочинку влітку. Ознаки сонячних опіків. Запобігання обмороженню та переохолодженню під час відпочинку взимку. Оз-</p>	<p><i>Учень :</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – розповідає про види літнього та зимового відпочинку; – знає місця, безпечні для відпочинку; – називає причини травм та правила запобігання травмуванню під час відпочинку (за допомогою вчителя); – наводить приклади відпочинку на природі; – знає про обережність під час збирання рослин, ягід, грибів; – пояснює небезпеку неправильного поведіння з вогнем у лісі; – знає правила безпечної поведінки під час відпочинку влітку біля води та зимового відпочинку; – називає ознаки сонячних опіків, переохолодження, обмороження (з допомогою вчителя); – визначає небезпеку контактування з тваринами; – має уявлення про захист від 	<p>Розширення знань про види та безпечні місця для літнього та зимового відпочинку.</p> <p>Розвиток мислення на основі формування вмінь аналізувати причини травм та робити висновки щодо правил запобігання травмуванню.</p> <p>Формування початкових понять про обережність під час збирання рослин, ягід, грибів.</p> <p>Розвиток зв'язного мовлення на основі формування вмінь пояснювати небезпеку неправильного поведіння з вогнем у лісі.</p> <p>Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування та відтворення безпечної поведінки під час відпочинку влітку біля води та зимового відпочинку.</p> <p>Розвиток мислення на основі формування умінь визначати небезпеку контактування з тваринами.</p>
----	---	---	---

	<p>наки переохолодження та обмороження.</p> <p>Небезпека контактування з тваринами (свійськими, бродячими, дикими). Укуси комах (оса, бджола, комар, кліщ тощо). Захист від комах. Звернення по допомогу при укусах тварин та комах.</p>	<p>укусів комах;</p> <p>– розповідає, до кого звертатися по допомогу при укусах тварин та комах.</p>	
--	--	--	--

3 клас

17,5 год (0,5 год на тиждень)

Пор. №	К-сть год	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати
1	7,5	<p>Розділ І. Людина і здоров'я. Здоров'я і хвороби.</p> <p>Хвороби від брудних рук:</p> <ul style="list-style-type: none"> – гострі шлункові інфекційні хвороби (дизентерія); – глистні хвороби (глисти). <p>Ознаки шлункових інфекцій</p>	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – має уявлення про шлункові інфекції та глистні хвороби; – визначає їх ознаки (з допомогою вчителя); – знає та дотримується правила запобігання шлунковим ін- 	<p>Формування уявлень про шлункові інфекції та глистні хвороби. Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування правил запобігання інфекціям. Розвиток мислення та мовлення на основі формування вмінь</p>

		<p>та глистних хвороб. Запобігання шлунковим інфекціям та глистним хворобам:</p> <ul style="list-style-type: none"> – миття рук із милом перед їдою, після відвідування туалету, приходу з вулиці, контактування з тваринами; – миття овочів та фруктів перед вживанням; – користування індивідуальним посудом та столовими приборами; – вживання чистої кип'яченої води (небезпека вживання сирої води тощо). 	<p>фекціям та глистним хворобам;</p> <ul style="list-style-type: none"> – знає про небезпеку вживання сирої води; – дотримується правил користування індивідуальним посудом та столовими приборами; – уміє самостійно мити овочі та фрукти; – пояснює, в яких випадках треба обов'язково мити руки; 	<p>визначати ознаки захворювання.</p> <p>Виховання елементів самостійності в діяльності (миття рук, овочів, фруктів, користування індивідуальним посудом та столовими приборами).</p>
2		<p>Здоров'я і харчування. Продукти харчування, які потрібні для росту та розвитку дитячого організму (продукти харчування, багаті на поживні речовини, вітаміни). Щоденне вживання води (під час пиття, з рідкою їжею, ово-</p>	<p><i>Учень :</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – має початкові знання про людського організму в поживних речовинах та вітамінах; – називає продукти харчування, багаті на поживні речовини та вітаміни (з допомогою вчителя); 	<p>Збагачення, уточнення словника новими словами–назвами складових частин продуктів харчування (поживні речовини, вітаміни) та назвами традиційних українських страв. Розвиток мислення на основі формування вміння розпізна-</p>

		<p>чами, фруктами). Значення чистої води для здоров'я людини. Українська кухня. Традиційні українські страви.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – пояснює значення води для здоров'я людини (з допомогою вчителя); – називає традиційні українські страви, розпізнає їх за назвами, розповідає, які страви вживають у родині (за запитаннями вчителя); 	<p>вати та називати традиційні страви української кухні. Розвиток умінь визначати органічні відчуття та правильно їх називати (відчуття голоду, спраги).</p>
3	<p>Рух і здоров'я. Фізичні вправи й спорт (легка атлетика, гімнастика, футбол, баскетбол, плавання, спортивні естафети тощо). Оздоровче значення занять фізичними вправами й спортом для фізичного розвитку та зростання школярів. Фізичні вправи – засоби профілактики різних захворювань (застудні захворювання, порушення опорно-рухового апарату), формування правильної постави. Правильне виконання фізичних вправ –</p>	<p><i>Учень :</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – має початкові знання про фізичні вправи та види спорту, називає їх (з допомогою вчителя); – розуміє оздоровче значення занять фізичними вправами та спортом; – має уявлення про профілактику різних захворювань та формування правильної постави засобами фізичних вправ; – виконує фізичні вправи за наслідуванням; – пояснює значення свіжого по- 	<p>Збагачення початкових понять та уявлень про фізичні вправи, види спорту, профілактику захворювань та формування правильної постави. Розвиток зосередженості, уваги впродовж виконання фізичних вправ, гри в спортивні рухливі ігри. Формування вміння координувати власні дії з діями учасників рухливих ігор. Формування звички правильної постави на основі знань про правильне виконання фізичних вправ.</p>	

	<p>основна умова їх користі для організму.</p> <p>Вправи для збільшення росту.</p> <p>Значення свіжого повітря під час занять спортом.</p> <p>Правила поведінки у спортивному залі та на спортивному майданчику. Запобігання травматизму під час виконання фізичних вправ.</p>	<p>вітря під час спортивних занять;</p> <p>– має уявлення про загрозу одержання травм під час спортивних занять;</p> <p>– знає та дотримується правил запобігання травматизму під час спортивних занять за нагадуванням учителя;</p>	<p>Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування та відтворення правил поведінки під час виконання фізичних вправ та занять спортом.</p> <p>Розвиток концентрації уваги та швидкості реакції під час гри в спортивні ігри.</p>
4	<p>Здоров'я у сім'ї.</p> <p>Піклування про збереження та зміцнення здоров'я в родині. Обов'язки членів родини. Сімейні традиції щодо забезпечення здорового способу життя (виконання домашніх справ, дотримання розпорядку дня та правил особистої гігієни, спільний відпочинок та заняття фізкультурою).</p> <p>Піклування про найменших та найстарших членів родини.</p>	<p><i>Учень :</i></p> <p>– знає обов'язки членів родини;</p> <p>– наводить приклади сімейних традицій щодо забезпечення здорового способу життя;</p> <p>– розповідає, як у родині піклуються про найменших та найстарших членів сім'ї (за малюнковою опорою);</p>	<p>Розширення уявлення про сімейні традиції щодо забезпечення здорового способу життя.</p> <p>Розвиток мислення та мовлення на основі формування вмій визначати та називати обов'язки членів родини.</p> <p>Виховання позитивного ставлення до найменших та найстарших членів сім'ї.</p> <p>Виховання позитивних якостей особистості (охайності, самостійності, співчуття, доброти, взаємодопомоги).</p>

5	<p>Настрій, поведінка, звички та їх значення для здоров'я людини.</p> <p>Значення настрою для здоров'я людини, позитивні та негативні почуття (радість, сум, незадоволення, страх, щастя, задоволення, гнів, заздрість, сором, образа тощо). Уміння контролювати свої почуття, створювати гарний настрій.</p> <p>Правила спілкування з дорослими. Взаємовідносини з друзями. Правила товаришування, вибір друзів.</p> <p>Шкідливі звички – тютюнопаління, токсикоманія. Шкідливий вплив нікотину та токсичних речовин на здоров'я людини.</p>	<p><i>Учень :</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – пояснює значення настрою для здоров'я людини (з допомогою вчителя); – розпізнає позитивні та негативні почуття за запитаннями вчителя; – має уявлення про необхідність вміння контролювати свої почуття, знає та дотримується правил спілкування з дорослими та товаришами; – знає про шкідливий вплив тютюнопаління та токсикоманії, неприпустимість вживання нікотину та токсичних речовин; 	<p>Збагачення уявлення про настрій та його вплив на здоров'я людини.</p> <p>Розвиток емоційної сфери, мислення на основі формування вмінь розпізнавати і визначати позитивні та негативні почуття (радість, сум, незадоволення, страх, щастя, задоволення, гнів, заздрість, сором, образа тощо).</p> <p>Розвиток уміння контролювати свої почуття.</p> <p>Формування навичок культури спілкування зі старшими та молодшими школярами, дорослими.</p> <p>Розвиток сприймання та мислення на основі формування вмінь визначати шкідливий вплив тютюнопаління та токсикоманії.</p>
---	--	--	---

6	<p>8 Розділ II. Основи безпеки життєдіяльності. Безпечна поведінка у школі. Причини травматизму у школі (порушення правил поведінки у школі, бійки, небезпечні предмети, принесені з дому – гострі, ріжучі, колючі предмети, ліки, побутова хімія тощо). Правила запобігання травматизму в школі. Звернення по допомогу при травмах. Надзвичайна ситуація у школі (пожежа, аварійна ситуація, наслідки стихійного лиха). Екстрена евакуація зі школи. Правила поведінки під час евакуації. Паніка. Дії під час паніки.</p>	<p><i>Учень :</i> – знає причини та правила запобігання травматизму у школі; – має загальне уявлення про першу медичну допомогу при травмах; – має початкове уявлення про надзвичайну ситуацію у школі, правила поведінки у разі її виникнення; – дає визначення поняттю «паніка» з допомогою вчителя; – розуміє значення екстреної евакуації у разі виникнення надзвичайної ситуації у школі; – називає шляхи евакуації з допомогою вчителя;</p>	<p>Розвиток мислення на основі формування вмінь визначати: – причини травматизму у школі, шляхи його запобігання; – шляхи екстреної евакуації зі школи; – правила поведінки у разі виникнення надзвичайної ситуації у школі та під час евакуації. Формування загального уявлення про першу медичну допомогу при травмуванні. Формування початкового уявлення про можливі надзвичайні ситуації у школі, правила поведінки у разі їх виникнення, евакуацію. Ознайомлення з поняттям «паніка». Збагачення словникового запасу новими словами та виразами (<i>евакуація, паніка, надзвичайна та аварійна ситуації, стихійні лиха</i>).</p>
---	--	---	---

7	<p>Безпека пішоходів. Дорога з обмеженою оглядовістю (крутий поворот дороги; перешкоди, які заважають проглядати дорогу; активний автомобільний рух). Правила переходу дороги з обмеженою оглядовістю. Місця виїзду автомобілів із дворів, автостоянок (небезпека для пішоходів). Дорога за несприятливих умов. Недостатня видимість на дорозі (опади, туман, сутінки, темна пора доби тощо). Дорога зі слизькою поверхнею (дощ, сніг, ожеледиця). Правила переходу вулиці за несприятливих умов. Маршрут до школи. Небезпечні місця по дорозі до школи (будівельні майданчики, траншеї, канами, ями, каналізаційні люки, ремонт дороги).</p>	<p><i>Учень :</i> – має загальне уявлення про дорогу з обмеженою оглядовістю, дорогу за несприятливих умов; – визначає правила переходу дороги з обмеженою оглядовістю, дороги за несприятливих умов (за запитаннями вчителя); – розповідає про свій маршрут до школи; – наводить приклади небезпечних місць по дорозі до школи, пояснює небезпеку цих місць (з допомогою вчителя);</p>	<p>Формування загального уявлення про дорогу з обмеженою оглядовістю, дорогу за несприятливих умов. Розвиток мислення та зв'язного мовлення шляхом навчання давати відповіді на запитання при визначенні правил переходу доріг з обмеженою оглядовістю та дороги за несприятливих умов. Розвиток сприймання, концентрації уваги та формування навичок визначення послідовності дій під час переходу вулиці. Конкретизація уявлень про небезпечні місця на маршруті до школи. Розвиток діяльності на основі формування умінь зосередженості уваги та сприймання щодо вибору безпечного маршруту від дому до школи.</p>
---	--	---	---

8	<p>Безпека у населеному пункті. Небезпечність ігор та розваг у дворі поблизу трансформаторних будок та ліній електропередач. Пожежонебезпечні предмети та речовини (сірники, горючі та легкозаймисті предмети). Дотримання правил поведінки з незнайомими (небезпечними) предметами.</p>	<p><i>Учень :</i> – має уявлення про призначення трансформаторних будок; – має початкові знання про безпеку ігор поблизу трансформаторних будок та ліній електропередач; – називає пожежонебезпечні предмети та речовини; – розповідає про неприпустимість пустоців із пожежонебезпечними предметами (за запитаннями вчителя); – знає правила поведінки з незнайомими (небезпечними) предметами;</p>	<p>Розширення загальних понять про безпеку ігор поблизу трансформаторних будок та ліній електропередач. Розвиток пам'яті та мовлення на основі запам'ятовування назв пожежонебезпечних предметів та речовин. Розвиток мислення та зв'язного мовлення шляхом навчання давати відповіді на запитання при визначенні правил поведінки з незнайомими (небезпечними) предметами.</p>
9	<p>Безпека пасажирів. Пасажири. Види громадського транспорту: – наземний транспорт (автобус, тролейбус, трамвай, маршрутне таксі); – підземний транспорт (метро).</p>	<p><i>Учень :</i> – пояснює, хто такі пасажири; – знає види громадського транспорту, наводить приклади; – може розповісти про види транспорту, якими користується, щоб дістатися до школи;</p>	<p>Формування понять про пасажирів, види громадського транспорту, призначені місця зупинки. Розвиток зв'язного мовлення на основі навчання давати відповіді на запитання про види</p>

	<p>Призначені місця зупинок наземного громадського транспорту (облаштування зупинок, позначення зупинок, правила очікування транспорту на зупинці, правила посадки та висадки пасажирів на зупинці). Правила поведінки пасажирів у салоні громадського транспорту:</p> <ul style="list-style-type: none"> – триматися за поручень; – не штовхатися, не пустувати, не розмовляти голосно в салоні; – не заважати водію; – поступатися місцем інвалідам, пасажирам з дітьми, вагітним жінкам, людям похилого віку; – готуватися до виходу заздалегідь; – не перешкоджати зачиненню дверей, не спиратися на них; – не висовуватися з вікон; – не стрибати з транспорту, що рухається. 	<ul style="list-style-type: none"> – розуміє призначення місць зупинок наземного транспорту; – розповідає про облаштування зупинок наземного транспорту; – пояснює правила посадки та висадки пасажирів на зупинці; – дотримується правил поведінки у салоні громадського транспорту; 	<p>транспорту, якими користується, та правила посадки та висадки пасажирів. Розвиток образної пам'яті на основі вивчення облаштування зупинок наземного транспорту. Виховання організованості та дисциплінованості.</p>
--	--	---	---

10	<p>Безпека вдома. Правила користування водопровідною мережею. Пошкодження водомережі. Небезпека від води. Правила поведінки при пошкодженні водомережі (перекрити кран, вимкнути електрику, повідомити дорослим). Небезпека від газу. Заборона щодо самостійного користування газом. Правила користування газовою плитою (не залишати ввімкнену плиту без нагляду, перевіряти, чи закриті крани, регулярно провітрювати кухню). Правила поведінки, коли відчувається запах газу в приміщенні: – перевірити, чи закриті крани; – не вмикати світло та електроприлади; – не запалювати сірники; – негайно відкрити вікно.</p>	<p><i>Учень :</i> – має початкові знання про безпеку від води, газу; – називає правила безпечного користування водою та газом; знає: – правила поведінки при пошкодженні водомережі та коли відчувається запах газу; – правила користування газовою плитою;</p>	<p>Формування початкового уявлення про користування водопровідною мережею та газом. Розвиток сприймання та мислення на основі формування вміння визначати безпеку при пошкодженні водомережі та коли відчувається запах газу. Розвиток зорової пам'яті на основі запам'ятовування телефонів аварійної служби та служби газу. Виховання особистісних якостей (уважності, обережності, спостережливості).</p>
----	--	--	--

11	<p>Особиста безпека. Правила поведінки при зустрічі з незнайомими людьми на вулиці. Небезпечні знайомства. Відмова від пропозицій незнайомців погуляти, покататися в машині. Небезпека запрошення додому незнайомих або малознайомих людей за відсутності батьків. Небезпечні зустрічі з незнайомцями у під'їзді. Ліфт. Правила безпечного користування ліфтом: – не заходити у ліфт із незнайомцями; – перевірити наявність кабіни ліфта; – не перевантажувати ліфт; – не намагатися вийти з кабіни, якщо ліфт застряг.</p>	<p><i>Учень :</i> – має уявлення про небезпечні знайомства та небезпечні зустрічі з незнайомцями на вулиці, у під'їзді, у ліфті; – знає правила поведінки при зустрічі з незнайомими людьми на вулиці, у під'їзді; – пояснює небезпеку пропозицій незнайомців, запрошення додому незнайомих людей (за запитаннями вчителя); – розповідає про правила безпечного користування ліфтом (за малюнковою опорою);</p>	<p>Формування елементів самостійності в діяльності на основі визначення правил поведінки при зустрічі з незнайомими людьми (на вулиці, у під'їзді, у ліфті). Розвиток мислення на основі формування вмінь аналізувати та визначати небезпеку пропозицій незнайомців. Розвиток пам'яті та мовлення на основі засвоєння правил користування ліфтом.</p>
12	<p>2</p> <p>Розділ III. Довкілля. Природні стихійні лиха. Поняття про стихійні природні лиха.</p>	<p><i>Учень :</i> – володіє початковими уявленнями про природні стихій-</p>	<p>Формування початкових уявлень про природні стихійні лиха.</p>

	<p>Гроза, снігопад, ожеледиця, повінь.</p> <p>Гроза (грім, блискавка, вітер, дощ). Небезпечність грози для людини. Правила безпечної поведінки під час грози вдома, на вулиці, у лісі, у полі, у воді.</p> <p>Снігопад, ожеледиця. Правила безпечної поведінки під час снігопаду на вулиці. Правила безпечного пересування вулицею та переходу дороги під час ожеледиці.</p> <p>Повінь. Місця, де найчастіше буває повінь (населені пункти, розташовані біля річок). Наслідки повені.</p> <p>Евакуація людей під час повені. Попередження про початок евакуації. Допомога рятувальних служб.</p>	<p>ні лиха;</p> <ul style="list-style-type: none"> – називає ознаки грози, снігопаду, ожеледиці, повені; – визначає місця, де найчастіше буває повінь, та розповідає про її наслідки (за малюнковою опорою); – називає правила безпечної поведінки під час грози, снігопаду, ожеледиці, повені (з допомогою вчителя); – має уявлення про евакуацію людей під час стихійних лих; – знає про існування рятувальних служб; 	<p>Розвиток сприймання ознак грози, снігопаду, ожеледиці, повені.</p> <p>Розвиток мислення на основі виявлення причинно-наслідкових зв'язків між природними стихійними лихами та їх наслідками.</p> <p>Збагачення словникового запасу назвами погодних явищ (<i>гроза, грім, блискавка, снігопад, ожеледиця, повінь</i> тощо).</p> <p>Розширення уявлення про евакуацію людей та роботу рятувальних служб.</p>
13	<p>Аварійні ситуації.</p> <p>Поняття аварії (надзвичайні</p>	<p><i>Учень :</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – має початкове уявлення про 	<p>Формування початкових понять про аварійні ситуації.</p>

	<p>ситуації, спричинені діяльністю людини).</p> <p>Види аварійних ситуацій (аварії на підприємствах, автомобільні, на водному транспорті, авіаційні, залізничні).</p> <p>Автомобільні аварії – загроза для життя і здоров'я людини.</p> <p>Причини автомобільних аварій (грубі порушення правил дорожнього руху водіями та пішоходами).</p> <p>Виконання правил дорожнього руху – запобігання автомобільним аваріям.</p> <p>Допомога рятувальних служб (міліція, швидка медична допомога, пожежна охорона).</p> <p>Правила поведінки під час аварійної ситуації, виконання рекомендацій рятувальників.</p>	<p>аварійні ситуації;</p> <ul style="list-style-type: none"> – називає види аварійних ситуацій (за запитаннями вчителя); – визначає причини та правила запобігання автомобільним аваріям (з допомогою вчителя); – знає про допомогу рятувальних служб. 	<p>Розвиток мислення на основі формування вмінь аналізувати та визначати причини аварій.</p> <p>Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування видів аварійних ситуацій, правил поведінки під час аварії.</p>
--	--	---	--

4 клас

17,5 год (0,5 год на тиждень)

Пор. №	К-сть год	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати
1	7,5	<p>Розділ І. Людина і здоров'я. Здоров'я і хвороби.</p> <p>Інфекційні захворювання:</p> <ul style="list-style-type: none">– інфекційні хвороби (ангіна, грип, вітрянка, свинка тощо);– шлунково-кишкові інфекції (дизентерія, сальмонельоз тощо);– глистні хвороби (глисти). <p>Збудники інфекційних хвороб (бактерії, віруси, паразити).</p> <p>Шляхи поширення інфекційних захворювань:</p> <ul style="list-style-type: none">– від хворої людини (через повітря (при чиханні, кашлі) або при користуванні спільними іграшками, посудом, білизною);	<p><i>Учень:</i></p> <ul style="list-style-type: none">– знає про інфекційні захворювання;– називає види інфекційних захворювань, наводить приклади інфекційних хвороб;– має уявлення про шляхи поширення інфекційних хвороб;– розповідає правила запобігання інфекційним хворобам;– має початкове уявлення про СНІД;– знає про неприпустимість ігор із використаними шприцами та голками;– дотримується елементарних правил запобігання інфекційним хворобам;	<p>Уточнення уявлень про інфекційні захворювання.</p> <p>Розвиток мислення та мовлення на основі формування вмінь визначати шляхи поширення інфекційних захворювань.</p> <p>Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування правил запобігання інфекціям.</p> <p>Формування початкового уявлення про СНІД.</p> <p>Формування понять про медичні заклади України.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> – від тварин; – через питну воду. <p>Правила запобігання інфекційним хворобам:</p> <ul style="list-style-type: none"> – дотримання правил гігієни; – дотримання карантину; – щеплення. <p>Особливо небезпечна хвороба СНІД. Шляхи зараження ВІЛ-інфекцією (через кров, ушкоджену шкіру чи слизову оболонку).</p> <p>Небезпечність ігор із використаними шприцями та голками.</p> <p>Медичні заклади України:</p> <ul style="list-style-type: none"> – кабінет лікаря у школі; – поліклініка; – служба швидкої медичної допомоги; – лікарня; – санаторій. 	<ul style="list-style-type: none"> – наводить приклади медичних закладів; 	
2	<p>Здоров'я і харчування.</p> <p>Харчові отруєння, їх причини та ознаки.</p>	<p><i>Учень :</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – має початкові знання про харчові отруєння, їх ознаки; 	<p>Формування понять про харчові отруєння та отруєння грибами.</p>

	<p>Ознаки неякісного стану продуктів харчування (неприємний запах та вигляд продуктів, порушення цілісності упаковки).</p> <p>Запобігання харчовим отруєнням:</p> <ul style="list-style-type: none"> – вживання свіжої та якісної їжі; – визначення придатності продуктів, які купують в магазині (перевірка цілісності упаковки, дати виготовлення та терміну зберігання продуктів); – дотримання правил зберігання продуктів харчування. <p>Запобігання отруєння грибами.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – називає правила запобігання харчовим отруєнням та отруєнням грибами (з допомогою вчителя); – визначає ознаки неякісного стану продуктів харчування (за запитаннями вчителя); – дотримується елементарних правил запобігання харчовим отруєнням; 	<p>Розвиток мислення на основі формування вмінь визначати ознаки неякісного стану продуктів харчування.</p> <p>Розвиток мовлення на основі засвоєння правил запобігання харчовим отруєнням та отруєнням грибами.</p>
3	<p>Рух і здоров'я.</p> <p>Рух людини за допомогою м'язів. Робота м'язів рук та ніг (види рухів). Сила м'язів. Необхідність занять фізичними вправами для збільшення й зміцнення м'язів. Тренування</p>	<p><i>Учень :</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – має початкове уявлення про м'язи, силу м'язів; – розрізняє види рухів, які виконуються за допомогою м'язів рук або ніг; – виконує тренувальні вправи 	<p>Формування початкових уявлень про м'язи, силу м'язів.</p> <p>Розвиток мислення на основі встановлення причинно-наслідкових зв'язків між дією м'язів рук або ніг та видами рухів.</p>

	<p>сили м'язів за допомогою спеціальних вправ. Правила тренування сили м'язів (поступове збільшення навантаження). Комплекси вправ для зміцнення м'язів.</p> <p>Формування правильної постави. Ознаки правильної постави (піднята голова, пряма спина, розвернуті плечі, втягнутий живіт). Шкідливі звички, які негативно впливають на формування постави.</p> <p>Спеціальні вправи для формування правильної постави.</p>	<p>для зміцнення м'язів та формування правильної постави (за наслідуванням);</p> <ul style="list-style-type: none"> – знає ознаки правильної постави, називає їх; – здійснює контроль за правильністю своєї постави за нагадуванням учителя (вихователя); – розповідає про шкідливі звички, які негативно впливають на формування правильної постави, та необхідність їх своєчасного усунування; 	<p>Формування звички правильної постави.</p> <p>Виховання уважності, організованості.</p>
4	<p>Здоров'я у сім'ї.</p> <p>Доброзичливі та турботливі стосунки між членами родини.</p> <p>Поради, допомога, підтримка рідних.</p> <p>Піклування про всіх членів сім'ї.</p>	<p><i>Учень :</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – наводить приклади доброзичливих та турботливих стосунків між членами родини; – розповідає про випадки допомоги та підтримки рідних, наводить приклади корисних порад батьків (за запитаннями 	<p>Формування уявлення про значення сім'ї як джерела підтримки та допомоги для кожного її члена.</p> <p>Розвиток мислення на основі формування вмінь визначати правильні дії у разі хвороби членів сім'ї.</p>

	<p>Що робити, якщо хтось із членів родини захворів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – виявити співчуття та увагу до хворого, надати допомогу; – зателефонувати рідним на роботу; – звернутися за порадою та допомогою до сусідів. 	<p>вчителя);</p> <ul style="list-style-type: none"> – визначає свої дії у разі, коли хтось із родини захворів; – вміє звертатися по допомогу (до сусідів); 	<p>Виховання доброзичливості, співчуття, позитивного ставлення до членів родини.</p> <p>Розвиток зв'язного мовлення на основі навчання звертатися по допомогу.</p>
5	<p>Настрій, поведінка, звички та їх значення для здоров'я людини.</p> <p>Тютюнопаління та вживання алкоголю. Шкідливий вплив тютюнового диму та алкоголю на дитячий організм.</p> <p>Токсикоманія. Токсичні речовини. Наслідки вживання токсичних речовин.</p> <p>Вживання наркотичних речовин. Руйнівна сила наркотиків. Виникнення стійкої залежності від тютюну, алкоголю, токсичних та наркотичних речовин.</p>	<p><i>Учень знає:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – про шкідливий вплив тютюнопаління, алкоголю, токсикоманії та наркоманії на організм людини; – про виникнення залежності від тютюну, алкоголю, токсичних та наркотичних речовин, неприпустимість їх вживання; – про складність лікування алкоголізму, токсикоманії та наркоманії; – визначає способи протисто- 	<p>Формування уявлення про тютюнопаління, вживання алкоголю, токсичних та наркотичних речовин.</p> <p>Розвиток сприймання та мислення на основі формування вмінь визначати шкідливий вплив та наслідки вживання алкоголю, токсичних та наркотичних речовин, тютюнопаління на здоров'я людини.</p> <p>Формування навичок культури спілкування з дорослими,</p>

		<p>вин, складність лікування. Як протистояти пропозиціям щодо тютюнопаління, вживання алкоголю, токсичних та наркотичних речовин.</p> <p>Правила поведінки в громадських місцях. Як себе поводити у школі, бібліотеці, магазині, лікарні, аптеці, театрі тощо.</p> <p>Правила поведінки на вулиці, у транспорті, ввічливої поведінки при спілкуванні з дорослими.</p>	<p>яти небезпечним пропозиціям (з допомогою вчителя);</p> <ul style="list-style-type: none"> – знає та дотримується правил поведінки в громадських місцях, на вулиці, у транспорті; – називає правила ввічливої поведінки при спілкуванні з дорослими; 	<p>ввічливої поведінки в громадських місцях.</p>
6	8	<p>Розділ II. Основи безпеки життєдіяльності.</p> <p>Безпечна поведінка в школі.</p> <p>Конфлікт. Виникнення конфліктної ситуації в учнівському колективі. Причини виникнення конфлікту та способи його уникання. Вирішення конфлікту без застосування фізичної сили. Бійка – причина травматизму.</p>	<p><i>Учень :</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – має уявлення про конфлікт; – визначає причини виникнення конфлікту, способи його уникання (з допомогою вчителя); – розуміє небезпеку бійок; – розповідає правила поведінки у випадках вимагань (з допомогою вчителя); 	<p>Формування початкового уявлення про конфлікт.</p> <p>Розвиток мислення на основі формування вмінь визначати причини та способи уникання конфліктної ситуації в учнівському колективі.</p> <p>Формування комунікативних навичок.</p>

		Поведінка в разі вимагання з боку старших школярів.		
7		<p>Безпека пішоходів. Односторонній та двосторонній дорожній рух. Розділова смуга, її призначення. Правила переходу дороги з одностороннім та двостороннім рухом. Перехрестя (регульовані й нерегульовані). Типи перехресть (тристоронні, чотиристоронні, складні). Правила безпечного переходу перехресть. Попереджувальні звукові та світлові сигнали автомобілів. Що означають світлові покажчики повороту. Спеціальні машини (машини швидкої медичної допомоги, міліцейські, пожежної служби, аварійної служби газу). Проблісковий маячок та звуковий сигнал спеціальних ма-</p>	<p><i>Учень :</i> – розповідає про односторонній та двосторонній дорожній рух, розділову смугу та її призначення; – знає та дотримується правил переходу дороги з одностороннім та двостороннім рухом; – знає, що таке перехрестя, наводить приклади видів та типів перехресть (за малюнком опорою); – має уявлення про попереджувальні звукові та світлові сигнали автомобілів; – розрізняє спеціальні машини, громадський транспорт та приватні автомобілі; – наводить приклади службових машин; – знає правила поведінки пішохода під час проїзду службо-</p>	<p>Розширення уявлення про дорожній рух, розділову смугу, перехрестя, попереджувальні сигнали автомобілів. Розвиток концентрації уваги та формування навичок визначення послідовності дій під час переходу дороги з одностороннім та двостороннім рухом. Розвиток мислення на основі формування навичок розрізняти спеціальні машини, громадський транспорт та приватні автомобілі. Збагачення словникового запасу назвами спеціальних машин (машини швидкої медичної допомоги, міліцейські, пожежної служби, аварійної служби газу). Виховання особистісних якостей: уважності, спостережливості, обережності.</p>

		шин. Право проїзду службових машин на червоне світло. Поведінка пішохода під час проїзду спеціальних машин.	вих машин;	
8		<p>Безпека у населеному пункті. Вибухонебезпечні предмети (аерозольні балончики, петарди, ракетниці тощо). Застережні написи («Берегти від вогню!», «Не проколювати після використання!», «Не розпилювати поблизу відкритого вогню!» тощо) та застережні знаки («легкозаймиста речовина», «вибухова речовина», «отруйна речовина»).</p> <p>Вибухівки (бомби, гранати, міни, патрони, снаряди). Місця небезпечних знахідок (поле, яр, ліс, котлован на будівництві). Правила поведінки за умов небезпечної знахідки. Попередження про небезпечну знахідку дорослих.</p>	<p><i>Учень :</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – наводить приклади вибухонебезпечних предметів; – знає про позначення вибухонебезпечних предметів, називає їх за малюнковою опорою; – має початкові знання про вибухівки; – називає можливі місця небезпечних знахідок (з допомогою вчителя); – пояснює необхідність дотримання правил поведінки за умов небезпечної знахідки (за запитаннями вчителя); – знає про необхідність попередження дорослих; 	<p>Формування понять про вибухонебезпечні предмети, вибухівки та їх позначення. Розвиток мислення та зв'язного мовлення шляхом навчання давати відповіді на запитання при визначенні правил поведінки за умов небезпечної знахідки.</p> <p>Виховання спостережливості та обережності.</p>

9	<p>Безпека пасажирів. Підземний транспорт – метрополітен (метро). Правила користування метрополітеном. Станція метро (двері, ескалатор, східці, платформа, турнікет). Правила безпечної поведінки на ескалаторі, на платформі під час очікування поїзда. Правила посадки та висадки пасажирів. Допомога чергових по станції метро. Безпечна поведінка у вагоні поїзда.</p>	<p><i>Учень :</i> – має знання про підземний транспорт, називає його; – розповідає про станцію метро (за малюнковою опорою); – використовує слова <i>метрополітен, метро, ескалатор, платформа, турнікет</i>; – називає правила поведінки пасажирів метрополітену;</p>	<p>Розширення понять про громадський транспорт. Розвиток образної пам'яті на основі вивчення облаштування станції метро. Розвиток мовлення на основі засвоєння нових слів (<i>метрополітен, ескалатор, платформа, турнікет</i>). Виховання організованості та дисциплінованості.</p>
10	<p>Безпека вдома. Небезпечні ситуації, пов'язані з пошкодженням електричної мережі (загорання або пошкодження електропроводки, несправна розетка, оголені дроти). Причини пошкодження електромережі (користування несправними електроприладами, вмикання одночасно багатьох</p>	<p><i>Учень :</i> – має уявлення про небезпеку, пов'язану з пошкодженням електричної мережі; – називає причини пошкодження електромережі (з допомогою вчителя); – називає правила поведінки у випадках пошкодження електромережі (за запитаннями</p>	<p>Розвиток сприймання та мислення на основі формування вміння визначати небезпеку при пошкодженні електричної мережі. Виховання особистісних якостей (уважності, обережності, спостережливості). Розвиток пам'яті при засвоєнні правил поведінки у випад-</p>

	<p>електроприладів в одну розетку тощо).</p> <p>Правила поведінки в разі появи електричної іскри, запаху горілої гуми, диму, полум'я:</p> <ul style="list-style-type: none"> – негайно повідомити дорослим; – у жодному разі не можна заливати електричні прилади чи провід водою. <p>Вимкнення електричного світла. Уміння орієнтуватися у темряві (знання розташування кімнат, кухні, ванни, знання розташування меблів). Джерело світла, яким можна користуватися у разі вимкнення електрики (ліхтарик). Небезпека користування джерелами відкритого вогню (сірники, свічка, газова лампа).</p>	<p>вчителя);</p> <ul style="list-style-type: none"> – знає, як поводитись у випадках вимкнення електричного світла; – пояснює небезпеку користування джерелами відкритого вогню (з допомогою вчителя); 	<p>ках вимкнення електричного світла.</p> <p>Формування вмінь координації рухів та орієнтування у темряві.</p>
11	<p>Особиста безпека.</p> <p>Ключі від житла, їх зберігання. Правила поведінки у разі втрати ключів від житла.</p>	<p><i>Учень :</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – розповідає про зберігання ключів від житла (за запитаннями вчителя); 	<p>Розвиток мислення на основі формування вмінь визначати дії у разі втрати ключів від житла.</p>

		Самостійні прогулянки у незнайомих місцях у пізній час. Небезпека нападу зловмисників. Правила поведінки у разі переслідування та загрози нападу зловмисників.	<ul style="list-style-type: none"> – називає правила поведінки у разі втрати ключів від житла; – знає про небезпеку самостійних прогулянок у пізній час та небезпеку нападу зловмисників; – розповідає про правила поведінки у разі переслідування та загрози нападу зловмисників (за запитаннями вчителя); 	Формування уявлення про небезпеку самостійної прогулянки у пізній час та небезпеку нападу зловмисників. Формування елементів самостійності в діяльності на основі визначення правил поведінки у разі переслідування та загрози нападу зловмисників.
12	2	<p>Розділ III. Довкілля.</p> <p>Природні стихійні лиха.</p> <p>Землетрус, буря, шторм.</p> <p>Землетрус. Причини землетрусів, їх сила. Руйнівні наслідки під час сильних землетрусів. Місцевість, де найчастіше виникають землетруси. Передбачення землетрусів (за допомогою спеціальних приладів або спостерегаючи за поведінкою тварин). Попередження про наближення землетрусу. Прави-</p>	<p><i>Учень :</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – володіє початковими знаннями про природні стихійні лиха, називає їх; – називає: – руйнівні наслідки та шкоду, які стихійні лиха наносять природі та людині (за малюнком опорою); – знає про наявність попередження щодо наближення стихійного лиха; 	Збагачення початкових понять про природні стихійні лиха. Розвиток сприймання ознак землетрусу, бурі, шторму. Розвиток мислення на основі виявлення причинно-наслідкових зв'язків між природними стихійними лихами та їх руйнівними наслідками. Збагачення словникового запасу назвами природних стихій-

	<p>ла безпечної поведінки під час землетрусу вдома, у школі, на вулиці. Небезпечні місця під час землетрусу.</p> <p>Буря. Шкода, яку завдає буря природі та людині. Попередження про наближення бурі. Правила безпечної поведінки під час бурі вдома, на вулиці, у полі, у лісі.</p> <p>Шторм. Сила шторму, небезпека під час шторму. Штормове попередження. Правила безпечної поведінки під час шторму. Паніка та її негативні наслідки. Правила поведінки, які дозволяють уникнути паніки.</p> <p>Стихійні лиха, які характерні для місця проживання учнів. Допомога рятувальних служб. Евакуація людей.</p>	<p>– розповідає про основні правила безпечної поведінки під час стихійного лиха (за малюнковою опорою);</p> <p>– має початкові уявлення про паніку та її негативні наслідки;</p> <p>– наводить приклади природних стихійних лих, які характерні для місця проживання учнів;</p> <p>– має уявлення про рятувальні служби та евакуацію людей;</p>	<p>них лих (землетрус, буря, шторм).</p> <p>Розширення уявлення про паніку, евакуацію людей, роботу рятувальних служб.</p>
	<p>Аварійні ситуації. Аварії на підприємствах (по-</p>	<p><i>Учень :</i> – має початкові уявлення про</p>	<p>Формування початкових понять про аварійні ситуації на</p>

	<p>жежі, вибухи, хімічні та радіаційні аварії). Вплив наслідків аварійних ситуацій на здоров'я людини.</p> <p>Допомога рятувальних служб, міліції, пожежної охорони, медичної служби, аварійної служби газу. Виконання рекомендацій рятувальних служб.</p> <p>Правила поведінки під час аварії.</p> <p>Паніка, запобігання проявам паніки.</p> <p>Підприємства, розташовані поблизу місця проживання учнів.</p>	<p>аварії на підприємствах та вплив наслідків аварійних ситуацій на здоров'я людини;</p> <ul style="list-style-type: none"> – знає про існування рятувальних служб та їх допомогу; – розуміє необхідність дотримання рекомендацій рятувальників; – розповідає про правила поведінки під час аварії (з допомогою вчителя); – має уявлення про паніку та шляхи її запобігання; – називає підприємства, розташовані поблизу місця проживання учнів. 	<p>підприємствах, наслідки аварійних ситуацій для здоров'я людини.</p> <p>Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування видів аварійних ситуацій на підприємствах (пожежі, вибухи, хімічні та радіаційні аварії), правил поведінки під час аварії.</p>
--	---	---	--

Програми підготували:

Я і Україна

Мякушко Оксана Іванівна, науковий співробітник лабораторії діагностики психічного розвитку Інституту спеціальної педагогіки АПН України.

Образотворче мистецтво

Дмітрієва Ірина Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри корекційної педагогіки Слов'янського державного університету.

Музика

Куненко Людмила Олександрівна, кандидат педагогічних наук, ст. науковий співробітник лабораторії тифлопедагогіки Інституту спеціальної педагогіки АПН України.

Трудове навчання

Компанець Наталія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, ст. науковий співробітник лабораторії інтенсивної педагогічної корекції Інституту спеціальної педагогіки АПН України.

Фізична культура

Шеремет Борис Григорович, кандидат педагогічних наук, професор, директор Інституту фізичної культури та реабілітації Південноукраїнського державного університету ім. К.Д. Ушинського, м. Одеса

Основи здоров'я

Якобчук Євгенія Леонідівна, мол. науковий співробітник лабораторії олігофренопедагогіки Інституту спеціальної педагогіки АПН України.

Навчально-практичне видання

Програми для 2–4 класів загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення. Частина 2.

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено.

Редактори: *І.О. Нізельська*
Ю.І. Колеснікова
Т.Ю. Яремчук

Підписано до друку 22.09.2006 р.
Формат 84×108/32. Друк офсетний. Папір газетний.
Гарнітура «Шкільна».
Ум. друк. арк. 19,32. Обл.-вид. арк. 10,32.
Наклад 300 прим.

ТОВ «Видавництво «Неопалима купина».
Україна, м. Київ, вул. Банкова, 2
Свідоцтво серія ДК № 855 від 18.03.2002 р.